

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ
Academic Graduate Journal ISSN 3027-8643 (Online)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. +6691-9691539, E-mail: journal.agj@mcu.ac.th

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ Academic Graduate Journal

AGJ

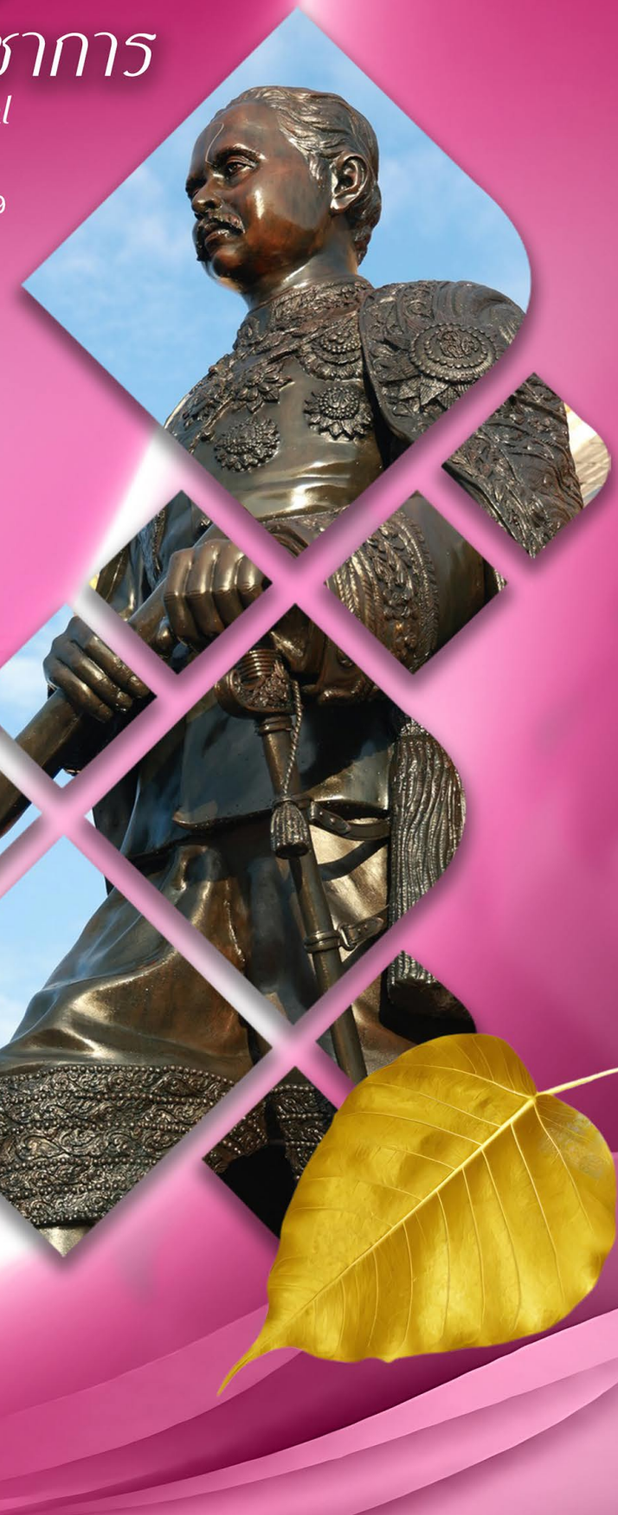
ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 เมษายน- มิถุนายน 2569
Vol. 4 No. 2 April - June 2026

วารสาร บัณฑิตศึกษาวิชาการ

Academic Graduate Journal

ISSN 3027-8643 (Online)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 เมษายน- มิถุนายน 2569
Vol. 4 No. 2 April - June 2026

TCI ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai-Journal Citation Index Centre

TCI Journal Classification Tier 2

เกี่ยวกับวารสาร

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN 3027-8643 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงที่มีการประยุกต์พระพุทธศาสนากับศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ การศึกษา และนิติศาสตร์

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

วารสารรับตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือ

-บทความวิชาการ คือ บทความที่นำเสนอบทวิเคราะห์ วิจารณ์ รวมถึงการรวบรวมความรู้ ระบุถึงภูมิหลัง วัตถุประสงค์ และแนวทางการแก้ปัญหาที่บ่งชี้ถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ บทความจะต้องนำเสนอทฤษฎีที่มีอยู่หรือทฤษฎีใหม่ที่อ้างอิงความเห็นจากนักวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นกลาง และมีส่วนช่วยในการพัฒนาความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์ จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิชาการต้องไม่เกิน 8,000 คำ

-บทความวิจัย คือ บทความที่นำเสนองานวิจัยที่แสดงถึงความคิดริเริ่มและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์ บทความวิจัยต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน กระชับ มีความแปลกใหม่ มีโครงสร้างที่ดี รวมถึงการอภิปรายผลงานวิจัยโดยสรุป จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิจัย ไม่เกิน 8,000 คำ

-บทวิจารณ์หนังสือ คือ การเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ให้ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ เช่น ภาพประกอบดรรชนี มีการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์ เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ:

ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

การใช้ภาษา:

วารสารเปิดรับบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมุ่งเน้นให้บทความมีการใช้ภาษาที่ให้ความหมายที่ชัดเจนและมีความกระชับรัดกุม

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์:

วารสารมีนโยบายในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ หลังจาก accepted (ยอมรับการตีพิมพ์แล้วเท่านั้น เก็บเพียงครั้งเดียว) ทั้งนี้ทางวารสารจะดำเนินการออกใบเสร็จรับเงินกับทางมหาวิทยาลัยให้แก่ผู้ส่งบทความทุกบทความ โดยมีอัตราค่าธรรมเนียมดังนี้

-บทความวิชาการหรือบทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 3,000 บาท (สามพันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

-บทความวิจัย จำนวน 4,000 บาท (สี่พันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

กรุณาชำระค่าธรรมเนียม หลังจากได้รับอีเมลให้ชำระเงินจากวารสารแล้วเท่านั้น วารสารจะไม่คืนค่าธรรมเนียมให้ทุกกรณี

นโยบายการเข้าถึงบทความอย่างเสรี:

วารสารนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถเข้าถึงบทความทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์และเผยแพร่งานวิจัยแก่ผู้ชมในวงกว้าง ผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงได้แบบเปิด ซึ่งหมายความว่าบทความที่ตีพิมพ์ทั้งหมดสามารถเปิดออนไลน์สำหรับทุกคนจากทุกที่ในโลกโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ความเป็นเจ้าของและการจัดการ:

หลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเจ้าของวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ วารสารได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กระบวนการและการกำกับดูแลของวารสารสามารถทำได้ผ่านแหล่งเงินทุนที่หลากหลาย การสนับสนุนทางการเงินทั้งหมดทำให้วารสารสามารถรักษามาตรฐานการตีพิมพ์ในระดับสูง โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้มงวด

ผู้จัดพิมพ์:

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ เป็นวารสาร peer-reviewed อย่างเป็นทางการและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

ลิขสิทธิ์และการอนุญาต:

วารสารให้ความสำคัญกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์และการอนุญาตลิขสิทธิ์ เพื่อปกป้องสิทธิของผู้แต่งและเผยแพร่ได้อย่างเหมาะสม นโยบายขึ้นอยู่กับความเปิดกว้าง การเข้าถึง และการระบุแหล่งที่มา ผู้เขียนเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของตน และบทความต่างๆ ได้รับการตีพิมพ์ภายใต้ Creative Commons Attribution License (CC BY) ซึ่งอนุญาตให้มีการแบ่งปัน ดัดแปลง และแสดงที่มาที่สมเหตุสมผล ผู้เขียนสมควรที่จะเผยแพร่ภายใต้ใบอนุญาต CC BY ซึ่งอนุญาตให้ใช้ซ้ำและแจกจ่ายในวงกว้าง วารสารสนับสนุนการโพสต์บทความเกี่ยวกับแหล่งเก็บข้อมูลของบุคคลที่สาม โดยแนบกับข้อจำกัดด้านสถาบันและเงินทุน หลักเกณฑ์ของผู้เขียนอธิบายถึงข้อกำหนดด้านลิขสิทธิ์และใบอนุญาต โดยมอบหมายให้ผู้เขียนมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและภาระ

ผูกพันของตน นโยบายดังกล่าวกำหนดขอบเขตของการทำงานร่วมกัน การเปิดกว้าง และการแบ่งปันที่รับผิดชอบ ผู้เขียนที่ทำกำไรและชุมชนการวิจัย ในขณะเดียวกันก็รักษาสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญา

แหล่งรายได้:

วารสารได้รับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์จากผู้ส่งบทความ

นโยบายการโฆษณา:

วารสารได้พยายามเข้าถึงนักวิชาการและประชาชนทั่วไปอย่างแข็งขันเพื่อเพิ่มชื่อเสียงและการยอมรับอย่างต่อเนื่อง วารสารรักษาความโปร่งใสตลอดทั้งนโยบายการโฆษณา มีการดำเนินกิจกรรมการโฆษณาที่เกี่ยวข้องและเหมาะสม เช่น การเข้าร่วมการประชุมวิชาการ กิจกรรมทางการศึกษา สถาบันวิจัย และสถาบันการศึกษา อีกทั้ง วารสารยังเสนอตัวเองเป็นวารสารพันธมิตรของการประชุมที่เกี่ยวข้อง และไม่มีพันธมิตรโฆษณาของเรารายใดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกองบรรณาธิการ เพื่อรับประกันคุณภาพของบทความโดยบรรณาธิการของวารสารจะตรวจสอบให้แน่ใจเสมอว่าการส่งผลงานทุกครั้งจะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นมาตรฐานและยุติธรรม วารสารให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อจริยธรรมและความเป็นมืออาชีพ โดยรักษามาตรฐานการตีพิมพ์สูงสุด

กลยุทธ์การตลาด:

วารสารใช้แนวทางการตลาดทางตรง เช่น อีเมล หน้า Facebook อย่างเป็นทางการ และเว็บไซต์ ThaiJo เพื่ออำนวยความสะดวกในวารสารในขณะที่ยังคงรักษามาตรฐานทางจริยธรรม มีการติดต่อกับนักวิจัยและนักวิชาการในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้มั่นใจว่ามีการสื่อสารที่ถูกต้องและให้ข้อมูลเกี่ยวกับพันธกิจและคุณลักษณะของวารสาร วารสารจัดลำดับความสำคัญของกฎหมายความโปร่งใส ความยินยอม และความเป็นส่วนตัวของข้อมูล แนวทางที่รอบคอบของวารสารมุ่งมั่นที่จะให้ข้อมูลที่เพียงพอและเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ วารสารคำนึงถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องและทบทวนแนวทางการปฏิบัติตามกฎระเบียบของเราอย่างต่อเนื่อง วารสารมุ่งทำการตลาดทางตรงด้วยจริยธรรมและความรับผิดชอบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการ ทำให้เกิดความร่วมมือ และเผยแพร่ผลงานวิจัยอันทรงเกียรติอย่างโปร่งใส

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

สุภัทรชัย สีสะใบ
suphattharachai.sis@mcu.ac.th
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

.....

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

พระมหาสมชาย ขนฺติสรโณ
somchai.mal@mcu.ac.th
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

.....

กองบรรณาธิการ:

พระเมธาวินัยรส
psbud@hotmail.com
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

.....

ธีรโชติ เกิดแก้ว
tongin2000@gmail.com
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ประเทศไทย

.....

บุษกร วัฒนบุตร
busaaiey2516@gmail.com
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย

.....

ปุริมปรัชญ์ คณิณพศุตย์
jpkhaninphasut@gmail.com
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

.....

วันชัย สุขตาม
wanchai2526@srru.ac.th
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย

.....

วันทนา เนาว์วัน
wanthana_nt@hotmail.com
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

.....

สายชล ปัญญชิต
saicholpa@g.swu.ac.th
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

.....

อนันต์ อุปสอด
ananupsod9541@gmail.com
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย

.....

กองจัดการวารสาร:

ฝ่ายเลขานุการ:

พระมหาสมัคร อติภทฺโท — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายศิลปกรรม:

สุริยา รักษาเมือง — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

พระพลวัฒน์ สพโล — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายการเงิน:

กชพรรณ บุญเทียน — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายพิสูจน์อักษร:

พระมหาสุพัฒน์ นนฺทปญฺโญ — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

กรกต ชาบัณฑิต — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย:

ธัชชนันท์ อิศรเดช — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

บทบรรณาธิการ

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการนี้เป็นปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน – มิถุนายน พ.ศ. 2569 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอบพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

รศ.ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ
บรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ

สารบัญ

เกี่ยวกับวารสาร (1)
กองบรรณาธิการ (4)
บทบรรณาธิการ (6)
สารบัญ (7)

บทความวิจัย:

พุทธวิธีการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด 1-13
พระมหาเพ็ช เทียนชัย

การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 14-22
พระธนญชัย ธนะสะสมทรัพย์, พระอุดมสิทธินายก (กำพล มาลัย)

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ 23-30
สิงห์คำ มณีจันสุข, เปรมศักดิ์ เพียยุระ

การพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 31-39
อภิรัต ศิรินาวิน, ฐิติเชฏฐ์ นุชนาฏ

การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 40-48
พระปิยะ ภูษาแก้ว, พระอุดมสิทธินายก (กำพล มาลัย)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 49-61
วีรภัทร สภากาญจน์, ภูริพัฒน์ ถนอมศรีอุทัย

บทความวิชาการ:

การใช้สื่อดิจิทัลต่อธรรมาภิบาลภาครัฐในยุคข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน 62-70
กมลภัค สุทธิ์ทิม

การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นผ่านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 71-78
กฤตพงศ์ ปานผา

การบริหารรัฐกิจในยุคเปลี่ยนผ่านดิจิทัล : จากระบบราชการดั้งเดิมสู่รัฐบาลอัจฉริยะและการสร้างคุณค่าสาธารณะ 79-87
จีรภาดา นามบุรี, วรชัย ธนกันต์ธัช, สุเทพ สุดเอี่ยม

ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์กับการออกแบบโซ่อุปทานและยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศยุคใหม่
- นฤมล ญาณสมบัติ 88-99

แนวทางการพัฒนาองค์กรตามภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง 100-107
- พระก้องเกียรติ แซ่ลิ้ม, พระพิพัฒน์ มั่งบุญตัน

พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างจิตอาสา 108-116
- พระครูปริยัติโพธิวงศ์ (ธีระชัย ภักมี), พระครูปริยัติมงคลบัณฑิต (ประพันธ์ ไทยใหญ่) พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กุลวงษ์)

การเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนต่อนักการเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย 117-129
- พระมหาสุดใจ คุนาพันธ์, พิทยพล กองพงษ์, ส่งสุข ภาแก้ว

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: ปัญหา และอุปสรรค 130-143
- พระมหาอานนท์ ทิพย์สิงห์

พนันออนไลน์ : ปัญหาสังคมและข้อเสนอเชิงนโยบาย 144-153
- พิชญะ แสงชาญชัย

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ 154
ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย 158
Sample of Original Research Article Preparation 167
ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ 174
Sample of Original Academic Article Preparation 180

บทความวิจัย

พุทธวิธีการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด

BUDDHIST MANAGEMENT METHODS FOR SENIOR CITIZENS' WELL-BEING OF SANGHAS ADMINISTRATIVE IN TRAD PROVINCE

พระมหาเพ็ช เทียนชัย*
Phramaha Phet Thienchai*
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: phet326806@gmail.com
Received February 20, 2026; Revised March 18, 2026; Accepted March 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด 2. ศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด และ 3. นำเสนอพุทธวิธีการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราดมีทั้งจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ที่สำคัญ ในด้านจุดแข็ง (Strengths) พบว่า พระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตใจ ช่วยสร้างแรงศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสในบทบาทหน้าที่ของผู้นำ มีความตั้งใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ด้านอารมณ์ โดยการสนทนาธรรมะ นำไปปฏิบัติธรรม ประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จุดอ่อน (Weaknesses) ที่สำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการขาดการบูรณาการกับสาธารณสุข ขาดนโยบายในการดำเนินกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ 2. องค์ประกอบของการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด กายภาวนา การออกกำลังกายอย่างเหมาะสมสม่ำเสมอ การรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร สีลภาวนา งดเว้นการปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยไร้ประโยชน์ การรักษาศีล 5 จิตตภาวนา การเจริญสติเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อม การสนทนาธรรมและเข้าสังคมผู้สูงอายุ ปัญญาภาวนา การใคร่ครวญถึงกรรมและการให้ผลของกรรม การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง และ 3. พุทธวิธีบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด สุขภาพกาย การเดินจงกรมเป็นการออกกำลังกายทางธรรม การฝึกลมหายใจเพื่อสุขภาพและผ่อนคลายความเครียด สุขภาพใจ รักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานของความสุขใจ การดูแลสุขภาพจิตของผู้ดูแลเพื่อป้องกันภาวะหมดไฟ การนำหลักธรรมเรื่องความพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต การใช้หลักพรหมวิหาร 4 สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน สุขภาพสังคม การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างระบบเพื่อนช่วยเพื่อน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร

คำสำคัญ: พุทธวิธี, สุขภาวะ, ผู้สูงอายุ, พระสังฆาธิการ

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the general conditions of senior citizens well-being management of senior citizens well-being management of administrative monks in Trat Province, 2. To study the components of senior citizens well-being management, and 3. To propose Buddhist methods for senior citizens well-being management of Administrative Monks in Trat Province. The research employed a qualitative research methodology. Data were collected through in-depth interviewing 25 key informants and 10 participants in focus group discussions. Data were analyzed using content analysis techniques in conjunction with contextual interpretation.

Findings revealed that: 1. The general conditions of senior citizens well-being management of administrative monks in Trat Province included both significant strengths and weaknesses. In terms of strengths, administrative monks served as spiritual leaders who helped build faith, belief, and respect in leadership roles. They demonstrated dedication and responsibility toward their duties. Regarding emotional aspects, they conducted Dhamma discussions, guided meditation practices, and coordinated with Village Health Volunteers (VHVs). The major weaknesses included the lack of integration between administrative monks and the public health sector, as well as the absence of policies for operating senior citizens clubs. 2. The components of health management for senior citizens of administrative monks in Trat Province consisted of: Kaya-bhavana, physical development, including appropriate and regular exercise and moderation in food consumption, Sila-bhavana, morality development including refraining from wasting time uselessly and observing the Five Precepts; Citta-bhavana, mental development including mindfulness practice to prevent dementia, Dhamma discussions, and social interaction among the senior citizens, and Paññā-bhavana, wisdom development including reflection on Kamma and its consequences, and living a simple and sufficient life. 3. The Buddhist methods for senior citizens' well-being management of administrative monks in Trat Province included physical health through walking meditation as a form of Dhamma-based exercise and breathing practice for health and stress relief; mental health through observing the Five Precepts as the foundation of mental happiness, caring for caregivers' mental health to prevent burnout, applying the principle of sufficiency in daily life, and using Brahmavihara 4 to build relationships within families and communities; and social health through encouraging the senior citizens to become transmitters of local wisdom, creating peer-support systems, and utilizing information technology for communication.

Keywords: Buddhist Method, Well-Being, Elderly, Administrative Monks

บทนำ

พระพุทธศาสนานับได้ว่าเป็นรากเหง้าสำคัญของสังคมไทย ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีศาสนาพุทธเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมหลายอย่าง เช่น พิธีกรรมทางศาสนา แหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่น และแหล่งถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ พระสงฆ์

เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในพระรัตนตรัย (อง.ปญฺจก. 22/171/287) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ แก้วสามประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อนึ่ง พระสงฆ์ถือว่ามีบทบาทสำคัญในสังคมไทย ในการเผยแผ่คำสอนเพื่อจรรโลงศาสนา สังคมของพระสงฆ์เป็นแบบอย่างการใช้ชีวิตที่ดีงาม เน้นความเรียบง่าย พอเพียง ไม่สะสมทรัพย์สิน มีชีวิตที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้น ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างจากฆราวาสทั่วไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งในแง่ของรูปแบบและวิธีการและเป้าหมาย อนึ่งวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวศรัทธาของมวลชน โดยมีพระสงฆ์ในฐานะตัวแทนพุทธจักร เป็นผู้นำทางปัญญาของสาธุชน เป็นแกนกลางแห่งความเลื่อมใส การประสานพลังเพื่อปฏิบัติศาสนกิจหรือบริการทางธรรม ทว่าปัจจัยสำคัญที่สุด คือ ความเชื่อมั่นของสังคมว่าพระสงฆ์เป็นผู้ทรงภูมิรู้เชี่ยวชาญสรรพวิชา หลากหลายสาขาเหนือกว่าคนธรรมดาสามารถให้คำปรึกษาและชี้นำชุมชน เป็นหลักชัยแห่งความเลื่อมใสศรัทธาที่สถาพรสืบไป พระสงฆ์จึงสามารถทำการอบรม สั่งสอน แนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี ซึ่งอาจต้องอาศัยความรู้ทางโลกและทางธรรม เป็นการสืบต่อประเพณีในสังคมไทย (ประเวศ วะสี, 2560) “สังคมผู้สูงอายุ” มีผู้สูงอายุมาก เด็กเกิดใหม่น้อย

สถานการณ์ทั่วไปด้านผู้สูงอายุ จำนวนผู้สูงอายุจำแนกตามเพศและกลุ่มอายุ ประชากรไทยในอนาคต ถ้าเราฉายภาพประชากรไทยในอนาคต โดยมีข้อสมมุติว่า ผู้หญิงไทยมีบุตรเฉลี่ยตลอด วัยเจริญพันธุ์ เท่ากับ 1.1 คนต่อไปเรื่อย ๆ และคนไทยมีอายุยืนยาวขึ้นจาก 76 ปี ในปี 2565 เป็น 80 ปี ในอีก 20 ปีข้างหน้า ในปี พ.ศ. 2585 ประชากรไทยจะลดลงเหลือ จำนวน 60 ล้านคน ประชากรเด็ก (0–14 ปี) จะมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 16.27 เหลือร้อยละ 10.36 ประชากร วัยแรงงาน (15–59 ปี) ลดลงจากร้อยละ 64.87 เหลือร้อยละ 58.20 ในขณะที่สัดส่วนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18.86 ในปี พ.ศ. 2565 เป็นร้อยละ 31.44 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2567) สำหรับจังหวัดตราด เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วและจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัย อย่างสมบูรณ์ใน ปี พ.ศ. 2565 เนื่องจากคนมีความสนใจ ด้านการดูแลสุขภาพมากขึ้น ประกอบกับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี และความก้าวหน้าทางการแพทย์ จึงทำให้คนมีอายุยืนยาวมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2564 มีผู้สูงจำแนกตามเพศและกลุ่มอายุ โดยผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี มีมากที่สุดเป็นจำนวน 23,391 คน รองลงมา คือ ผู้สูงอายุตั้งแต่ 70–79 ปี จำนวน 12,534 คน และสุดท้าย คือ ผู้สูงอายุ 80 ปีขึ้นไป มีจำนวน 6,846 คน และพบว่า ในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนผู้สูงอายุในแต่ละช่วงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมากที่สุด คือ ผู้สูงอายุตั้งแต่ 60–69 ปี มีจำนวน 24,876 คน ผู้สูงอายุ 70–79 ปี มีจำนวน 13,259 คน และน้อยที่สุด คือ ผู้สูงอายุ 80 ปีขึ้น ไป มีจำนวน 7,200 คน สถานการณ์ผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบาง ในจังหวัดตราด มีดังนี้ 1. สถานการณ์สภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดตราด (พ.ศ. 2564–2566) จากการวิเคราะห์ข้อมูลของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสภาวะสุขภาพอยู่ในกลุ่ม “ติดสังคม” (ร้อยละ 98) รองลงมา คือ กลุ่ม “ติดบ้าน” และ “ติดเตียง” ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนเปรียบเทียบในแต่ละปี ดังนี้ พ.ศ. 2564 ติดสังคม 97.85% ติดบ้าน 1.45% ติดเตียง 1.70% พ.ศ. 2565 ติดสังคม 98.61% ติดบ้าน 1.95% ติดเตียง 0.44% พ.ศ. 2566 ติดสังคม 98.29% ติดบ้าน 1.00% ติดเตียง 0.70% 2. ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว จังหวัดตราด มีจำนวนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพัง จากฐานข้อมูล พ.ศ. 2563–2564 พบว่า ในปี 2563 มีผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว คิดเป็นอัตราร้อยละ 9.3 และในปี 2564 มีผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว คิดเป็นอัตราร้อยละ 10.0 ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับ (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตราด, 2566)

ในส่วนจังหวัดตราดมีปัญหาสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่จะนำมาเป็นคำถามการวิจัย ที่จะนำไปบริหารจัดการมีอยู่ 4 ด้าน คือ 1. ด้านร่างกาย ภาวะถดถอยจากการก้าวเข้าสู่วัยชรา ทำให้เหนื่อยง่าย อ่อนแรง และน้ำหนักลด ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินกิจวัตรประจำวัน 2. ด้านจิตใจ สภาวะเปราะบางจาก

การเปลี่ยนผ่านช่วงวัยและการเสื่อมถอยของบทบาทหน้าที่ ซึ่งหากปรับตัวไม่ได้อาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตหรือภาวะจิตเวช 3. ด้านสังคมและสภาพแวดล้อม ความเสี่ยงจากที่อยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีผลต่อความปลอดภัยและสุขภาวะ หากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยจะเพิ่มโอกาสการเกิดอุบัติเหตุ และ 4. ด้านจิตวิญญาณ ความรู้สึกโดดเดี่ยวจากการสูญเสียบุคคลใกล้ชิดและการลดทอนสถานะทางสังคม ส่งผลให้ขาดที่พึ่งพาทางอารมณ์และขาดความเชื่อมโยงกับชุมชน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

จากสภาวะความเปราะบางของผู้สูงอายุทั้ง 4 มิติ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุโดยพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดบูรณาการ ด้วยหลักภาวนา 4 พัฒนาผู้สูงอายุครอบคลุมด้านกายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งจากภายใน หลักการบริหารจัดการ 4M บริหารจัดการทรัพยากร คือ 1. ด้าน Man (คน) 2. ด้าน Money (เงิน) 3. ด้าน Material (วัสดุ) และ 4. ด้าน Management (การจัดการ) ของพระสังฆาธิการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เป้าหมายสุขภาวะ 4 ด้าน มุ่งผลสัมฤทธิ์ให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีทั้งด้าน สุขภาพกาย สุขภาพใจ สุขภาพสังคม และสุขภาพจิตวิญญาณ การวิจัยนี้มุ่งหวังที่จะสร้างต้นแบบการบริหารจัดการสุขภาวะเชิงพุทธ เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาพื้นที่จังหวัดตราดและจังหวัดอื่น ๆ อันเป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมผู้สูงอายุ และเสริมสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการสุขภาวะของสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด
3. เพื่อนำเสนอพุทธวิธีบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยภาคสนาม (Field Research) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับ จำนวน 25 รูปหรือคน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส จำนวน 5 รูป นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 5 คน ประธานชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาวะผู้สูงอายุ จำนวน 5 รูปหรือคน และนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 5 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-Depth Interview) การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด ให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลตรงตามที่กำหนดไว้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอน ดังนี้ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีการพรรณนา สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะก่อนจะนำไปขอคำชี้แนะจากที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ พัฒนาเป็นคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ เมื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแล้วนำมาสรุป วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อการยืนยันวิธีการบริหารจัดการนี้ต่อไป

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด พบว่า 1. จุดแข็ง (Strengths) พระสังฆาธิการในจังหวัดตราดเป็นผู้นำทางจิตใจ จึงสร้างแรงศรัทธาได้ดี มีความตั้งใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีการสั่งสอนอบรมด้านจิตใจและอารมณ์ มีประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดในจังหวัดตราด เป็นต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียงได้ดี 2. จุดอ่อน (Weaknesses) พระสังฆาธิการประสบปัญหาขาดการบูรณาการกับระบบสาธารณสุข ขาดนโยบายในการดำเนินกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ขาดการพบปะกับผู้นำท้องถิ่นเพื่อประสานความอนุเคราะห์ ไม่มีการจัดหางบประมาณอย่างเป็นรูปธรรม ขาดบุคลากรผู้ดูแลต่อเนื่อง มีข้อจำกัดด้านเวลา โดยมากพระสังฆาธิการมีภารกิจทางศาสนาและการบริหารกิจการสงฆ์ค่อนข้างมาก ขาดการทบทวนบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ 3. โอกาส (Opportunities) ภาครัฐดูแลสาธารณสุขให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เน้นการประชาสัมพันธ์เรื่องการคัดกรองสุขภาพ มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่วัด มีกิจกรรมส่งเสริมทางด้านจิตใจของคณะสงฆ์ทุกปี มีผู้นำชุมชนที่พร้อมสนับสนุนบุคลากรด้านสาธารณสุข นิมนต์พระวิทยากรมาบรรยายธรรม และ 4. อุปสรรค (Threats) ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีโรคประจำตัว ผู้สูงอายุมักทนต่อความเจ็บป่วยไม่ค่อยไปตรวจโรคอย่างสม่ำเสมอ ข้อจำกัดของงบประมาณท้องถิ่น เนื่องจากผู้สูงอายุจำนวนมาก นิยมการบริโภคอาหารที่มีรสชาติหวาน มัน เค็มเกินความจำเป็นของร่างกาย

2. องค์ประกอบของการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด พบว่า 1. องค์ประกอบของการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด หลักภาวนา 4 ได้แก่ 1.1 กายภาวนา การออกกำลังกายอย่างเหมาะสมสม่ำเสมอ ทำงานเบา ๆ ในบ้าน เช่น กวาดบ้าน รดน้ำต้นไม้ รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ด้วยการไม่กินตามใจปาก หรือกินจนอิ่มเกินไปจนอืดอัดและง่วงซึม กินเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ แต่ก็ไม่น้อยเกินไป ดูแลที่อยู่อาศัยให้สะอาดเรียบร้อย สภาพแวดล้อมที่สะอาดเป็นระเบียบส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีของผู้สูงอายุช่วยให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน การรักษาสุขอนามัย 1.2 สีลภาวนา การงดเว้นการปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยไร้ประโยชน์ ความมัวเมาในความประมาทจัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาเรื่องสุขภาพ ฝึกฝนตนเอง และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ การรักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานการมีสุขภาพดี การกระทำตามกฎหมายบ้านเมืองโดยไม่กระทำการทุจริตทำให้สังคมมีความสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย ปราศจากความเดือดเนื้อร้อนใจต่าง ๆ การพูดจาไพเราะต่อกันระหว่างผู้สูงอายุ ลูกหลานและคนในชุมชน จะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างบรรยากาศที่ดีในการอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมสุขภาพจิตให้แจ่มใสและอบอุ่น 1.3 จิตตภาวนา การเจริญสติในชีวิตประจำวันช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อม การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา งานประเพณี เทศกาลประจำปี หรือกลุ่มชมรมผู้สูงอายุที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรม ช่วยให้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตและข้อคิดทางธรรมซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างกัลยาณมิตรและไม่รู้สึกโดดเดี่ยว การเจริญเมตตาภาวนาทุกวันเป็นประจำ หมั่นแผ่เมตตาให้ตนเอง ครอบครัว เพื่อนบ้าน และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

การเจริญเมตตาจะช่วยชำระล้างความขุ่นเคืองใจ ความไม่สบายใจ ความน้อยใจ ความเครียด ความกังวล ความโกรธ ความอิจฉาริษยา และ 4. ปัญญาภาวนา การใคร่ครวญถึงกรรมและการให้ผลของกรรม ด้วยการพิจารณาด้วยปัญญาว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากกรรมที่เคยทำไว้ ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว การเข้าใจเรื่องกรรมจะช่วยให้ยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยใจที่สงบ ไม่โทษตนเองหรือผู้อื่น และมีกำลังใจในการสร้างกรรมดีในปัจจุบัน การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง มีการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีความสุขกับสิ่งที่มีอยู่ ไม่ดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่ไม่จำเป็นอีกต่อไป 2. องค์ประกอบของการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด หลัก 4M ได้แก่ 2.1 Man (คน) การสร้างคุณค่าและบทบาทใหม่ให้ผู้สูงอายุในชุมชน มอบหมายหน้าที่หรือบทบาทที่สำคัญให้ผู้สูงอายุในกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น เป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกรรมการวัด หรือเป็นที่ปรึกษาด้านธรรมะ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า มีความหมายต่อสังคม ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือเป็นภาระ 2.2 Money (เงิน) การจัดทำแผนโครงการที่ชัดเจนเพื่อขอรับการสนับสนุน ก่อนการระดมทุน ควรมีการจัดทำแผนโครงการด้านสุขภาวะผู้สูงอายุที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และงบประมาณที่แน่นอน เพื่อนำเสนอต่อผู้บริจาคหรือหน่วยงานภายนอก ทำให้เห็นทิศทางการใช้เงินอย่างเป็นรูปธรรม และกระตุ้นให้เกิดการบริจาคได้ง่ายขึ้น การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบและสามารถตรวจสอบได้ 2.3 Material (วัสดุ) การสร้างเครือข่ายธนาคารอุปกรณ์ทางการแพทย์ในชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขหรือชุมชน จัดตั้งเครือข่ายธนาคารอุปกรณ์ทางการแพทย์ การจัดทำบัญชีวัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์อย่างเป็นระบบ เช่น เครื่องวัดความดัน เครื่องวัดระดับน้ำตาลในเลือด หรือรถเข็นผู้ป่วย เพื่อให้ทราบจำนวนที่ชัดเจน และสามารถวางแผนการจัดหาหรือซ่อมบำรุงได้ทันท่วงที ระดมจิตอาสาในชุมชนที่มีความรู้ด้านช่าง หรือซ่อมบำรุง มาช่วยดูแลและซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์ในวัดและบ้านของผู้สูงอายุ และ 2.4 Management (การจัดการ) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนในจังหวัดตราด พระสังฆาธิการนำหลักปัญญาและวิมังสามาใช้ในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ โดยวิเคราะห์ SWOT จุดแข็ง (Strength)จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของชุมชนในจังหวัดตราด เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายการดำเนินงานด้านสุขภาวะผู้สูงอายุที่ชัดเจนและเป็นไปได้จริง การแบ่งงานตามความถนัดและความสนใจ

3. พุทธวิธีการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด จากการศึกษาพบว่า 1. สุขภาพกาย การเดินจงกรมเป็นการผสมผสานระหว่างการออกกำลังกาย ช่วยบริหารกล้ามเนื้อขาและข้อต่อ ลดความเสี่ยงของโรคข้อเข่าเสื่อม และช่วยให้จิตใจสงบและมีสมาธิไปพร้อมกัน การฝึกการหายใจเข้าลึก ๆ และหายใจออกยาว ๆ อย่างช้า ๆ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของปอดและระบบไหลเวียนโลหิต และยังช่วยผ่อนคลายความเครียดทางจิตใจได้ดีอีกด้วย 2. สุขภาพใจ การรักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานของความสุขใจ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นด้วยกาย วาจา ใจ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ไม่ต้องกังวลเรื่องปัญหาทางสังคมหรือความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น 3. สุขภาพสังคม การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดตราด สร้างความรู้สึกพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน นำเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น กลุ่มไลน์ หรือแอปพลิเคชัน มาใช้ในการสื่อสารข้อมูลข่าวสารด้านกิจกรรมทางสังคม และ 4. สุขภาพจิตวิญญาณ การฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งสมาธิ กำหนดลมหายใจ หรือเดินจงกรม จะช่วยให้จิตใจสงบเยือกเย็นลงได้ ทำให้เกิดสมาธิที่มั่นคงและมีพลังในการเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ โดยไม่หวั่นไหว ช่วยลดความเครียด ความกังวล และความดันโลหิตที่อาจเกิดขึ้นจากความเครียดทางจิตใจได้ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่วัดหรือชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ การทำบุญ หรือกิจกรรมอาสา ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ลดความเสี่ยงของภาวะซึมเศร้าและ

สมองเสื่อม ใช้หลักปัญญาและวิมังสาในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่าย เฝ้าระวังความเสี่ยงทางใจร่วมกับสถานพยาบาลเพื่อป้องกันภาวะซึมเศร้าในสังคมสูงวัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด อภิปรายได้ว่า 1. จุดแข็ง (Strength) พระสังฆาธิการในจังหวัดตราดเป็นผู้นำทางจิตใจ จึงสร้างแรงศรัทธาได้ดี มีความตั้งใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีการสั่งสอนอบรมด้านจิตใจและอารมณ์ มีประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดในจังหวัดตราด เป็นต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียงได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปริยัติกิตตยาภรณ์ (สุทัศน์ กิตฺตินาโม) (2561) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการสุขภาวะแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุของพระสงฆ์จังหวัดตราด พบว่า ด้านรูปแบบ (Model) ทั้งสองงานเน้นการจัดการสุขภาวะแบบองค์รวม ที่ไม่ได้ดูแค่ร่างกาย แต่ครอบคลุมถึงการจัดการโภชนาการ และการทำกิจวัตรทางศาสนาเพื่อสร้างความสุขมวลรวม ด้านพื้นที่ (Area) ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือสูงเนื่องจากเป็นการต่อยอดจากบริบทจังหวัดตราด เหมือนกัน ทำให้เห็นความต่อเนื่องของต้นแบบการจัดการวัดในพื้นที่ ด้านกระบวนการ (Process) สอดคล้องในประเด็น วัดเป็นที่พึ่งของชุมชน โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากผู้สูงอายุที่เป็นผู้รับ กลายเป็นผู้ร่วมกิจกรรม (Active Aging) ผ่านการปฏิบัติธรรมวันพระและการฝึกจิตเพื่อความปล่อยวาง 2. จุดอ่อน (Weaknesses) พระสังฆาธิการประสบปัญหาขาดการบูรณาการกับระบบสาธารณสุข ขาดนโยบายในการดำเนินกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ขาดการพบปะกับผู้นำท้องถิ่นเพื่อประสานความอนุเคราะห์ ไม่มีการจัดหางบประมาณอย่างเป็นรูปธรรม ขาดบุคลากรผู้ดูแลต่อเนื่อง มีข้อจำกัดด้านเวลา โดยมากพระสังฆาธิการมีภารกิจทางศาสนาและการบริหารกิจการสงฆ์ค่อนข้างมาก ขาดการทบทวนบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์) (2564) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ของพระสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี พบว่า ข้อจำกัดด้านความรู้สมัยใหม่ สอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่า พระสงฆ์ยังขาดความรู้ด้านสุขภาวะตามหลักแพทยศาสตร์และสาธารณสุขสมัยใหม่ ทำให้การดูแลผู้สูงอายุเปราะบางไม่สอดรับกับวิถีการแพทย์ปัจจุบัน ความซับซ้อนของบทบาท ทั้งสองงานวิจัยสะท้อนปัญหาเดียวกัน คือ เมื่อพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็น ผู้นำสุขภาวะ แต่มิได้ถูกเตรียมความพร้อมด้านทักษะเฉพาะทาง จึงส่งผลให้การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 3. โอกาส (Opportunities) ภาครัฐและหน่วยงานสาธารณสุขให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เน้นการประชาสัมพันธ์เรื่องการคัดกรองสุขภาพ มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่วัด มีกิจกรรมส่งเสริมทางด้านจิตใจของคณะสงฆ์ทุกปี มีผู้นำชุมชนที่พร้อมสนับสนุนบุคลากรด้านสาธารณสุข นิมนต์พระวิทยากรมาบรรยายธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณภา นันทกาวงศ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบพุทธจิตวิทยาในการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงวัย ในจังหวัดปทุมธานี พบว่า แรงขับเคลื่อนจากส่วนบริหาร สอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่า ผู้บริหารภาครัฐและผู้นำชุมชน คือ กุญแจสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากร ซึ่งตรงกับบริบทของจังหวัดตราดที่มีผู้นำชุมชนพร้อมให้ความร่วมมือ การบูรณาการพื้นที่และบทบาท ทั้งสองงานเน้นการใช้วัด และ คณะสงฆ์ เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสุขภาวะองค์รวม โดยอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายบ้านเมืองเป็นตัวช่วยเสริมด้านระบบและบุคลากร และ 4. อุปสรรค (Threats) ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีโรคประจำตัว ผู้สูงอายุมักทนต่อความเจ็บป่วยไม่ค่อยไปตรวจโรคอย่างสม่ำเสมอ ข้อจำกัดของงบประมาณท้องถิ่น เนื่องจากประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนมาก ดังนั้น การบริโภคอาหารอย่าไปเน้นทางรสชาติมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์ธงชัย สุนฺทราจาโร (2567) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการขับเคลื่อนสุขภาวะพระสงฆ์ใน

สถานการณ์โควิด-19 ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า พระสงฆ์ยังขาดการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันและการตรวจสุขภาพประจำปี รวมทั้งประสบปัญหาด้านการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ งบประมาณ และฐานข้อมูลสุขภาพ ส่งผลให้การดูแลสุขภาวะยังไม่ทั่วถึง สอดคล้องกับผลการวิจัยในจังหวัดตราดที่พบว่า พระสังฆาธิการผู้สูงอายุยังขาดการบูรณาการกับหน่วยงานสาธารณสุข และไม่นิยมตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพและสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานสาธารณสุขร่วมกัน

2. องค์ประกอบของการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของ พระสังฆาธิการในจังหวัดตราด อภิปรายผลการศึกษาได้ว่า 1. องค์ประกอบของการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด 1.1 ด้านกายภาวนา พระสังฆาธิการควรจัดกิจกรรมการออกกำลังกายอย่างเหมาะสมสม่ำเสมอ ทำงานเบา ๆ ในบ้าน เช่น กวาดบ้าน รดน้ำต้นไม้ รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ด้วยการไม่กินตามใจปาก หรือกินจนอิ่มเกินไปจนอืดอัดและง่วงซึมกินเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ แต่ก็ไม่น้อยเกินไป ดูแลที่อยู่อาศัยให้สะอาดเรียบร้อย สภาพแวดล้อมที่สะอาดเป็นระเบียบส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีของผู้สูงอายุช่วยให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน 1.2 ด้านสีลภาวนา การงดเว้นการปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยไร้ประโยชน์ ความมัวเมาในความประมาท จัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาเรื่องสุขภาพ ฝึกฝนตนเอง และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ 1.3 ด้านจิตตภาวนา การเจริญสติในชีวิตประจำวันช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อม การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา งานประเพณี เทศกาลประจำปี หรือกลุ่มชมรมผู้สูงอายุที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรม ช่วยให้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตและข้อคิดทางธรรมซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างกัลยาณมิตรและไม่รู้สึกโดดเดี่ยว และ 1.4 ด้านปัญญาภาวนา การใคร่ครวญถึงกรรมและการให้ผลของกรรม ด้วยการพิจารณาด้วยปัญญาว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากกรรมที่เคยทำไว้ ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว การเข้าใจเรื่องกรรมจะช่วยให้ยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยใจที่สงบ ไม่โทษตนเองหรือผู้อื่น และมีกำลังใจในการสร้างกรรมดีในปัจจุบัน การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพวงชมนาถ จริยะจินดา (2561) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบสมการโครงสร้างการดูแลผู้สูงอายุโดยครอบครัวตามหลักพุทธจิตวิทยา พบว่า ความสอดคล้องเชิงโครงสร้างภาวนา 4 ทั้งสองงานใช้หลักภาวนา 4 เป็นหัวใจสำคัญ (Core Element) ในการดูแลผู้สูงอายุ ตามหลักภาวนา 4 เป็นขั้นตอนที่ 4 จาก 6 ขั้นตอนหลัก ซึ่งยืนยันว่า หลักการนี้เป็นมาตรฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเชิงพุทธ มิติด้านการพัฒนาองค์รวม งานวิจัยอ้างอิงเน้นการดูแลโดยครอบครัวตามหลักพุทธจิตวิทยา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เขียนที่มุ่งให้พระสังฆาธิการบริหารจัดการสุขภาวะที่ไม่ได้มองเพียงแค่ร่างกาย (กาย) แต่ครอบคลุมถึงระบบคิดและการยอมรับความจริง (ปัญญา) การเชื่อมโยงสู่เครือข่าย ในงานวิจัยอ้างอิงระบุถึงการสร้างความร่วมมือกับเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนและสร้างกัลยาณมิตร (จิตตภาวนา) เพื่อประคับประคองสุขภาวะของผู้สูงอายุร่วมกับครอบครัว และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดเสนาะ วิสุทฺโธ (เขาเขียว) (2567) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักพุทธธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมเชิงป้องกัน (Preventive Care) สอดคล้องในด้านกายภาวนา ที่เน้นเรื่องโภชนาการเพื่อป้องกันโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง ซึ่งเป็นโรคอุบัติซ้ำในกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดตราดเช่นเดียวกัน การปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิต (Applied Dhamma) สอดคล้องในด้านจิตตภาวนา ที่เน้นการปฏิบัติสติปัฏฐานในชีวิตประจำวันโดยไม่ต้องหลีกหนีสังคม ช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงธรรมได้ง่ายและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การสร้างสุขภาวะองค์รวม (Holistic Well-Being) ทั้งสองงานมุ่งเน้นผลลัพธ์เดียวกัน คือ การใช้ปัญญาภาวนา เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกายและจิต โดยเน้นวิธีการปฏิบัติที่สะดวกและเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุไทย และสอดคล้องกับงานวิจัยของวลัยพรรณ เฉลยทรัพย์ (2560) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยอาศัยศิลปินต้นแบบ พบว่า พระสังฆาธิการ

ในฐานะ ศิลปินต้นแบบทางวิญญาณ เช่นเดียวกับศิลปินที่เป็นต้นแบบให้เยาวชน พระสังฆาธิการในจังหวัดตราด คือ ต้นแบบ (Role Model) สำหรับผู้สูงอายุ หากพระสังฆาธิการบริหารจัดการสุขภาวะตนเองและวัดตามหลักภาวนา 4 อย่างเคร่งครัด จะกลายเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุอยากปฏิบัติตาม งานวิจัยทั้งสองฉบับใช้ชุดธรรมะเดียวกัน มาเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเน้นที่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน มากกว่าทฤษฎี ซึ่งเหมาะกับบริบทของผู้สูงอายุที่ต้องการแนวทางที่จับต้องได้และไม่ซับซ้อน กลไกแรงจูงใจเชิงบวกงานของผู้เขียนที่นำหลัก 4M มาจัดการสุขภาวะ สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างแรงจูงใจในงานอ้างอิง เพราะการบริหารจัดการที่ดี (Management) จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่น่าประทับใจและมีคุณค่า กระตุ้นให้ผู้สูงอายุเกิดความเลื่อมใสและยินดีเข้าร่วมกิจกรรมสุขภาวะ และ 2. องค์ประกอบของการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด หลัก 4M ได้แก่ 2.1 ด้าน Man (คน) การสร้างคุณค่าและบทบาทใหม่ให้ผู้สูงอายุในชุมชน มอบหมายหน้าที่หรือบทบาทที่สำคัญให้ผู้สูงอายุในกิจกรรมของวัดและชุมชน 2.2 ด้าน Money (เงิน) การจัดทำแผนโครงการที่ชัดเจนเพื่อขอรับการสนับสนุน มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายและงบประมาณที่แน่นอน ทำให้เห็นทิศทางการใช้เงินอย่างเป็นรูปธรรม 2.3 ด้าน Material (วัสดุ) การสร้างเครือข่ายธนาคารอุปกรณ์ทางการแพทย์ในชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขหรือชุมชน และ 2.4 ด้าน Management (การจัดการ) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนในจังหวัดตราด พระสังฆาธิการนำหลักปัญญาและวิมังสามาใช้ในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ โดยวิเคราะห์ SWOT จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของชุมชนในจังหวัดตราด เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายการดำเนินงานด้านสุขภาวะผู้สูงอายุที่ชัดเจนและเป็นไปได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตฺติธโร) (2564) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี พบว่า ภาวะผู้นำ (Leadership as a Core of Man) สอดคล้องในประเด็นที่ว่าประสิทธิภาพขององค์กร (วัด) ขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการ ในฐานะผู้บริหารหลัก หากคนที่เป็นผู้นำดีย่อมส่งผลให้การจัดการสุขภาวะมีประสิทธิผล การบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ทั้งสองงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจะพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมหรือผู้สูงอายุ จำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารจัดการ (Management) ที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ไม่ใช่เพียงการดำเนินงานไปตามวาระ การเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร งานวิจัยอ้างอิงยืนยันว่า การบริหารจัดการที่ดีเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดรับกับแนวคิดของผู้เขียนที่นำ 4M มาเป็นโครงสร้างรองรับงานสุขภาวะ เพื่อให้พระสังฆาธิการในจังหวัดตราดสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากิตติกร กิตฺติรกฺโข (อุดมเดชาพัฒน์) (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ความเป็นระบบของการจัดสรรทรัพยากร สอดคล้องในมิติด้าน Money (เงิน) และ Material (วัสดุ) ที่เน้นความเพียงพอ และ ความชัดเจน ในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย มุ่งเน้นการจัดทำแผนงบประมาณและธนาคารอุปกรณ์ในจังหวัดตราด หลักการ Put The Right Man on The Right Job ในด้าน Man (คน) ทั้งสองงานเห็นพ้องกันว่าความสำเร็จขึ้นอยู่กับการคัดเลือกและวางตัวบุคคลให้เหมาะสมกับภารกิจ โดยเน้นการสร้างบทบาทใหม่ ให้ผู้สูงอายุมีคุณค่าในตนเอง โครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ในด้าน Management (การจัดการ) งานวิจัยอ้างอิงชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ ซึ่งสอดรับกับแนวคิดที่ต้องการให้พระสังฆาธิการใช้การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (SWOT Analysis) เพื่อสร้างระบบการทำงานที่จับต้องได้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์แมนรัตน์ จตฺตมโล (พิทักษ์ทรัพย์) (2567) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลใน จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การบริหารงานเชิงโครงสร้าง สอดคล้องในมิติด้าน Management (การจัดการ) ที่เน้นความครบถ้วนของวงจรการทำงาน (Plan-Do-Check-Act)

ซึ่งสอดรับกับแนวคิดของผู้เขียนที่ต้องการให้พระสังฆาธิการใช้ SWOT Analysis เป็นฐานในการวางแผนเพื่อให้งานสุขภาวะ จับต้องได้จริง การสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ ในด้าน Material (วัสดุ) ทั้งสองงานเห็นความสำคัญของสื่อและอุปกรณ์ โดยในงานของผู้เขียนเน้นธนาคารอุปกรณ์การแพทย์ ส่วนงานอ้างอิงเน้นสื่ออบรม ซึ่งต่างมุ่งเป้าไปที่การสนับสนุนความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ความโปร่งใสและการควบคุม ในด้าน Money (เงิน) งานวิจัยอ้างอิงเน้นการควบคุมค่าใช้จ่ายผ่านงบประมาณที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เขียนที่มุ่งเน้นการทำแผนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

3. พุทธวิธีการบริหารจัดสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด อภิปรายได้ว่า 1. ด้านสุขภาพกาย การเดินจงกรมเป็นการผสมผสานระหว่างการออกกำลังกายและการปฏิบัติสติที่ลงตัวที่สุดสำหรับผู้สูงอายุ ช่วยบริหารกล้ามเนื้อขาและข้อต่อ ลดความเสี่ยงของโรคข้อเข่าเสื่อม และช่วยให้จิตใจสงบและมีสมาธิไปพร้อมกัน การฝึกการหายใจเข้าลึก ๆ และหายใจออกยาว ๆ อย่างช้า ๆ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของปอดและระบบไหลเวียนโลหิต และยังช่วยผ่อนคลายความเครียดทางจิตใจได้ดีอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์) (2564) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ของพระสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี พบว่า การใช้จุดแข็งแก้ปัญหา (Strategic Action) สอดคล้องในประเด็นการใช้พุทธวิธี เช่น เดินจงกรม รักษาศีล เป็นจุดแข็ง (Strength) เพื่อผลักดันโอกาสในการสร้างสุขภาพที่ดี และใช้กิจกรรมของวัดลดจุดอ่อน (Weakness) เรื่องความเครียดของผู้ดูแลการบูรณาการสุขภาวะ 4 ด้าน ทั้งสองงานเห็นพ้องกันว่า การส่งเสริมสุขภาพต้องทำแบบองค์รวม โดยงานอ้างอิงเน้นกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนงานของผู้เขียนเน้นกลุ่มผู้สูงอายุเปราะบาง แต่ใช้เครื่องมือเดียวกัน คือ การปรับสมดุลกายและใจตามหลักพุทธธรรม ความยืดหยุ่นในการนำไปใช้ พุทธวิธีที่ผู้เขียนนำเสนอ การหายใจการเดิน เป็นวิธีการที่ไม่ใช้งบประมาณสูงและทำได้ทันที สอดคล้องกับแนวคิดของงานอ้างอิงที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในพื้นที่โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ (พุทธธรรม) มาเป็นเครื่องมือหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิสณฑ์สิทธิการ (อรุณ ธมฺมวโร) (2562) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะพลังบวกของผู้สูงอายุตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า ความสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์ สอดคล้องในประเด็นความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนและชุมชน โดยได้ขยายผลสู่ระบบเพื่อนช่วยเพื่อน และ การถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงลึกและแสดงถึงความรักใคร่ในชุมชน ความสุขจากการเป็นผู้ให้ว่าการพูดคุยและปฏิสัมพันธ์ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เขียนที่ให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ เป็นการเปลี่ยนสถานะจากผู้รับการดูแลเป็นผู้ให้ความรู้ ซึ่งสร้างพลังบวกทางจิตใจอย่างสูงการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารการนำเทคโนโลยีมาใช้ในงานของผู้เขียน สอดรับกับเป้าหมายในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ในงานอ้างอิงเพราะเทคโนโลยีช่วยลดช่องว่างทางการสื่อสาร ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและเข้าถึงสังคมได้รวดเร็วขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ จตฺตมโล (เลามะ) (2567) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติในจังหวัดอ่างทอง พบว่า วัดเป็นแกนนำสุขภาพ (Health Node) สอดคล้องในประเด็นการตั้งวัดแกนนำเป็นศูนย์กลางเครือข่ายสุขภาพ ซึ่งตรงกับเป้าหมายของผู้เขียนที่ต้องการให้พระสังฆาธิการจังหวัดตราดใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการสุขภาวะผู้สูงอายุ การบูรณาการองค์ความรู้และชุมชน งานวิจัยอ้างอิงเน้นการสร้างกำลังคนด้านสุขภาพ (Health Manpower) และเครือข่ายชุมชน ซึ่งสอดรับกับหลัก 4M (Man คน) ของผู้เขียนที่มุ่งประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ สมาธิบำบัดเชิงประจักษ์ ทั้งสองงานยืนยันว่าการฝึกสมาธิ ส่งผลโดยตรงต่อการป้องกันโรคและการฟื้นฟูสุขภาพทางกาย เช่น ความดันโลหิต ยืนยันว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณ คือ รากฐานสำคัญของสุขภาวะด้านอื่น ๆ

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิบูลเจยาภิรม (ทวี มีสุข) (2562) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม พบว่า การจัดการเชิงป้องกัน (Preventive Management) สอดคล้องกับหลัก 4M (Management การจัดการ) ของผู้เขียนที่เน้นการวางแผนตรวจสุขภาพสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนบทบาทวัดจากการรอให้ป่วยแล้วมารักษา เป็นการ ป้องกันก่อนป่วย การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) สอดคล้องกับด้าน จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการบริหารจัดการสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุของพระสังฆาธิการในจังหวัดตราด ได้แก่ 1. การตระหนักว่า การแก้ปัญหาผู้สูงอายุไม่สามารถใช้หลักธรรมเพียงอย่างเดียวได้ แต่ต้องอาศัยการประเมินสถานการณ์แบบ SWOT Analysis ใช้ทุนทางสังคม ดึงความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อพระสังฆาธิการ ประสานกับนโยบายภาครัฐและเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อสม. ปิดจุดอ่อน ยอมรับข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและบุคลากรของวัด เพื่อนำไปสู่การหาเครื่องมือทางการบริหารจัดการมาอุดรอยรั่ว 2. กลไกการขับเคลื่อน คือ หัวใจสำคัญของงานวิจัย ซึ่งเป็นการค้นพบการบูรณาการระหว่างศาสตร์ทางโลก หลักบริหาร 4M และ ศาสตร์ทางธรรม หลักภาวนา 4 เข้าด้วยกันอย่างลงตัว การจัดการคนและเครือข่าย เปลี่ยนผู้สูงอายุจากภาระ ให้เป็นพลังโดยการมอบหมายบทบาทใหม่ สร้างระบบเพื่อนช่วยเพื่อน ซึ่งส่งผลต่อสุขภาวะทั้ง 4 มิติของผู้สูงอายุในจังหวัดตราด มิติทางกาย เกิดนวัตกรรมการดูแลสุขภาพ เช่น การเดินจงกรมเชิงกายภาพบำบัด และ การฝึกลมหายใจเพื่อระบบไหลเวียนโลหิต มิติทางใจ ผู้สูงอายุมีความสุข มองเห็นคุณค่าในตนเอง และเกิดกลไกการเยียวยาจิตใจผู้ดูแล เพื่อลดภาวะหมดไฟ

มิติทางสังคม วัดกลายเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดภูมิปัญญา เกิดเครือข่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และใช้เทคโนโลยี เช่น ไลน์กลุ่ม เชื่อมโยงคนทุกวัยเข้าด้วยกัน มิติทางจิตวิญญาณ เกิดความสงบ มั่นคงทางอารมณ์ มีสมาธิเป็นที่พึ่ง

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีนโยบายส่งเสริมให้พระสังฆาธิการในจังหวัดตราดนำหลักธรรมเรื่อง การเดินจงกรมและการฝึกสมาธิ มาบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการออกกำลังกายพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ควรมีนโยบายสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ผ่านกลไกการสร้างระบบเพื่อนช่วยเพื่อนและการใช้เทคโนโลยี

3. ควรสร้างเครือข่ายพันธมิตรด้านสุขภาพจิตวิญญาณระหว่างวัด โรงพยาบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการเชิงรุกในการดูแล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระสังฆาธิการควรริเริ่มจัดพื้นที่ภายในวัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านสุขภาวะที่บูรณาการกิจกรรมทางธรรมเข้ากับกิจวัตรประจำวัน เช่น การจัดตั้งคลินิกสุขภาวะทางธรรมประจำวัดต้นแบบในระดับตำบล

2. พระสังฆาธิการควรประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เพื่อฝึกอบรมบุคลากรหรือจิตอาสาในชุมชนให้เป็นผู้ดูแลที่มีทักษะทั้งด้านการพยาบาลพื้นฐานและหลักพุทธธรรม

3. พระสังฆาธิการควรส่งเสริมให้มีการใช้แอปพลิเคชันหรือกลุ่มโซเชียลมีเดียของวัดเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลสุขภาพและกิจกรรมเชิงธรรมะท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การจัดอบรมเรื่องสุขภาพ โภชนาการ หรือการฝึกโยคะเพื่อสุขภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงทดลองเพื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโปรแกรมการบริหารจัดการสุขภาวะตามแนวพุทธวิธีการบริหารจัดการที่พระสังฆาธิการพัฒนาขึ้น กับกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามรูปแบบปกติ

2. ควรมีการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันที่พระสังฆาธิการและแกนนำชุมชนสามารถใช้ติดตามภาวะสุขภาพจิตวิญญาณของผู้สูงอายุในพื้นที่ได้แบบเรียลไทม์

3. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดตราด

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). ผู้สูงอายุกับเรื่องสุขภาพจิต. สืบค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.dop.go.th/th/know/15/412.

_____. (2567). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ประเวศ วะสี. (2560). พุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

พระครูปริยัติกิตตยาภรณ์ (สุทัศน์ กิตฺตินาโม). (2561). รูปแบบการจัดการสุขภาวะแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุของพระสงฆ์จังหวัดตราด (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดเสนาะ วิสุทฺโธ (เขาเขียว). (2567). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักพุทธธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิสณฑ์สิทธิการ (อรุณ ธมฺมวโร). (2562). กระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะพลังบวกของผู้สูงอายุตามแนวพุทธจิตวิทยา (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตฺติธโร). (2564). รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิบูลเจยาภิรม (ทวี มีสุข). (2562). กระบวนการเตรียมความพร้อมของวัดในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม. วารสารมหาจุฬาวิชาการ, 6(ฉบับพิเศษ), 382–394.

พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ จตฺตมโล (เลามะ). (2567). รูปแบบการจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติในจังหวัดอ่างทอง (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากิตติกร กิตฺติรกฺโข (อุดมเดชาพัฒน์). (2565). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนนทบุรี (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์ธงชัย สุนฺทราจาโร. (2567). รูปแบบการขับเคลื่อนสุขภาวะพระสงฆ์ในสถานการณ์โควิด-19 ในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารมณีเชษฐาราม, 7(3), 342–357.

พระสมุห์แมนรัตน์ จตฺตมโล (พิทักษ์ทรัพย์). (2567). รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์). (2564). รูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พวงชมนาถ จริยะจินดา. (2561). รูปแบบสมการโครงสร้างการดูแลผู้สูงอายุโดยครอบครัวตามหลักพุทธจิตวิทยา (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรรณภา นันทกาวงศ์. (2566). รูปแบบพุทธจิตวิทยาในการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงวัยในจังหวัดปทุมธานี (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วลัยพรรณ เฉลยทรัพย์. (2560). รูปแบบการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยอาศัยศิลปินต้นแบบ (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตราด. (2566). รายงานสถานการณ์จังหวัดตราด. ตราด: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตราด.

บทความวิจัย

การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ADMINISTRATIVE MONKS' WORK PERFORMANCE POTENTIALS DEVELOPMENT IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระธนญชัย ธนะสะสมทรัพย์*, พระอุดมสิทธินายก (กำพล มาลัย)
Phra Thanonchai Thanasasomsap*, Phraudomsitthinayok (Kamphon Malai)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: phrathanonchai@gmail.com
Received March 12, 2026; Revised March 29, 2026; Accepted April 21, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาศักยภาพ 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพ และ 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 369 รูป วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย และสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1.1 ด้านจุดแข็ง มีการอบรมวางแผนประชุมและปฏิบัติงานตามแผน 1.2 จุดอ่อน ยังขาดผู้สืบทอดการศึกษา และขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพ 1.3 ด้านโอกาส มีการจัดการศึกษาที่ดี คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ ยังมีประชาชนที่ศรัทธาเลื่อมใส และ 1.4 อุปสรรค การทำบัญชีเป็นอุปสรรคและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 2.1 ระดับการพัฒนาศักยภาพตามทฤษฎีของเนดเลอร์ (Nadler) และระดับหลักไตรสิกขา ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Y) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ 3. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3.1 ด้านความรู้ มีแนวทางในการหาผู้สืบทอดการศึกษาโดยให้มีความรู้ธรรมวินัย 3.2 ด้านทักษะ พระสังฆาธิการต้องได้รับการฝึกอบรม อย่างสม่ำเสมอ 3.3 ด้านมโนทัศน์ในตน ทำงานร่วมกับ มจร มีมโนทัศน์ในตนในเรื่องของการทำสมาธิ 3.4 ด้านคุณลักษณะส่งเสริมให้มีอบรมอาจาระและศีล และ 3.5 ด้านแรงจูงใจ พบว่า มีการถวายค่าตอบแทน ค่าพาหนะหรือนิตยภัตพระสังฆาธิการ

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, การปฏิบัติงาน, พระสังฆาธิการ

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the general conditions of potential development, 2. To study the factors affecting potential development, and 3. To propose guidelines for developing the work performance potential of administrative monks in Phra

Nakhon Si Ayutthaya Province, conducted by the mixed-methods research. The qualitative research, data were collected through in-depth interviews with 18 key informants. The quantitative research, data were collected from 369 samples who were monks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and regression analysis. In addition, focus group discussions were conducted with 10 participants who were experts, and the data were analyzed using descriptive content analysis and summarized in a descriptive interpretation.

Findings revealed that: 1. The general conditions of the work performance potential development of administrative monks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province showed that: 1.1 Strengths; there were training programs, planning meetings, and work implementation according to plans, 1.2 Weaknesses; there was a lack of educational successors and insufficient budget for potential development, 1.3 Opportunities, there was good educational management through the Buddhist university, and there were still people who had faith and respect; and 1.4 Threats; accounting work and the use of information technology were obstacles and problems. 2. The factors affecting the work performance potential development of administrative monks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province showed that: 2.1 The levels of potential development according to Nadler's theory and the Tisikkha, were, by overall, at the highest level, affecting the work performance potential development of administrative monks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province (Y), therefore the hypothesis was accepted, and 3. The development of the work performance potential of administrative monks consisted of: 3.1 knowledge, including guidelines for finding educational successors with knowledge of Dhamma and Vinaya; 3.2 skills, administrative monks should receive regular training; 3.3 self-concept, working together with MCU and developing self-concept in meditation practice; 3.4 characteristics, promoting training in conduct and morality; and 3.5 motivation, including providing remuneration, transportation expenses, or monastic allowances for administrative monks.

Keywords: Capacity Building, Operational Performance, Monastic Leaders

บทนำ

วัดเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียน เป็นที่บำเพ็ญกุศลสำหรับชาวบ้าน เป็นที่ปลูกฝังศีลธรรมจริยธรรมและเป็นศูนย์กลางสำหรับการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน (ไพบูลย์ เสียงก้อง, 2544) การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 599 วัด 16 อำเภอ มีการปฏิบัติเอื้อเฟื้อในพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม และนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองใจผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ในเขตปกครองของท่านให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้เสียสละประโยชน์อันยิ่งใหญ่ต่อชาวโลก คณะสงฆ์จะได้ช่วยกันปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัยต่อกุลบุตรที่ได้มาบรรพชา อุปสมบทเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป (สุรพล สุยะพรหม และคณะ, 2555)

การพัฒนาศักยภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่ข้อมูลข่าวสารมีมากมาย รวดเร็ว หาง่าย ข้าราชการในยุคปัจจุบันจึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เลิกพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ทำงาน ไปวัน ๆ ไม่สนใจข้อมูลข่าวสาร ไม่มีจิตใจพร้อมบริการมองประชาชน คือ ตัวปัญหา ในทางตรงกันข้าม ข้าราชการที่ดีควรปฏิบัติต่อประชาชนดุจญาติพี่น้อง มีจิตใจที่พร้อมให้บริการ พร้อมรับฟังปัญหาข้อเดือดร้อนของประชาชนจัดให้ประชาชนได้แสดงปัญหาและแนวทางแก้ไข รวบรวมปัญหาความเดือดร้อน จัดตั้งกลุ่มองค์กรเพื่อกำหนดการวางแผน แนวทางแก้ไขปัญหา และติดต่อประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

ศักยภาพจึงเป็นความสามารถที่ถูกซ่อนเร้นไว้ หากได้รับการพัฒนา คือ การนำเอาความสามารถนั้นออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สิ่งที่ตามมาก็คืองานทุกอย่างที่ทำก็จะประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การจะพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเชิงวิชาการสำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อีกทั้งยังเป็นกรณีศึกษาแก่การปฏิบัติงานด้านการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ ได้ด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย 1. การวิจัยเชิงคุณภาพ และ 2. การวิจัยเชิงปริมาณ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร คือ พระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4,669 รูป โดยผู้วิจัยคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่มีค่าระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 369 รูป ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 18 รูปหรือคน และผู้วิจัยได้มีการสนทนากลุ่มเฉพาะโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ จำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อมายืนยันองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม โดยหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถาม

ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูปหรือคน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม 369 ชุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปเป็นความเรียง ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านจุดแข็ง พบว่า มีเจ้าคณะจังหวัดที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีการอบรมวางแผนประชุมและปฏิบัติงานตามแผนของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ มีการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการมีการมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบทำตามหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาและมีการศึกษาในเรื่องของพระธรรมวินัยที่ชัดเจน 2. จุดอ่อน พบว่า ยังขาดผู้สืบทอดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาบาลี ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพ และยังขาดความรู้ทางกฎหมาย 3. ด้านโอกาส พบว่า มีการจัดการศึกษาที่ดี คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และยังมีประชาชนที่ศรัทธาเลื่อมใส มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ และ 4. อุปสรรค พบว่า การทำบัญชีเป็นอุปสรรคและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการพัฒนาศักยภาพตามทฤษฎีของเนดเลอร์ (Nadler) และระดับหลักไตรสิกขา ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และปัจจัยการพัฒนาศักยภาพของเนดเลอร์ (X1) และปัจจัยหลักไตรสิกขา (X2) ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Y) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 1 ความเหมาะสมของสมการถดถอย

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.870[a]	.756	.808	.29564

a. Predictors: (Constant), X1, X2

b. Dependent Variable: Y

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า ค่า R = .756 ค่า R^2 = .870[a] อธิบายได้ว่า ชุดตัวแปรพยากรณ์ (X1) และ (X2) สามารถพยากรณ์ตัวแปรตาม (Y) ได้ร้อยละ 87 ส่วนอีกร้อยละ 13 จะเป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า 1. การพัฒนาศักยภาพของทฤษฎีของเนดเลอร์ (Nadler) ประกอบด้วย ด้านการศึกษา ด้านการอบรม และด้านการพัฒนา อย่างน้อย 1 ด้าน ด้านส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2. หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1. ศีล

ความสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย 2. สมาธิ ความรักษาใจมั่น และ 3. ปัญญา ความรอบรู้ อย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. นำเสนอการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านความรู้ พบว่า มีแนวทางในการหาผู้สืบทอดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาบาลีและมีงบประมาณในด้านการพัฒนาศักยภาพมากกว่าสร้างวัตถุเน้นให้มีความรู้ธรรมวินัย 2. ด้านทักษะ พบว่า พระสังฆาธิการต้องได้รับการฝึกอบรม หรือเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ 3. ด้านมโนทัศน์ในตน พบว่า ทำงานร่วมกับ มจร มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระสังฆาธิการรักในการศึกษาและมีมโนทัศน์ในตนในเรื่องของการทำสมาธิให้เกิดปัญญาเมื่อใดที่มีไตรสิกขาเมื่อนั้นไปว่าอยู่ใกล้พระพุทธศาสนา จัดอบรมให้มีทักษะความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่เสมอจนสามารถใช้งานได้ 4. ด้านคุณลักษณะ พบว่า ส่งเสริมพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีอบรมอาจาระและศีล เน้นเจตคติที่ดีและมีนโยบายให้กิจกรรมการฝึกอบรมสำหรับพระสังฆาธิการในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ และ 5. ด้านแรงจูงใจ พบว่า มีการถวายค่าตอบแทน ค่าพาหนะ หรือนิตยภัตพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เหมาะสมและยกย่องตามสมควร ปลูกฝังพระสังฆาธิการให้มีความคิดว่าไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีอำนาจหน้าที่แต่ให้ตระหนักว่าเรามีศักยภาพเพียงพอที่จะดำรงตำแหน่ง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านจุดแข็ง พบว่า มีเจ้าคณะจังหวัดที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีการอบรมวางแผนประชุมและปฏิบัติงานตามแผนของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ มีการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการมีการมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบทำตามหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาและมีการศึกษาในเรื่องของพระธรรมวินัยที่ชัดเจน 2. จุดอ่อน พบว่า ยังขาดผู้สืบทอดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาบาลี และขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพ ยังขาดความรู้ทางกฎหมาย 3. ด้านโอกาส พบว่า มีการจัดการศึกษาที่ดีคือมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและยังมีประชาชนที่ศรัทธาเลื่อมใส มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ และ 4. อุปสรรค พบว่า การทำบัญชีเป็นอุปสรรคและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูภาวนาปัจจันตเขต (เสรี ธมฺมานนฺโท) (2567) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมและการบริหารตามหลักสัปปายะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีจุดแข็งด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะต่อการปฏิบัติธรรม แต่ยังขาดบุคลากร งบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ 2. องค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการ ได้แก่ หลักสัปปายะ 7 เช่น สถานที่สงบ การเดินทางสะดวก พระวิปัสสนามีความรู้ และอาหารที่เหมาะสม และ 3. แนวทางการพัฒนาควรมุ่งด้านสถานที่ที่สะอาดปลอดภัย การพัฒนาทักษะพระวิปัสสนา การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิโรจน์อินทคุณ (เอกชัย อินฺทโชโต) (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะเจ้าอาวาสตามหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะเจ้าอาวาส ประกอบด้วย 1. มุ่งผลสัมฤทธิ์เจ้าอาวาส 2. บริการที่ดี ใส่ใจในการให้ความสะดวก 3. ศึกษาหาความรู้เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ 4. ทำงานเป็นทีม และ 5. ยึดมั่นในความชอบธรรม เหตุผลที่สอดคล้องกับงานวิจัยดังกล่าวเพราะการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้วิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคอยู่เสมอ เพื่อเป็นฐานในการสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการได้

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ระดับการพัฒนาศักยภาพตามทฤษฎีของเนดเลอร์ (Nadler)และระดับหลักไตรสิกขา ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และปัจจัยการพัฒนาศักยภาพของเนดเลอร์ (X1) และปัจจัยหลักไตรสิกขา (X2) ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Y) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญฺญาพโล (มีชูนึก) (2561) ได้ศึกษาเรื่อง กลไกการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของพระวินยาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การหาค่าสหสัมพันธ์ Pearson พบว่า ค่า Significant Level มีค่าเท่ากับ 9.99 ซึ่งน้อยกว่า 9.5 เหตุผลที่สอดคล้องปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปัจจัยหลักสองตัว คือ หลักการพัฒนาศักยภาพของเนดเลอร์และหลักไตรสิกขาซึ่งส่งผล คือ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพระสังฆาธิการ

3. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านความรู้ พบว่า มีแนวทางในการหาผู้สืบทอดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาบาลีและมีงบประมาณในด้านการพัฒนาศักยภาพมากกว่าสร้างวัตถุเน้นให้มีความรู้ธรรมวินัย 2. ด้านทักษะ พบว่า พระสังฆาธิการต้องได้รับการฝึกอบรม หรือเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ 3. ด้านมโนทัศน์ในตน พบว่า ทำงานร่วมกับ มจร มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระสังฆาธิการรักในการศึกษาและมีมโนทัศน์ในตนในเรื่องของการทำสมาธิให้เกิดปัญญาเมื่อใดที่มีไตรสิกขาเมื่อนั้นไปว่าอยู่ใกล้พระพุทธศาสนา จัดอบรมให้มีทักษะความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่เสมอจนสามารถใช้งานได้ 4. ด้านคุณลักษณะ พบว่า ส่งเสริมพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีอบรมอาจาระและศีล เน้นเจตคติที่ดีและมีนโยบายให้กิจกรรมการฝึกอบรมสำหรับพระสังฆาธิการในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ และ 5. ด้านแรงจูงใจ พบว่า มีการถวายค่าตอบแทน ค่าพาหนะ หรือ นิตยภัตพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เหมาะสมและยกย่องตามสมควร ปลูกฝังพระสังฆาธิการให้มีความคิดว่าไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีอำนาจหน้าที่แต่ให้ตระหนักว่าเรามีศักยภาพเพียงพอที่จะดำรงตำแหน่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุทิน อธิปญฺโญ และคณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ พระอุปัชฌาย์ที่มีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งรูปร่าง ส่วนสูง ย่อมมีความเหมาะสมกับการเข้ามาทำหน้าที่ในคณะสงฆ์ เพราะเนื่องด้วยต้องพบกับบรรดาผู้ที่เข้ามาติดต่ออยู่เสมอ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมได้ดี นั้นมีลักษณะที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในงานของคณะสงฆ์ ด้านความรู้ทางวิชาการ พระอุปัชฌาย์เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการสอนจึงควรมีการศึกษาหาความรู้ในทางวิชาการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกและทางเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้านทักษะ พระอุปัชฌาย์ก่อนที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์ก็ต้องมีการอบรมให้ความรู้ก่อนเข้ามาทำหน้าที่เพื่อพัฒนาตนเองเริ่มต้นด้วยการศึกษาหาความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อจะได้นำเอาความรู้ความสามารถมาอบรมสั่งสอนให้สัทธิวิหาริกได้มีความรู้ด้านเจตคติ ในการตัดสินความผิดทางอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นนั้น

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาและการอภิปรายผลเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำเป็นแผนภาพประกอบพร้อมทั้งอธิบายเพื่อให้ผู้ที่จะมาศึกษาต่อเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านความรู้ พบว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ การอบรม และการพัฒนา โดยใช้หลักไตรสิกขา

2. ด้านทักษะ พบว่า พระสังฆาธิการได้รับการฝึกอบรม หรือเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละครั้งมีการพัฒนาความรู้ในด้านกฎหมายคณะสงฆ์มีพระสงฆ์ที่หน้าศรัทธาเลื่อมใส

3. ด้านมโนทัศน์ในตน พบว่า พระสังฆาธิการมีความใส่ใจงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถควรมีโครงการพัฒนาศักยภาพที่ทำงานร่วมกับ มจร

4. ด้านคุณลักษณะ พบว่า ส่งเสริมพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีอบรมอาจาระและศีลให้พระสังฆาธิการเป็นบุคคลที่น่าศรัทธาเลื่อมใส

5. ด้านแรงจูงใจ พบว่า ในส่วนของแรงจูงใจไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งหรือสมณศักดิ์ ปลูกฝังพระสังฆาธิการให้มีความคิดว่าไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีอำนาจหน้าที่แต่ให้ตระหนักว่าเรามีศักยภาพเพียงพอที่จะดำรงตำแหน่ง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า 1. ด้านความรู้ พบว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ การอบรม และการพัฒนา โดยใช้หลักไตรสิกขาอยู่เสมอโดยการนำหลักการไปสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมถึงหลักพุทธธรรม คือ การศึกษาปริยัติ การปฏิบัติธรรม และการแทงตลอดเรียกว่า ปฏิเวธ หรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการบริหารจัดการวัดโดยความรักษาศรัทธาของประชาชน มีการสำรวมด้านกาย วาจา อย่างเหมาะสม และถ่ายทอดการทำสมาธิแก่ประชาชนชาวพุทธ มีงบประมาณในด้านการพัฒนาศักยภาพมากกว่าสร้างวัตถุ เน้นให้มีความรู้ธรรมวินัย คณะสงฆ์มีการจัดอบรมพระสังฆาธิการให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่เสมอ และอบรมเพิ่มความรู้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ส่งเสริมการศึกษาพระสังฆาธิการให้มีความสามารถความรู้ ความเข้าใจ การนำเอาความรู้ไปใช้ในขั้นตอนการปฏิบัติ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. ด้านทักษะ พบว่า พระสังฆาธิการได้รับการฝึกอบรม หรือเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทักษะการปฏิบัติงานตามหน้าที่ เน้นทักษะผ่าการพัฒนา การศึกษา การอบรม และการพัฒนา พระสังฆาธิการสามารถแก้ไขปัญหาได้โดยถูกต้องตามธรรมวินัย มีการพัฒนาความรู้ในด้านกฎหมายคณะสงฆ์มีพระสงฆ์ที่หน้าศรัทธาเลื่อมใส มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงทั้งปริยัติและปฏิบัติและยกระดับพระสงฆ์ให้มีคุณภาพ เน้นการปฏิบัติทางด้านพระพุทธศาสนาให้มาก และมีการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อพัฒนาจิตใจให้มีสติ สมาธิ และปัญญา สนับสนุนการศึกษาเพื่อเพิ่มทักษะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากที่จะช่วยให้พระสังฆาธิการมีคุณภาพ และมีการวางแผนพัฒนางานและมีความคิดเห็นร่วมกันทั้งระยะสั้นและระยะยาว ให้พระสังฆาธิการมีส่วนร่วมนโยบายของการปกครองและทำงานร่วมกัน 3. ด้านมโนทัศน์ในตน พบว่า พระสังฆาธิการมีความใส่ใจงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถควรมีโครงการพัฒนาศักยภาพที่ทำงานร่วมกับ มจร มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระสังฆาธิการรักในการศึกษาและมีมโนทัศน์ในตน

ในเรื่องของการทำสมาธิให้เกิดปัญญาเมื่อใดที่มีไตรสิกขาเมื่อนั้นไปว่าอยู่ใกล้พระพุทธศาสนา มีการฝึกอบรมพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นพระนักพัฒนาวัดเพื่อเพิ่มศักยภาพมีการพัฒนาพระสังฆาธิการทั้ง 6 และมีกิจกรรมร่วมกับคณะสงฆ์คือเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละครั้ง สร้างแรงผลักดันให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ ไม่ท้อแท้ น้อยใจ หรือเกิดความรู้สึกหมดไฟ และมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4. ด้านคุณลักษณะ พบว่า ส่งเสริมพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีอบรมอาจาระและศีลให้พระสังฆาธิการเป็นบุคคลที่น่าศรัทธาเลื่อมใสมีการประยุกต์ด้วยทักษะในการจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เมื่อมีอธิกรณ์มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นได้ มีนโยบายให้กิจกรรมการฝึกอบรมสำหรับพระสังฆาธิการในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ มีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานในกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ให้แก่ประชาชนในชุมชนและสังคม และการจัดถวายความรู้พระสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมก่อให้เกิดความศรัทธาและความเคารพจากพุทธศาสนิกชนเป็นการรักษาศรัทธาเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังต้องมีความสุภาพเรียบร้อย มีความเมตตา เอื้อเฟื้อ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน และ 5. ด้านแรงจูงใจ พบว่า ในส่วนของแรงจูงใจไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งหรือสมณศักดิ์ ปลูกฝังพระสังฆาธิการให้มีความคิดว่าไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีอำนาจหน้าที่แต่ให้ตระหนักว่าเรามีศักยภาพเพียงพอที่จะดำรงตำแหน่ง การประชุมสงฆ์ ประชุมชาวบ้าน สรรหาโดยประชาธิปไตย ร่วมตัดสินใจทั้งญาติโยมและพิจารณาในมุมกว้าง พระสังฆาธิการมีความเข้มแข็งมีจริยวัตรในการครองตนที่ดีงาม มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าเลื่อมใสต่อพุทธศาสนิกชนทั่วไปเน้นพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา ควรมีนโยบายให้เป็นไปในแนวทางเชิงรุกเพื่อให้เข้ากับพระสังฆาธิการ เน้นการปฏิบัติทางด้านพระพุทธศาสนาให้มาก เช่น การสวดมนต์ การปฏิบัติกรรมฐาน อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์ควรมีแนวทางในการหาผู้สืบทอดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาบาลีและมีงบประมาณในด้านการพัฒนาศักยภาพมากกว่าสร้างวัตถุเน้นให้มีความรู้ธรรมวินัย

2. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการอบรมพระสังฆาธิการ หรือเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีพระสงฆ์ที่หน้าศรัทธาเลื่อมใส

3. มีนโยบายในการถวายค่าตอบแทน ค่าพาหนะ หรือนิตยภัตพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เหมาะสมและยกย่องตามสมควร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระสังฆาธิการควรมีโอกาสได้ศึกษาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
2. พระสังฆาธิการควรได้อบรมในหลักสูตรอื่น ๆที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน
3. พระสังฆาธิการควรได้พัฒนาในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

2. ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์พระพุทธศาสนาเพื่อขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

เอกสารอ้างอิง

พระครูภาวนาปัจจันตเขต (เสรี ธมฺมานนฺโท). (2567). การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของวัดในจังหวัดตราด. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(6), 396–410.

พระครูวิโรจน์อินทคุณ (เอกชัย อินฺทโชโต). (2562). การพัฒนาสมรรถนะเจ้าอาวาสตามหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดจันทบุรี (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญฺญาพโล (มีชูนึก). (2561). กลไกการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของพระวินยาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุทิน อธิปญฺโญ และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(3), 198–209.

ไพบูลย์ เสียงก้อง. (2544). หลักการบริหารงานในวัด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. (2555). พื้นฐานทางการจัดการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิจัย

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ

BUDDHADHAMMA APPLICATION FOR ENHANCING THE QUALITY OF LIFE OF PERSONS WITH DISABILITIES IN SAMUT PRAKAN PROVINCE

สิงห์คำ มณีจันสุข[1*], เปรมศักดิ์ เพียยุระ[2]
Singkam Maneechansuk[1*], Premsak Piayura[2]
[1]สมาคมคนพิการจังหวัดสมุทรปราการ
[1]Samutprakan Disabled Persons Association
[2]วุฒิสภา
[2]Senate of Thailand
[*]Corresponding Author E-mail: singkam_@hotmail.com
Received February 17, 2026; Revised April 20, 2026; Accepted April 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ 2. ศึกษาปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ และ 3. เสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูปหรือคน ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันในลักษณะองค์รวม โดยการเข้าถึงบริการสาธารณสุข สิทธิและสวัสดิการ ความมั่นคงทางจิตใจ เครือข่ายทางสังคม และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วมทางสังคม ทั้งนี้ ยังพบข้อจำกัดด้านความทั่วถึงและความต่อเนื่องของการสนับสนุนในบางพื้นที่ 2. ปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่า หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ทำหน้าที่เกื้อหนุนกันในการพัฒนาศักยภาพภายใน โดยกายภาวนาเน้นสุขภาพและการฟื้นฟู ศีลภาวนากำกับพฤติกรรมและความรับผิดชอบ จิตภาวนาเสริมความมั่นคงทางอารมณ์และพลังใจ และปัญญาภาวนาสนับสนุนการเรียนรู้และการปรับตัวต่อข้อจำกัดของชีวิต และ 3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่า สามารถขับเคลื่อนผ่าน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การประกอบอาชีพ การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยบูรณาการร่วมกับหลักภาวนา 4 เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาปัจจัยภายนอกกับการเสริมสร้างศักยภาพภายในให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างปัจจัยภายนอกและศักยภาพภายใน โดยมีหลักภาวนา 4 เป็นกลไกเชื่อมโยงซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ของการวิจัยที่อธิบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในลักษณะองค์รวมและยั่งยืน

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตคนพิการ, ภาวนา 4, การพัฒนาแบบองค์รวม, จังหวัดสมุทรปราการ

Abstract

This research article aimed: 1. To study the general conditions of the quality of life of disabled persons in Samut Prakan Province; 2. To study the factors contributing to the enhancement of the quality of life of disabled persons in Samut Prakan Province; and 3. To propose guidelines for applying Buddhist principles to enhance the quality of life of disabled persons in Samut Prakan Province, conducted by the qualitative research. Data were collected through in-depth interviewing 20 key informants who were involved in the development of the quality of life of disabled persons. The research instrument was structured in-depth interview script, and the data were analyzed using descriptive content analysis.

The findings revealed that: 1. The quality of life of disabled persons in Samut Prakan Province consisted of four interconnected aspects: physical, psychological, social, and environmental. Access to healthcare services, rights and welfare, psychological stability, social networks, and public facilities were key factors supporting self-reliance and social participation although limitations in service coverage and continuity remain. 2. The enhancement of quality of life was explained by Bhavana 4, namely, Gaya-bhavana, Sila-bhavana, Citta-bhavana, and Panna-bhavana, which functioned synergistically to strengthen internal capacities, including health, behavior, emotional stability, and adaptive learning. 3. The application of Buddhist principles was driven through four main domains: employment, healthcare access, education, and facilities, which are integrated with Bhavana 4 to connect external factors with internal capacity development in accordance with the local context. The findings also reflected the integration between external factors and internal capacities, with Bhavana 4 functioning as a connecting mechanism, constituting a novel finding that explained the holistic and sustainable development of the quality of life of disabled persons.

Keywords: Quality of Life of Persons With Disabilities, Bhavana 4, Holistic Development, Samut Prakan Province

บทนำ

องค์การยูเนสโกให้นิยามคุณภาพชีวิตว่าเป็นภาวะที่มนุษย์มีระดับความเป็นอยู่ที่เหมาะสมในสังคม และมีความพึงพอใจต่อการได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต (UNESCO, 1993) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่า คุณภาพชีวิตมิได้จำกัดเพียงด้านรายได้หรือสวัสดิการ หากครอบคลุมถึงศักยภาพของบุคคลในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะคนพิการซึ่งอาจเผชิญข้อจำกัดทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และการเข้าถึงโอกาสทางสังคม ทั้งนี้ หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสม คนพิการย่อมสามารถพัฒนาศักยภาพของตนและดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าในสังคม (เฉลิมขวัญ สิงห์วี, 2548)

ประเทศไทยได้กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการไว้อย่างชัดเจน ทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2550 และ 2560 รวมถึงพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการรับรองสิทธิ การเข้าถึงสิ่งอำนวยความ

สะดวก และการสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการกำหนดทิศทางการพัฒนาผ่านแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540–2564) และต่อเนื่องสู่แผนปฏิบัติการฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2566–2570) ซึ่งยึดแนวคิดความเท่าเทียม (EQUAL) เป็นกรอบขับเคลื่อน และเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ตลอดจนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) (คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2560; กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2566)

ในระดับพื้นที่ จังหวัดสมุทรปราการมีคนพิการจดทะเบียนมากกว่า 27,600 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้พิการทางการเคลื่อนไหว สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และบริการทางสังคม แม้ว่าจังหวัดจะมีความก้าวหน้าในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและส่งเสริมเครือข่ายองค์กรคนพิการอย่างต่อเนื่อง แต่อาคารเดิมบางส่วนและข้อจำกัดด้านการเข้าถึงยังคงเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการปรับปรุง (สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ, 2566)

อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายและโครงสร้างการคุ้มครองสิทธิจะมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง แต่การยกระดับคุณภาพชีวิตในมิติด้านจิตใจ คุณค่าในตนเอง และการพึ่งพาตนเองยังคงต้องการแนวทางที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การพัฒนาที่มุ่งเน้นเฉพาะสิทธิประโยชน์หรือระบบบริการอาจยังไม่เพียงพอ หากขาดกระบวนการเสริมสร้างพลังภายในและความเข้มแข็งทางจิตใจ ในบริบทนี้ หลักพุทธธรรมซึ่งเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างสมดุลทั้งด้านกาย จิต และปัญญา จึงอาจเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยเติมเต็มมิติการพัฒนาดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการจึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย เพื่อสังเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมต่อบริบทพื้นที่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สมดุลและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์เอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูปหรือคน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ คนพิการ จำนวน 5 คน ผู้ดูแล จำนวน 5 คน ตัวแทนองค์กรเครือข่าย จำนวน 6 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูปหรือคน และผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) พัฒนาจากกรอบแนวคิดการวิจัย แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป องค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน หลักภาวนา 4 และแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตในพื้นที่ศึกษา เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) ซึ่งผ่าน

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน แบบสัมภาษณ์ทุกข้อ มีค่า 1.00 ทุกข้อ แสดงว่า เครื่องมือมีคุณภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการทบทวนเอกสาร พัฒนาเครื่องมือ และขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล โดยการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมบันทึกข้อมูลและถอดความอย่างเป็นระบบ โดยเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัว

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการจัดรหัสข้อมูล (Coding) การจัดหมวดหมู่ (Categorization) และการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ จากนั้นตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์กับกรอบแนวคิดด้านคุณภาพชีวิตและหลักภาวนา 4

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า คุณภาพชีวิตคนพิการด้านร่างกายขึ้นอยู่กับการเข้าถึงสิทธิด้านการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ แม้ช่วยให้สุขภาพและความสามารถในการช่วยเหลือตนเองดีขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการในบางพื้นที่ ด้านจิตใจ สวัสดิการและการมีรายได้ช่วยเสริมความมั่นคงและคุณค่าในตนเอง ขณะที่ทัศนคติของสังคมมีผลโดยตรงต่อกำลังใจและศักดิ์ศรีในการดำรงชีวิต ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่ายและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมช่วยลดความโดดเดี่ยวและเสริมความเข้มแข็งทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยกำหนดความเป็นอิสระ แม้อาคารใหม่เอื้อต่อการเข้าถึงมากขึ้น แต่อาคารเดิมยังเป็นข้อจำกัด โดยสรุป คุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้านมีความเชื่อมโยงกัน และต้องพัฒนาอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

2. ปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า กายภาวนา เป็นฐานสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิต โดยเน้นการใช้ร่างกายตามศักยภาพ การดูแลสุขภาพและฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างต่อเนื่อง การใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ และการปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและลดการพึ่งพาผู้อื่น ศีลภาวนา ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกับสังคมผ่านวินัย ความรับผิดชอบ ความอดทน และการเคารพสิทธิผู้อื่น ส่งผลต่อการลดความขัดแย้งและเพิ่มการยอมรับของสังคมต่อคนพิการ จิตภาวนา เป็นปัจจัยด้านความมั่นคงทางจิตใจ ช่วยให้คนพิการจัดการอารมณ์ ความเครียดและแรงกดดันจากข้อจำกัดของชีวิตได้อย่างเหมาะสม เสริมสร้างพลังใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมทางสังคม ปัญญาภาวนา เป็นฐานของการรู้เท่าทันตนเอง การคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลสิทธิและบริการของรัฐ ซึ่งเอื้อต่อการพึ่งพาตนเองและการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ โดยสรุป ภาวนา 4 เป็นกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเข้าด้วยกัน ส่งผลให้คนพิการสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทการดำรงชีวิตในสังคม

3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ด้านการประกอบอาชีพควรเน้นการฝึกทักษะที่สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละบุคคล เชื่อมโยงกับงานในพื้นที่ พร้อมสนับสนุนอุปกรณ์ เทคโนโลยี ช่องทางจำหน่าย และการติดตามให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มโอกาสในการมีรายได้และพึ่งพาตนเอง ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณสุขควรจัดบริการเชิงรุกในระดับพื้นที่ โดยประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดบริการฟื้นฟูและดูแลระยะยาวที่บ้านเพื่อลด

อุปสรรคด้านการเดินทาง พร้อมพัฒนาการสื่อสารข้อมูลสิทธิและสุขภาพให้เหมาะสมกับประเภทความพิการ ด้านการศึกษาควรจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นทั้งในและนอกระบบ พัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพที่นำไปใช้ได้จริง พร้อมระบบสนับสนุนที่เป็นมิตรกับคนพิการ โดยอาศัยบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายคนพิการในการประสานงาน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจำเป็นต้องปรับสภาพแวดล้อมและจัดอุปกรณ์ช่วยเหลือให้สอดคล้องกับการใช้งานจริง พัฒนาพื้นที่สาธารณะและสถานที่ราชการให้เข้าถึงได้อย่างปลอดภัย และใช้เครือข่ายคนพิการเป็นกลไกสะท้อนปัญหาและผลักดันเชิงนโยบาย โดยสรุป การยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการต้องดำเนินควบคู่ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ อาชีพ สุขภาพ การศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันในการเสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมทางสังคม และการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตคนพิการประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในลักษณะองค์รวม กล่าวคือ การพัฒนาในแต่ละด้านส่งผลเกื้อหนุนซึ่งกันและกันในการเสริมสร้างความสามารถในการดำรงชีวิตของคนพิการ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติวัจน์ ทองแก้ว และคณะ (2562) ที่พบว่า คุณภาพชีวิตคนพิการในบริบทสากลประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของทับทิม ศรีวิไล และคณะ (2565) ที่พบว่า คุณภาพชีวิตคนพิการในเขตภาคกลางมีระดับสูงในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าถึงบริการ สิทธิ และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการสนับสนุนการดำรงชีวิตของคนพิการ

2. ปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ทำงานเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุนทรกิตติคุณ (2560) ที่พบว่า การดูแลสุขภาพและการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงการพัฒนาด้านกาย จิตใจ และปัญญาเข้าด้วยกัน โดยผู้ที่ปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 จะมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะว่ากายภาวนาเป็นฐานสำคัญของการดูแลสุขภาพและการฟื้นฟูสมรรถภาพ ขณะที่จิตภาวนาและปัญญาภาวนาช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและการปรับตัวของคนพิการต่อข้อจำกัดของชีวิต และสอดคล้องกับงานวิจัยของนวินดา นิลวรรณ และคณะ (2563) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย พฤติกรรม และจิตใจ ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข แม้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยดังกล่าวจะเป็นผู้สูงอายุ แต่สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักภาวนา 4 ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ คุณค่าในตนเอง และพลังใจในการดำรงชีวิต อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการ

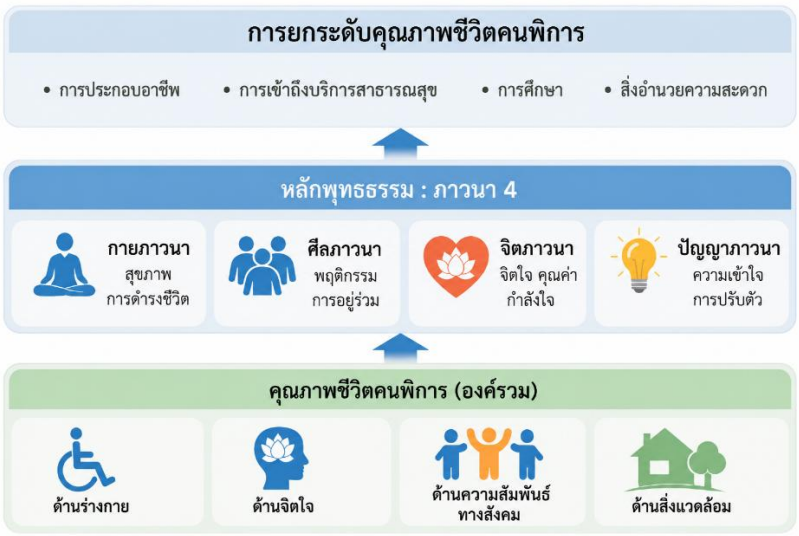
3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดสมุทรปราการสามารถขับเคลื่อนผ่านองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการประกอบอาชีพ 2. ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณสุข 3. ด้านการศึกษา และ 4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการดำรงชีวิต การพึ่งพาตนเอง และการมีส่วนร่วมทางสังคมของคนพิการในบริบทพื้นที่ศึกษา โดยแต่ละด้านมีบทบาทแตกต่างกันแต่มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุน

ซึ่งกันและกันในการเสริมสร้างโอกาสในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม และเมื่อบูรณาการร่วมกับหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ทำหน้าที่เป็นกลไกในการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการให้ครอบคลุมทั้งมิติภายในและมิติภายนอกของบุคคล ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนคร จันทราช และคณะ (2568) ที่พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการวิถีพุทธในสังคมไทยดำเนินผ่านการพัฒนาในด้านการแพทย์ การศึกษา การฝึกอาชีพ และด้านสังคม พร้อมกับการจัดสวัสดิการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพูลศักดิ์ หอมสมบัติ (2563) ที่พบว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตผู้พิการในสังคมไทยควรมุ่งส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการ และสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเท่าเทียม พร้อมทั้งสนับสนุนบทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ และสังคม

ในเชิงทฤษฎี ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักภาวนา 4 สามารถอธิบายได้ในฐานะ “กลไกบูรณาการ” (integrative mechanism) ที่เชื่อมโยงการพัฒนาศักยภาพภายในของบุคคลกับปัจจัยสนับสนุนภายนอก ซึ่งช่วยขยายกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตจากมิติแบบแยกส่วนไปสู่มิติแบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ ขณะที่ในเชิงนโยบาย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการควรมุ่งบูรณาการนโยบายด้านอาชีพ สุขภาพ การศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวก ควบคู่กับการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาภายในตามหลักพุทธธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้เกิดจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ได้แก่ การศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการ ปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการ และการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับการพัฒนาศักยภาพภายในตามหลักภาวนา 4 ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 แสดงการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย กล่าวคือ 1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตคนพิการประกอบด้วย 4 ด้าน

ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันในลักษณะองค์รวมและสะท้อนบริบทการดำรงชีวิตในพื้นที่ 2. ปัจจัยการยกระดับคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพภายในโดยเชื่อมโยงด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และ 3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตสามารถขับเคลื่อนผ่านปัจจัยภายนอก 4 ด้าน ได้แก่ การประกอบอาชีพ การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งทำหน้าที่เป็นโครงสร้างสนับสนุนการดำรงชีวิตและการพึ่งพาตนเอง ทั้งนี้ องค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยนี้คือ การอธิบายให้เห็นว่าการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างปัจจัยภายนอกและศักยภาพภายใน โดยมีหลักภาวนา 4 เป็นกลไกเชื่อมโยง ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดเดิมที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัจจัยภายนอกเป็นหลัก อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในลักษณะองค์รวมที่สมดุลและยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยยืนยันว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ต้องบูรณาการปัจจัยภายนอก ได้แก่ การประกอบอาชีพ การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวก เข้ากับการพัฒนาศักยภาพภายในตามหลักภาวนา 4 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงให้เกิดความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน และเป็นฐานสำหรับการกำหนดข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดสมุทรปราการ ควรบูรณาการการดำเนินงานด้านการประกอบอาชีพ การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เป็นระบบเดียวกัน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายคนพิการ เพื่อสนับสนุนการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

2. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรกำหนดหลักภาวนา 4 เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดนโยบายและการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และการใช้ปัญญาอย่างสมดุลและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

3. หน่วยงานด้านสาธารณสุขและหน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม ควรพัฒนาระบบการดูแลและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้มีความทั่วถึง ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของคนพิการแต่ละประเภท

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. หน่วยงานในระดับพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้ของคนพิการในระดับชุมชน โดยคำนึงถึงศักยภาพ ความถนัด และข้อจำกัดของคนพิการแต่ละราย เพื่อเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจและการเรียนรู้ตามหลักภาวนา 4 เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ คุณค่าในตนเอง และความสามารถในการปรับตัวของคนพิการในการดำรงชีวิตประจำวัน

3. ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายคนพิการ ควรมีบทบาทร่วมกันในการสนับสนุนการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการมีส่วนร่วมทางสังคมของคนพิการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการในบริบทพื้นที่ที่หลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยตามบริบททางสังคมและระบบการสนับสนุน

2. ควรศึกษาการยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการแยกตามประเภทและระดับความพิการ เพื่อพัฒนาแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม

3. ควรพัฒนางานวิจัยเชิงประยุกต์ที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับระบบสวัสดิการและการดูแลของรัฐ เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2566). (ร่าง) แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2566–2570). สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2568 จาก https://shorturl.asia/ba20r.

คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560–2564. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ.

เฉลิมขวัญ สิงห์วี. (2548). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการทางกายในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฐิติวัจน์ ทองแก้ว และคณะ. (2562). การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดคุณภาพชีวิตของคนพิการ ในบริบทสากล บริบทเฉพาะสำหรับคนพิการ และบริบทด้านการประกอบอาชีพ. วารสารพิชญทรรศน์, 14(1), 29–38.

ทับทิม ศรีวิไล และคณะ. (2565). การบริหารการพัฒนาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตคนพิการโดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ในเขตภาคกลาง. วารสารรัชต์ภาคย์, 16(49), 371–385.

นคร จันทราช และคณะ. (2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการวิถีพุทธในสังคมไทย. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์, 8(2), 128–143.

นวินดา นิลวรรณ และคณะ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมผู้สูงอายุ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(3), 39–49.

พระสุนทรกิตติคุณ. (2560). หลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ. วารสารมหาจุฬาวิชาการ, 3(1), 11–25.

พูลศักดิ์ หอมสมบัติ. (2563). การสร้างรูปแบบ มาตรการ และวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการในสังคมไทย. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 20(2), 57–68.

สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570) ฉบับทบทวนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2568 จาก https://url.in.th/KWbGV.

UNESCO. (1993). World Education Report 1993: Monitoring Education-for-All Goals. (Mimeographed). Paris: UNESCO and UNICEF.

บทความวิจัย

การพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

BUDDHIST INTEGRATED ORGANIZATION DEVELOPMENT OF OFFICE OF THE ELECTION COMMISSION OF THAILAND

อภิรัต ศิรินาวิน[1*], ฐิติเชฏฐ์ นุชนาฏ[2]
Apirat Sirinavin[1*], Titichet Nutchanart[2]
[1]สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)
[1]Digital Government Development Agency (Public Organization)
[2]สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
[2]Office of The Election Commission of Thailand
[*]Corresponding Author E-mail: apirat443@gmail.com
Received February 17, 2026; Revised April 19, 2026; Accepted April 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพและบริบทการพัฒนาองค์กรของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 2. วิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และ 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 5 รูปหรือคน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพและบริบทการพัฒนาองค์กรดำเนินภายใต้บทบาทองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่ต้องรักษาความสุจริต เที่ยงธรรม และความเชื่อมั่นของประชาชน ท่ามกลางความซับซ้อนของกฎหมายและข้อจำกัดด้านเวลา บริบทการพัฒนาสังเคราะห์ได้ 4 ด้าน คือ ด้านคน โครงสร้างระบบงาน การจัดการปัญหา และเทคโนโลยี โดยมีระบบสารสนเทศเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผล 2. ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการมีหลักอิทธิบาท 4 เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงแรงจูงใจภายในบุคลากรเข้ากับระบบงาน ได้แก่ ฉันทะเสริมสร้างแรงบันดาลใจ วิริยะและจิตตะสะท้อนความเพียรและความรับผิดชอบ ส่วนวิมังสาเป็นการทบทวนปรับปรุงงานบนฐานข้อมูล เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาและรักษาความน่าเชื่อถือขององค์กร และ 3. แนวทางการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเน้นการขับเคลื่อนด้วยค่านิยมหลักด้านความโปร่งใส ประสิทธิภาพการสื่อสาร และเทคโนโลยี เพื่อลดขั้นตอนและเพิ่มความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน เมื่อบูรณาการร่วมกับหลักอิทธิบาท 4 จะส่งผลให้เกิดเอกภาพทั้งในระดับโครงสร้าง ระบบงาน และพฤติกรรมบุคลากร นำไปสู่การดำเนินภารกิจที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การพัฒนาองค์กร, การบูรณาการองค์กรเชิงพุทธ, สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To examine the conditions and context of organizational development of the Office of the Election Commission of Thailand, 2. To analyze the factors of Buddhist integrated organizational development, and 3. To propose

guidelines for Buddhist-integrated organizational development within the Election Commission of Thailand, conducted by the qualitative research, collected data from documentary analysis in conjunction with in-depth interviewing 20 key informants, purposefully selected, supplemented by a focus group discussion with 5 participants. Data were analyzed using descriptive content interpretation.

The findings revealed that: 1. Organizational development was conducted within the context of an independent constitutional organization mandated to ensure integrity, fairness, and public trust. Amidst legal complexities and time constraints, the development context could be synthesized into four dimensions: human resources; organizational structure and work systems; problem-solving; and technology. Information systems served as the primary mechanism for driving operations, data management, and evaluation. 2. Factors for Buddhist-integrated development center on Iddhipada IV, which linked the intrinsic motivation of personnel with organizational systems. Chanda, aspiration, fostered inspiration. Viriya, effort, and Citta, intentionality, reflected perseverance and responsibility. Vimamsa, investigation, facilitated data-driven review and improvement. This integration ensured continuous development and sustained organizational credibility. 3. Guidelines for Buddhist integrated development emphasized core values of transparency, efficiency, communication, and technology to streamline procedures and enhance operational agility. When integrated with Iddhipada IV, organizational development becomed unified across structural, systemic, and behavioral levels, enabling the organization to fulfill its mission transparently, effectively, and sustainably within a democratic system.

Keywords: Organizational Development, Buddhist Organizational Integration, Office of the Election Commission of Thailand

บทนำ

การพัฒนาองค์กร (Organization Development: OD) เป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบที่มีรากฐานจากพฤติกรรมศาสตร์ มุ่งปรับโครงสร้าง กระบวนการ และพฤติกรรมขององค์การอย่างมีแบบแผน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลและความสามารถในการปรับตัว แนวคิดนี้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล กลุ่มและระบบงาน โดยเน้นการปรับฐานความคิด ค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร และกลไกการบริหารให้สอดคล้องกับบริบท (จุมพล หนิมพานิช, 2556) การพัฒนาองค์กรต้องอาศัยการกำกับเชิงนโยบายจากผู้บริหารระดับสูง ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และตั้งอยู่บนหลักคุณธรรมและความถูกต้องในการปฏิบัติงาน เป็นฐานของเสถียรภาพและความยั่งยืนขององค์กร (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบาทในการจัดการเลือกตั้ง การสืบสวนสอบสวน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน บนหลักความสุจริต เที่ยงธรรม และความเป็นกลาง การเลือกตั้งจึงไม่ใช่เพียงกลไกทางกฎหมาย แต่เป็นกระบวนการสะท้อนเจตจำนงของประชาชนซึ่งเป็นฐานอำนาจรัฐในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทการกระจายอำนาจและการขยายตัวของสื่อดิจิทัลที่เพิ่มความซับซ้อนของภารกิจองค์กรและยกระดับความคาดหวังของสาธารณชนต่อความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม องค์กรยังเผชิญ

ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การสื่อสารภายในที่ขาดเอกภาพ การบริหารข้อมูลที่ไม่เชื่อมโยง การขาดบุคลากรเฉพาะทาง และการถ่ายโอนองค์ความรู้ที่ยังไม่เป็นระบบ รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและการประเมินผล ซึ่งลดทอนศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการกำกับดูแลและการตัดสินใจเชิงนโยบาย (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566)

การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นกรอบที่บูรณาการหลักธรรมกับกระบวนการบริหารร่วมสมัย โดยมุ่งพัฒนาทั้งประสิทธิภาพของระบบงานและคุณภาพเชิงจริยธรรมของบุคลากร (พระมหาธีรพันธ์ ธีรกิตฺติ และอัญชลี จตุรานน, 2555) หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการทำงานทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ครอบคลุมแรงจูงใจ ความเพียร ความใส่ใจ และการไตร่ตรองเชิงเหตุผล อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณ (วีรชัยยุทธ กลชัย, 2566)

จากบริบทและข้อจำกัดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาองค์กรที่สามารถเชื่อมโยงโครงสร้าง ระบบงาน เทคโนโลยี และพฤติกรรมบุคลากรเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ผสานทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม อย่างไรก็ตาม แม้มีการศึกษาการพัฒนาองค์กรภาครัฐในหลายด้าน แต่ยังขาดกรอบอธิบายเชิงระบบที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 สามารถเชื่อมโยงกับองค์ประกอบการพัฒนาองค์กรในระดับโครงสร้าง ระบบงาน เทคโนโลยี และพฤติกรรมบุคลากรได้อย่างไรในบริบทขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ช่องว่างเชิงองค์ความรู้นี้ทำให้การประยุกต์ใช้หลักธรรมในเชิงนโยบายและการปฏิบัติยังไม่เป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและบริบทการพัฒนาองค์กรของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรและการประยุกต์หลักพุทธธรรม และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 รูปหรือคน ประกอบด้วย 1. กลุ่มผู้บริหารระดับสูง จำนวน 4 คน 2. กลุ่มผู้บริหารระดับกลางหรือหัวหน้าหน่วยงาน จำนวน 6 คน 3. เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ จำนวน 6 คน 4. นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน และ 5. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป

2.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 5 รูปหรือคน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรง โดยเป็นคนละกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ เพื่อใช้ยืนยันและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลัก คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด ครอบคลุมประเด็นสภาพและบริบทขององค์กร การพัฒนาองค์กร หลักอิทธิบาท 4 และการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน แบบสัมภาษณ์ทุกข้อมีค่า 1.00 ทุกข้อ แสดงว่า เครื่องมือมีคุณภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพตามลำดับ ดังนี้

4.1 ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอเข้าร่วมการสัมภาษณ์

4.2 ประสานงานและนัดหมายวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.3 ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกตามประเด็นที่กำหนดไว้ให้ครบถ้วน

4.4 ขอความยินยอมในการจดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพประกอบการสัมภาษณ์

4.5 ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปสาระสำคัญ ตีความ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลในลักษณะพรรณนา

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยจัดรหัส (Coding) และจัดหมวดหมู่ข้อมูล พร้อมสรุปประเด็นสำคัญ

5.3 สังเคราะห์ข้อค้นพบจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่ม

5.4 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล

5.5 สรุปผลการวิเคราะห์โดยเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักอิทธิบาท 4 เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อยืนยันความถูกต้องและความสอดคล้องของข้อมูล

ผลการวิจัย

1. สภาพและบริบทการพัฒนาองค์กรของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบว่า สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งนำเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศมาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานทั้งด้านการจัดเก็บและบริหารข้อมูล การสื่อสารข่าวสาร และกระบวนการจัดการเลือกตั้ง เพื่อลดภาระงานเอกสาร เพิ่มความเป็นระบบในการค้นหาและเรียกใช้ข้อมูล รวมถึงสนับสนุนการติดตามและประเมินผล อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องมีแนวทางการใช้งานที่ชัดเจน การบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรควบคู่กัน โดยภาพรวม การพัฒนาองค์กรมีลักษณะเชื่อมโยงกัน โดยสามารถจำแนกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านคน เน้นการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ และความรับผิดชอบของบุคลากร 2. ด้านโครงสร้างและระบบงาน มุ่งกำหนดบทบาทและกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับกรอบกฎหมาย

3. ด้านงานและปัญหา เน้นการแก้ไขปัญหาเชิงระบบและพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และ 4. ด้านเทคโนโลยี สนับสนุนการจัดการข้อมูล การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

2. วิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบว่า ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยหลักอิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นกลไกเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความใส่ใจ และการใช้ปัญญาในการทบทวนและปรับปรุงการทำงาน ทั้งในระดับองค์กร หน่วยงาน และผู้ปฏิบัติ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับระบบงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล และกลไกประเมินผล เช่น ITA ช่วยให้การพัฒนาองค์กรมีความโปร่งใสและสอดคล้องกับภารกิจด้านความสุจริตของกระบวนการเลือกตั้ง โดยมีความสอดคล้องดังนี้ 1. ฉันทะ เป็นแรงจูงใจภายในที่ส่งเสริมความผูกพันต่อภารกิจขององค์กร 2. วิริยะ สะท้อนความเพียรและความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน 3. จิตตะ แสดงถึงความใส่ใจ ความรับผิดชอบ และความรอบคอบในการทำงาน และ 4. วิมังสา เป็นกลไกในการทบทวน วิเคราะห์ และปรับปรุงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

3. แนวทางการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบว่า แนวทางการพัฒนาองค์กรควรใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนภารกิจที่ต้องการความถูกต้อง รวดเร็ว และรอบคอบ โดยระบบดิจิทัลช่วยลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เพิ่มความคล่องตัว และทำให้การจัดเก็บ ค้นคืน และติดตามข้อมูลเป็นไปอย่างตรวจสอบได้ ส่งผลให้การบริหารจัดการมีความโปร่งใสและน่าเชื่อถือมากขึ้น พร้อมทั้งบูรณาการมิติด้านความโปร่งใส ประสิทธิภาพ การสื่อสาร และเทคโนโลยีภายใต้คุณค่าทางพุทธธรรม เพื่อเชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การพัฒนาองค์กรที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนในฐานะองค์กรอิสระตามระบอบประชาธิปไตย

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาองค์กรของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินภายใต้สถานะขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีภารกิจเฉพาะและมีความซับซ้อนสูง การดำเนินงานจึงต้องพึ่งพาการจัดการในลักษณะเชื่อมโยงกันทั้งด้านโครงสร้าง ระบบงาน บุคลากร และเทคโนโลยี เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ จากข้อค้นพบดังกล่าวเห็นได้ว่า การพัฒนาองค์กรไม่อาจแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันแต่ต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านการนำองค์การ การวางแผน การจัดการความรู้ และการพัฒนาบุคลากร ซึ่งล้วนมีผลต่อทิศทางและคุณภาพของการตัดสินใจในองค์กร สอดคล้องกับนุชนาฏ จิตต์สะอาด และคณะ (2566) ที่อธิบายว่า องค์การสมรรถนะสูงต้องมีองค์ประกอบครบในหลายด้าน อีกทั้งยังสอดคล้องกับพินิจ บำรุง (2567) ที่เสนอแนวคิดองค์กรอัจฉริยะ ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน กระบวนการและเทคโนโลยีไปพร้อมกัน รวมถึง วิทยา ยอดรักษ์ และคณะ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาองค์กรต้องอาศัยทั้งเป้าหมายที่ชัดเจน ภาวะผู้นำ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับบทบาทของระบบข้อมูลและเทคโนโลยีมากเป็นพิเศษ โดยพบว่าการดำเนินงานจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลและการสื่อสารเป็นกลไกหลัก ซึ่งต่างจากงานศึกษาบางส่วนที่ยังเน้นโครงสร้างหรือกระบวนการเป็นหลัก ประเด็นนี้สะท้อนว่าการพัฒนาองค์กรในบริบทขององค์กรอิสระต้องปรับให้สอดรับกับข้อกำหนดด้านความโปร่งใสและการตรวจสอบได้มากขึ้น

2. ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบว่า หลักอิทธิบาท 4 มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นแรงขับภายในของบุคลากรทั้งในด้านความตั้งใจ ความเพียร ความใส่ใจ และการใช้ปัญญาในการทำงาน ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีการปรับปรุงอยู่เสมอ ในบริบทนี้ หลักอิทธิบาท 4 ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม

แต่ทำหน้าที่เชื่อมโยงพฤติกรรมของบุคลากรเข้ากับผลลัพธ์ของงานได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อบุคลากรมีฉันทะและวิริยะ ก็จะเกิดความต่อเนื่องในการทำงาน ขณะที่จิตตะและวิมังสาช่วยให้การทำงานมีความรอบคอบและสามารถพัฒนาได้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับชิสา กันยาวิริยะ และสิรินทร์ กันยาวิริยะ (2567) ที่เห็นว่าการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ช่วยเสริมทั้งแรงจูงใจและความสุขในการทำงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของความยั่งยืนขององค์กร และสอดคล้องกับสมชัย นันทาภิรัตน์ และคณะ (2565) ที่พบว่า หลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการบริหารจัดการในระดับสูง อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับพระอุทัย จารุธมฺโม (แก่นจำปา) และคณะ (2566) ที่ชี้ว่า การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรและสามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนาการบริหารงานได้อย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ให้ภาพชัดขึ้นในประเด็นการเชื่อมหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับระบบการทำงานและกลไกการบริหารอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการใช้ร่วมกับกระบวนการติดตามและพัฒนาการปฏิบัติงาน ซึ่งทำให้เห็นบทบาทของหลักธรรมในระดับ “ระบบงาน” มากกว่าระดับ “พฤติกรรมส่วนบุคคล” เพียงอย่างเดียว สะท้อนว่าการพัฒนาองค์กรภาครัฐในปัจจุบันจำเป็นต้องบูรณาการหลักคุณธรรมเข้ากับระบบบริหาร เพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและความยั่งยืน

3. แนวทางการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบว่าตั้งอยู่บนค่านิยมหลักขององค์กร ได้แก่ ความเปิดกว้างและความโปร่งใส ประสิทธิภาพสูง การสื่อสารดีและเทคโนโลยีก้าวหน้า โดยค่านิยมดังกล่าวทำหน้าที่กำกับทิศทางการดำเนินงานให้เป็นไปตามกรอบกฎหมาย มีความเป็นระบบ และตรวจสอบได้ เมื่อบูรณาการร่วมกับหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงกระบวนการส่งผลให้การพัฒนาองค์กรเชื่อมโยงทั้งมิติด้านโครงสร้าง ระบบงาน และพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรอย่างเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับสันทยา ประภารัตน์ และสุธิญา จันทร์เจ้าฉาย (2562) ที่เสนอว่า การพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการควรดำเนินควบคู่กันทั้งการพัฒนาบุคลากร การพัฒนางาน และการสร้างคุณค่าต่อสังคม เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับธเดช ศรีสวัสดิ์ และคณะ (2566) ที่พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการขององค์กรภาครัฐช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพการดำเนินงาน ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือขององค์กร รวมทั้งสอดคล้องกับมนัสชนก เมืองเงิน และคณะ (2564) ที่ชี้ว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะการใช้หลักอิทธิบาท 4 เป็นกลไกในการเสริมสร้างแรงจูงใจและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาองค์กรไปสู่ความมีประสิทธิภาพสูง

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้เน้นให้เห็นบทบาทของเทคโนโลยีในฐานะกลไกหลักของการพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะการลดขั้นตอนการทำงาน การเพิ่มความคล่องตัว และการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ซึ่งแตกต่างจากงานศึกษาบางส่วนที่ยังเน้นค่านิยมองค์กรเป็นหลัก สะท้อนว่าการพัฒนาองค์กรในบริบทขององค์กรอิสระจำเป็นต้องบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการดำเนินงานเพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและความสามารถในการตรวจสอบ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้เกิดจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาสภาพและบริบทการพัฒนาองค์กร ปัจจัยการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการ และแนวทางการพัฒนาองค์กรของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการพัฒนาองค์กรใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคน ด้านโครงสร้างและระบบงาน ด้านงานและปัญหา และด้านเทคโนโลยี เพื่อมุ่งสู่องค์กรที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพและยั่งยืนภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 1 แสดงการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในลักษณะของระบบบูรณาการเชิงโครงสร้างและกระบวนการ โดยกำหนดให้การพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการเป็นแกนกลางของโมเดล มีหลักอิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเชิงกระบวนการในรูปแบบของวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีองค์ประกอบการพัฒนาองค์กร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคน ด้านโครงสร้างและระบบงาน ด้านงานและปัญหา และด้านเทคโนโลยี ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการที่เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ

หลักอิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เชื่อมโยงแรงจูงใจ พฤติกรรมการปฏิบัติงาน และการพัฒนาเชิงระบบเข้าสู่การดำเนินงานขององค์กร โดยฉันทะเป็นฐานของแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน วิริยะและจิตตะสะท้อนความเพียร ความต่อเนื่อง และความรับผิดชอบในการดำเนินภารกิจ ส่วนวิมังสาทำหน้าที่ทบทวน วิเคราะห์ และปรับปรุงการดำเนินงานบนฐานข้อมูลและผลการประเมินอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบการพัฒนาองค์กรทั้ง 4 ด้านจึงทำหน้าที่รองรับและแปรผลกลไกดังกล่าวสู่การปฏิบัติจริงในระดับองค์กร โดยเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและไม่แยกส่วน ส่งผลให้การดำเนินงานมีความเป็นระบบ สามารถตรวจสอบได้ และนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือขององค์กร

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งควรกำหนดนโยบายการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการให้เป็นกรอบเดียวกันทั้งองค์กร

2. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งควรกำหนดนโยบายด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้จากการปฏิบัติงาน

3. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งควรเสริมสร้างนโยบายด้านความโปร่งใสและการสื่อสารภายในองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. หน่วยงานควรนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานประจำอย่างเป็นรูปธรรม

2. หน่วยงานควรจัดให้กิจกรรมหรือโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงระหว่างหน่วยงาน

3. หน่วยงานควรใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยและอุปสรรคในการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการพัฒนาองค์กรอิสระในเชิงปฏิบัติ

2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับองค์กรที่มีภารกิจเฉพาะและข้อจำกัดด้านกฎหมาย

3. ควรศึกษาการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการในองค์กรอิสระหรือหน่วยงานภาครัฐอื่นในลักษณะเชิงเปรียบเทียบ

เอกสารอ้างอิง

จุมพล หนิมพานิช. (2556). การบริหารและการพัฒนาองค์การ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชิสา กันยาวิริยะ และสิรินทร์ กันยาวิริยะ. (2567). การพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนด้วยหลักพุทธธรรม. วารสารสถาบันพอดี, 1(7), 17–26.

ธเดช ศรีสวัสดิ์ และคณะ. (2566). พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของรัฐบาล สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 6(1), 45–55.

นุชนาฏ จิตต์สะอาด และคณะ. (2566). การพัฒนาองค์การไปสู่องค์การสมรรถนะสูง. วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 13(3), 728–739.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาธีรพันธ์ ธีรกิตฺติ และอัญชลี จตุรานน. (2555). พุทธศาสนากับการบริหารความหมายของคำว่าการบริหาร. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุทัย จารุธมฺโม (แก่นจำปา) และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 13(1), 42–51.

พินิจ บำรุง. (2567). แนวทางการพัฒนาศาลยุติธรรมสู่องค์กรอัจฉริยะ. วารสารการบริหาร การจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2(2), 463–474.

มนัสชนก เมืองเงิน และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาองค์กรประสิทธิภาพสูงตามแนวพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 8(2), 131–145.

วิทยา ยอดรักษ์ และคณะ. (2567). การพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการองค์กรสู่ความเป็นเลิศขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 9(3), 96–109.

วีรชัยยุทธ กลชัย. (2566). การเลือกตั้งท้องถิ่นกับหลักธรรมอิทธิบาท 4. Journal of Organizational Management Excellence, 1(4), 1–12.

สมชัย นันทาภิรัตน์ และคณะ. (2565). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการตามพันธกิจของกระทรวงอุตสาหกรรม. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 5(2), 21–35.

สันทยา ประภารัตน์ และสุธิญา จันทร์เจ้าฉาย. (2562). การพัฒนาองค์กรเชิงพุทธบูรณาการตามหลักอริยทรัพย์ 7 ประการ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(1), 129–142.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). แผนยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับปรับปรุง). สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2568 จาก https://shorturl.asia/2nRIM.

บทความวิจัย

การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

DEVELOPMENT OF THE PROPAGATION OF BUDDHISM ACCORDING TO BUDDHISM AFFAIRS REFORM PLAN IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระปิยะ ภูษาแก้ว*, พระอุดมสิทธินายก (กำพล มาลัย)
Phra Piya Bhusakaew*, Phraudomsitthinayok (Kamphon Malai)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: phrathanonchai@gmail.com
Received March 12, 2026; Revised March 30, 2026; Accepted April 19, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3. นำเสนอการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 369 รูป วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย และสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา สรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 1.1 จุดแข็ง พบว่า เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการกำหนดนโยบาย วางแผน และประสานงานการเผยแผ่ธรรมะ 1.2 จุดอ่อน พบว่า พระสงฆ์บางรูปยังไม่เข้าใจในกระบวนการปฏิรูปกิจการพุทธศาสนา 1.3 โอกาส ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใส และ 1.4 อุปสรรค พบว่า สื่อภาพลบเกี่ยวกับพระสงฆ์ทำลายศรัทธาของประชาชน 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการสื่อสาร S M C R และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเทศนาวิธี 4 ส ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และ ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 4 ด้าน (Y) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ 3. การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 3.1 คณะสงฆ์สร้างศาสนทายาทที่เหมาะสม มีการมอบหมายงานที่มีประสิทธิภาพให้มีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ตามที่รับมอบหมาย 3.2 มีความสามัคคีที่ดี นำนโยบายการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารจัดการวัด 3.3 มีช่องทางในการให้พุทธศาสนิกชนแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ 3.4 เตรียมความพร้อมในด้านงบประมาณในการพัฒนาโครงการ

คำสำคัญ: การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, แผนปฏิรูป

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the general conditions of Buddhism dissemination, 2. To study the factors affecting the development of Buddhism dissemination, and 3. To propose Buddhism dissemination development according to the Buddhist Affairs Reform Plan of the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, conducted by the mixed-methods research. The qualitative research, data were collected through in-depth interviews with 18 key informants. The quantitative research, data were collected from 369 monks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and regression analysis. In addition, focus group discussions were conducted with 10 participants who were experts, and the data were analyzed using descriptive content analysis and summarized in descriptive form.

The findings revealed that: 1. The general conditions of Buddhism dissemination according to the Buddhist Affairs Reform Plan of the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province consisted of: 1.1 Strengths; the provincial Sangha Order Chairperson served as the chairman for Buddhism dissemination by determining policies, planning, and coordinating Dhamma dissemination. 1.2 Weaknesses; some monks still lacked understanding of the Buddhist affairs reform process. 1.3 Opportunities; the people still had faith and devotion; and 1.4 Threats; negative media concerning monks damaged the faith of the people. 2. The factors affecting the development of Buddhism dissemination according to the Buddhist Affairs Reform Plan of the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province revealed that the levels of S M C R communication and the Four Dissemination Methods (4 Sor) were, by overall, at the highest level and affected the development of Buddhism dissemination according to the four aspects of the Buddhist Affairs Reform Plan (Y), therefore the hypothesis was accepted; and 3. The development of Buddhism dissemination according to the Buddhist Affairs Reform Plan of the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province revealed that: 3.1 Sangha Order created suitable religious successors and assigned work effectively to responsible persons according to assigned duties; 3.2 There was good unity in applying the Buddhist affairs reform policy to monastery administration; 3.3 There were channels for Buddhists to express opinions regarding Buddhism dissemination practices; and 3.4 There was preparation of budget readiness for project development.

Keywords: Propagation, Buddhism, Reform Plan

บทนำ

“การปฏิรูป” คือ การที่พระสงฆ์ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ยกระดับ เพิ่มขีดความสามารถ เพิ่มศักยภาพ กลไกที่มีอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม พร้อมกันนี้ก็มีแนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ เป็นวิถีที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระสงฆ์และยุทธศาสตร์ของรัฐบาล (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2553) และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในสังคมอย่างมาก โดยนำการสร้างศรัทธาตามหลักพุทธธรรม มีรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้าถึงทุกเพศทุกวัย ช่วงหลังเกิดวิกฤติการณ์

ศรัทธาในพระสงฆ์จำเป็นต้องมีการแก้ไข และสร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ชัดเจนและมีรูปแบบ พระสงฆ์นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย หนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งถือว่าเป็นองค์หลัก เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา (เสฐียร พันธรังสี, 2516)

สภาพสังคมประเทศไทยในปัจจุบัน มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างฝืดเคือง ไม่สะดวกเท่าที่ควรจะเป็น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะไม่มีความคลาดเคลื่อน ทนทานต่อการพิสูจน์ แต่การนำพระพุทธศาสนาใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ได้รับการตำหนิจากคนทั่วไปถึงความไม่ทันต่อเหตุการณ์ คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังต้องการแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพราะยังขาดความเข้าใจและความเข้าถึงข้อมูลของการปฏิรูป ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีวัดจำนวนมากมีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรมแต่ยังขาดการประเมินและสร้างประสิทธิผลที่ชัดเจน ดังนั้นจึงสมควรวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย 1. การวิจัยเชิงคุณภาพ และ 2. การวิจัยเชิงปริมาณ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร คือ พระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4,669 รูป

2.2 ผู้วิจัยคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่มีค่าระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 369 รูป

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 18 รูปหรือคน และผู้วิจัยได้มีการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ จำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อมายืนยันองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม โดยหาความเที่ยงตรง นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูปหรือคน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม จำนวน 369 ชุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปเป็นความเรียง

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 1. ด้านจุดแข็ง พบว่า เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผน และประสานงานการเผยแผ่ธรรมะ มีการตรวจเยี่ยมคณะสงฆ์ภายในอำเภอเพื่อให้คำแนะนำเน้นย้ำเรื่องพระธรรมวินัย มีการพัฒนาการศึกษาทั้งในส่วนของนักธรรม บาลี อุดมศึกษาและพัฒนาทักษะวิชาการต่าง ๆ 2. จุดอ่อน พบว่า ขาดทักษะและศักยภาพในการผลิตและบริหารจัดการสื่อให้มีความน่าสนใจ พระสงฆ์บางรูปยังไม่เข้าใจในการนำการปฏิรูปกิจการพุทธศาสนายังขาดการนิเทศให้ความรู้ 3. ด้านโอกาส จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใส วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการเปิดวัดให้โยมมาสวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติธรรมการเผยแผ่เพื่อให้คนนับถือพระพุทธศาสนา และ 4. อุปสรรค พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีเวลาไม่ตรงกัน สื่อภาพลบเกี่ยวกับพระสงฆ์ทำลายศรัทธาของประชาชนคนไทย

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการสื่อสาร S M C R โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 ส ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และปัจจัยการสื่อสาร S M C R 4 ด้าน (X1) และปัจจัยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 ส (X2) ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 4 ด้าน (Y) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 1 ความเหมาะสมของสมการถดถอย

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.897[a]	.804	.804	.31361

a. Predictors: (Constant), X1, X2

b. Dependent Variable: Y

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า ค่า R = .804 ค่า R^2 = .892[a] อธิบายได้ว่า ชุดตัวแปรพยากรณ์ (X1) และ (X2) สามารถพยากรณ์ตัวแปรตาม (Y) ได้ร้อยละ 89 ส่วนอีกร้อยละ 11 จะเป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า 1. แนวคิดการสื่อสาร S M C R ประกอบด้วย 1. ผู้ส่งสาร (Sender) 2. สาร

(Message) 3. สื่อ (Channel) และ 4. ผู้รับสาร (Receiver) อย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. ปัจจัยด้านวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 ส ประกอบด้วย 1. สันทัสสนา คือ ชี้แจงเรื่องที่ทรงสอนให้เห็นชัด 2. สมาทปนา คือ ชวนใจให้อยากเอาไปปฏิบัติ 3. สมุตเตชนา คือ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า และ 4. สัมปหังสนา คือ ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง อย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา พบว่า คณะสงฆ์สร้างศาสนทายาทที่เหมาะสมมีการมอบหมายงานที่มีประสิทธิภาพให้มีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ตามที่รับมอบหมาย จัดทำหลักสูตรการสร้างบุคลากรทางพระศาสนาในการสร้างสื่อบุคคลให้มีคุณภาพ 2. ด้านยกระดับกระบวนการบริหารภายในพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสามัคคีที่ดีนำนโยบายการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารจัดการวัด และพัฒนาความรู้ในการทำงานให้มีความรู้ในหลาย ๆ ด้านทั้งทางโลกและทางธรรม 3. ด้านพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่า มีช่องทางในการให้พุทธศาสนิกชนแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการเผยแผ่อาจทำได้หลายวิธีและมีการติดตามผลการเผยแผ่ด้วย และ 4. ด้านมีทรัพยากรที่เพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา พบว่า เตรียมความพร้อมในด้านงบประมาณในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์และมีการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การสร้างบุคลากร มีการเตรียมเนื้อหา วิธีการนำเสนอธรรมะ

อภิปรายผลการวิจัย

1.สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 1. ด้านจุดแข็ง พบว่า เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผน และประสานงานการเผยแผ่ธรรมะ มีการตรวจเยี่ยมคณะสงฆ์ภายในอำเภอเพื่อให้คำแนะนำเน้นย้ำเรื่องพระธรรมวินัย มีการพัฒนาการศึกษาทั้งในส่วนของนักธรรม บาลี อุดมศึกษาและพัฒนาทักษะวิชาการต่าง ๆ 2. จุดอ่อน พบว่า ขาดทักษะและศักยภาพในการผลิตและบริหารจัดการสื่อให้มีความน่าสนใจ พระสงฆ์บางรูปยังไม่เข้าใจในการนำการปฏิรูปกิจการพุทธศาสนายังขาดการนิเทศให้ความรู้ 3. ด้านโอกาส จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใส วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการเปิดวัดให้โยมมาสวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติธรรม การเผยแผ่เพื่อให้คนนับถือพระพุทธศาสนา และ 4. อุปสรรค พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีเวลาไม่ตรงกัน สื่อภาพลบเกี่ยวกับพระสงฆ์ทำลายศรัทธาของประชาชนคนไทย สอดคล้องกับงานของพระครูวิเทศกัลยาณธรรม (ฐิติกร กลฺยาณธมฺโม) และคณะ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจุดแข็ง ได้แก่พระธรรมทูตมีความรู้ความสามารถ มีจุดอ่อน ได้แก่ ภาษาในการสื่อสาร โอกาส ได้แก่ วิปัสสนากรรมฐานเป็นที่นิยม อุปสรรค ได้แก่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เหตุผลที่สอดคล้องกับงานวิจัยดังกล่าว เพราะการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการวิเคราะห์ถึงสภาพปัจจุบันในการเผยแผ่ ปัญหาและอุปสรรค เป็นผลจากการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ สามารถตั้งคำถามไปสู่การวิจัยได้

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการสื่อสาร S M C R โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 ส ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และปัจจัยการสื่อสาร S M C R 4 ด้าน (X1) และปัจจัยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 ส (X2) ส่งผลต่อการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 4 ด้าน(Y) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานของพระมหาณรงค์ มหาปณฺโญ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ทฤษฎีการจัดการการ สื่อสารและหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการการสื่อสาร ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1. ผู้ส่งสาร 2. สาร 3. ช่องทางสื่อสาร/สื่อ และ 4. ผู้รับสาร และสอดคล้องกับงานของพระครูสุธรรมธีรานุยุต (ธีรศักดิ์ ธมมธีโร) และคณะ (2567) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย การมีพระธรรมทูตที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม มีจริยาวัตรที่ดี และสามารถปรับตัวให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย การเลือกเนื้อหาธรรมะที่สอดคล้องกับวัยและบริบทของผู้รับสาร การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายทั้งการบรรยายธรรม สื่อออนไลน์ และกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการวิเคราะห์ลักษณะของผู้รับสารเพื่อให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพและสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง และสอดคล้องกับงานของพระครูปลัดมหาเถรานุวัตร (ศรัณภิรมย์ กิตฺติธโร) และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการสภาพระนักเผยแผ่จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่ามีค่า 0.953 ซึ่งแสดงว่า ปัจจัยที่ส่งผล คือ หลักการบริหารจัดการ 4 M กับหน้าที่ของสภาพระนักเผยแผ่จังหวัดเพชรบุรี มีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์กันในระดับมากเหตุผลที่สอดคล้อง เพราะงานวิจัยแต่ละงานมีความเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีหลักการสื่อการ SMCR และวิธีการเทศนา 4 ส ที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. นำเสนอการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1. ด้านสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา พบว่า คณะสงฆ์สร้างศาสนทายาทที่เหมาะสมมีการมอบหมายงานที่มีประสิทธิภาพให้มีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ตามที่รับมอบหมาย จัดทำหลักสูตรการสร้างบุคลากรทางพระศาสนาในการสร้างสื่อบุคคลให้มีคุณภาพ 2. ด้านยกระดับกระบวนการบริหารภายในพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสามัคคีที่ดีนำนโยบายการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารจัดการวัด และพัฒนาความรู้ในการทำงานให้มีความรู้ในหลายๆด้านทั้งทางโลกและทางธรรม 3. ด้านพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่า มีช่องทางในการให้พุทธศาสนิกชนแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการเผยแผ่อาจทำได้หลายวิธีและมีการติดตามผลการเผยแผ่ด้วย 4. ด้านมีทรัพยากรที่เพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา พบว่า เตรียมความพร้อมในด้านงบประมาณในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์และมีการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การสร้างบุคลากร มีการเตรียมเนื้อหาวิธีการนำเสนอธรรมะ สอดคล้องกับงานของพระครูวิสุทธิสีลาภิวัฒน์ (เมธาภิวัฒน์ ฐิติโก) และคณะ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1. สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2. ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน 3. พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และ 4. มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับงานของพระธงชัย ธมฺมวโร และคณะ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านการสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ส่วนใหญ่

เผยแผ่ด้วยการเทศน์และ กิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ 2. ด้านการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในมีการวางระบบในวัด เช่น ให้พระในวัดมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดและชุมชน 3. ด้านพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ เชิงพุทธชี้นำประชาชนให้ประพฤติอยู่ในกรอบของศีลธรรม โดยให้ ลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ 4. ด้านทรัพยากรในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ตามวัดในจังหวัดชัยนาทมีพระน้อยเพราะงานวิจัยที่สอดคล้องมีความเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเน้นการขับเคลื่อนการเผยแผ่ให้เกิดความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ยกระดับการบริหารจัดการภายใน พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการมีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนองค์กร

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอธิบายองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 1 ผู้วิจัยสามารถอธิบายองค์ความรู้ใหม่ที่สังเคราะห์จากการวิจัยได้ดังนี้ คือ การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาคณะสงฆ์มีพัฒนาสารหรือหลักธรรมเพื่อง่ายต่อการสื่อสารแก่ประชาชน คณะสงฆ์มีความพร้อมพัฒนาสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประชาชนได้รับสื่อการเทศนาธรรมะจากพระสงฆ์สม่ำเสมอ คณะสงฆ์สามารถอธิบายธรรมะในทางพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน มีการสร้างศาสนทายาทที่เหมาะสมมีการมอบหมายงานที่มีประสิทธิภาพให้มีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ตามที่รับมอบหมายและการกอบกู้วิกฤตการณ์ศรัทธาของพระสงฆ์

ช่องทางการสื่อสาร มีการสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณการทำการเผยแผ่พุทธศาสนาการประยุกต์หลักวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลัก 4 ส และหลักการประชาสัมพันธ์ SMCR มาใช้ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจะสร้างความมั่นคง มีการอธิบายถึงการปฏิรูปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คณะสงฆ์ทุกระดับ 2. ด้านยกระดับกระบวนการบริหารภายใน พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสามัคคีที่ดี เน้นเผยแผ่แบบประยุกต์นำนโยบายการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารจัดการวัดและมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการเงินการบัญชีของวัด มีการจัดตั้งศูนย์กลางที่เฉพาะเจาะจงในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนในการขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาความรู้ในการทำงานให้มีความรู้ในหลาย ๆ ด้านทั้งทางโลกและทางธรรม และการพัฒนาการเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่ที่จะต้องพัฒนาวิธีการให้เหมาะสมกับผู้ที่ได้รับสารคือผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เป็นยุคใหม่แต่ว่าไม่ทิ้งหลักเดิมคือหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มีความเจริญและมั่นคงอยู่อย่างสม่ำเสมอ 3. ด้านพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่า คณะสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณทำให้ประชาชนศรัทธาหลักคำสอน มีการพัฒนาองค์กรทางการเรียนรู้ควรเตรียมความพร้อมในค่าใช้จ่าย ส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้านการเผยแผ่ให้หลากหลายและครอบคลุมพื้นที่ โดยมีเป้าหมายและสร้างองค์ความรู้เป็นการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีช่องทางในการให้พุทธศาสนิกชนแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการเผยแผ่อาจทำได้หลายวิธีและมีการติดตามผลการเผยแผ่ด้วย จัดทำคู่มือว่าด้วยการใช้รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมะสู่ประชาชน ทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และนำนโยบายการเผยแผ่ไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล โดยการนำนโยบายและแผนการเผยแผ่มาวิเคราะห์และ 4. ด้านมีทรัพยากรที่เพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา พบว่า คณะสงฆ์มีการสอดแทรกธรรมะผ่านการเทศนาที่หลากหลายวิธี เน้นเข้าถึงประชาชนควรเตรียมความพร้อมในด้านงบประมาณในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะสงฆ์และการเผยแผ่ทำได้หลายรูปแบบ มีแนวทางในการสร้างบุคลากรมีการเตรียมเนื้อหา วิธีการนำเสนอธรรมะ พยายามลดปัญหาด้านบุคคลและควรเตรียมความพร้อมในการจัดการด้านทรัพยากรในการขับเคลื่อนที่เพียงพอ มีการกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่อย่างเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพโดยให้เข้าใจคนฟัง เทศน์ให้โดนใจคนฟัง ทันต่อเหตุการณ์ และวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งและมาสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำแผนปฏิรูปไปใช้อย่างเหมาะสมสามารถเผยแผ่พุทธศาสนาโดยวิเคราะห์สภาพปัญหาที่ชัดเจนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เกิดความเหมาะสมยุคปัจจุบันเป็นยุคที่มีความทันสมัยและเทคโนโลยีที่ล้ำหน้า จังหวัดพระนครอยุธยามีแนวทางปฏิบัติในการเผยแผ่ที่ชัดเจนแต่ว่าถ้ามีการมอบหมายที่เหมาะสมก็จะเกิดประโยชน์อย่างมาก การสร้างบุคลากร ให้มีความรู้ ทั้งทางโลก ทางธรรม สามารถปรับธรรมะให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายการจัดตั้งกองทุนเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2. คณะสงฆ์ควรมีพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธสร้างศาสนทายาทที่เหมาะสมมีการมอบหมายงานที่มีประสิทธิภาพ

3. คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรมีการนำนโยบายการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารจัดการวัดและควรมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการเงินการบัญชีของวัด

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์ใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2. คณะสงฆ์มีการอบรมในการเตรียมความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเน้นให้ประชาชนคลายความทุกข์

3. คณะสงฆ์เพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกและพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่เพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่เพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ควรศึกษาเรื่อง รูปแบบการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

พระครูปลัดมหาเถรานุวัตร (ศรัณภิรมย์ กิตฺติธโร) และคณะ. (2562). รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการสภาพระนักเผยแผ่จังหวัดเพชรบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 8(3), 86–95.

พระครูวิเทศกัลยาณธรรม (ฐิติกร กลฺยาณธมฺโม) และคณะ. (2565). การพัฒนาการแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(3), 239–251.

พระครูวิสุทธิสีลาภิวัฒน์ (เมธาภิวัฒน์ ฐิติโก) และคณะ. (2563). การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 9(1), 69–81.

พระครูสุธรรมธีรานุยุต (ธีรศักดิ์ ธมมธีโร) และคณะ. (2567). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 7(4), 53–64.

พระธงชัย ธมฺมวโร และคณะ. (2563). การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 9(2), 179–192.

พระมหาณรงค์ มหาปญฺโญ, (2561). รูปแบบการจัดการการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(4), 109–122.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2553). การใช้กลไกของรัฐในการเผยแผ่ศีลธรรมทางศาสนา. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2568 จาก https://prachatai.com/journal/2010/05/29440/.

เสฐียร พันธรังสี. (2516). ศาสนาเปรียบเทียบ (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: ผดุงวิทยาการพิมพ์.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิจัย

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

BUDDHIST PRINCIPLES INTEGRATION FOR PROMOTING THE LIFE QUALITY OF ELDERLY OF SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

วีรภัทร สภากาญจน์*, ภูริพัฒน์ ถนอมศรีอุทัย
Weerapat Sapakarn*, Phuriphat Thanomsriuthai
บริษัท แซทเทอเดย์ คอนซัลติ้ง จำกัด
Saturday Consulting Co., Ltd.
*Corresponding Author E-mail: weerapat.mcu@hotmail.com
Received February 20, 2026; Revised June 4, 2026; Accepted June 19, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3. นำเสนอกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพระนครศรีอยุธยา 389 คน สุ่มแบบชั้นภูมิ เครื่องมือ คือ แบบสอบถามที่ความเชื่อมั่น 0.913 สถิติใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์และพระพุทธศาสนา และประชาชน จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยทุกด้าน สามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ร้อยละ 63.3 และหลักภาวนา 4 ทุกด้าน สามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 78 และ 3. กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย 3.1 กิจกรรมการส่งเสริมคุณภาพชีวิต 7 กิจกรรม ได้แก่ 1. กิจกรรมสร้างรายได้ 2. กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคม 3. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ 4. กิจกรรมนันทนาการ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 6. กิจกรรมจิตอาสา และ 7. กิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม และ 3.2 การนำหลักภาวนา 4 มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ ด้านกายภาวนา ส่งเสริมสุขภาพ ด้านศีลภาวนา ส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรม ด้านจิตตภาวนา ส่งเสริมความสงบทางใจ ด้านปัญญาภาวนา ส่งเสริมการเรียนรู้และความเข้าใจในชีวิต

คำสำคัญ: การบูรณาการ, หลักภาวนา 4, คุณภาพชีวิตผู้สูงวัย, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the current conditions of the life quality of elderly of Subdistrict Administrative Organization in Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. 2. To study the factors affecting the life quality of elderly of Subdistrict Administrative Organization in Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 3. To propose the process for Promoting the life quality according to Buddhist principles integration for elderly of Subdistrict Administrative Organization in Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Methodology was mixed methods research. The quantitative research involved a sample of 389 residents living within the Subdistrict Administrative Organization areas in Phra Nakhon Si Ayutthaya District, selected through stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.913. The statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. For the qualitative research, the key informants consisted of administrators of Subdistrict Administrative Organizations, scholars in Public Administration and Buddhism, and members of the public, totaling 18 participants. The research instrument was an interview form, and the data were analyzed using content analysis.

Findings were as follows: 1. The overall quality of life of older persons in the Subdistrict Administrative Organizations in Phra Nakhon Si Ayutthaya District was at a high level. 2. The quality-of-life promotion factors were able to jointly predict the quality of life of older persons at 63.3 percent, while the Bhavana 4 principles jointly predicted the quality of life at 78 percent. Both the quality-of-life promotion factors and the Bhavana 4 principles significantly affected the quality of life of older persons at the 0.01 level. 3. The process of promoting the quality of life of older persons through Buddhist integration consisted of: 3.1 Seven quality-of-life promotion activities, namely income-generating activities, social participation activities, health promotion activities, recreational activities, lifelong learning activities, volunteer activities, and environmental care activities; and 3.2 The application of the Bhavana 4 principles, including Kayabhavana for promoting physical health, Silabhavana for developing morality and ethics, Cittabhavana for promoting mental well-being and inner peace, and Paññabhavana for enhancing wisdom, learning, and understanding of life.

Keywords: Buddhist Integration, Bhavana 4, Quality of Life of Older Persons, Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

คุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายสำคัญของมนุษย์ทุกช่วงวัย และเป็นประเด็นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากบุคลากรที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจย่อมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดภาระค่าใช้จ่ายในระยะยาว การส่งเสริมคุณภาพชีวิตจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมหลายมิติ อันได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม

และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง ปลอดภัย สะดวกสบายและมีความสุขอย่างยั่งยืน (ประยงค์ จันทร์แดง, 2561) ปัจจัยข้างต้นถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มผ่านนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคง สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ระบบสาธารณสุขที่เข้มแข็ง และความเสมอภาคทางสังคม โดยเฉพาะการดูแลกลุ่มเปราะบางให้มีโอกาสและสวัสดิการอย่างทั่วถึง แนวทางดังกล่าวส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานที่สอดคล้องกับนโยบายส่วนกลาง รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้ดำเนินโครงการหลากหลายด้าน ทั้งการศึกษา สุขภาพ สวัสดิการสังคม วัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมและพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในระยะยาว (องค์การบริหารส่วนตำบลลุมพลี, 2567)

องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยามีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน ควบคู่กับการส่งเสริมสุขภาพ คุณธรรมจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมกีฬา โดยใช้งบประมาณประจำปีขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากพื้นที่มีทั้งชุมชนเกษตรกรรมและชุมชนเมือง การบริหารจึงต้องอาศัยความเข้าใจบริบทและศักยภาพผู้นำท้องถิ่นเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามยังเผชิญปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา และระบบคมนาคมที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม ขณะเดียวกันการปรับวิถีชีวิตของประชาชนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงก็เป็นความท้าทายสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแต่ละพื้นที่ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2567) อย่างไรก็ตาม ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ที่มีประชาชนโดยเฉพาะผู้สูงวัยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ไปจนถึง 69 ปี จำนวนมาก ซึ่งแม้ว่าข้อมูลทางกายภาพจะชี้ว่าส่วนมากมีสุขภาพดี ไม่ว่าจะเป็น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม แต่ในเชิงปฏิบัติจริงก็ยังต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญ ประกอบด้วย ความแข็งแรงของร่างกาย การมีสมาธิในการทำงาน ความพึงพอใจที่ได้ผูกมิตรกับคนอื่น และชีวิตความเป็นอยู่ภาพรวม (นัสมล บุตรวิเศษ และอุปริฏฐา อินทรสาด, 2564) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย ดังนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย เพราะเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งทางกายและจิตใจ

องค์การอนามัยโลก หรือ World Health Organization ได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต ด้วยว่าคุณภาพชีวิตถือเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อการดำรงชีวิตของตนเอง ภายใต้บริบททางวัฒนธรรม ระบบคุณค่า เป้าหมาย ความคาดหวัง และมาตรฐานของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (World Health Organization, 1996) ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงวัย จึงจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดและแนวทางการส่งเสริมที่ชัดเจน เพื่อประเมินและยกระดับคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน แม้องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านสวัสดิการการดูแลสุขภาพ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นในระดับหนึ่ง แต่ยังคงมีประเด็นที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของผู้สูงวัย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจบูรณาการหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา (อง.จตุกฺก. 21/79/69) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มาบูรณาการในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัย เนื่องจากหลักภาวนา 4 เป็นแนวทางพัฒนามนุษย์อย่างครบถ้วนทั้งด้านร่างกาย ความประพฤติ จิตใจ และสติปัญญา อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างสมดุลและมีคุณค่า ประกอบกับพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นสังคมที่มีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของชุมชนและ

มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และกิจกรรมทางสังคม หากเกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับองค์กรสงฆ์อย่างเป็นระบบ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและผู้สูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ด้วยพิจารณาเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีแนวทางในการบริหารงานที่ดี หากมีการศึกษาในรายละเอียดการดำเนินการและการบริหารจัดการโดยบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากล่าวคือหลักภาวนา 4 จะทำให้การบริหารจัดการในเรื่องของการจัดการคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารจะสามารถนำเอาองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามมาตรฐานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำนวน 13,112 คน (กระทรวงสาธารณสุข, 2567)

2.2 กลุ่มตัวอย่างคำนวณขนาดโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 389 คน ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีจำนวน 18 รูปหรือคน ซึ่งเป็นผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำนวน 7 คน นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 4 คน และผู้แทนภาคประชาชน จำนวน 4 คน ซึ่งเลือกด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Creswell, 2014)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิด ตัวแปร และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยได้นำเสนอร่างแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความครอบคลุมของสาระสำคัญ และความสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย จากนั้นจึงปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อนำผลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ปรากฏว่า

แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.913 แสดงว่าเครื่องมือมีความเที่ยงในระดับสูง และเหมาะสมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัยครั้งนี้

3.2 เครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน โดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิด ตัวแปร และวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นสำคัญ ร่างคำถามสัมภาษณ์ได้ผ่านการตรวจพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสม ความชัดเจนของถ้อยคำ และความสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย ก่อนนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขจนได้เครื่องมือที่มีความสมบูรณ์ พร้อมสำหรับใช้เก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วไปดำเนินการแจกจ่ายให้แก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 389 ชุด การเก็บข้อมูลเป็นไปตามแผนและขั้นตอนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า จนได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบถ้วนตามจำนวนที่ต้องการ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือสำคัญ โดยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน ด้วยตนเองทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการศึกษา ระหว่างการสัมภาษณ์มีการจดบันทึกอย่างเป็นระบบควบคู่กับการบันทึกเสียง จากนั้นจึงนำข้อมูลมาถอดความอย่างละเอียด วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสังเคราะห์สาระสำคัญให้เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างครบถ้วนและเป็นระบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้เข้าสู่กระบวนการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะของข้อมูล และใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อทดสอบความสัมพันธ์และอำนาจพยากรณ์ของตัวแปรตามกรอบแนวคิดการวิจัย

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการจัดระเบียบข้อมูล จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ สังเคราะห์สาระจากคำให้สัมภาษณ์และตีความหมายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สภาพปัจจุบัน พบว่า ผู้สูงวัย มีคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.64, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

ที่	คุณภาพชีวิตผู้สูงวัย	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านความมั่นคงในชีวิต	3.66	0.74	มาก
2.	ด้านการศึกษา	3.38	0.76	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม (ต่อ)

ที่	คุณภาพชีวิตผู้สูงวัย	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
3.	ด้านเศรษฐกิจ	3.58	0.72	มาก
4.	ด้านสังคมและเศรษฐกิจ	3.84	0.71	มาก
	ภาพรวม	**3.64**	**0.70**	**มาก**

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งพบว่า ตัวแปรทั้งหมด มีความสัมพันธ์ในทางบวก มีค่าอยู่ระหว่าง 0.561 – 0.821 ถือว่าบางคู่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity จึงต้องมีการทดสอบ Collinearity Statistics โดยพิจารณาจากค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation: VIF) จากการวิเคราะห์ พบว่า ดัชนีบอกภาวะร่วมเส้นตรงพหุ ค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) ได้ค่าระหว่าง .206-.312 ซึ่งมากกว่าค่าที่กำหนดไว้ คือ .190 และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation Factor: VIF) มีค่าระหว่าง 3.205-4.854 ซึ่งมีค่าไม่เกิน 5.3 แสดงว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยและหลักภาวนา 4 ทุกด้านเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไม่เกิดปัญหา Multicollinearity จึงได้ทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Analysis) ต่อไป ผลจากการวิเคราะห์ พบว่าการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 สามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 63.3

ตารางที่ 2 การส่งเสริมคุณภาพชีวิต ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.718	.126	–	5.695**	.000
การจัดกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและการเงิน (X11)	.196	.051	.218	3.847**	.000
การจัดกิจกรรมด้านสังคม (X12)	.212	.053	.236	4.006**	.000
การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย (X13)	.284	.054	.298	5.263**	.000
การจัดกิจกรรมด้านนันทนาการ (X14)	.251	.052	.269	4.826**	.000
การจัดกิจกรรมด้านการศึกษา (X15)	.184	.050	.207	3.680**	.000
การจัดกิจกรรมด้านการบำเพ็ญประโยชน์ (X16)	.167	.049	.189	3.408**	.001
การจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (X17)	.223	.051	.248	4.376**	.000

Multiple R = .792[a] R^2 = .627 Adjusted R^2 = .621 Std. Error = .3928 F = 149.873 Sig. = .000
**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักภาวนา 4 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 สามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย

ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 78 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 หลักภาวนา 4 ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หลักภาวนา 4	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.408	.116	–	3.517**	.000
กายภาวนา การส่งเสริมด้านกาย (X21)	.268	.045	.282	5.956**	.000
ศีลภาวนา การส่งเสริมด้านศีล (X22)	.178	.046	.196	3.870**	.000
จิตตภาวนา การส่งเสริมด้านจิตใจ (X23)	.224	.047	.238	4.766**	.000
ปัญญาภาวนา การส่งเสริมด้านปัญญา (X24)	.326	.041	.346	7.956**	.000

Multiple R = .834[a] R^2 = .696 Adjusted R^2 = .692 Std. Error = .3492 F = 218.476 Sig. = .000
**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการนำเสนอผลของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ประกอบด้วย 1. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย ด้านการจัดกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและการเงิน ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับศักยภาพผู้สูงวัย ด้านการจัดกิจกรรมด้านสังคม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม จัดกิจกรรมขจัดความเหงา และความโดดเดี่ยว ด้านการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย ส่งเสริมสุขภาพให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรค ด้านการจัดกิจกรรมด้านนันทนาการ ใช้กิจกรรมนันทนาการลดความตึงเครียดและความซึมเศร้า ด้านการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาความคิดและทักษะให้เหมาะสมกับวัยสูงอายุ ด้านการจัดกิจกรรมด้านการบำเพ็ญประโยชน์ เสริมสร้างความภาคภูมิใจและคุณค่าในตนเอง และจิตอาสา ด้านการจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับผู้สูงวัย ให้ผู้สูงวัยมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อม 2. หลักภาวนา 4 ด้านกายภาวนา การส่งเสริมด้านกาย ส่งเสริมสุขภาพ ปรับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตให้เอื้อต่อสุขภาพ ด้านศีลภาวนา การส่งเสริมด้านศีล ส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรม เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ด้านจิตตภาวนา การส่งเสริมด้านจิตใจ การส่งเสริมความสงบทางจิตใจและการผ่อนคลายความเครียด ความโดดเดี่ยว ด้านปัญญาภาวนา การส่งเสริมด้านปัญญา ส่งเสริมการเรียนรู้ ความเข้าใจในชีวิตและการเปลี่ยนแปลง และ 3. คุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ด้านความมั่นคงในชีวิต ผู้สูงวัยมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ได้รับการดูแลช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา ด้านการศึกษา ผู้สูงวัยมีโอกาสเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเอง ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงวัยมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในระดับพื้นฐาน การลดความกังวลด้านค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ด้านสังคม ผู้สูงวัยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ลดความเหงาและความโดดเดี่ยวในวัยสูงอายุ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความมั่นคงในชีวิตในระดับหนึ่ง กล่าวคือ มีความปลอดภัยในชีวิตมีความเชื่อมั่นในชีวิตของตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ในชีวิตประจำวัน และในด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงวัยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และสามารถบริหารจัดการค่าใช้จ่ายของตนเองได้ พร้อมกันนั้นในทางสังคม ผู้สูงวัยยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ได้รับการยอมรับและเคารพจากผู้อื่น และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยทั้งในด้านความมั่นคงของชีวิต ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม อันเป็นผลมาจากการจัดสวัสดิการ การดูแลด้านสุขภาพ การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงวัยกับครอบครัวและสังคมโดยรอบ ส่งผลให้ผู้สูงวัยสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของณฐนนท์ ทวีสิน และคณะ (2566) ที่พบว่า การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและได้เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง จะมีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขในการดำเนินชีวิตมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฤทธิชัย ชาแสน (2565) ที่พบว่า การได้รับสวัสดิการพื้นฐาน การดูแลด้านสุขภาพ และแรงสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิต และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับดีอย่างไรก็ตาม ด้านการศึกษาที่ยังอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงวัยยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาทักษะใหม่ และการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี การส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับวัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืนมากยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศมาวดี ฉากภาพ และคณะ (2564) ที่พบว่า แม้ผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับดี แต่ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งยังขาดโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้และการพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีและการเรียนรู้สมัยใหม่ ดังนั้น การบูรณาการหลักภาวนา 4 ร่วมกับการบริหารจัดการอย่างองค์รวม และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยและบริบทของพื้นที่ จึงมีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพ การปรับตัว และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

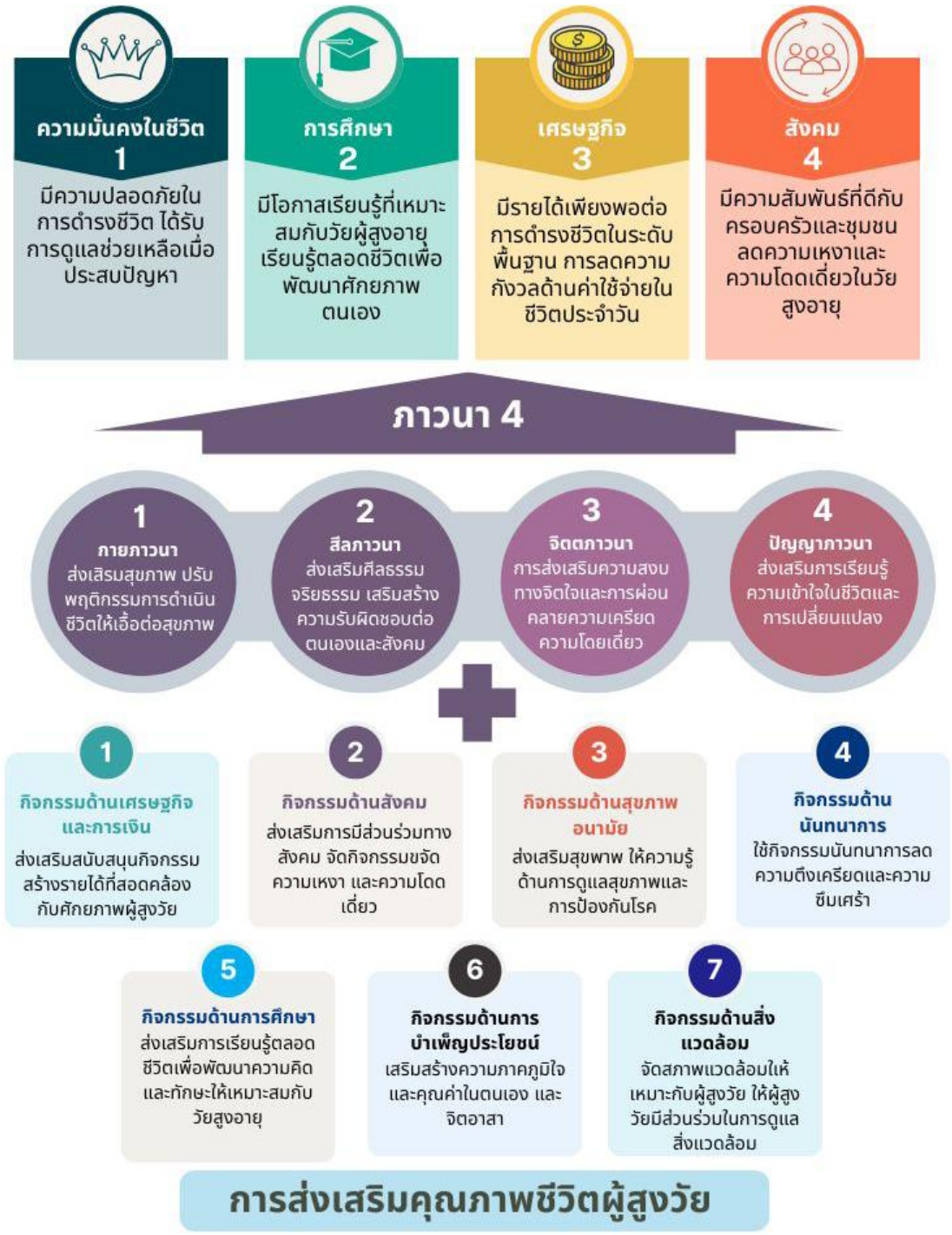
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา พบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตมีอิทธิพลต่อทุกด้าน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยซึ่งสำคัญที่สุด รองลงมาคือ ด้านนันทนาการ สิ่งแวดล้อม และสังคม ที่ช่วยเสริมสุขภาวะและลดความโดดเดี่ยว ส่วนด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการบำเพ็ญประโยชน์ แม้อยู่ในลำดับรอง แต่ยังจำเป็นต่อความมั่นคงและคุณค่าในตนเอง แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงานเชิงบูรณาการได้ดี แต่ยังมีความเปราะบางด้านรายได้และ

กิจกรรมทางสังคม ซึ่งจะต้องพัฒนาในเชิงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานของประจวบ แหลมหลัก (2561) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยคือเศรษฐกิจและการจัดการเชิงระบบ และงานของเพชรธยา แป้นวงษา และคณะ (2563) ที่พบว่า บทบาทของครอบครัวและชุมชน มีส่วนสำคัญ การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงควรดำเนินการแบบองค์รวม เชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจอย่างต่อเนื่องตามบริบทพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่าหลักภาวนา 4 มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยทุกด้าน โดยเฉพาะปัญญาภาวนาซึ่งเด่นที่สุด เพราะช่วยให้เข้าใจชีวิต ใช้เหตุผล และปรับตัวอย่างมีสติ รองลงมาคือกายภาวนาที่ส่งเสริมสุขภาพและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ส่วนจิตตภาวนาและศีลภาวนาแม้อยู่ลำดับรอง แต่ยังสำคัญต่อความมั่นคงทางใจและการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล แสดงว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องควบคู่ทั้งมิติภายนอกและภายในอย่างสมดุล สอดคล้องกับงานของณิชาพัฒน์ คำดี (2567) ที่พบว่า หลักภาวนา 4 มีผลต่อการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ดังนั้น การบูรณาการหลักภาวนา 4 เข้ากับกลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยอย่างยั่งยืน

3. กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ เริ่มจากการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและการเงินเพื่อเสริมความมั่นคงในชีวิต ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม ลดความเหงา และสร้างคุณค่าในตนเอง พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่องในฐานะรากฐานของคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ ควรจัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อลดความเครียด ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยบำเพ็ญประโยชน์ และจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเซียมน้อย อโณทัยไพบูลย์ (2566) และอรวรรณ ทองหล่อเลิศ และคณะ (2568) ที่ยืนยันว่า การพัฒนาผู้สูงอายุและการจัดสวัสดิการอย่างรอบด้าน โดยบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยได้อย่างสมดุลและยั่งยืนในบริบทพื้นที่ ผลการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 แสดงให้เห็นว่า สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นระบบและองค์รวม ครอบคลุมทั้งกาย ศีล จิต และปัญญา กล่าวคือ กายภาวนามุ่งส่งเสริมสุขภาพและพฤติกรรมที่เหมาะสม ศีลภาวนาส่งเสริมคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม จิตตภาวนาพัฒนาสุขภาพจิตและความสงบทางใจ และปัญญาภาวนาเสริมสร้างความเข้าใจชีวิตและการปรับตัวอย่างมีเหตุผล ซึ่งทั้ง 4 ด้านเกื้อหนุนกันอย่างสมดุล สอดคล้องกับงานวิจัยของพีระ อุดมกิจสกุล และคณะ (2567) และปาริชาติ เปรมวิชัย และคณะ (2567) ที่ยืนยันว่า หลักภาวนา 4 มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งด้านพฤติกรรม ทัศนคติ และการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง สะท้อนตรงกันว่าการบูรณาการหลักภาวนา 4 ไม่เพียงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน แต่ยังยกระดับคุณภาพชีวิตให้สมดุลทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญาได้อย่างยั่งยืน ทั้งในระดับองค์กรและชุมชน โดยเฉพาะบริบทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย ชี้ว่า การบูรณาการการส่งเสริมคุณภาพชีวิตร่วมกับหลักภาวนา 4 ทำให้ผู้สูงวัยมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านความมั่นคงในชีวิต การเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับพื้นฐาน และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็ง ลดความเหงาและเสริมสร้างคุณค่าในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐากูร หอมกลิ่น (2562) ที่พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม สุขภาพ และความสัมพันธ์ในชุมชนมีผลต่อความพึงพอใจและความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันยังสะท้อนความจำเป็นในการพัฒนาด้านจิตใจเพิ่มเติม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ผลการวิจัยข้างต้นเป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผ่านกิจกรรมหลากหลายมิติ ทั้งด้าน

เศรษฐกิจและการเงิน สังคม สุขภาพอนามัย นันทนาการ การศึกษา การบำเพ็ญประโยชน์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างรายได้ ลดความเหงา ส่งเสริมสุขภาพ และสร้างคุณค่าในตนเอง 2. การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อพัฒนาผู้สูงวัยทั้งด้านร่างกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างสมดุล และ 3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ผู้สูงวัยมีความมั่นคงในชีวิต มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต มีรายได้เพียงพอในระดับพื้นฐาน และมีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืนในบริบทท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ผู้สูงวัยมีบทบาทในการทำกิจกรรมจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจของผู้สูงวัย

3. องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดตั้งหรือสนับสนุนกลุ่มผู้สูงวัยจิตอาสา ในแต่ละชุมชน โดยกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและศักยภาพของผู้สูงวัย เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การดูแลพื้นที่สาธารณะ หรือการช่วยเหลืองานชุมชน

2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงวัยอย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมฝึกสติ การทำสมาธิ การสนทนาธรรม หรือกิจกรรมกลุ่มที่ช่วยคลายความเครียด โดยประสานความร่วมมือกับวัด ผู้นำชุมชน หรือผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต

3. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดระบบการสื่อสารและการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย เช่น การใช้สื่อชุมชน ป้ายประชาสัมพันธ์ หรือกิจกรรมพบปะพูดคุย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการในระดับชุมชน โดยนำรูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยตามหลักพุทธบูรณาการที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปทดลองใช้จริงในพื้นที่ชุมชน

2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยศึกษาหลักการสมัยใหม่บูรณาการกับหลักพุทธธรรม

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยระหว่างพื้นที่ที่มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับพื้นที่ที่ไม่มีการบูรณาการ โดยศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2567). ข้อมูลประชากร. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2567 จาก https://shorturl.asia/OCWkx.

เชียมน้อย อโณทัยไพบูลย์. (2566). การพัฒนาผู้สูงอายุและสิทธิผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในอำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 10(9), 281-293.

ฐากูร หอมกลิ่น. (2562). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 14(49), 85-93.

ณฐนนท์ ทวีสิน และคณะ. (2566). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. Procedia of Multidisciplinary Research, 1(10), 1-12.

ณิชาพัฒน์ คำดี. (2567). การบูรณาการหลักพุทธจริยธรรมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(4), 123-135.

ทัศมาวดี ฉากภาพ และคณะ. (2564). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(2), 226-239.

นัสมล บุตรวิเศษ และอุปริฏฐา อินทรสาด. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

ประจวบ แหลมหลัก. (2561). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยการพยาบาลและสุขภาพ, 19(1), 97–107.

ประยงค์ จันทร์แดง. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวศาสนา. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ปาริชาติ เปรมวิชัย และคณะ. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตัวแทนประกันชีวิตในจังหวัดพิษณุโลก. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(2), 142–154.

พีระ อุดมกิจสกุล และคณะ. (2567). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบริษัทไปรษณีย์ไทย ดิสทริบิวชั่น จำกัด. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(1), 194–206.

เพชรธยา แป้นวงษา และคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 15(2), 41-56.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฤทธิชัย ชาแสน. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 19(87), 161-173.

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2567). ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2567 จาก https://www.ayutthayalocal.go.th/frontpage.

องค์การบริหารส่วนตำบลลุมพลี. (2567). ยุทธศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567 จาก https://www.lumplee.go.th/vision.

อรวรรณ ทองหล่อเลิศ และคณะ. (2568). การพัฒนาการดูแลผู้สูงอายุและสวัสดิการผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดอุทัยธานี. วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 8(11), 77-89.

Creswell, J. W. (2014). Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

World Health Organization. (1996). WHOQOL-BREF: Introduction, administration, scoring and generic version of the assessment. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิชาการ

การใช้สื่อดิจิทัลต่อธรรมาภิบาลภาครัฐในยุคข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน

MEDIA CHALLENGES TO PUBLIC GOVERNANCE IN THE ERA OF FAKE NEWS AND INFORMATION DISORDER

กมลภัค สุทธิ์ทิม*
Kamonpak Suttim*
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: kamonpak.su@gmail.com
Received April 1, 2026; Revised May 19, 2026; Accepted May 19, 2026

บทคัดย่อ

ในยุคสื่อดิจิทัลข้อมูลสามารถผลิต และเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วไร้ข้อจำกัดเชิงพื้นที่ สังคมกำลังเผชิญกับภาวะความไม่เป็นระเบียบของข้อมูล ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงข้อมูลที่ผิดพลาด แต่รวมถึงข้อมูลที่ถูกบิดเบือนและถูกออกแบบเพื่อชี้นำการรับรู้ของสาธารณะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบการสื่อสาร โดยอำนาจในการกำหนดความจริงไม่ได้ผูกอยู่กับภาครัฐ หรือสถาบันสื่อแบบดั้งเดิมแต่ถูกกระจายไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัล และอัลกอริทึม ที่ให้ความสำคัญกับความสนใจ และการมีส่วนร่วมมากกว่าความถูกต้องของข้อมูล ภายใต้เงื่อนไขแพลตฟอร์มดิจิทัล และอัลกอริทึม ข้อมูลบิดเบือนจึงสามารถแพร่กระจายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในบางกรณีกลับมีอิทธิพลเหนือกว่าข้อมูลข้อเท็จจริง โดยเฉพาะเมื่อสอดคล้องกับความเชื่อหรืออคติของผู้รับสาร การเกิดขึ้นของ Echo Chamber และสภาวะ Post-Truth ยิ่งทำให้การรับรู้ของประชาชนไม่ได้ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว แต่ถูกหล่อหลอมโดยบริบททางสังคม และจิตวิทยาซึ่งนำไปสู่การสั่นคลอนของความเชื่อมั่นต่อข้อมูลจากภาครัฐและสถาบันสาธารณะในวงกว้าง แม้ภาครัฐจะพยายามตอบสนองต่อความท้าทายดังกล่าวผ่านการพัฒนาธรรมาภิบาลข้อมูล โดยมุ่งยกระดับคุณภาพของข้อมูลในด้านต่าง ๆ เช่น ความถูกต้อง ความทันสมัย และการเข้าถึงได้ แต่คุณภาพของข้อมูลเพียงลำพังไม่อาจรับประกันอิทธิพลของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัลได้ เนื่องจากการมองเห็นและการแพร่กระจายของข้อมูลถูกกำหนดโดยกลไกของแพลตฟอร์ม และพฤติกรรมของผู้ใช้เป็นสำคัญส่งผลให้ข้อมูลของภาครัฐแม้มีความน่าเชื่อถือในเชิงเนื้อหา ก็อาจไม่สามารถเข้าถึงหรือมีบทบาทต่อการรับรู้ของสาธารณะได้ จึงชี้ให้เห็นว่า ปัญหาหลักไม่ได้อยู่ที่การขาดข้อมูลที่ถูกต้องแต่อยู่ที่โครงสร้างของระบบข้อมูลที่กำหนดอิทธิพลของข้อมูลในพื้นที่สาธารณะ การยกระดับธรรมาภิบาลภาครัฐในบริบทนี้จึงจำเป็นต้องขยายขอบเขตจากการจัดการคุณภาพข้อมูลไปสู่การออกแบบและกำกับระบบนิเวศข้อมูลโดยรวม ทั้งในระดับแพลตฟอร์ม อัลกอริทึม และผู้ใช้ เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องสามารถแข่งขัน เข้าถึง และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของสาธารณะได้อย่างแท้จริง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการฟื้นฟูความเชื่อมั่นและความชอบธรรมของภาครัฐในสังคมดิจิทัล

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาลข้อมูล, สื่อดิจิทัล, ข้อมูลบิดเบือน, การรับรู้ความจริง

Abstract

In the era of digital media, information can be produced and disseminated rapidly without spatial limitations. Society is facing a condition of information disorder, which is not limited only to inaccurate information but also includes distorted information intentionally

designed to shape public perception. This reflects a structural transformation of the communication system in which the authority to define truth is no longer confined to the state or traditional media institutions, but has been distributed to digital platforms and algorithms that prioritize attention and engagement over the accuracy of information. Under the conditions of digital platforms and algorithms, misinformation can spread efficiently and, in some cases, exert greater influence than factual information, particularly when it aligns with the beliefs or biases of audiences. The emergence of echo chambers and the post-truth condition further cause public perception to be based not solely on facts, but also to be shaped by social and psychological contexts, leading to a widespread erosion of trust in information provided by the government and public institutions. Although governments have attempted to respond to these challenges through the development of data governance aimed at improving data quality in various dimensions such as accuracy, timeliness, and accessibility. Data quality alone cannot guarantee the influence of information in the digital environment. This is because the visibility and dissemination of information are primarily determined by platform mechanisms and user behavior. As a result, government information, despite being reliable in terms of content, may still fail to reach the public or play a significant role in shaping public perception. This indicates that the core problem does not lie in the absence of accurate information, but rather in the structure of the information system that determines the influence of information within the public sphere. Enhancing public governance in this context therefore requires expanding the scope from data quality management toward the design and regulation of the broader information ecosystem at the levels of platforms, algorithms, and users, in order to ensure that accurate information can compete, reach audiences, and genuinely influence public perception. This constitutes an essential condition for restoring public trust and the legitimacy of government in the digital society.

Keywords: Data Governance, Digital Media, Disinformation, Post-Truth

บทนำ

สื่อ หมายถึง กลไก กระบวนการ หรือช่องทางที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดข้อมูล ความหมาย หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสังคมโดยอาจอยู่ในรูปแบบของบุคคล วัสดุ หรือเทคโนโลยีที่ถูกใช้เพื่อการสื่อสาร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ส่วนสื่อดิจิทัล หมายถึง สื่อที่อยู่ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล ซึ่งถูกสร้างและเผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยมีลักษณะเด่น คือ การโต้ตอบ การแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้

การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อจากระบบสื่อแบบดั้งเดิมสู่สื่อดิจิทัลได้ส่งผลให้โครงสร้างการสื่อสารของสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของสังคมเครือข่าย ซึ่งทำให้ข้อมูลสามารถไหลเวียนได้อย่างรวดเร็ว ไร้พรมแดน และมีปริมาณมหาศาล (van Dijk, 2012) แม้ว่า สื่อดิจิทัลจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูล และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่อีกด้านหนึ่งคงก่อให้เกิดปรากฏการณ์

ที่เรียกว่า ความไม่เป็นระเบียบของข้อมูล ซึ่งครอบคลุมทั้งข้อมูลที่ผิด ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลที่ถูกใช้ในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหาย (Wardle & Derakhshan, 2017)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงปัญหาด้านการสื่อสาร หากแต่เป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบธรรมาภิบาลภาครัฐ โดยเฉพาะในด้านของความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเชื่อมั่นของประชาชน ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารภาครัฐที่มีประสิทธิภาพและความชอบธรรม (UNDP, 2019) ถึงภาครัฐจะสามารถเปิดเผยข้อมูลได้มากขึ้นผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล แต่การดำรงอยู่ของข้อมูลที่หลากหลาย และขัดแย้งกันในพื้นที่เดียวกันกลับทำให้ประชาชนไม่สามารถแยกแยะความจริงออกจากข้อมูลบิดเบือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะระบบอัลกอริทึมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ใช้มีบทบาทสำคัญในการเร่งการแพร่กระจายของข้อมูลบิดเบือน และนำไปสู่การเกิดห้องแห่งเสียงสะท้อน ซึ่งเสริมสร้างความเชื่อเดิมและเพิ่มความขัดแย้งทางสังคม (Sunstein, 2001; Tandoc et al., 2018) ส่งผลให้ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อข้อมูลจากภาครัฐและสถาบันสาธารณะลดลงอย่างต่อเนื่อง

ภาครัฐได้พยายามตอบสนองต่อปัญหาดังกล่าวผ่านมาตรการทางกฎหมายและกลไกการกำกับดูแล เช่น การใช้กฎหมายเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อตรวจสอบข่าวปลอม อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวยังคงเผชิญกับข้อวิพากษ์วิจารณ์ในด้านความโปร่งใส ความเป็นกลาง และความเสี่ยงในการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อหลักนิติธรรมและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom House, 2023)

สื่อดิจิทัลกับความท้าทายต่อธรรมาภิบาลภาครัฐ

การทำความเข้าใจความท้าทายของสื่อดิจิทัลต่อธรรมาภิบาลภาครัฐจำเป็นต้องพิจารณาในระดับเชิงโครงสร้างของระบบข้อมูล และกระบวนการสร้างความจริงในสังคมร่วมสมัย เนื่องจากสื่อดิจิทัลไม่ได้แค่ทำหน้าที่เป็นช่องทางในการถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็นกลไกสำคัญที่กำหนดรูปแบบการรับรู้ของประชาชนผ่านโครงสร้างของแพลตฟอร์ม และอัลกอริทึมด้วย ซึ่งมีบทบาทในการคัดเลือก จัดลำดับ และขยายการมองเห็นของข้อมูลในระบบเครือข่าย (van Dijk, 2012; Latzer et al., 2016) ไม่ได้เป็นเพียงพอให้เกิดปัญหาของข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง แต่รวมถึงเป็นปัญหาของระบบการผลิต และกระจายข้อมูลในสังคมดิจิทัล คือ อำนาจในการกำหนดว่าข้อมูลใดจะถูกมองเห็นได้เปลี่ยนจากภาครัฐ สถาบันสื่อไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลและอัลกอริทึม ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลที่อิงกับการมีส่วนร่วมมากกว่าความถูกต้องของข้อมูล ส่งผลให้ข้อมูลบิดเบือนสามารถแข่งขัน และแพร่กระจายได้ในระดับเดียวกับข้อมูลข้อเท็จจริง (Vosoughi et al., 2018)

ปัญหาไม่ได้อยู่ที่การขาดความจริงแต่เป็นวิกฤตของการรับรู้ความจริง ซึ่งทำให้ความรู้และข้อมูลจากภาครัฐไม่ได้รับสถานะเป็นแหล่งอ้างอิงหลักโดยอัตโนมัติ (Lewandowsky et al., 2017) ส่งผลให้หลักการของธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ถูกลดทอนความหมายลง แม้ว่ารัฐเปิดเผยข้อมูลอย่างครบถ้วน แต่หากประชาชนไม่เชื่อถือ หรือไม่รับรู้ข้อมูลดังกล่าวก็ไม่สามารถนำไปสู่การตรวจสอบหรือการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ การเกิดขึ้นของ Echo Chambers และ Filter Bubbles คงส่งผลให้สังคมเกิดการแบ่งขั้วทางความคิดอย่างชัดเจน ทำให้การสื่อสารเชิงนโยบายของภาครัฐเผชิญกับข้อจำกัดมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลเดียวกันอาจถูกตีความแตกต่างกันไปตามบริบทของกลุ่มผู้รับสาร (Sunstein, 2001)

1. ธรรมาภิบาลข้อมูลและบริบทสื่อดิจิทัล

การแพร่กระจายของข่าวปลอม แนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูลได้ถูกนำเสนอ ในฐานะกลไกพื้นฐานในการเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบทั้งในด้านคุณภาพ

ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ (OECD, 2019; World Bank, 2021) ทั้งนี้ คุณภาพข้อมูล ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ข้อมูลภาครัฐสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ในสังคมดิจิทัล ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1.1 ความถูกต้อง ข้อมูลต้องสะท้อนข้อเท็จจริงและมีความคลาดเคลื่อนในระดับที่ยอมรับได้ เพื่อให้สามารถใช้เป็นฐานในการตัดสินใจ และการสื่อสารของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความทันสมัย ข้อมูลต้องได้รับการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และลดความเสี่ยงจากการใช้ข้อมูลที่ล้าสมัย

1.3 ความครบถ้วน ข้อมูลต้องมีองค์ประกอบครบถ้วนตามนิยามที่กำหนด เช่น การมีข้อมูลครอบคลุมทุกพื้นที่หรือทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อหลีกเลี่ยงการตีความที่คลาดเคลื่อน

1.4 ความสอดคล้อง ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ต้องมีความสอดคล้องกัน ไม่มีความขัดแย้งหรือซ้ำซ้อน ซึ่งช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของระบบข้อมูลโดยรวม

1.5 การเข้าถึงได้ ข้อมูลต้องสามารถเข้าถึงได้ง่ายและพร้อมใช้งานในเวลาที่ต้องการ เพื่อสนับสนุนการใช้ข้อมูลทั้งในระดับหน่วยงานและระดับสาธารณะ

ธรรมาภิบาลข้อมูลมุ่งเน้นการสร้าง ความจริงเชิงระบบ เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือของภาครัฐ (OECD, 2019) เมื่อข้อมูลมีความถูกต้อง ทันสมัย ครบถ้วน และสอดคล้องกัน จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารและการตัดสินใจเชิงนโยบาย ทำให้ภาครัฐสามารถนำเสนอข้อมูลต่อสาธารณะได้อย่างมีมาตรฐานและตรวจสอบได้ การที่ข้อมูลสามารถเข้าถึงได้ง่ายยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพิ่มประสิทธิภาพของกลไกตรวจสอบจากภายนอก ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของธรรมาภิบาลในมิติของความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (World Bank, 2021) การทำให้ข้อมูลภาครัฐสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงหลัก ที่มีความน่าเชื่อถือในระดับสถาบัน ซึ่งมีบทบาทการลดผลกระทบจากข้อมูลบิดเบือนและเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการดำเนินงานของภาครัฐในระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทที่สื่อดิจิทัลเต็มไปด้วยข้อมูลที่หลากหลาย และยากต่อการตรวจสอบ ความมีคุณภาพของข้อมูลจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้รัฐสามารถรักษาความถูกต้องของข้อมูล และสร้างความได้เปรียบเชิงความน่าเชื่อถือในระบบข้อมูลที่มีการแข่งขันสูง แต่ยังมีข้อจำกัดในการรับมือกับพลวัตของข้อมูลในสื่อดิจิทัล

2. ข้อจำกัดของธรรมาภิบาลข้อมูลบริบทสื่อดิจิทัล

2.1 การสร้างความเชื่อมั่นผ่านคุณภาพข้อมูล คุณภาพข้อมูลเป็นรากฐานของธรรมาภิบาลข้อมูล โดยครอบคลุมความถูกต้อง ความทันสมัย ความครบถ้วน ความสอดคล้อง และการเข้าถึงได้ ซึ่งช่วยให้ข้อมูลภาครัฐสามารถเป็นแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ (OECD, 2019) ซึ่งความถูกต้องของข้อมูลเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ เนื่องจากการมองเห็นของข้อมูลในสื่อดิจิทัลถูกกำหนดโดยอัลกอริทึม และความสนใจของผู้ใช้ (Vosoughi et al., 2018)

2.2 การกำหนดผู้รับผิดชอบข้อมูลและความโปร่งใส การกำหนด Data Owner และการเปิดเผยข้อมูลในรูปแบบ Open Data ช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส และการตรวจสอบจากสาธารณะ แต่ในทางปฏิบัติข้อมูลของรัฐต้องแข่งขันกับข้อมูลจำนวนมากในสื่อดิจิทัล ซึ่งอาจเป็นข้อมูลบิดเบือน ส่งผลให้ความโปร่งใสไม่สามารถแปลเป็นความเชื่อมั่นได้โดยตรง (Wardle & Derakhshan, 2017)

2.3 มาตรฐานข้อมูลและการตรวจสอบ การกำหนดมาตรฐานข้อมูลและระบบ QC ช่วยลดความผิดพลาด และเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลภายในองค์กร (OECD, 2019) ซึ่งจะเน้นการควบคุมภายในระบบมากกว่าการรับมือกับข้อมูลบิดเบือนในสื่อดิจิทัล ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่กว้างกว่า

2.4 การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ลดช่วยป้องกันการนำข้อมูลไปใช้ในทางที่ผิดและลดความเสี่ยงจากการละเมิดสิทธิ (European Commission, 2020) แต่ไม่ได้แก้ปัญหาข่าวปลอมโดยตรง เนื่องจากเป็นการควบคุมการใช้ข้อมูลไม่ใช่การควบคุมเนื้อหาของข้อมูล

2.5 ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของธรรมาภิบาลข้อมูล แม้ข้อมูลจะช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของข้อมูลภาครัฐ แต่ไม่สามารถรับมือกับปัญหาข่าวปลอมได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากปัญหาหลักอยู่ที่การแข่งขันของข้อมูลในระบบดิจิทัล ดังนั้นการแก้ไขจึงต้องอาศัยการกำกับแพลตฟอร์ม และการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อควบคู่กันไป

2.6 พฤติกรรมการรับรู้และอคติของผู้ใช้ โดยผู้ใช้มักมีแนวโน้มเลือกเชื่อและรับข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อเดิมของตน และหลีกเลี่ยงข้อมูลที่ขัดแย้ง ส่งผลให้ข้อมูลที่ถูกต้องของภาครัฐอาจไม่ได้รับการยอมรับหรือถูกมองข้าม แม้จะมีคุณภาพสูงก็ตาม (Lewandowsky et al., 2017) นอกจากนี้ พฤติกรรมดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ Echo Chamber ที่ทำให้ข้อมูลบิดเบือนถูกตอกย้ำและแพร่กระจายซ้ำในกลุ่มผู้ใช้ที่มีความคิดคล้ายกัน (Sunstein, 2001)

สรุปได้ว่าข้อจำกัดทำให้ข้อมูลของภาครัฐแม้มีคุณภาพสูง ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพของการตัดสินใจเชิงนโยบาย ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และความร่วมมือของประชาชน นอกจากนี้ยังอาจนำไปสู่ภาวะความไม่ไว้วางใจในภาครัฐ และการบิดเบือนวาทกรรมสาธารณะในระยะยาว

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูลกับข้อจำกัดในสื่อดิจิทัล

ด้านคุณภาพข้อมูล	แนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูล	ข้อจำกัดในสื่อดิจิทัล
ความถูกต้อง	ข้อมูลต้องสะท้อนข้อเท็จจริงและใช้ในการตัดสินใจได้	ข้อมูลที่ถูกต้องอาจไม่ถูกมองเห็น เพราะข่าวปลอมแพร่กระจายได้รวดเร็วกว่า
ความทันสมัย	ข้อมูลต้องอัปเดตต่อเนื่อง	กระบวนการรัฐช้ากว่าสื่อดิจิทัล ทำให้ข้อมูลล้าหลัง
ความครบถ้วน	ข้อมูลต้องครอบคลุมทุกมิติ	ผู้ใช้เลือกเสพเฉพาะข้อมูลบางส่วน
ความสอดคล้อง	ข้อมูลจากหลายแหล่งต้องตรงกัน	ข้อมูลในระบบมีความขัดแย้งสูง
ความโปร่งใส	เปิดเผยและตรวจสอบได้	ความโปร่งใสไม่ได้แปลว่าถูกเชื่อ เพราะแข่งขันกับข้อมูลอื่น
การเข้าถึง	เข้าถึงได้ง่ายผ่าน Open Data	อัลกอริทึมเป็นตัวกำหนดการมองเห็น ไม่ใช่การเข้าถึง

ปัญหาที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของแนวทางการกำกับดูแลแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นการควบคุมเนื้อหาหรือการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว เนื่องจากไม่สามารถจัดการกับกลไกเชิงโครงสร้างของแพลตฟอร์มดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน หากมีการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขต (Freedom House, 2023) การรับมือกับความท้าทายของสื่อดิจิทัลต่อธรรมาภิบาลภาครัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากแนวคิดการควบคุมข้อมูลไปสู่การกำกับระบบข้อมูล ซึ่งครอบคลุมทั้งการกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัล การเสริมสร้างความโปร่งใสของอัลกอริทึม และการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนควบคู่กันไป การพัฒนาข้อมูลภาครัฐให้เป็นแหล่งอ้างอิงหลักที่มีความน่าเชื่อถือในระดับสถาบันจึงมีบทบาทสำคัญในการลดผลกระทบจากข้อมูลบิดเบือน และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อ

การดำเนินงานของภาครัฐในระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทที่สื่อดิจิทัลเต็มไปด้วยข้อมูลที่หลากหลายและยากต่อการตรวจสอบ

3. ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของธรรมาภิบาลข้อมูลบริบทสื่อดิจิทัล

เนื่องจากตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าความถูกต้องของข้อมูลจะนำไปสู่ความน่าเชื่อถือ และการยอมรับของสาธารณะโดยตรง แต่ในสภาพแวดล้อมของสื่อดิจิทัล การมองเห็นและการแพร่กระจายของข้อมูลถูกกำหนดโดยอัลกอริทึมของแพลตฟอร์ม และพฤติกรรมของผู้ใช้มากกว่าคุณภาพของข้อมูล (Latzer et al., 2016) ส่งผลให้ข้อมูลที่ถูกต้องของภาครัฐอาจไม่ได้รับการเข้าถึงหรือความสนใจในระดับเดียวกับข้อมูลที่บิดเบือน แต่มีลักษณะกระตุ้นอารมณ์หรือสอดคล้องกับความเชื่อเดิมของผู้รับสาร (Vosoughi et al., 2018)

ในยุค Post-Truth การรับรู้ของประชาชนไม่ได้ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงอย่างเดียวแต่ยังขึ้นอยู่กับ อคติความเชื่อ และบริบททางสังคม ทำให้ข้อมูลที่มีคุณภาพสูงอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเชื่อของสาธารณะได้ ขณะเดียวกันโครงสร้างของสื่อดิจิทัลยังเอื้อต่อการเกิด Echo Chamber ซึ่งผู้ใช้มักรับข้อมูลที่สอดคล้องกับความคิดของตนเอง ส่งผลให้ข้อมูลของรัฐจะถูกต้องและโปร่งใส ยังถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้รับสารบางส่วนเท่านั้น แม้ธรรมาภิบาลข้อมูลจะสามารถสร้างข้อมูลที่มีคุณภาพ และความจริงเชิงระบบได้ในระดับสถาบัน คงยังไม่เพียงพอในการรับมือกับความท้าทายของข้อมูลบิดเบือน ในระบบสื่อดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วยการแข่งขันด้านความสนใจ และอิทธิพลของแพลตฟอร์ม กล่าวอีกนัยหนึ่งปัญหาไม่ได้อยู่ที่การขาดข้อมูลที่ถูกต้อง แต่เป็นข้อจำกัดของโครงสร้างระบบข้อมูลที่กำหนดว่าข้อมูลใดจะถูกมองเห็น เชื่อถือ และมีอิทธิพลต่อสาธารณะ

ระบบธรรมาภิบาลภาครัฐเผชิญกับความท้าทายเชิงโครงสร้าง โดยความถูกต้องของข้อมูลไม่เพียงพอในการสร้างอิทธิพลต่อสาธารณะ ส่งผลให้การกำกับดูแล การสื่อสารเชิงนโยบาย และการสร้างความชอบธรรมของรัฐถูกลดทอนลงในบริบทของสื่อดิจิทัล

4. การรับมือกับความท้าทายของสื่อดิจิทัล

สื่อดิจิทัลที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการมองเห็นและการแพร่กระจายของข้อมูล จึงจำเป็นต้องปรับแนวทางเชิงนโยบายจากการควบคุมข้อมูล ไปสู่การกำกับระบบข้อมูลอย่างเป็นองค์รวม

4.1 ภาครัฐควรพัฒนากลไกความร่วมมือกับแพลตฟอร์มดิจิทัลในการเพิ่มการมองเห็นของข้อมูลที่เชื่อถือได้ ผ่านการปรับปรุงระบบจัดลำดับข้อมูลและการติดป้ายกำกับแหล่งข้อมูลที่ได้รับการรับรอง ซึ่งจะช่วยลดอิทธิพลของข้อมูลบิดเบือนโดยไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการควบคุมเนื้อหาที่กระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (OECD, 2021)

4.2 ควรส่งเสริมความโปร่งใสของอัลกอริทึม โดยกำหนดให้แพลตฟอร์มเปิดเผยหลักการทำงานของระบบคัดเลือก และเผยแพร่ข้อมูลในระดับที่เหมาะสม เพื่อให้ภาครัฐและสาธารณะสามารถตรวจสอบประเมินผลกระทบต่อการรับรู้ข้อมูลของประชาชนได้ ซึ่งเป็นการยกระดับธรรมาภิบาลจากข้อมูล ไปสู่โครงสร้างของข้อมูล (European Commission, 2020)

4.3 ภาครัฐควรพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูล ให้กับประชาชนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเสริมสร้างความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล การตรวจสอบแหล่งที่มา และการเข้าใจกลไกของข่าวปลอม (UNESCO, 2021) การทำให้ประชาชนมีความสามารถในการประเมิน แยกแยะ และตั้งคำถามกับข้อมูลได้ด้วยตนเอง มากกว่าพึ่งพารัฐเป็นผู้ตัดสินความจริงฝ่ายเดียวซึ่งเป็นมาตรการเชิงป้องกันที่มีประสิทธิภาพในระยะยาว

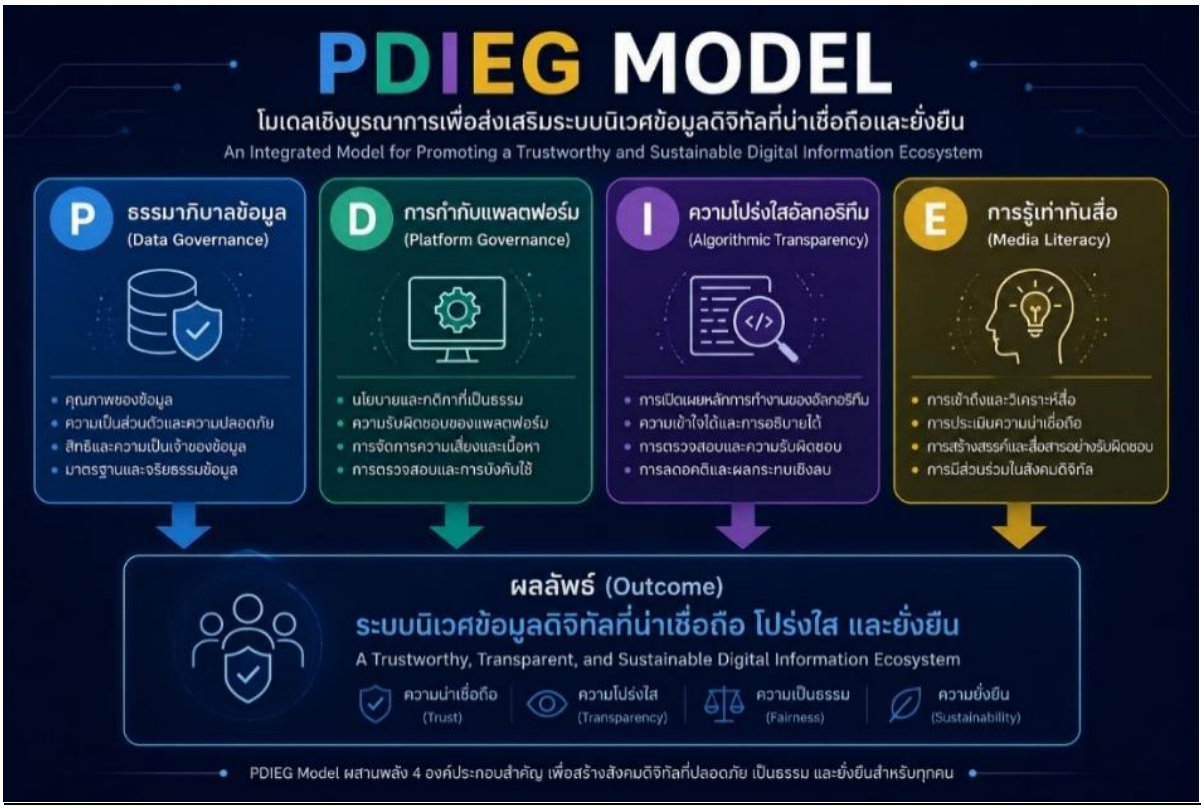
4.4 ควรพัฒนาโครงสร้างธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐให้เชื่อมโยงกับการสื่อสารเชิงรุกโดยไม่เพียงแต่เปิดเผยข้อมูลในรูปแบบ Open Data เท่านั้น แต่ต้องออกแบบการนำเสนอข้อมูลให้เข้าใจง่าย เข้าถึงได้และตอบสนองต่อพฤติกรรมของผู้ใช้ในสื่อดิจิทัล

4.5 การกำหนดนโยบายควรมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการจัดการข้อมูลบิดเบือนกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยหลีกเลี่ยงมาตรการควบคุมเนื้อหาที่เกินขอบเขต และหันไปใช้แนวทางการกำกับเชิงระบบ (Freedom House, 2023) รวมถึงเงื่อนไขการไหลของข้อมูล กลไกการมองเห็น รูปแบบการจัดลำดับเนื้อหาของแพลตฟอร์ม และการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางข้อมูลของสังคมแทน

การยกระดับธรรมาภิบาลข้อมูลในยุคสื่อดิจิทัลจำเป็นต้องขยายขอบเขตจากการจัดการคุณภาพข้อมูลภายในภาครัฐ ไปสู่การกำกับระบบนิเวศข้อมูลทั้งหมด ซึ่งรวมถึงแพลตฟอร์ม เทคโนโลยี และพฤติกรรมของผู้ใช้เพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายของข่าวปลอม ข้อมูลบิดเบือนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ปัญหาหลักของธรรมาภิบาลภาครัฐในยุคดิจิทัลไม่ได้อยู่ที่การขาดข้อมูลที่ถูกต้องแต่อยู่ที่โครงสร้างระบบนิเวศข้อมูลที่กำหนดการมองเห็นและอิทธิพลของข้อมูล ซึ่งถูกควบคุมโดยอัลกอริทึมและพฤติกรรมผู้ใช้มากกว่าคุณภาพของข้อมูลเอง ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการบูรณาการทั้งสี่มิติ คือ ระบบนิเวศข้อมูลดิจิทัลที่น่าเชื่อถือ โปร่งใส และยั่งยืน อันเป็นรากฐานสำคัญของการฟื้นฟูความเชื่อมั่นและความชอบธรรมของภาครัฐในสังคมดิจิทัล

ภาพที่ 1 โมเดลธรรมาภิบาลระบบนิเวศข้อมูลดิจิทัลภาครัฐ (PDIEG Model)

สรุป

การเสริมสร้างธรรมาภิบาลภาครัฐในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการควบคุมข้อมูลไปสู่การกำกับระบบข้อมูลอย่างเป็นองค์รวม โดยครอบคลุมทั้งการกำกับแพลตฟอร์มดิจิทัล การเพิ่มความโปร่งใสของอัลกอริทึม การออกแบบการสื่อสารข้อมูลของภาครัฐให้เข้าถึงได้ และการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนควบคู่กันไป ซึ่งธรรมาภิบาลข้อมูลเพียงลำพังไม่เพียงพอในการรับมือกับความท้าทายของสื่อดิจิทัล หากไม่เชื่อมโยงกับการกำกับโครงสร้างของระบบข้อมูลทั้งหมด ระบบข้อมูลที่กำหนดการมองเห็นและอิทธิพลของข้อมูลในสังคมดิจิทัล โดยอัลกอริทึมและพฤติกรรมผู้ใช้มีบทบาทสำคัญในการขยายข้อมูลบิดเบือนมากกว่าคุณภาพของข้อมูล ส่งผลให้ข้อมูลของภาครัฐแม้มีความถูกต้องและโปร่งใสอาจไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นหรือส่งผลต่อการรับรู้ของสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความน่าเชื่อถือของภาครัฐในยุคดิจิทัลจึงต้องอาศัยการออกแบบระบบนิเวศข้อมูลที่ทำให้ข้อมูลที่ถูกต้องสามารถเข้าถึง เชื่อถือ และมีอิทธิพลในพื้นที่สาธารณะได้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่มีทั้งประสิทธิภาพ ความโปร่งใสและความชอบธรรมในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

European Commission. (2020). A European Strategy for Data. Retrieved April 25, 2026, from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0066.

Freedom House. (2023). Freedom on the Net 2023: The Repressive Power of Artificial Intelligence. Retrieved April 25, 2026, from https://shorturl.asia/ApUfL.

Latzer, M. et al. (2016). The Economics of Algorithmic Selection on The Internet. In J. M. Bauer & M. Latzer (Eds.), Handbook on The Economics of The Internet. (pp. 395–425). Cheltenham, UK & Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.

Lewandowsky, S. et al. (2017). Beyond Misinformation: Understanding and Coping with The “Post-Truth” Era. Journal of Applied Research in Memory and Cognition, 6(4), 353–369.

OECD. (2019). The Path to Becoming a Data-Driven Public Sector. Retrieved April 25, 2026, from https://doi.org/10.1787/059814a7-en.

OECD. (2021). Public Communication and The Fight Against Misinformation and Disinformation. Retrieved April 25, 2026, from https://www.oecd.org/gov/public-communication/.

Sunstein, C. R. (2001). Republic.com. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Tandoc, E. C. et al. (2018). Defining “Fake News”: A Typology of Scholarly Definitions. Digital Journalism, 6(2), 137–153.

UNDP. (2019). Human Development Report 2019: Beyond Income, Beyond Averages, Beyond Today Inequalities in Human Development in the 21st Century. Retrieved April 25, 2026, from https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2019.

UNESCO. (2021). Media and Information Literacy: Curriculum for Educators and Learners. Paris: UNESCO.

van Dijk, J. (2012). The Network Society (3rd ed.). London: SAGE Publications.

Vosoughi, S. et al. (2018). The Spread of True and False News Online. Science, 359(6380), 1146–1151.

Wardle, C. & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward An Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking. Retrieved April 25, 2026, from https://shorturl.asia/7jdLR.

World Bank. (2021). World Development Report 2021: Data for Better Lives. Retrieved April 25, 2026, from https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1600-0.

บทความวิชาการ

การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นผ่านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

EMPOWERING LOCAL PERSONNEL THROUGH INNOVATIVE LEADERSHIP

กฤตพงศ์ ปานผา*
Kritpong Panpha*
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: 6701104242@mcu.ac.th
Received January 9, 2026; Revised March 1, 2026; Accepted March 19, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นผ่านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ช่องว่างสำคัญของสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นในปัจจุบันประกอบด้วยการติดยึดในกรอบความคิดแบบแนวดิ่งที่ขาดความยืดหยุ่น ความไม่เท่าทันของทักษะดิจิทัลในการตัดสินใจบนฐานข้อมูล และวัฒนธรรมองค์กรแบบอำนาจนิยมที่ปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะและความพึงพอใจของประชาชนในยุคดิจิทัล สำหรับแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมผ่าน 3 กลยุทธ์หลัก ได้แก่ 1. การปรับปรุงระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้โดยการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการทดลองนวัตกรรมและการทำงานข้ามสายงาน 2. การวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่องค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และ 3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบร่วมสร้างสรรค์กับทุกภาคส่วนในพื้นที่ และจัดทำองค์ความรู้ใหม่ในด้านนิเวศวิทยาแห่งนวัตกรรมท้องถิ่นและจิตวิญญาณผู้ประกอบการสาธารณะ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนบทบาทของบุคลากรท้องถิ่นจากผู้ปฏิบัติตามคำสั่งไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการแก้ปัญหาชุมชนเชิงรุก ชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้างสมรรถนะผ่านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความคล่องตัวและสามารถส่งมอบบริการสาธารณะที่มีคุณค่าได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางความผันผวนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: สมรรถนะบุคลากรท้องถิ่น, ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม, การจัดการภาครัฐสมัยใหม่

Abstract

This academic article presented the empowerment of local personnel through innovative leadership in developing the sustainable capabilities of local administrative organizations. Key competency gaps currently include rigid, inflexible vertical mindset, a lack of digital literacy for data-driven decision-making, and an authoritarian organizational culture that stifles creativity. These factors directly impact the efficiency of public service delivery and citizen satisfaction in the digital age. A key development approach is integrating innovative leadership through three main strategies: 1. Improving the learning ecosystem by creating safe spaces for innovation experimentation and cross-functional collaboration; 2. Laying the foundation for digital infrastructure to transition to a data-driven organization; and 3. Building collaborative networks with all sectors in the area, along with creating new knowledge in the field of local innovation

ecology and public entrepreneurship. This is crucial in transforming the role of local personnel from mere followers to proactive facilitators of community problem-solving. The article indicated that empowering local personnel through innovative leadership will result in more agile local government organizations capable of delivering valuable public services sustainably amidst the volatility of the 21st century.

Keywords: Local Workforce Competencies, Innovative Leadership, Modern Public Sector Management

บทนำ

ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือส่งผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อการบริหารงานภาครัฐในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด (เนตร์พัณณา ยาวิราช, 2552) ภารกิจหลักของท้องถิ่นในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การจัดทำบริการสาธารณะพื้นฐานตามอำนาจหน้าที่เดิมเท่านั้น แต่ยังต้องเผชิญกับความคาดหวังที่สูงขึ้นของประชาชนที่ต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การก้าวข้ามความท้าทายเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบริหารจัดการจากการทำงานเชิงรับไปสู่การทำงานเชิงรุกที่เน้นประสิทธิภาพและความยั่งยืน ซึ่งหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนี้คือทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรท้องถิ่นผู้เป็นกลไกหลักในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (อภิรักษ์ บุปผาชื่น, 2563)

การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นบุคลากรท้องถิ่น หมายถึง ข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักตามโครงสร้างการเมืองและการบริหารฝ่ายการเมือง ได้แก่ นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่น ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ฝ่ายประจำ ได้แก่ ปลัดท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นและลูกจ้าง ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติในยุคปัจจุบันจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการหรือทักษะตามสายงานเดิมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการพัฒนาขีดความสามารถที่สอดรับกับบริบทของสังคมดิจิทัลและการบริหารจัดการสมัยใหม่ สมรรถนะในความหมายกว้างครอบคลุมถึงพฤติกรรม ทัศนคติและทักษะที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (เลิศชัย สุธรรมานนท์, 2560) เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาในปัจจุบันจะพบว่า บุคลากรท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยยังติดยึดอยู่กับวัฒนธรรมองค์กรแบบเดิมที่เน้นการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัดจนขาดความยืดหยุ่นและการคิดสร้างสรรค์ ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนล่าช้าหรือไม่ตรงจุด ดังนั้น การเสริมสร้างสมรรถนะจึงต้องมุ่งเน้นไปที่การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการเปลี่ยนแปลงและการสร้างความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลาเพื่อลดช่องว่างระหว่างทักษะที่มีอยู่กับความต้องการที่เปลี่ยนไป (พสุ เดชะรินทร์, 2549)

ปัจจัยสำคัญที่จะเข้ามาเป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม คือ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของภาวะผู้นำที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ผู้บริหารระดับสูงเท่านั้น แต่เป็นคุณลักษณะที่ควรมีอยู่ในบุคลากรทุกระดับชั้น ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมหมายถึงความสามารถในการมองเห็นโอกาสท่ามกลางวิกฤต การกล้าคิดนอกกรอบเพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ในการทำงาน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร เมื่อผู้นำมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมจะส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดพลังแห่งความสร้างสรรค์ไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายและการกล้า

ที่จะทดลองทำสิ่งใหม่โดยไม่กลัวความผิดพลาด ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสร้างนวัตกรรมการบริการสาธารณะที่ตอบโจทย์ความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง (Anand & Saraswati, 2014)

การเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมกับการเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ผู้นำที่เปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณแห่งนวัตกรรมจะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจและเป็นตัวอย่างในการปรับตัวให้เท่าทันโลก ในขณะเดียวกันบุคลากรที่มีสมรรถนะสูงจะกลายเป็นรากฐานที่เข้มแข็งในการรองรับนโยบายเชิงนวัตกรรมและการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน การบูรณาการทั้งสองส่วนเข้าด้วยกันจะช่วยเปลี่ยนผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากระบบราชการที่ล่าช้าไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ ซึ่งไม่ได้ส่งผลดีเพียงแค่ต่อตัวบุคลากรในด้านความก้าวหน้าทางวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่นที่จะได้รับบริการที่มีคุณภาพ รวดเร็ว และเข้าถึงง่ายยิ่งขึ้น (Boyatzis, 1982)

ดังนั้น การขับเคลื่อนเรื่องดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนที่รอบด้านทั้งในส่วนของระบบบริหารงานบุคคลที่ต้องเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการฝึกอบรมและพัฒนา รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนนวัตกรรมและบทเรียนความสำเร็จ การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นผ่านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจึงไม่ใช่เพียงโครงการระยะสั้นแต่เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะเป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยมีบุคลากรที่เปี่ยมด้วยขีดความสามารถและภาวะผู้นำเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่มั่นคงและเท่าเทียมกันในทุกมิติของชีวิตสืบต่อไป

ช่องว่างของสมรรถนะบุคลากรภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน

ช่องว่างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนนี้ เป็นการวิเคราะห์ลึกลงไปถึงรากเหง้าของปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นยังไม่สามารถก้าวไปสู่จุดสูงสุดของประสิทธิภาพได้ โดยจะแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อหลักที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านวัฒนธรรมองค์กร ดังนี้

1. การติดยึดในกรอบความคิดแบบแนวดิ่งกับการเผชิญหน้ากับความท้าทาย สาเหตุประการแรกที่สร้างช่องว่างขนาดใหญ่ในสมรรถนะของบุคลากรท้องถิ่นคือ ความเหลื่อมล้ำระหว่างกรอบความคิดแบบดั้งเดิมกับความเป็นจริงของสังคมที่เปลี่ยนไป ในอดีตการบริหารงานท้องถิ่นเน้นการสั่งการตามสายงานอย่างเคร่งครัดและยึดถือระเบียบเป็นตัวตั้ง ซึ่งในสถานการณ์ปกติระบบนี้อาจสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ดี (Hay-Group, 1996) แต่เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคที่ความซับซ้อนและความคลุมเครือกลายเป็นเรื่องปกติ สมรรถนะด้านการคิดเชิงระบบและการคิดเชิงนวัตกรรมจึงกลายเป็นสิ่งที่ขาดหายไป บุคลากรจำนวนมากยังขาดทักษะในการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปัญหาที่ทับซ้อนกัน เช่น ปัญหาขยะที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจชุมชนและสิ่งแวดล้อมโลก เมื่อสมรรถนะในการมองภาพรวมไม่ได้รับการพัฒนา บุคลากรจึงทำหน้าที่เพียงแค่ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งมากกว่าผู้แก้ไขปัญหาเชิงรุก ช่องว่างนี้เห็นได้ชัดเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ที่ไม่คาดคิด บุคลากรที่ขาดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมักจะรอคอยคำสั่งหรือแนวทางจากส่วนกลาง ซึ่งในบางครั้งความล่าช้าเพียงไม่กี่วันอาจส่งผลกระทบมหาศาลต่อประชาชน การพัฒนาสมรรถนะในส่วนนี้จึงต้องมุ่งเน้นที่การเปลี่ยนผ่านจากกรอบความคิดแบบตายตัวไปสู่กรอบความคิดแบบเติบโต ที่มองว่า ปัญหา คือ โอกาสในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หากบุคลากรยังไม่สามารถก้าวข้ามขีดจำกัดทางความคิดนี้ได้ ช่องว่างของสมรรถนะจะยิ่งกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเร็ว

ของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม จนส่งผลให้ท้องถิ่นสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันและการดูแลประชาชนไปในที่สุด

2. ความไม่เท่าทันของทักษะดิจิทัลและทักษะในการตัดสินใจเชิงพื้นที่ ในปัจจุบัน ข้อมูลขนาดใหญ่หรือบิ๊กดาต้าได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย แต่เมื่อหันมามองที่สมรรถนะของบุคลากรท้องถิ่น (พยอม วงศ์สารศรี, 2549) กลับพบช่องว่างขนาดใหญ่ในด้านทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล บุคลากรส่วนใหญ่ยังคงคุ้นชินกับการเก็บข้อมูลในรูปแบบเอกสารหรือระบบฐานข้อมูลแบบแยกส่วนที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้ ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวโน้มหรือคาดการณ์ปัญหาล่วงหน้าเป็นสมรรถนะที่ขาดแคลนอย่างมากในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การตัดสินใจหลายอย่างยังคงอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวหรือความรู้สึกมากกว่าการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ถูกต้องแม่นยำ การขาดทักษะด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์และการใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการสื่อสารสองทางกับประชาชน ยังส่งผลให้การบริการสาธารณะในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มรูปแบบ ช่องว่างของสมรรถนะในส่วนนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการใช้คอมพิวเตอร์เป็นหรือไม่เป็น แต่เป็นเรื่องของความสามารถในการแปลงข้อมูลให้กลายเป็นความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม หากบุคลากรท้องถิ่นยังไม่สามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการทำงานได้อย่างเชี่ยวชาญ การจะสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนท้องถิ่นสู่สมาร์ทซิตี้ก็จะเป็นเพียงนโยบายที่ล่องลอยอยู่บนกระดาษโดยไม่มีทางเป็นไปได้จริง

3. วัฒนธรรมองค์กรแบบอำนาจนิยมที่ปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์และจิตวิญญาณผู้ประกอบการสาธารณะ ช่องว่างด้านวัฒนธรรมและจิตวิทยาการทำงาน ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน (Schermerhorn et al, 2002) องค์กรต้องการบุคลากรที่มีจิตวิญญาณผู้ประกอบการสาธารณะ คือ มีความเป็นเจ้าของงานและกล้าที่จะริเริ่มสิ่งใหม่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่ในความเป็นจริง วัฒนธรรมการทำงานในท้องถิ่นมักให้ความสำคัญกับระบบอาวุโสและความอาวุโสทางตำแหน่งงานมากกว่าความคิดสร้างสรรค์ สมรรถนะในการทำงานร่วมกันเป็นทีมและการสื่อสารข้ามสายงานจึงถูกปิดกั้นด้วยกำแพงของกองหรือฝ่ายที่ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง ช่องว่างนี้ส่งผลให้บุคลากรที่มีศักยภาพและมีความคิดสร้างสรรค์สูญเสียแรงจูงใจในการนำเสนอนวัตกรรม เพราะเกรงว่าจะกระทบต่อความสัมพันธ์หรือขัดต่อประเพณีปฏิบัติเดิม ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความกลัวและความระแวง การพัฒนาสมรรถนะจึงต้องรวมไปถึงการสร้างความฉลาดทางอารมณ์และการสื่อสารที่สร้างสรรค์ เพื่อทลายกำแพงแห่งอำนาจนิยมและแทนที่ด้วยวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์และการมีส่วนร่วม หากไม่สามารถปิดช่องว่างทางวัฒนธรรมนี้ได้ การเสริมสร้างสมรรถนะในเชิงเทคนิคประการอื่น ๆ ก็จะไม่สามารถแสดงพลังออกมาได้อย่างเต็มที่ เพราะถูกกักขังไว้ภายใต้ระบบโครงสร้างองค์กรที่แข็งตัวเกินไป

แนวทางการบูรณาการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การกำหนดแนวทางการบูรณาการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเข้าสู่ระบบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเปลี่ยนผ่านจากระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงที่สามารถปรับตัวและสร้างคุณค่าให้กับประชาชนได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การปรับปรุงระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาขีดความสามารถเชิงรุกการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการบ่มเพาะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในบุคลากรทุกระดับ การพัฒนาสมรรถนะในยุคใหม่ต้องก้าวข้ามการฝึกอบรมแบบบรรยายในห้องเรียน ไปสู่การสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ (เจริญ ภูสุวรรณ และกมลวรรณ วรรณธนัง, 2566) ที่เน้นการลงมือทำจริงและการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่เป็นฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดตั้งพื้นที่ทดลองนวัตกรรมหรือที่เรียกว่าพื้นที่ปลอดภัย เพื่อให้บุคลากรได้นำแนวคิดสร้างสรรค์มาทดสอบ

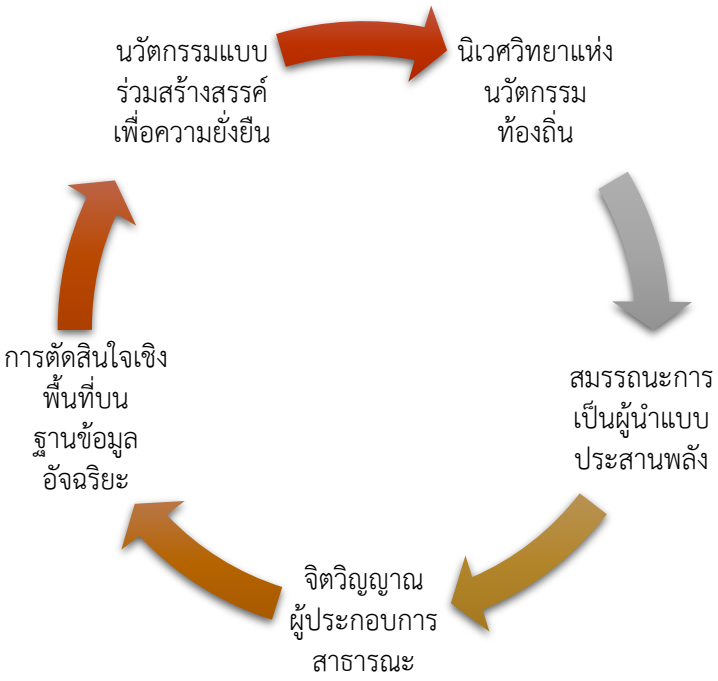
ปฏิบัติจริงโดยไม่ต้องกังวลเรื่องความผิดพลาดที่อาจส่งผลต่อการประเมินผลการปฏิบัติงาน กระบวนการนี้เริ่มต้นจากการจัดตั้งทีมงานข้ามสายงาน ที่นำบุคลากรจากกองงานต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันในโครงการนวัตกรรมเดียว เพื่อทลายกำแพงการทำงานแบบไซโลและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในมิตินี้ยังรวมถึงการใช้ระบบพี่เลี้ยง และการเป็นโค้ช โดยผู้บริหารต้องปรับบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก เพื่อดึงศักยภาพที่ซ่อนอยู่ของบุคลากรออกมา การพัฒนาในลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดการถ่ายทอดทัศนคติแบบนวัตกรรม จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่าการพึ่งพาตัวบุคคลเพียงอย่างเดียว

2. การวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและวัฒนธรรมการตัดสินใจด้วยข้อมูล ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมไม่ได้หากขาดเครื่องมือสนับสนุนที่ทันสมัย แนวทางที่สองจึงมุ่งเน้นไปที่การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการคิดและปฏิบัติงาน (Bass & Avolio, 1990) องค์กรต้องลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่ช่วยให้บุคลากรเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นได้รวดเร็วและแม่นยำ ท้องถิ่นควรมีการจัดทำระบบคลังข้อมูลกลาง ที่เชื่อมโยงข้อมูลด้านประชากร สภาพแวดล้อม และสวัสดิการสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้บุคลากรใช้เป็นฐานข้อมูลในการคิดค้นนวัตกรรมการบริการสาธารณะ สิ่งที่ต้องพัฒนาควบคู่กันคือการสร้างวัฒนธรรมการตัดสินใจเชิงประจักษ์ ผู้นำเชิงนวัตกรรมในท้องถิ่นต้องได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อมองหาแนวโน้มและคาดการณ์ปัญหาในอนาคต เช่น การใช้ข้อมูลสถิติเพื่อพยากรณ์พื้นที่เสี่ยงอุทกภัยหรือการวิเคราะห์ความหนาแน่นของประชากรเพื่อวางแผนการเก็บขนขยะ การนำเทคโนโลยีมาใช้จะช่วยลดภาระงานซ้ำซ้อนและเปิดโอกาสให้บุคลากรมีเวลาไปพัฒนาแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าต่อชุมชนมากขึ้น การบูรณาการในส่วนนี้จะทำให้การบริหารงานท้องถิ่นมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพในระดับสากล

3. การขับเคลื่อนกลไกเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน การขยายขอบเขตของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมออกสู่ภายนอกองค์กรผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Hodge & Johnson, 1970) ผู้นำท้องถิ่นยุคใหม่ต้องมีสมรรถนะในการประสานพลัง ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อท้องถิ่นสามารถดึงเอาศักยภาพของทุกภาคส่วนมาทำงานร่วมกันในลักษณะพันธมิตรนวัตกรรม แนวทางนี้เน้นการสร้างช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิดนวัตกรรม เช่น การจัดกิจกรรมแข่งขันแนวคิดพัฒนานำร่อง ในระดับท้องถิ่น หรือการจัดทำห้องปฏิบัติการสังคม เพื่อรับฟังความต้องการที่แท้จริงของชุมชน การทำงานแบบเครือข่ายจะช่วยลดข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับประชาชน เมื่อนวัตกรรมถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วม นวัตกรรมนั้นย่อมมีความยั่งยืนและได้รับการยอมรับจากสังคม การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมผ่านการเป็นผู้ประสานงานความร่วมมือจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะยกระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะบุคลากรและภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในบริบทท้องถิ่น สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยให้ก้าวสู่ความยั่งยืนได้ 5 ประเด็น ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. นิเวศวิทยาแห่งนวัตกรรมท้องถิ่น การมองว่านวัตกรรมไม่ใช่เพียงผลิตภัณฑ์ หรือแอปพลิเคชัน แต่คือระบบนิเวศ การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการลองผิดลองถูก ผู้นำเชิงนวัตกรรมต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมระเบียบมาเป็นผู้สร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อให้บุคลากรระดับปฏิบัติการสามารถแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีความกลัวเป็นอุปสรรค

2. สมรรถนะการเป็นผู้นำแบบประสานพลัง ในอดีตสมรรถนะเน้นที่การทำงานตามหน้าที่ แต่อนาคตต้องเน้นที่การบูรณาการ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะการทำงานข้ามสายงานและการทลายกำแพงระหว่างกองงาน เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาแบบองค์รวม ผู้นำเชิงนวัตกรรมจะต้องเป็นผู้เชื่อมโยงทรัพยากรทั้งงบประมาณ บุคลากร และความรู้จากภายนอกมาปรับใช้ในพื้นที่ได้อย่างไร้รอยต่อ

3. จิตวิญญาณผู้ประกอบการสาธารณะ คือ การสร้างจุดร่วมระหว่างความเป็นข้าราชการ และความเป็นผู้ประกอบการเข้าด้วยกัน บุคลากรท้องถิ่นยุคใหม่ต้องมีสมรรถนะในการบริหารจัดการเชิงรุก กล้าตัดสินใจภายใต้ข้อมูล และมุ่งเน้นความคุ้มค่าของทรัพยากรเหมือนเจ้าของกิจการ โดยมีผลกำไรคือความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน ไม่ใช่เพียงการเบิกจ่ายงบประมาณให้ครบตามแผนงานเท่านั้น

4. การตัดสินใจเชิงพื้นที่บนฐานข้อมูลอัจฉริยะ การพัฒนาสมรรถนะต้องก้าวข้ามการใช้ความรู้สึกหรือประสบการณ์เดิมไปสู่การใช้ข้อมูลอัจฉริยะ การสร้างสมรรถนะด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้บุคลากรสามารถคาดการณ์วิกฤตและโอกาสในพื้นที่ได้ล่วงหน้า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในมิตินี้คือการเปลี่ยนท้องถิ่นให้เป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เพื่อความแม่นยำในการจัดบริการสาธารณะ

5. นวัตกรรมแบบร่วมสร้างสรรค์เพื่อความยั่งยืน การเปลี่ยนผ่านจากการทำให้ประชาชนเป็นการทำร่วมกับประชาชน สมรรถนะสำคัญที่ต้องเสริมสร้างคือการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการระดมความคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดและลงมือทำ นวัตกรรมนั้นจะมีความยั่งยืนและได้รับการปกป้องดูแลจากคนในพื้นที่เอง

สรุป

การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นในปัจจุบันไม่ใช่เพียงการฝึกอบรมตามระเบียบงานราชการอีกต่อไป แต่ต้องสอดรับกับสภาวะโลกที่มีความผันผวนและซับซ้อนอย่างยิ่ง ท่ามกลางวิกฤตและความคาดหวังของประชาชนที่สูงขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องเร่งปิดช่องว่างของสมรรถนะใน 3 มิติหลัก คือ มิติด้านความคิดที่ต้องเปลี่ยนจากความแข็งตัวในระเบียบไปสู่การคิดเชิงระบบและนวัตกรรม มิติด้านทักษะดิจิทัลที่ต้องเปลี่ยนจากการทำงานเอกสารไปสู่การบริหารจัดการด้วยฐานข้อมูลขนาดใหญ่ และมิติด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ต้องทลายกำแพงอำนาจนิยมไปสู่พื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ร่วมกัน

หัวใจสำคัญของการพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นในอนาคต คือ การเปลี่ยนผ่านจากผู้ปฏิบัติตามระเบียบสู่การเป็นผู้นำนวัตกรรมเชิงพื้นที่ที่เน้นการสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการลองผิดลองถูกในพื้นที่ปลอดภัย โดยมี ผู้นำแบบประสานพลัง เป็นตัวกลางในการทลายกำแพงระหว่างกองงาน เพื่อบูรณาการทรัพยากรและทักษะข้ามสายงานเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวมในมิติของการปฏิบัติงาน บุคลากรต้องปลูกฝังจิตวิญญาณผู้ประกอบการสาธารณะ ที่กล้าตัดสินใจเชิงรุกและมุ่งเน้นผลลัพธ์คือความสุขของประชาชนมากกว่าเพียงการเบิกจ่ายงบประมาณ โดยอาศัยการตัดสินใจบนฐานข้อมูลอัจฉริยะเพื่อเปลี่ยนการทำงานจากระบบสัญชาตญาณสู่ความแม่นยำในการคาดการณ์และแก้ไขปัญหาพื้นที่ได้อย่างตรงจุด และท้ายที่สุด คือ การยกระดับสู่นวัตกรรมแบบร่วมสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนบทบาทของท้องถิ่นจากผู้หยิบยื่นบริการเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่ดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของนวัตกรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาท้องถิ่นเติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมถือเป็นกุญแจสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้นำในยุคนี้ไม่จำเป็นต้องหมายถึงผู้บริหารระดับสูงเท่านั้น แต่หมายถึงบุคลากรในทุกระดับที่มีจิตวิญญาณของผู้ประกอบการสาธารณะ กล้าที่จะเผชิญหน้ากับความท้าทาย และมีความสามารถในการดึงศักยภาพของคนรอบข้างออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ การบูรณาการภาวะผู้นำเช่นนี้ต้องทำผ่านการสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ยอมรับความผิดพลาดจากการทดลองสิ่งใหม่ และการสร้างกลไกการตัดสินใจที่อ้างอิงจากข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าความรู้สึกส่วนตัว

แนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ ต้องมุ่งเน้นที่การจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ทันสมัยเพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงรุก ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนภายนอก ทั้งเอกชน สถาบันการศึกษา และประชาชนในพื้นที่ การเปลี่ยนบทบาทของท้องถิ่นจากการเป็นผู้ให้บริการเพียงฝ่ายเดียวไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการสร้างสรรค์นวัตกรรมร่วมกับชุมชน

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการครั้งนี้ คือ โมเดลการบริหารที่เน้นความคล่องตัวและการเข้าถึงหัวใจของปัญหาเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง การพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นผ่านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มพูนความรู้ส่วนบุคคล แต่เป็นการปฏิรูปกระบวนทัศน์การทำงานของราชการส่วนท้องถิ่นให้กลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลง และสามารถส่งมอบบริการสาธารณะที่มีคุณค่าเหนือความคาดหมายเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

เจริญ ภูสุวรรณ และกมลวรรณ วรรณธนัง. (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของพนักงานในเทศบาลเมืองเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(3), 103–117.

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2552). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: บริษัท ทริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด.

พยอม วงศ์สารศรี. (2549). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: พรานนกการพิมพ์.

พสุ เดชะรินทร์. (2549). การพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูง. กรุงเทพฯ: วิชั่น พริ้นท์ แอนด์มีเดีย.

เลิศชัย สุธรรมานนท์. (2560). กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อองค์กรยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิรักษ์ บุปผาชื่น. (2563). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม:การขับเคลื่อนองค์การสู่ความเป็นเลิศ นวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 4 (3), 203–216.

Anand, P. & Saraswati, A. K. (2014). Innovative Leadership: A Paradigm in Modern HR Practices. Global Journal of Finance and Management, 6(6), 497–502.

Bass, B. M. & Avolio, B. J. (1990). Transformational Leadership Development. California: Consulting Psychologist.

Boyatzis, R. E. (1982). The Competent Manager: A model of Effective Performance. New York: John Wiley & Sons Inc.

Hay-Group. (1996). Generic Competency Dictionary for Internal Use. New York: Harper and Row.

Hodge, B. J. & Johnson, H. J. (1970). Management and Organization Behavior. New York: John Willey & Sons.

Schermerhorn, J. R. et al. (2002). Managing Organization Behavior. USA: John Wiley and Sons.

บทความวิชาการ

การบริหารรัฐกิจในยุคเปลี่ยนผ่านดิจิทัล : จากระบบราชการดั้งเดิมสู่รัฐบาลอัจฉริยะและการสร้างคุณค่าสาธารณะ

DIGITAL TRANSFORMATION IN PUBLIC ADMINISTRATION: FROM TRADITIONAL BUREAUCRACY TO SMART GOVERNMENT AND PUBLIC VALUE CREATION

จีรภาดา นามบุรี*, วรชัย ธนกันต์ธัช, สุเทพ สุดเอี่ยม
Jeerapada Namburee*, Worachai Thanakanthat, Suthep Sudiam
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: namburee2626@gmail.com
Received April 11, 2026; Revised May 26, 2026; Accepted June 17, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “การบริหารรัฐกิจในยุคเปลี่ยนผ่านดิจิทัล : จากระบบราชการดั้งเดิมสู่รัฐบาลอัจฉริยะและการสร้างคุณค่าสาธารณะ” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารรัฐกิจยุคใหม่สู่การเป็นรัฐบาลอัจฉริยะ (Smart Governance) คือ การปฏิรูปกระบวนทัศน์และกลไกการทำงานภาครัฐให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะอย่างแท้จริง ผ่านองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ ประการแรก การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทรัฐจากการเป็นผู้ควบคุมและใช้อำนาจสั่งการไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่เน้นการบริหารกิจการสาธารณะแนวใหม่ผ่านเครือข่ายความร่วมมือ แทนการรวมศูนย์อำนาจ เพื่อสร้างระบบนิเวศที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสาธารณะท่ามกลางความซับซ้อน ประการที่สอง กลไกการขับเคลื่อนภาครัฐอัจฉริยะประกอบด้วย 1. ความคล่องตัว (Agility) ในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง 2. การตัดสินใจบนฐานข้อมูล โดยใช้ข้อมูลเป็นหัวใจในการกำหนดนโยบายและบริการสาธารณะเพื่อความแม่นยำและการตอบสนองเชิงรุก และ 3. การบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงาน ทลายการทำงานแบบแยกส่วนเพื่อการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนอย่างไร้รอยต่อ ประการที่สาม หัวใจของการสร้างคุณค่าสาธารณะ มิใช่เพียงการปฏิบัติตามภารกิจตามกฎหมาย หากแต่คือการสร้างผลลัพธ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในยุคหลังความปกติ โดยอาศัยกระบวนการร่วมสร้างสรรค์ เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันนิยามปัญหาและผลิตนวัตกรรมสาธารณะ ประการที่สี่ การพัฒนาทุนมนุษย์และทักษะแห่งอนาคต มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะดิจิทัลเชิงพลวัต ที่ครอบคลุมมากกว่าการใช้เครื่องมือเทคโนโลยี คือ การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดการเครือข่าย และสมรรถนะเชิงพลวัตที่พร้อมรับมือความเปลี่ยนแปลง ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของบุคลากรให้มีความกล้าในการทดลอง เรียนรู้ และปรับเปลี่ยนวิธีคิด ประการสุดท้าย ผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวัง คือ 1. ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ ที่ครอบคลุมความยืดหยุ่นของกฎระเบียบและความสามารถในการตรวจจับ ตอบสนองต่อปัญหาแบบเวลาจริง และ 2. ความไว้วางใจผ่านการสร้างรัฐบาลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นที่ไว้วางใจของพลเมืองในระยะยาว

คำสำคัญ: การบริหารรัฐกิจ, ยุคดิจิทัล, รัฐบาลอัจฉริยะ, การสร้างคุณค่าสาธารณะ

Abstract

This academic article aims to study “Public Administration in the Digital Transformation Era: From Traditional Bureaucracy to Smart Government and the Creation of Public Value.” The study found that modern public administration towards smart government (Smart Governance) involves reforming the paradigm and mechanisms of the public sector to be flexible, agile, and data-driven in order to create true public value through five key components: Firstly, a paradigm shift is necessary to change the role of the state from a controller and authority-granting entity to a facilitator, emphasizing new approaches to public affairs management through collaborative networks instead of centralized power. This creates an ecosystem that allows all sectors to participate in solving complex public problems. Secondly, the mechanisms driving smart government include: 1. Agility in adapting work processes to keep pace with change; 2. Data-driven decision-making, using data as the core of policy and public service formulation for accuracy and proactive responsiveness; and 3. Cross-agency data integration, breaking down siloed work to seamlessly connect data between the government, private sector, and citizens. Thirdly, the heart of creating public value is not merely fulfilling legal obligations, but creating outcomes that meet the real needs of the people in the post-normal era, through collaborative processes that open opportunities for various sectors. Fourth, collaboratively defining problems and producing public innovations; and fourth, developing human capital and future skills, focusing on strengthening dynamic digital skills that go beyond the use of technological tools, encompassing data analytics, network management, and dynamic competencies ready to adapt to change, coupled with a paradigm shift among personnel to encourage them to experiment, learn, and adapt their thinking. Finally, the expected outcomes are: 1. strategic resilience, encompassing regulatory flexibility and the ability to detect and respond to problems in real-time; and 2. trust, achieved through building a transparent, accountable, and trustworthy government in the long term.

Keywords: Public Administration, Digital Era, Smart Government, Public Value Creation

บทนำ

ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการบริหารรัฐกิจ จากรูปแบบอำนาจนิยมหรือการบริหารจัดการแนวดิ่งไปสู่การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางธรรมาภิบาลที่มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวสูง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อพลวัตของปัญหาที่มีความสัมพันธ์เชิงซ้อนและทวีความรุนแรงในลักษณะเลขชี้กำลังได้อย่างเท่าทัน การเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์เชิงซ้อน บีบบังคับให้หน่วยงานภาครัฐต้องทลายกำแพงการทำงานแบบแยกส่วนแล้วเปลี่ยนผ่านไปสู่การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือข้ามพรมแดนความรู้และข้ามหน่วยงานเชิงสถาบัน การจัดการกับปัญหาที่ยากจะแก้ไขสอดคล้องกับแนวคิดของ Rittel & Webber (1973) ยังต้องการกลไกการตัดสินใจบนฐานของข้อมูลขนาดใหญ่และการคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อลดทอนความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนและเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยีเชิงอุบัติใหม่ที่มีนัยสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐในทุกมิติ นอกจากนี้ การสร้างขีดความสามารถในการฟื้นตัว ของระบบบริหารราชการแผ่นดินยังถือเป็นกลไกวิกฤต

ในการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนการรักษาความเชื่อมั่นศรัทธาของสาธารณชนต่อประสิทธิภาพของกลไกภาครัฐในโลกยุคหลังความปกติที่ความผันผวนได้กลายเป็นอุบัติการณ์พื้นฐานที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้ การมุ่งเน้นนวัตกรรมเชิงนโยบายที่เปิดกว้างและมีส่วนร่วมจึงมิใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นเงื่อนไขบังคับเชิงโครงสร้างสำหรับการบริหารราชการในทศวรรษปัจจุบันและอนาคต

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความจำเป็นในการทบทวนระดับมูลฐานของทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิม ซึ่งยึดโยงกับโครงสร้างสายบังคับบัญชาแนวดิ่งและการแบ่งส่วนราชการตามหน้าที่อันก่อให้เกิดภาวะการทำงานแบบแยกส่วนที่ขาดความยืดหยุ่นต่อปัญหาพลวัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Mulgan (2009) ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปกลไกภาครัฐสู่การเป็นรัฐบูรณาการ ผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์และการเชื่อมโยงข้อมูลอย่างไร้รอยต่อ การเปลี่ยนผ่านจากบทบาทผู้ควบคุมไปสู่การเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกจึงเป็นอุบัติการณ์สำคัญในการสร้างนวัตกรรมเชิงนโยบายเพื่อตอบสนองต่อพลวัตความท้าทายในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีสัมฤทธิผล การปรับปรุงระบบนิเวศทางธรรมาภิบาลในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการความเสี่ยงอุบัติใหม่ แต่ยังเป็นการสร้างความมั่นคงเชิงสถาบันในระยะยาวภายใต้สภาวะวิจลภาพที่ยากจะคาดการณ์ได้ ภาครัฐจำเป็นต้องก้าวข้ามขีดจำกัดของการใช้อำนาจตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว ไปสู่การสร้างขีดความสามารถเชิงยุทธศาสตร์ที่เน้นความยืดหยุ่นและการมองภาพรวมที่เชื่อมโยงกัน

วรเดช จันทรศร (2552) การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการบริหารจัดการเชิงเทคนิคแบบดั้งเดิมไปสู่การสร้างระบบนิเวศภาครัฐที่มีความยืดหยุ่นและมีขีดสมรรถนะในการปรับตัวเชิงรุก เพื่อรับมือกับวิกฤตการณ์เชิงซ้อนที่ทวีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น การปฏิรูปโครงสร้างจึงมิใช่เพียงการปรับเปลี่ยนแผนผังองค์กร แต่เป็นการรื้อถอนวัฒนธรรมการทำงานแบบแยกส่วนเพื่อมุ่งสู่การเป็นรัฐบาลผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม ที่เน้นการออกแบบนโยบายเชิงทดลองและการตัดสินใจบนฐานของข้อมูลขนาดใหญ่ กลไกดังกล่าวยังรวมถึงการบูรณาการภาคีเครือข่ายความร่วมมือข้ามภาคส่วนเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะ อันเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ระบบราชการภายใต้พลวัตของความไม่แน่นอนในศตวรรษที่ 21 การยกระดับขีดความสามารถเชิงสถาบันในลักษณะนี้จึงเป็นเงื่อนไขบังคับที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและการรักษาเสถียรภาพทางสังคมในระยะยาว สอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (2564) ได้ให้ความเห็นว่า วิวัฒนาการดังกล่าวสะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านเชิงมโนทัศน์จากการเน้นกฎระเบียบและการควบคุมในยุคการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิม (OPA) และการมุ่งเน้นประสิทธิภาพเชิงพาณิชย์ของพรมแดนรัฐประศาสนศาสตร์แบบใหม่ (NPM) ไปสู่การสร้างธรรมาภิบาลเครือข่ายความร่วมมือ (NPG) ที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการภาคีทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะร่วมกัน การเคลื่อนย้ายนี้จำเป็นต้องมีรัฐบาลดิจิทัล เป็นโครงสร้างพื้นฐานวิกฤตในการเชื่อมต่อข้อมูลและลดอุปสรรคเชิงสถาบัน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองต่อปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนภายใต้ระบบนิเวศแห่งความร่วมมือยุคใหม่

สรุป การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ทางรัฐประศาสนศาสตร์มุ่งเน้นการปฏิรูปโครงสร้างจากแนวดิ่งแบบดั้งเดิมสู่ระบบธรรมาภิบาลเครือข่ายที่มีความคล่องตัวสูง เพื่อเพิ่มขีดสมรรถนะในการบริหารจัดการปัญหาพลวันและวิกฤตการณ์เชิงซ้อนที่ทวีความรุนแรงในลักษณะเลขชี้กำลัง สภาวการณ์ดังกล่าวบีบบังคับให้ภาครัฐต้องทลายภาวะการทำงานแบบแยกส่วนและบูรณาการความร่วมมือข้ามภาคส่วน โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลขนาดใหญ่เป็นกลไกวิกฤตในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์และการสร้างนวัตกรรมเชิงนโยบาย การปรับบทบาทภาครัฐสู่การเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกที่เน้นการสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะร่วมกันถือเป็นเงื่อนไขบังคับเชิงโครงสร้างในการสร้างความสามารถในการฟื้นตัวเชิงสถาบันท่ามกลางความไม่แน่นอนของโลกยุคใหม่ การยกระดับขีดความสามารถเชิงยุทธศาสตร์และการเปิดรับการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

เป็นปัจจัยสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพทางสังคมและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อประสิทธิภาพของกลไกภาครัฐอย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Transformation) และนวัตกรรมการบริหาร

ในทศวรรษที่ 2020 บริบทโลกดำเนินอยู่ภายใต้อุบัติการณ์แห่งความผันผวนและความไม่แน่นอนเชิงพลวัต ส่งผลให้ภาครัฐต้องเผชิญกับความท้าทายที่มีลักษณะพัลวันอันมีคุณลักษณะสำคัญ คือ ความสลับซับซ้อนเชิงโครงสร้างและปราศจากวิธีการแก้ไขที่ตายตัว สอดคล้องกับแนวคิดของ Rittel & Webber (1973) สภาวการณ์ดังกล่าวส่งผลให้แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิมที่เน้นโครงสร้างอำนาจแนวดิ่งและการทำงานแบบแยกส่วน เผชิญกับข้อจำกัดในการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์เชิงซ้อน นำไปสู่ความจำเป็นเร่งด่วนในการปฏิรูปกลไกภาครัฐผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล และการพัฒนานวัตกรรมการบริหารเพื่อธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพและคุณภาพชีวิตของพลเมืองอย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลมิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในเชิงเทคนิคเท่านั้น หากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นโครงสร้างพื้นฐานวิกฤตเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและทลายอุปสรรคเชิงสถาบัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Mulgan (2009) ที่เสนอการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบูรณาการ ซึ่งรัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมไปสู่การเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก โดยอาศัยนวัตกรรมการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่และการวิเคราะห์เชิงพยากรณ์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการตัดสินใจบนฐานของข้อเท็จจริงและลดทอนความเสี่ยงจากความไม่แน่นอน นอกจากนี้ การปฏิรูปโครงสร้างภาครัฐ สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร (2552) ในเรื่องการสร้างรัฐบาลผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีลักษณะเป็นพลวัตสูง ซึ่งครอบคลุมถึงการออกแบบนโยบายเชิงทดลองและการสร้างระบบนิเวศแห่งความร่วมมือข้ามภาคส่วนเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะ การเปลี่ยนผ่านนี้ยังสอดรับกับวิวัฒนาการจากรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ไปสู่ธรรมาภิบาลเครือข่ายความร่วมมือ และสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (2564) ที่บ่งชี้ถึงการเคลื่อนย้ายมโนทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการภาคีเครือข่ายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อยกระดับความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างไร้รอยต่อ

สรุป การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลถือเป็นเงื่อนไขบังคับเชิงโครงสร้างที่ส่งผลโดยตรงต่อขีดความสามารถในการฟื้นตัวของระบบบริหารราชการแผ่นดิน การสร้างธรรมาภิบาลที่มีความยืดหยุ่นและคล่องตัว ร่วมกับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมดิจิทัลเป็นกลไกขับเคลื่อน ไม่เพียงแต่จะส่งเสริมให้ภาครัฐสามารถบริหารจัดการวิกฤตการณ์อุบัติใหม่ได้อย่างมีสัมฤทธิผลเท่านั้น หากแต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาของสาธารณชนต่อประสิทธิภาพของรัฐในโลกยุคหลังความปกติอย่างยั่งยืน

การบริหารงานแบบคล่องตัว (Agile Governance) การทลายกำแพงระบบราชการสู่ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์

สภาวการณ์ในยุคแห่งความพลิกผันซึ่งเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความซับซ้อนเชิงพลวัต ส่งผลให้ระบบราชการแบบดั้งเดิมที่ยึดติดกับโครงสร้างสายบังคับบัญชาแนวดิ่งและระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัดตามนิยามของระบบราชการแบบยึดถือกฎเกณฑ์ ประสบภาวะตีบตันในการตอบสนองต่อปัญหาของภาคประชาชนได้อย่างทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของออสบอร์น (Osborne, 2010) ที่ระบุว่า การบริหารจัดการภาครัฐในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องก้าวข้ามขอบเขตของหน่วยงานแบบแยกส่วน ไปสู่การสร้างธรรมาภิบาลในรูปแบบเครือข่ายที่มีความยืดหยุ่นสูง ดังนั้น การบริหารงานแบบคล่องตัวจึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยน

กระบวนทัศน์จากระบบที่มุ่งเน้นการควบคุม ไปสู่ระบบที่เน้นความยืดหยุ่นและการสร้างคุณค่าสาธารณะ และสอดคล้องกับแนวคิดของเมอร์เกล (Mergel, 2016) ที่เน้นย้ำว่า การนำแนวคิดการบริหารงานแบบคล่องตัว (Agile) มาใช้ในภาครัฐมิใช่เพียงการปรับปรุงกระบวนการทางเทคนิคเท่านั้น หากแต่คือการปฏิรูปวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการปรับตัวเชิงรุกอย่างเป็นระบบ

1. จากความเทอะทะสู่ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์

หัวใจสำคัญของการบริหารงานแบบคล่องตัว (Agile Governance) คือ การทำลายภาวะการทำงานแบบแยกส่วนภายในหน่วยงานรัฐ ที่เป็นอุปสรรคต่อการบูรณาการข้อมูลและการทำงานข้ามสายงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ เมอร์เกล (Mergel, 2016) ที่อธิบายว่าความคล่องตัวในภาคสาธารณะมิใช่เพียงการนำเทคนิคการพัฒนาซอฟต์แวร์มาใช้ในเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่คือการปฏิรูปกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายให้มีความถี่สูงขึ้นและใช้ระยะเวลาน้อยลง โดยมุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น เพื่อสร้างวงจรการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางตามบริบทโลกที่ผันแปรได้อย่างทันท่วงที

การเปลี่ยนผ่านสู่ความคล่องตัวดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Janssen & van der Voort (2016) ที่ระบุว่า ขีดความสามารถของรัฐบาลยุคใหม่ต้องประกอบด้วยความสามารถในการตรวจจับสัญญาณการเปลี่ยนแปลง และการตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างรวดเร็วผ่านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่เชื่อมโยงถึงกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การลดทอนขั้นตอนทางธุรการที่ซ้ำซ้อนและการใช้เทคโนโลยีเป็นฐานในการปฏิบัติงาน จะส่งผลให้ข้าราชการสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมกฎระเบียบ ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่ให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์และคุณค่าต่อสาธารณะมากกว่ากระบวนการตามลำดับขั้นแบบดั้งเดิม

2. การขับเคลื่อนในบริบทภาครัฐสมัยใหม่

การนำแนวคิดการบริหารงานแบบคล่องตัว มาปรับใช้ในระบบราชการไทย จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปวัฒนธรรมองค์กรขนาดใหญ่ โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อส่งเสริมการทดลองและการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร (2552) ที่เสนอว่า การสร้างรัฐบาลนวัตกรรมต้องมุ่งเน้นการปฏิรูปพฤติกรรมข้าราชการให้มีสมรรถนะเชิงพลวัต เพื่อก้าวข้ามการยึดติดกับระเบียบปฏิบัติที่แข็งตัวไปสู่การออกแบบนโยบายที่เน้นผลสัมฤทธิ์เป็นสำคัญ และสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (2564) ที่เน้นย้ำถึงการเคลื่อนย้ายมโนทัศน์สู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล โดยชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างภาครัฐยุคใหม่ต้องบูรณาการภาคีเครือข่ายผ่านแพลตฟอร์มที่มีความยืดหยุ่น เพื่อลดทอนอุปสรรคเชิงสถาบันและเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของพลเมืองได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

การสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อความคล่องตัวจำเป็นต้องอาศัยกฎระเบียบเชิงพลวัต เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำ สอดคล้องกับแนวคิดของ World Economic Forum (2018) ซึ่งในบริบทของประเทศไทยนั้น และสอดคล้องกับแนวคิดของทศพร ศิริสัมพันธ์ (2549) ที่ระบุถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนบทบาทของรัฐจากการเป็นผู้กำกับดูแล ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการทบทวนและยกเลิกกฎหมายที่ล้าสมัย เพื่อลดทอนขั้นตอนทางธุรการที่ซ้ำซ้อนและเสริมสร้างความคล่องตัวเชิงยุทธศาสตร์ อันจะส่งผลให้ระบบราชการไทยสามารถตอบสนองต่อความท้าทายที่ซับซ้อนในยุคหลังความปกติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุป การขับเคลื่อนระบบราชการไทยสู่ความคล่องตัว จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการปฏิรูปวัฒนธรรมองค์กรเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการรังสรรค์นวัตกรรมและนโยบายที่เน้นผลสัมฤทธิ์ ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลที่บูรณาการภาคีเครือข่ายผ่านแพลตฟอร์มที่มีความยืดหยุ่น นอกจากนี้ยังต้องอาศัยกฎระเบียบเชิงพลวัตและการประยุกต์ใช้กระบวนการ Regulatory Guillotine เพื่อยกเลิกกฎหมายที่ล้าสมัยและลดทอน

ขั้นตอนทางธุรการที่ซ้ำซ้อน ซึ่งจะช่วยเปลี่ยนผ่านบทบาทของรัฐจากผู้กำกับดูแลสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่สามารถปรับตัวได้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี อันเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความคล่องตัวเชิงยุทธศาสตร์เพื่อรับมือกับความท้าทายในยุคหลังความปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การสร้างคุณค่าสาธารณะและการร่วมสร้างสรรค์ (Public Value and Co-creation)

ในสภาวการณ์ปัจจุบันที่โลกดำเนินไปภายใต้อุบัติการณ์แห่งความผันผวนและความซับซ้อนเชิงพลวัต ระบบราชการไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายในการตอบสนองต่อความต้องการของพลเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แนวคิดการสร้างคุณค่าสาธารณะและการร่วมสร้างสรรค์จึงกลายเป็นหัวใจสำคัญในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการบริหารที่มุ่งเน้นเพียงระเบียบปฏิบัติ ไปสู่การบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และประโยชน์สุขของสังคมเป็นที่ตั้ง

1. การสร้างคุณค่าสาธารณะ จุดมุ่งหมายสูงสุดของรัฐ

การสร้างคุณค่าสาธารณะมิใช่เพียงการปฏิบัติตามภารกิจตามกฎหมาย แต่คือการที่ภาครัฐสามารถสร้างผลผลิตและบริการที่ตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร (2552) ที่เสนอว่า การสร้างรัฐบาลนวัตกรรมต้องมุ่งเน้นการปฏิรูปพฤติกรรมของข้าราชการให้มีสมรรถนะเชิงพลวัต เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดของระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่การออกแบบนโยบายที่สามารถสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ ๆ ให้แก่สาธารณชนได้อย่างแท้จริง การสร้างคุณค่าในมิตินี้จึงครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพในการบริหารงานและความพึงพอใจของประชาชนที่ได้รับบริการจากรัฐ

2. การร่วมสร้างสรรค์ กลไกแห่งความร่วมมือข้ามภาคส่วน

เพื่อให้เกิดคุณค่าสาธารณะที่ตรงจุด ภาครัฐจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการร่วมสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากผู้รับบริการมาเป็นหุ้นส่วน ในการแก้ไขปัญหาสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (2564) ที่บ่งชี้ถึงการเคลื่อนย้ายมโนทัศน์สู่การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ (Network Governance) โดยเน้นย้ำถึงการบูรณาการภาคีเครือข่ายผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อยกระดับความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างไร้รอยต่อ กระบวนการนี้ช่วยทลายกำแพงการทำงานแบบแยกส่วนและสร้างระบบนิเวศที่ทุกภาคส่วนร่วมกันกำหนดนิยามของคุณค่าที่สังคมต้องการ

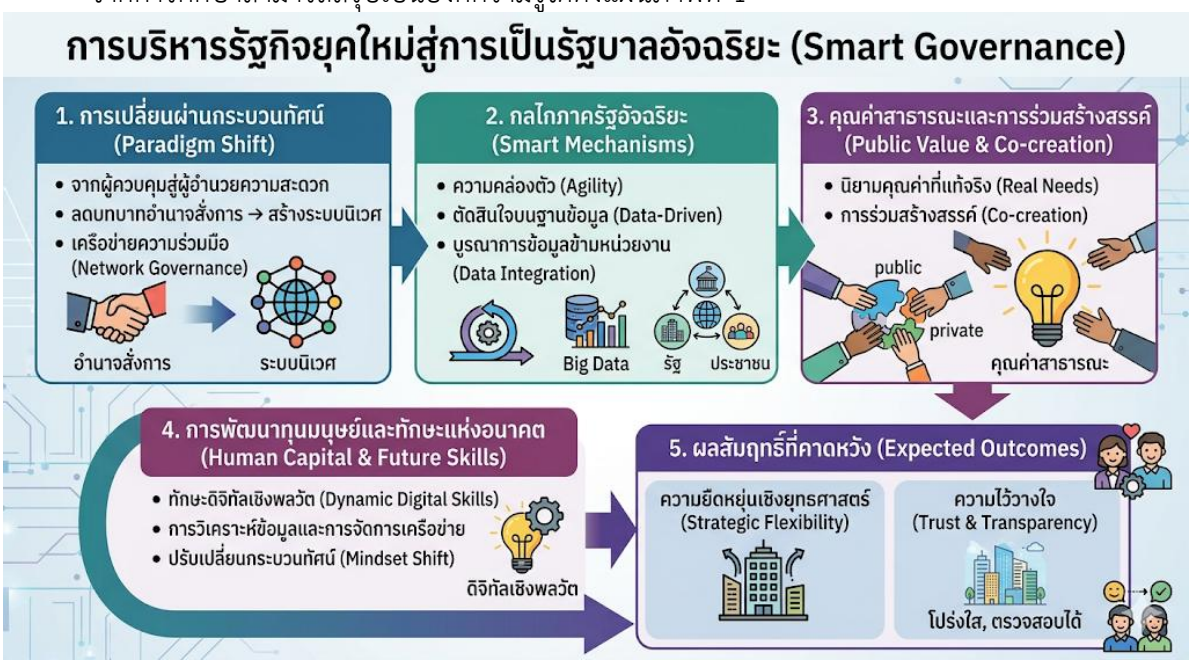
3. การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลและการฟื้นตัวเชิงยุทธศาสตร์

ในบริบทของไทย การสร้างคุณค่าผ่านการร่วมสร้างสรรค์จำต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก สอดคล้องกับแนวคิดของทศพร ศิริสัมพันธ์ (2549) ได้ระบุถึง ความจำเป็นในการปรับบทบาทของรัฐจากการเป็นผู้กำกับดูแล ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการเชื่อมโยงข้อมูลและทลายอุปสรรคเชิงสถาบัน การปรับเปลี่ยนนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ภาครัฐสามารถบริหารจัดการวิกฤตการณ์อุบัติใหม่ได้อย่างมีสัมฤทธิผลเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาของสาธารณชนต่อประสิทธิภาพของรัฐในโลกยุคหลังความปกติได้อย่างยั่งยืน

สรุป การสร้างคุณค่าสาธารณะและการร่วมสร้างสรรค์มิใช่เพียงวาทกรรมทางการบริหาร แต่คือ เงื่อนไขบังคับเชิงโครงสร้างที่ระบบราชการไทยต้องนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ และธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพรวมถึงคุณภาพชีวิตของพลเมืองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้า

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบริหารรัฐกิจยุคใหม่สู่การเป็นรัฐบาลอัจฉริยะ (Smart Governance)

จากแผนภาพสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

สรุปองค์ความรู้การบริหารรัฐกิจยุคใหม่สู่การเป็นรัฐบาลอัจฉริยะ (Smart Governance)

1. การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์จากผู้ควบคุมสู่ผู้อำนวยความสะดวก รัฐต้องลดบทบาทการใช้อำนาจสั่งการเปลี่ยนมาเป็นการสร้างระบบนิเวศ ที่เอื้อให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหาสาธารณะ การบริหารกิจการสาธารณะแนวใหม่ มุ่งเน้นการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือแทนการรวมศูนย์อำนาจแบบดั้งเดิม เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการจัดการกับความซับซ้อน

2. กลไกการขับเคลื่อนภาครัฐอัจฉริยะ ความคล่องตัว ความสามารถในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การตัดสินใจบนฐานข้อมูล ใช้ข้อมูลเป็นหัวใจในการกำหนดนโยบายและบริการสาธารณะ เพื่อเพิ่มความแม่นยำและตอบสนองแบบเชิงรุก การบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงาน ทลายกำแพงการทำงานแบบแยกส่วน เพื่อให้การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนเป็นไปอย่างไร้รอยต่อ

3. หัวใจของการสร้างคุณค่าสาธารณะ นิยามของคุณค่าสาธารณะ มิใช่เพียงการทำงานตามหน้าที่ตามกฎหมาย แต่คือการสร้างผลลัพธ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในยุคหลังความปกติ การร่วมสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ นิยามปัญหาและร่วมกันผลิตนวัตกรรมสาธารณะได้อย่างเสรี

4. การพัฒนาทุนมนุษย์และทักษะแห่งอนาคต ทักษะดิจิทัลเชิงพลวัต ข้าราชการต้องมีมากกว่าแค่การใช้เครื่องมือเทคโนโลยี แต่ต้องมีทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดการเครือข่าย และสมรรถนะเชิงพลวัตที่พร้อมรับมือความเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลนวัตกรรมจะสำเร็จได้ต้องเริ่มจากการที่บุคลากรกล้าที่จะทดลอง เรียนรู้ และปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้ทันต่อบริบทโลกยุคใหม่

5. ผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวัง ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ กฎระเบียบมีความยืดหยุ่นและระบบราชการมีความสามารถในการตรวจจับและตอบสนองต่อปัญหาสังคมได้แบบเวลาจริง ความไว้วางใจ สร้างรัฐบาลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นที่ไว้วางใจของพลเมืองในระยะยาว

สรุป

รัฐประศาสนศาสตร์ในทศวรรษที่ 2020 ได้ก้าวข้ามขอบข่ายของศาสตร์แห่งการบริหารจัดการตามระเบียบแบบแผน ไปสู่การเป็นศาสตร์แห่งการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของสังคมในยุคดิจิทัล ท่ามกลางกระแสธารแห่งความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Osborne (2010) ที่ระบุถึงการเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารกิจการสาธารณะแนวใหม่ โดยมุ่งเน้นความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายแทนการรวมศูนย์อำนาจ ส่งผลให้บทบาทพื้นฐานของรัฐบาลแปรเปลี่ยนจากการเป็นผู้ควบคุมที่เน้นการบังคับใช้กฎระเบียบไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้สร้างระบบนิเวศ สอดคล้องกับแนวคิดของ Mergel (2016) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบริหารงานแบบคล่องตัว ซึ่งเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันนิยามและแก้ไขปัญหาสาธารณะได้อย่างเสรีและสร้างสรรค์ ในมิติของประเทศไทยนั้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (2564) ที่ได้เน้นย้ำถึงการเคลื่อนย้ายมโนทัศน์สู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล โดยต้องบูรณาการพลังจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมสาธารณะที่ตอบโจทย์ความท้าทายยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน สอดรับกับแนวคิดการสร้างคุณค่าสาธารณะ ที่มิใช่เพียงการปฏิบัติตามภารกิจตามกฎหมาย หากแต่คือ การสร้างผลลัพธ์ที่สังคมต้องการร่วมกันในยุคหลังความปกติ อย่างมีสัมฤทธิผล

การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นรัฐบาลอัจฉริยะ มิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในภารกิจเดิม หากแต่คือการปฏิรูปกระบวนทัศน์ในการบริหารรัฐกิจที่มุ่งเน้นการตัดสินใจบนฐานข้อมูล เพื่อยกระดับการบริการสาธารณะให้มีความแม่นยำและเป็นเชิงรุกมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Mergel (2016) ที่ระบุว่ารัฐบาลยุคใหม่ต้องมีขีดความสามารถด้านความคล่องตัว และสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล โดยมุ่งสร้างคุณค่าสาธารณะผ่านนวัตกรรมดิจิทัล ในบริบทของประเทศไทย และสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (2564) ที่เน้นย้ำถึงมโนทัศน์การบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงานเพื่อทลายอุปสรรคการทำงานแบบแยกส่วน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านแพลตฟอร์มกลาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Janssen et al. (2020) ที่เสนอว่า หัวใจของรัฐบาลอัจฉริยะคือความสามารถในการตรวจจับสัญญาณการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อปัญหาสังคมได้ในเวลาจริง การเปลี่ยนผ่านนี้จึงครอบคลุมทั้งการปรับปรุงกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่น การพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรภาครัฐ ตลอดจนการสร้างระบบนิเวศแห่งความร่วมมือที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างรัฐบาลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและไว้วางใจได้อย่างแท้จริงท่ามกลางความท้าทายที่ซับซ้อนในทศวรรษหน้า

การเสริมสร้างทักษะดิจิทัล ในบริบทภาครัฐยุคใหม่ มิใช่เพียงการพัฒนาความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึงสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์และการบริหารจัดการข้อมูลเพื่อรังสรรค์นวัตกรรมสาธารณะ สอดคล้องกับแนวคิดของ Osborne (2010) ที่ระบุว่าข้าราชการในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีทักษะการบริหารจัดการเครือข่ายและการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อบูรณาการความร่วมมือข้ามภาคส่วน นอกจากนี้ ในมิติของประเทศไทย และสอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร (2552) ที่เน้นย้ำว่าการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลนวัตกรรมจะสัมฤทธิผลได้จริง ต่อเมื่อบุคลากรภาครัฐมีการปรับเปลี่ยน

กระบวนทัศน์และสั่งสมทักษะเชิงพลวัต ให้เท่าทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันอย่างเป็นระบบ

สรุป รัฐประศาสนศาสตร์มุ่งปรับตัวสู่การเป็นรัฐบาลอัจฉริยะที่ตัดสินใจบนฐานข้อมูลและทลายการทำงานแบบแยกส่วนผ่านการบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงาน เพื่อยกระดับบทบาทภาครัฐจากผู้ควบคุมสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในระบบนิเวศแห่งความร่วมมือที่ตอบสนองต่อปัญหาได้ในเวลาจริง การเปลี่ยนผ่านนี้จำเป็นต้องปฏิรูปกระบวนทัศน์และเสริมสร้างทักษะดิจิทัลเชิงพลวัตแก่บุคลากร เพื่อให้สามารถรังสรรค์นวัตกรรมสาธารณะผ่านเครือข่ายความร่วมมือข้ามภาคส่วนได้อย่างคล่องตัว อันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในยุคดิจิทัลได้อย่างแม่นยำ โปร่งใส และยั่งยืนท่ามกลางความท้าทายที่ซับซ้อนของโลกยุคใหม่

เอกสารอ้างอิง

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2549). การบริหารราชการแนวใหม่ : บริบทและเทคนิควิธี (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

วรเดช จันทรศร. (2552). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย (TURA).

ศุภชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร. (2564). นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2569 จาก https://elibrarycub.com/Sample_ebook/S_9020.pdf.

Janssen, M. & van der Voort, H. (2016). Adaptive governance: Towards a dynamic approach for managing complex IT projects. Government Information Quarterly, 33(1), 1-5.

Janssen, M. et al. (2020). Data-driven policy making: Capacity, epistemological, political and ethical challenges. Policy Design and Practice, 3(2), 101-113.

Mergel, I. (2016). Agile innovations in the public sector. Government Information Quarterly, 33(3), 515-523.

Mulgan, G. (2009). The Art of Public Strategy: Mobilizing Power and Knowledge for the Common Good. Oxford: Oxford University Press.

Osborne, S. P. (2010). The New Public Governance: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance. London: Routledge.

Rittel, H. W. J. & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. Policy Sciences, 4(2), 155–169.

World Economic Forum. (2018). Agile Governance: Reimagining Policy-making in the Fourth Industrial Revolution. White Paper. Geneva: World Economic Forum.

บทความวิชาการ

ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์กับการออกแบบโซ่อุปทาน และยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศยุคใหม่

GEOPOLITICAL CONFLICTS SUPPLY CHAIN REDESIGN AND MODERN INTERNATIONAL TRADE STRATEGIES

นฤมล ญาณสมบัติ*
Narumol Yansombat*
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Faculty of Management Sciences, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
*Corresponding Author E-mail: narumolY5465@gmail.com
Received May 6, 2026; Revised May 30, 2026; Accepted June 9, 2026

บทคัดย่อ

สถานการณ์ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดโครงสร้างเศรษฐกิจโลกและรูปแบบการค้าระหว่างประเทศ ทั้งในแง่ทิศทาง ต้นทุน และความมั่นคงของห่วงโซ่อุปทาน บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ การออกแบบโซ่อุปทาน และยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศยุคใหม่ โดยใช้การสังเคราะห์วรรณกรรมและกรณีศึกษาร่วมสมัย เพื่อสร้างกรอบแนวคิดบูรณาการที่อธิบายกลไกและผลกระทบเชิงโครงสร้าง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความตึงเครียดระหว่างประเทศ มาตรการคว่ำบาตร และสงครามการค้า ส่งผลให้ธุรกิจต้องปรับยุทธศาสตร์โซ่อุปทานจากประสิทธิภาพสู่ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ ผ่านการกระจายฐานการผลิต การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มการมองเห็นแบบเรียลไทม์ และการสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับคู่ค้าในภูมิภาคที่มีเสถียรภาพ ขณะเดียวกันรัฐบาลต่าง ๆ ได้ปรับนโยบายการค้าให้เน้นความมั่นคงและการกระจายตลาด โดยใช้ข้อตกลงการค้าแบบภูมิภาค (RTA) และการสร้างกลุ่มความร่วมมือใหม่เพื่อรองรับความไม่แน่นอน ในระบบโลก องค์กร รัฐบาลหรือประเทศ จะต้องเปลี่ยนจากการมองโซ่อุปทานไปสู่การเป็นศูนย์กลางการสร้างประสบการณ์ผู้บริโภค เนื่องจากความยืดหยุ่นของโซ่อุปทานคือความพึงพอใจของลูกค้า

คำสำคัญ: ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์, โซ่อุปทาน, ความยืดหยุ่น, ยุทธศาสตร์การค้า, เศรษฐกิจโลก

Abstract

Geopolitical conflicts have emerged as a critical determinant of the global economic structure and international trade patterns, significantly influencing trade directions, operational costs, and supply chain security. This article examines the interrelationship between geopolitical conflicts, supply chain design, and modern international trade strategies, utilizing a synthesis of contemporary literature and case studies to develop an integrated conceptual framework that elucidates structural mechanisms and impacts. The findings indicate that international tensions, sanctions, and trade wars have compelled enterprises to pivot their supply chain strategies from a focus on efficiency toward strategic resilience through production base diversification, the adoption of digital technologies for real-time visibility, and

the formation of strategic alliances within stable regions. Concurrently, national governments have recalibrated trade policies to prioritize economic security and market diversification, leveraging Regional Trade Agreements (RTAs) and establishing new cooperative frameworks to mitigate global systemic uncertainties. In the global landscape, organizations, governments, and nations must shift from viewing supply chains merely as operational systems toward becoming centers of consumer experience creation.

Keywords: Geopolitical Conflict, Supply Chain, Resilience, Trade Strategy, Global Economy

บทนำ

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitical Conflicts) ได้ทวีความถี่และความรุนแรงจนกลายเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดโครงสร้างเศรษฐกิจโลกและระบบการค้าระหว่างประเทศ ความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจ สงคราม มาตรการคว่ำบาตร และความมั่นคงแห่งชาติ ส่งผลให้รูปแบบการค้าโลกเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านทิศทาง ปริมาณ และต้นทุนอย่างมีนัยสำคัญ (Campos et al., 2023; Shen & Yang, 2024) ปรากฏการณ์สำคัญอย่างสงครามการค้าสหรัฐ–จีน สงครามรัสเซีย–ยูเครน และสงครามสหรัฐอเมริกา–อิสราเอล-อิหร่าน สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงที่ซับซ้อนของการเมืองระหว่างประเทศและเสถียรภาพของห่วงโซ่อุปทานโลก (Fan et al., 2024; Dawar & Bai, 2024) ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้เพียงแต่ทำให้การค้าหดตัว แต่ยังนำไปสู่การจัดโครงสร้างใหม่(Restructuring) ของรูปแบบการค้าโลก เช่น การเปลี่ยนเส้นทางขนส่ง และการแบ่งแยกกลุ่มการค้าเชิงภูมิรัฐศาสตร์ หรือ Decoupling ระหว่างกลุ่มประเทศตะวันตกและตะวันออก ซึ่งอาจส่งผลให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศรายได้ต่ำลดลง (G'oes & Bekkers, 2022) ความตึงเครียดดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับการเพิ่มขึ้นของมาตรการปกป้องทางการค้า และข้อจำกัดใหม่ ๆ ซึ่งสะท้อนการใช้การค้าเป็นเครื่องมือด้านความมั่นคงและยุทธศาสตร์รัฐ (Yu & Wang, 2023) การศึกษาเรื่องนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ธุรกิจในอนาคต

ผลกระทบของความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ต่อการค้าระหว่างประเทศปรากฏผ่านหลายช่องทาง ทั้งการหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทาน โดยเฉพาะด้านพลังงาน เกษตร และโลจิสติกส์ การเพิ่มต้นทุนประกัน การปิดท่าเรือ และการเบี่ยงเส้นทางเดินเรือ (Dawar & Bai, 2024; Khalid et al., 2025; วาราดา ทองจำนงค์, 2569) มาตรการคว่ำบาตรและข้อจำกัดทางการค้าทำให้เกิดความไม่แน่นอนต่อบริษัทข้ามชาติ เพิ่มความเสี่ยงล้มละลาย และกระตุ้นให้ภาคธุรกิจหันมาพัฒนา ความยืดหยุ่นของห่วงโซ่อุปทาน ผ่านการกระจายผู้จัดหาและภูมิภาคการผลิต (Zhang et al., 2025; Zehri, 2025; Hajarath, 2025) ในระดับประเทศการพึ่งพาการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศการลดความไม่แน่นอน แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้ประเทศมีความเปราะบางจากผลกระทบระดับมหภาคจากภายนอก (Nemat et al., 2025) ความเสี่ยงทางภูมิรัฐศาสตร์ได้กลายเป็นตัวแปรที่บั่นทอนประสิทธิภาพและความยั่งยืนของโซ่อุปทานโลก เหตุการณ์สงครามการค้า มาตรการคว่ำบาตร และข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี ได้สร้างผลกระทบต่อครือข่ายโลจิสติกส์และการเดินเรือระหว่างประเทศ ส่งผลให้ต้นทุนการดำเนินงานและค่าเบี้ยประกันพุ่งสูงขึ้น เกิดปัญหาคอขวดจากการเบี่ยงเส้นทาง และทำให้ความน่าเชื่อถือในการส่งมอบลดลง โดยเฉพาะในกลุ่มสินค้าโภคภัณฑ์สำคัญอย่างอาหาร พลังงาน และชิ้นส่วนเซมิคอนดักเตอร์ (Sarwar & Rye, 2025)

ผลกระทบเชิงโครงสร้างดังกล่าวปรากฏชัดผ่านวิกฤตการณ์ เช่น สงครามการค้าสหรัฐฯ–จีน ที่กระตุ้นให้ภาคธุรกิจต้องเบี่ยงเบนการค้าและเร่งกระจายฐานการผลิตมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อลดการพึ่งพาตลาดเดียว แม้จะต้องแลกกับต้นทุนในการค้นหาซัพพลายเออร์ใหม่และระยะเวลารอคอยสินค้า (Lead Time)

ที่เพิ่มขึ้น (Obukadata, 2025) สถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคตะวันออกกลางที่อาจมีความรุนแรงและยืดเยื้อ ได้กลายเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่อาจเข้ามากระทบและกดดันให้การส่งออกลดลง (เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว, 2569; ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2569) ผลักดันให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ ต้องใช้กลยุทธ์รอดูสถานการณ์ควบคู่ไปกับการเร่งสร้างสต็อกเชิงยุทธศาสตร์ การกระจายแหล่งวัตถุดิบทางเลือก และการกลับมาผลิตใกล้แหล่งตลาดมากขึ้น (Mykyta, 2025; Patel, 2025)

ภายใต้ความผันผวนที่คาดเดาได้ยากนี้ บทความนี้จึงมุ่งเน้นการยกระดับกรอบแนวคิดการบริหารความเสี่ยงโซ่อุปทาน โดยเสนอให้องค์กรต้องวิวัฒนาการกระบวนการทำงานผ่านการทำความเข้าใจผลกระทบเชิงวิกฤต และบูรณาการข้อมูลเชิงลึก เพื่อออกแบบยุทธศาสตร์เครือข่ายการผลิตที่มีความยืดหยุ่น (Resilience) การกำหนดยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศภายใต้ความเสี่ยง และการบริหารความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ระหว่างความยืดหยุ่นของโซ่อุปทานและการจัดการประสบการณ์ลูกค้า เพื่อให้องค์กรสามารถปรับตัวรองรับวิกฤตทางภูมิรัฐศาสตร์ได้อย่างยั่งยืน (Smyrnov et al., 2025; Zheng et al., 2025)

ความหมายของความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์

ในเชิงวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองและการค้าระหว่างประเทศ ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ไม่ได้ถูกจำกัดความเพียงแค่การใช้กำลังทางทหารเพื่อแย่งชิงพื้นที่เท่านั้น แต่นักวิชาการได้ให้ความหมายและกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมถึงมิติทางยุทธศาสตร์ชาติและเศรษฐกิจโลกไว้อย่างหลากหลาย โดย Smirnov (2024) ได้ให้ความหมายในระดับมหภาคว่า ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์คือปัจจัยกำหนดเชิงโครงสร้าง (Structural Determinants) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจโลกและระบบการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งสะท้อนความตึงเครียดผ่านการแข่งขันของขั้วมหาอำนาจที่มีความถี่และความรุนแรงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ Campos et al. (2023) นิยามความหมายในมุมมองของการแตกแยกทางภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitical Fragmentation) ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการจัดโครงสร้างการค้าโลกใหม่ ซึ่งนำไปสู่การแบ่งแยกเป็นกลุ่มการค้าเชิงภูมิรัฐศาสตร์อย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มประเทศต่าง ๆ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของ Shen & Yang (2024) ที่อธิบายในเชิงนโยบายว่า ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์หมายถึง การที่รัฐนำประเด็นด้านการค้ามาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อรักษาความมั่นคงและยุทธศาสตร์แห่งชาติ ซึ่งมักแสดงออกผ่านการเพิ่มขึ้นของมาตรการปกป้องทางการค้าและข้อจำกัดรูปแบบใหม่ นอกจากนี้ Dawar & Bai (2024) ได้ให้กรอบความหมายในมิติเชิงพื้นที่และโซ่อุปทาน ว่าเป็นเหตุการณ์ความตึงเครียดระดับภูมิภาคและมาตรการกีดกันที่สร้างความปั่นป่วนทางกายภาพต่อเครือข่ายโลจิสติกส์โลก เช่น การเบี่ยงเส้นทางเดินเรือ การปิดท่าเรือ และการคว่ำบาตร ท้ายที่สุด Nemat et al. (2025) ได้สรุปความหมายในเชิงวิกฤตการณ์ว่า ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ทำหน้าที่เสมือนแรงสั่นสะเทือนจากภายนอก (External Shocks) ระดับรุนแรง ที่สร้างความเปราะบางและก่อให้เกิดความผันผวนต่อเสถียรภาพทางการเงินตลอดจนห่วงโซ่อุปทานทั่วโลก

จากทัศนะดังกล่าวสามารถสังเคราะห์ได้ว่า ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ในยุคการค้าสมัยใหม่ คือการแข่งขันและการปะทะกันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างรัฐ ที่ขับเคลื่อนผ่านเครื่องมือทางเศรษฐกิจ มาตรการทางการค้า และข้อบังคับทางโลจิสติกส์ เพื่อปกป้องความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติภายใต้สภาวะโลกที่แบ่งขั้ว

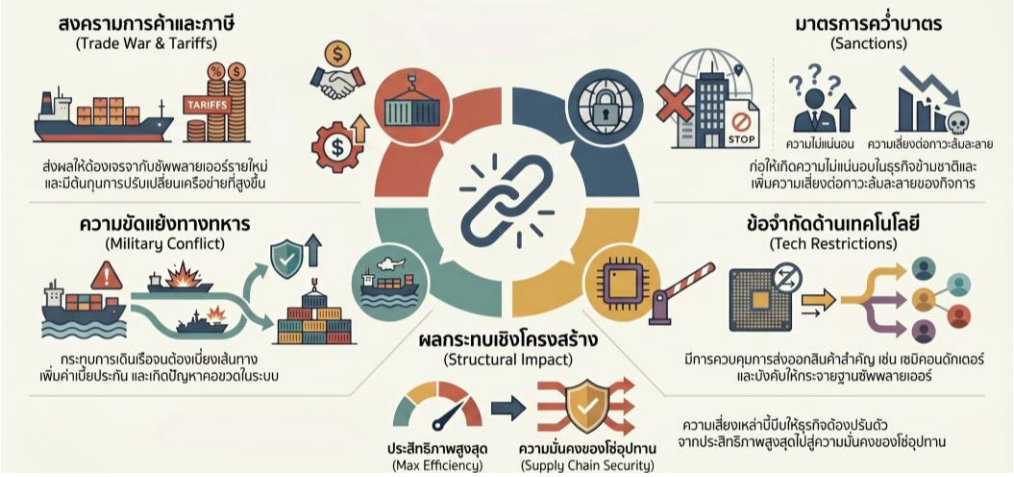
ประเด็นความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์กับการออกแบบโซ่อุปทาน

ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์และการแบ่งขั้วของระบบการค้าโลก สร้างแรงกดดันให้ภาคธุรกิจต้องออกแบบโซ่อุปทานใหม่ แทนการพึ่งพาห่วงโซ่การผลิตที่กระจุกตัวและพึ่งแหล่งเดียว การใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาค (Regionalisation) การย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศใกล้เคียงหรือประเทศพันธมิตร

(Near-Shoring/Friend-Shoring) และการดึงฐานการผลิตกลับประเทศต้นทาง (Reshoring/Back-Shoring) ช่วยลดการพึ่งพาพื้นที่เสี่ยงสูง และย่นระยะทางการขนส่ง ทำให้ควบคุมความเสี่ยงด้านภาษี มาตรการคว่ำบาตร และการปิดกั้นเส้นทางได้ดีขึ้น (Kazançoğlu et al., 2023; Fernández-Miguel et al., 2022; Patel, 2025) ปรากฏการณ์นี้เห็นได้ชัดจากกรณีสงครามการค้าสหรัฐฯ–จีน ที่กระตุ้นให้เกิดการย้ายฐานการผลิตไปยังเวียดนาม เม็กซิโก และประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อลดการพึ่งพาจีนและกระจายการจัดหาไปยังกลุ่มประเทศที่เป็นมิตรทางการเมือง (Alfaro & Chor, 2023; Xie, 2024; Patel, 2025)

ในระดับโครงสร้างจุลภาค บริษัทจำนวนมากหันมาใช้การจัดหาจากผู้ผลิตสองถึงสามราย (Dual/Triple Sourcing) และการจัดหาแบบผสมผสาน (Hybrid Sourcing) เพื่อลดความเปราะบางจากการพึ่งพาผู้จัดหารายเดียวหรือภูมิภาคเดียว (Fathiya, 2025; Srai et al., 2023) การกระจายฐานผู้จัดหา และการตั้งโรงงานหลายภูมิภาคช่วยให้สามารถ สลับกำลังการผลิต และเส้นทาง โลจิสติกส์ได้รวดเร็ว เมื่อต้องเผชิญสงครามการค้า มาตรการคว่ำบาตร หรือสงครามภูมิภาค (Xie, 2024; Roscoe et al., 2022) อย่างไรก็ดียังมีข้อมูลงานเชิงประจักษ์ชี้ว่า การลดจำนวนฐานต่างประเทศ ในประเทศที่ มีความตึงเครียดสูง อาจทำให้โครงข่ายซับซ้อนขึ้น และเพิ่มการพึ่งพาผู้จัดหาชั้นรองร่วมกัน จึงสร้างความเสี่ยงรูปแบบใหม่ ควบคู่ ไปกับ การลดความเสี่ยงทางการเมือง (Charpin & Cousineau, 2024) กลยุทธ์เพิ่มความยืดหยุ่นของโซ่อุปทาน จึงไม่ได้จำกัดแค่การจัดโครงสร้างเครือข่าย กลยุทธ์เพิ่มความยืดหยุ่นของโซ่อุปทาน จึงไม่ได้จำกัดแค่การจัดโครงสร้างเครือข่าย แต่รวมถึงการกระจายแหล่งจัดหา (Diversification) การจัดหาจากท้องถิ่น (Localization) การสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Alliances) และการใช้เส้นทางขนส่งทางเลือก (Alternative Routes) (Odulaja et al., 2023; Kencono et al., 2025) การกระจายซัพพลายเออร์ และฐานการผลิต ข้ามภูมิภาคช่วยลดผลกระทบจากความไม่แน่นอนเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ในขณะที่การทำ Localization สามารถลดการพึ่งพาการขนส่งทางไกลและข้อจำกัดชายแดน (Xie, 2024; Fernández-Miguel et al., 2022) ความร่วมมือระหว่างคู่ค่าตลอดโซ่อุปทาน รวมถึงพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ กับผู้ให้บริการ โลจิสติกส์และหน่วยงานรัฐ ช่วยแบ่งปันข้อมูล ความเสี่ยง และสร้างข้อตกลงที่เอื้อให้จัดหาเส้นทาง หรือท่าเรือ ทางเลือกในภาวะวิกฤต (Roscoe et al., 2022; Hryhorak & Dimitrova, 2024; Hajarath, 2025; Singh & Kushwah, 2025)

บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัล กลายเป็นแกนสำคัญในงานออกแบบโซ่อุปทาน ยุคความเสี่ยงภูมิรัฐศาสตร์สูง ทั้งระบบ ERP แพลตฟอร์มดิจิทัล การวิเคราะห์เชิงพยากรณ์ ดิจิทัลทวิน บล็อกเชน และปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มการมองเห็นแบบเรียลไทม์ และสนับสนุนการวางแผนสถานการณ์ (Fathiya, 2025; Roscoe et al., 2022) ในภาคเกษตร–อาหารของแอฟริกา เทคโนโลยีตั้งแต่แอปมือถือ คลาวด์อะนาลิติกส์ ไปจนถึงบล็อกเชน ถูกใช้ต่างกันตามขนาดและตำแหน่งของผู้เล่น เพื่อสร้างความสามารถในการรับรู้ -ฉกฉวยโอกาส-ปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ต่อเหตุการณ์สงครามรัสเซีย–ยูเครน (Belhadi et al., 2024) การลงทุนด้านดิจิทัลช่วยให้ตรวจจับจุดเปราะบางของเครือข่าย จำลองสถานการณ์ และเปลี่ยนเส้นทางหรือระดับสินค้าคงคลังได้เร็วกว่าโซ่อุปทานที่ยังใช้ระบบเดิม (Singh & Kushwah, 2025)

ภาพที่ 1 รูปแบบความเสี่ยงและผลกระทบต่อโซ่อุปทาน

ประเด็นยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศยุคใหม่ภายใต้ความเสี่ยงภูมิรัฐศาสตร์

ความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์ทำให้รัฐบาลจำนวนมากหันมาเน้นยุทธศาสตร์การค้าที่ยึด ความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและความยืดหยุ่นของโครงสร้างการค้า มากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพเชิงต้นทุน เพียงมิติเดียว (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) โดยหนึ่งในทิศทางสำคัญคือการเร่งกระจาย ตลาดและใช้ข้อตกลงการค้าแบบภูมิภาค (RTA) ควบคู่กับการปรับใช้หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (MFN) ในกรอบองค์การการค้าโลกอย่างยืดหยุ่น (Xi et al., 2024) งานด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองการค้า ชี้ว่า RTA และหลักการต่างตอบแทน ช่วยออกแบบโครงสร้างภาษี และแรงจูงใจ ให้ประเทศต่าง ๆ ลดแรงผลักดันในการบิดเบือนเงื่อนไขการค้า และเสริมความยืดหยุ่นของห่วงโซ่มูลค่าโลกภายใต้ความขัดแย้ง ขณะเดียวกัน การเพิ่มขึ้น ของข้อตกลงการค้าพหุภาคีขนาดใหญ่ หรือกลุ่มความร่วมมือเศรษฐกิจระดับภูมิภาคอื่น ๆ สะท้อนแนวโน้ม การรวมกลุ่ม ทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือสร้างภูมิภาคการค้า และห่วงโซ่อุปทานที่ใกล้ชิดและคาดการณ์ได้มากขึ้น ในขณะที่ยังต้องพยายามไม่ให้การเติบโตของ RTA ลดทอน ความเป็นสากลของ MFN (Kassa, 2025; Li & Wang, 2025) ในภาพรวมวรรณกรรมร่วมสมัย เน้นว่า ยุทธศาสตร์การค้าของรัฐสมัยใหม่ต้องออกแบบเชิงภูมิรัฐศาสตร์มากขึ้น โดยผสมผสานการกระจายตลาด การเข้าร่วมความตกลงระดับภูมิภาค และการปฏิรูปกติกาพหุภาคีเพื่อรักษาสมดุล ระหว่างความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ และการเปิดเสรีการค้า (Dadush & Dominguez Prost, 2023; Salamatov et al., 2025)

ในระดับเอกชนความเสี่ยงจากภาษี โควตา และข้อจำกัดเทคโนโลยี ได้ผลักดันให้บริษัทต้องปรับยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศและโซ่อุปทานอย่างระมัดระวัง งานศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ภาษีและมาตรการปกป้องทางการค้าสมัยใหม่ไม่เพียงเพิ่มต้นทุนโดยตรง แต่ยังเปลี่ยนเส้นทางการค้าและรูปแบบ การจัดซื้อจัดจ้างโดยกระตุ้นให้บริษัทย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศใกล้เคียง การย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศพันธมิตร และการกระจายซัพพลายเออร์ข้ามภูมิภาค (Patel, 2025; Contractor, 2025)

การทบทวนกลยุทธ์ของบริษัทภายใต้สงครามการค้าสหรัฐ–จีน ชี้ให้เห็นถึงการย้ายฐานการจัดหาและการผลิตไปยังประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการลงทุนด้านดิจิทัลเพื่อวิเคราะห์ความเสี่ยงเชิงสถานการณ์ ขณะเดียวกันการศึกษากลไกต้นทุนในบริบทสงครามการค้า เผยว่าบริษัทตอบสนองผ่านกลไกนโยบาย–ต้นทุน–กลยุทธ์–ตลาด ทั้งการกระจายตลาดส่งออก การตั้งฐาน การผลิตใกล้ตลาดใหม่ การลงทุนด้านนวัตกรรม เพื่อลดข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี และการเสริมระบบกำกับการปฏิบัติตามกฎ (Compliance)

เพื่อจัดการความเสี่ยงด้านกฎระเบียบ (Lin, 2025) ในทางทฤษฎี บทวิเคราะห์โซ่อุปทานโลกยังระบุว่า แม้นโยบายภาษีและข้อจำกัดจะดูเหมือนจำกัดห่วงโซ่มูลค่าโลก (Global Value Chains: GVCs) แต่ในทางปฏิบัติมักกระตุ้นการจัดโครงสร้างใหม่เชิงปรับตัว ที่บริษัทใช้กลยุทธ์ ย้ายแหล่งอุปสงค์–อุปทาน และยกระดับกิจกรรมในห่วงโซ่มูลค่า เพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน ระยะยาว (Gereffi et al., 2021; Contractor, 2025)

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกมองว่าเป็นจุดตัดเชิงยุทธศาสตร์ของโครงสร้างโซ่อุปทานโลกยุคใหม่ จากทั้งบทบาทด้านการผลิต การดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ และตำแหน่ง ทางภูมิรัฐศาสตร์ ระหว่างสหรัฐกับจีน (Shastry, 2021; Hecker, 2025) หลักฐานเชิงประจักษ์ กรณีเวียดนามและมาเลเซีย พบว่า การย้ายฐานการผลิตและการลงทุนจากจีน มายังภูมิภาคนี้ สร้างทั้งโอกาส ด้านการยกระดับอุตสาหกรรม และความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐาน แรงงาน ทักษะ และความเสี่ยง ด้านภูมิรัฐศาสตร์เอง (Qiao & Wang, 2025) สหรัฐและพันธมิตร ยังใช้กรอบความตกลง ระดับภูมิภาค และพันธมิตรห่วงโซ่อุปทานเป็นเครื่องมือ สร้างความมั่นคงเชิงภูมิภาค เพื่อลดการพึ่งพาจีน ขณะที่จีนใช้กรอบ RCEP และโครงสร้างความร่วมมืออื่น ๆ เพื่อรักษาและขยายอิทธิพล ทางเศรษฐกิจในเอเชีย (Ji, 2024; Salamatov et al., 2025) ในมุมเชิงนโยบาย งานศึกษาจึงเสนอให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดำเนินยุทธศาสตร์แบบการทรงตัวเชิงยุทธศาสตร์ โดยกระจายคู่ค้า พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและทุนมนุษย์ เสริมสร้างนวัตกรรมภายในประเทศ และยกระดับความร่วมมือในกรอบอาเซียนและความตกลงระดับภูมิภาค เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและความยืดหยุ่นของภูมิภาคในห่วงโซ่อุปทานโลก (Qiao & Wang, 2025; Shastry, 2021; Hecker, 2025)

ประเด็นความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ระหว่างความยืดหยุ่นของโซ่อุปทานและการจัดการประสบการณ์ลูกค้า (CEM) ในยุคความเสี่ยงภูมิรัฐศาสตร์

ในบริบทของการค้ายุคใหม่ ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงแค่ต้นทุนหรือโลจิสติกส์ในระดับต้นน้ำและกลางน้ำเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้บริโภคปลายน้ำผ่านห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่เกิดภาวะหยุดชะงัก การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นทั้งสองจึงเป็นมิติสำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันไว้ได้ในภาวะวิกฤต ทั้งนี้ เมื่อความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์นำไปสู่มาตรการคว่ำบาตรหรือการปิดเส้นทางขนส่ง ผลลัพธ์ที่ตามมาคือความล้มเหลวในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ด้านความพร้อมของผลิตภัณฑ์ (Product Availability) ที่นำไปสู่ภาวะสินค้าขาดมือ (Stockouts) ซึ่งทำลายความพึงพอใจและโอกาสในการซื้อซ้ำ ด้านความเชื่อถือได้ในการส่งมอบ (Reliability & Lead Time) โดยความล่าช้าจากการเปลี่ยนเส้นทางเดินเรือหรือพิธีการศุลกากรที่ซับซ้อนขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อความคาดหวังของลูกค้าที่ต้องการความรวดเร็วและแม่นยำ นอกจากนี้ ด้านโครงสร้างราคา (Price Stability) ยังได้รับผลกระทบจากต้นทุนโซ่อุปทานที่เพิ่มสูงขึ้นจากเบี้ยประกันและภาษีนำเข้า ซึ่งมักถูกผลักภาระไปยังราคาขายปลีก และส่งผลโดยตรงต่อการลดลงของการรับรู้คุณค่า (Perceived Value) ในมุมมองของลูกค้า

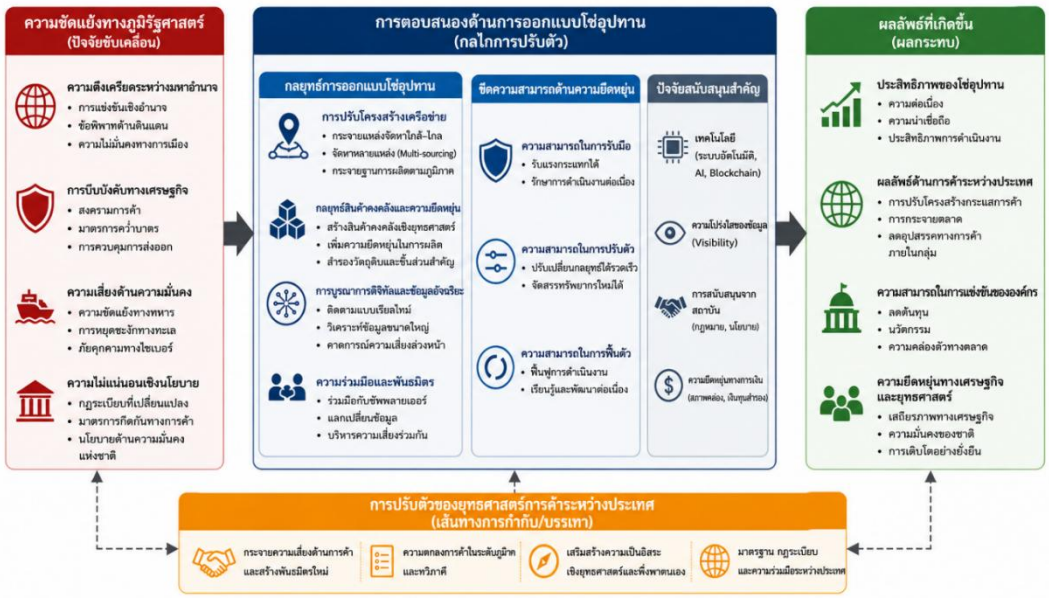
เพื่อรับมือกับความท้าทายในสภาวะที่การค้าโลกมีความไม่แน่นอนสูง ลูกค้าจะให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือ (Trust) และความสม่ำเสมอ (Consistency) ของแบรนด์มากขึ้น การออกแบบโซ่อุปทานใหม่ด้วยกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาค หรือการจัดหาจากแหล่งผลิตหลายแห่ง (Multi-Sourcing) จึงไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเสี่ยงทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกในการรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับลูกค้า และการรับประกันว่าจะสามารถล็อกยอดสั่งซื้อ ท่ามกลางความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์ได้ (Fan et al., 2024) ธุรกิจที่มีความยืดหยุ่นของโซ่อุปทานสูงจะสามารถบริหารจัดการประสบการณ์

ลูกค้าได้ดีกว่าคู่แข่งในช่วงวิกฤต ส่งผลให้เกิดความภักดีต่อแบรนด์ (Brand Loyalty) ที่ยั่งยืน ควบคู่ไปกับการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และระบบการมองเห็นโซ่อุปทานแบบเรียลไทม์ (Real-Time Visibility) ที่เข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความสามารถในการตอบสนองและขับเคลื่อนระบบบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (CRM) ยุคใหม่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Chen et al., 2024) เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยสนับสนุนการสื่อสารเชิงรุก ผ่านการใช้ข้อมูลจากโซ่อุปทานแจ้งสถานะสินค้าให้ลูกค้าทราบล่วงหน้าก่อนที่ปัญหาจะเกิด ซึ่งช่วยลดความคับข้องใจและสร้างประสบการณ์เชิงบวกแม้ในสภาวะที่มีความล่าช้า รวมถึงส่งเสริมการปรับแต่งการให้บริการอย่างคล่องตัว (Agile Personalization) จากการมีฐานข้อมูลซัพพลายเออร์ที่หลากหลาย ทำให้แบรนด์สามารถปรับเปลี่ยนการเสนอผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่จริงโดยไม่กระทบต่อความคาดหวังของลูกค้า

จากปัจจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การจัดการการตลาดสมัยใหม่ภายใต้ความเสี่ยงภูมิรัฐศาสตร์ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการการทำงานข้ามสายงาน (Cross-Functional Integration) ระหว่างฝ่ายปฏิบัติการโซ่อุปทานและฝ่ายบริหารความสัมพันธ์ลูกค้าอย่างแนบแน่น เพื่อส่งมอบคุณค่าและประสิทธิภาพโดยรวมที่สูงขึ้นแก่ผู้บริโภค (Jama et al., 2024) องค์กรธุรกิจต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมองโซ่อุปทานเป็นเพียงศูนย์กลางต้นทุน ไปสู่การเป็นศูนย์กลางการสร้างประสบการณ์ โดยนำความยืดหยุ่นและความมั่นคงทางยุทธศาสตร์มาเป็นจุดขายสำคัญในการสร้างความแตกต่างเพื่อแข่งขันในตลาดโลกได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้ได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ โดยเชื่อมโยงปัจจัยขับเคลื่อนด้านภูมิรัฐศาสตร์ กลไกการปรับตัวของโซ่อุปทาน และบทบาทของยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศเข้าด้วยกัน สะท้อนความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่ซับซ้อนระหว่างปัจจัยระดับมหภาคและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ขององค์กร อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นของระบบเศรษฐกิจและโซ่อุปทานในยุคที่มีความไม่แน่นอนสูง ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิด ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ การออกแบบโซ่อุปทาน และยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศ

ภาพที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์กับการออกแบบโซ่อุปทานและยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศ โดยมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล

ในส่วนแรกของโมเดล คือ ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitical Conflicts) ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers) ประกอบด้วย ความตึงเครียดระหว่างประเทศมหาอำนาจ การบีบบังคับทางเศรษฐกิจ เช่น สงครามการค้าและมาตรการคว่ำบาตร ความเสี่ยงด้านความมั่นคง และความไม่แน่นอนเชิงนโยบาย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนสร้างแรงกดดันต่อระบบเศรษฐกิจโลกและห่วงโซ่อุปทาน ทำให้เกิดความไม่แน่นอนและความผันผวนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ เมื่อเกิดแรงกระทบดังกล่าว องค์กรธุรกิจจึงต้องปรับตัวผ่านการออกแบบโซ่อุปทาน ซึ่งเป็นกลไกการปรับตัว โดยประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่

1. กลยุทธ์การออกแบบโซ่อุปทาน เช่น การกระจายแหล่งจัดหา การย้ายฐานการผลิต การเพิ่มสินค้าคงคลังเชิงยุทธศาสตร์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

2. ขีดความสามารถด้านความยืดหยุ่น ได้แก่ ความสามารถในการรับมือ การปรับตัว และการฟื้นตัว

3. ปัจจัยสนับสนุนสำคัญ เช่น เทคโนโลยี ความโปร่งใสของข้อมูล การสนับสนุนเชิงนโยบาย และความยืดหยุ่นทางการเงิน

องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้องค์กรสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนและลดผลกระทบจากความเสี่ยงทางภูมิรัฐศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน โมเดลยังเน้นบทบาทของ ยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศ ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแปรกำกับโดยรัฐและองค์กรสามารถปรับกลยุทธ์ เช่น การกระจายตลาด การสร้างพันธมิตรทางการค้า การเข้าร่วมความตกลงระดับภูมิภาค และการเสริมสร้างความพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มเสถียรภาพของระบบการค้า ผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการทั้งหมดจะสะท้อนออกมาในรูปของผลลัพธ์ ทั้งในระดับองค์กรและระดับประเทศ ได้แก่ ประสิทธิภาพของโซ่อุปทาน เช่น ความต่อเนื่อง ความน่าเชื่อถือ ผลลัพธ์ด้านการค้าระหว่างประเทศ เช่น การกระจายตลาด ลดอุปสรรคทางการค้า ความสามารถในการแข่งขันขององค์กร ความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจและความมั่นคงเชิงยุทธศาสตร์

โดยสรุป โมเดลนี้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้องค์กรและประเทศต้องออกแบบใหม่ทั้งโซ่อุปทานและยุทธศาสตร์การค้า เพื่อให้สามารถดำรงอยู่และแข่งขันได้ในบริบทของโลกที่มีความไม่แน่นอนสูงมากขึ้น

สรุป

ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ได้เปลี่ยนบทบาทของโซ่อุปทานจากเครื่องมือที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพไปสู่เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับอำนาจรัฐและโครงสร้างเศรษฐกิจโลกอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนแนวโน้มการปรับโครงสร้างห่วงโซ่มูลค่าโลก (GVCs) ภายใต้แรงกดดันทางการเมืองระหว่างประเทศ ในระดับองค์กร ธุรกิจมีแนวโน้มปรับจากแนวคิด Just-in-Time ไปสู่ Just-in-Case โดยให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นมากขึ้น แม้ต้องแลกกับต้นทุนและความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้น ในระดับนโยบาย รัฐมีบทบาทมากขึ้นในฐานะผู้ออกแบบโครงสร้างการค้าและโซ่อุปทานผ่านมาตรการทางเศรษฐกิจและข้อตกลงระหว่างประเทศ ขณะเดียวกัน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญในระบบโซ่อุปทานโลก แต่ก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงเชิงภูมิรัฐศาสตร์ที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ต้องดำเนินยุทธศาสตร์การทรงตัวอย่างระมัดระวัง ในระดับองค์กรการรักษาประสบการณ์ลูกค้าผ่านความพร้อมของสินค้าและเสถียรภาพด้านราคา การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและกลยุทธ์การจัดหาที่หลากหลาย ช่วยให้แบรนด์สามารถรักษาสัญญากับลูกค้าและสร้างความภักดีที่ยั่งยืนท่ามกลางวิกฤต ดังนั้น องค์กรต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์สู่การเป็นศูนย์กลางการสร้างประสบการณ์ โดยอาศัยการทำงานที่สอดประสานกันระหว่างฝ่ายปฏิบัติการและฝ่ายบริหารความสัมพันธ์

ลูกค้าเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนโดยภาพรวม การศึกษานี้ยืนยันว่า ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์เป็นตัวแปรกำหนดโครงสร้างของระบบการค้าโลกยุคใหม่ และนำไปสู่ภาวะ Geo-Economic Fragmentation ที่ทั้งความร่วมมือและการแข่งขันดำเนินไปพร้อมกัน ดังนั้น การออกแบบโซ่อุปทานและยุทธศาสตร์การค้าจึงจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพ ความยืดหยุ่น และความมั่นคงเชิงยุทธศาสตร์เพื่อรองรับความไม่แน่นอนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. (2569). เปิด 2 ฉากทัศน์และทางรับมือสงคราม 'สหรัฐ-อิหร่าน' เขย่าเศรษฐกิจไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2569 จาก https://tu.ac.th/tu01090369/.

วาราดา ทองจำนงค์. (2569). การโจมตีอิหร่าน ส่งผลต่อเศรษฐกิจโลกและตลาดน้ำมันอย่างไร?. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2569 จาก https://thestandard.co/iran-attack-oil-economy/.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2569). ความตึงเครียดในตะวันออกกลางเสี่ยงกระทบส่งออกไทยปี 2569 ขยายตัวต่ำกว่า 1% (มองเศรษฐกิจ ฉบับที่ 4254). สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2569 จาก https://shorturl.asia/qjfnw.

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2567). ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์โลกและแนวทางการรับมือของต่างประเทศ. นนทบุรี: กองยุทธศาสตร์การพัฒนาความสามารถทางการแข่งขัน กระทรวงพาณิชย์.

Alfaro, L. & Chor, D. (2023). Global supply chains: The looming “great reallocation”. Retrieved May 4, 2026, from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4567667.

Belhadi, A. et al. (2024). Digital capabilities to manage agri-food supply chain uncertainties and build supply chain resilience during compounding geopolitical disruptions. International Journal of Operations & Production Management, 44(11), 1914–1950.

Campos, R. et al. (2023). Geopolitical fragmentation and trade. Journal of Comparative Economics, 51(4), 1289–1315.

Charpin, R. & Cousineau, M. (2025). Friendshoring: How geopolitical tensions affect foreign sourcing, supply base complexity, and sub-tier supplier sharing. International Journal of Operations & Production Management, 45(5), 1006–1031.

Chen, J. et al. (2024). How does enterprise digital transformation impact supply chain resilience: A multi-case study from China. Industrial Management & Data Systems, 125(11), 2902–2930.

Contractor, F. (2025). Assessing the economic impact of tariffs: Adaptations by multinationals and traders to mitigate tariffs. Review of International Business and Strategy, 35(2), 145–172.

Dadush, U. & Dominguez Prost, E. (2023). Preferential trade agreements, geopolitics, and the fragmentation of world trade. World Trade Review, 22(4), 523–547.

Dawar, A. & Bai, Y. (2024). Impact of geopolitical risk on the maritime supply chain: A regional analysis of the effects on global trade. International Journal of Supply Chain Management, 13(3), 42–53.

Fan, D. et al. (2024). Locking in overseas buyers amid geopolitical conflicts. Journal of Operations Management, 70(3), 415–439.

Fathiya, D. N. (2025). Global supply chain restructuring: Business strategy amid geopolitical fragmentation. Jurnal Ekonomi Teknologi dan Bisnis (JETBIS), 4(4), 176–185.

Fernández-Miguel, A. et al. (2022). Disruption in resource-intensive supply chains: Reshoring and nearshoring as strategies to enable them to become more resilient and sustainable. Sustainability, 14(17), 10909.

Gereffi, G. et al. (2021). Trade policies, firm strategies, and adaptive reconfigurations of global value chains. Journal of International Business Policy, 4(3), 221–245.

Góes, C. & Bekkers, E. (2022). The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation (WTO Staff Working Paper No. ERSD-2022-09). Geneva, Switzerland: World Trade Organization.

Hecker, C. (2025). Geopolitical risk in global supply chains: The case of Southeast Asia. Journal of Supply Chain Management Systems, 14(1), 33–49.

Hryhorak, M. & Dimitrova, A. (2024). Risk management in international supply chains: Geopolitical and geoeconomic dimensions. Intellectualization of Logistics and Supply Chain Management, 27, 6–20.

Jama, M. et al. (2024). Enhancing organizational performance through supply chain integration: A literature review. Journal of System and Management Sciences, 14(8), 426–438.

Ji, X. (2024). Securitising regionalism: Mega-regional trade blocs, Indo-Pacific Economic Framework and supply chain alliances in Asia. Asia Europe Journal, 22(4), 511–530.

Kassa, W. (2025). Regionalization of global trade: A new order in the making. Global Policy, 16(2), 245–262.

Kazançoğlu, Y. et al. (2023). The effects of globalization on supply chain resilience: Outsourcing techniques as interventionism, protectionism, and regionalization strategies. Operations Management Research, 17(2), 505–522.

Kencono, U. D. et al. (2025). Collaboration, Agility, and Redundancy: Key Strategies for Managing Global Supply Chain Disruptions. Logistica: Journal of Logistic and Transportation, 3(3), 136–149.

Khalid, M. B. et al. (2025). Impacts of geo-political conflicts on global trade: A case study of the Russia-Ukraine war. Physical Education, Health and Social Sciences, 4(1), 236–252.

Li, T. & Wang, M. (2025). The increase of regional trade agreements (RTAs) has led to the weakening of the universality of most-favored-nation (MFN) treatment in international trade. Journal of Education and Educational Research, 8(3), 77–89.

Lin, X. (2025). The Sino-US trade cost transmission mechanism and corporate response strategies under the background of escalating trade protectionism. Scientific Journal of Economics and Management Research, 4(2), 55–78.

Mykyta, S. (2025). Global trends in logistics: The impact of geopolitical factors on supply chains. The American Journal of Management and Economics Innovations, 7(3), 46–55.

Nemat, M. et al. (2025). Global trade and finance turmoil: The Ukraine–Russia war's impact. The Journal of Risk Finance, 26(3), 345–365.

Obukadata, V. O. (2025). The economic consequences of the US–China trade war on global supply chains. International Journal of Research Publication and Reviews, 6(5), 123–135.

Odulaja, B. A. et al. (2023). Resilience in the face of uncertainty: A review on the impact of supply chain volatility amid ongoing geopolitical disruptions. International Journal of Applied Research in Social Sciences, 5(10), 463–486.

Patel, J. (2025). Navigating trade tariffs and protectionism: Strategic supply chain responses in an era of geopolitical uncertainty. International Journal for Multidisciplinary Research, 4(7), 10–28.

Qiao, X. & Wang, J. (2025). Reconfiguring regional supply chains: Southeast Asia amid evolving US–China economic relations. Journal of Applied Economics and Policy Studies, 3(2), 101–123.

Raja Hajarath, K. C. (2025). Geopolitical Trade Tensions and Their Strategic Impact on Global Supply Chains. International Journal of Global Innovations and Solutions, 2(2), 1-7.

Roscoe, S. et al. (2022). Redesigning global supply chains during compounding geopolitical disruptions: The role of supply chain logics. International Journal of Operations & Production Management, 42(9), 1407–1434.

Salamatov, V. et al. (2025). Mega-regional trade agreements in the context of conflicting strategies for global leadership between the United States and China. World Economy and International Relations, 69(1), 45–60.

Sarwar, D. & Rye, S. (2025). The impact of the Russia-Ukraine war on global supply chains: A systematic literature review. Frontiers in Sustainable Food Systems, 9, 145–167.

Shastry, V. (2021). FDI in the ASEAN states: The engine that roared. Asia Policy, 16(4), 27–52.

Shen, M. & Yang, M. (2024). Are geopolitical risks fuelling trade protectionism? Defence and Peace Economics, 35(8), 1060–1080.

Singh, P. & Kushwah, R. (2025). Effectiveness of risk mitigation strategies in global supply chains. International Journal For Multidisciplinary Research, 7(3), 1-9.

Smirnov, E. (2024). International trade: Challenges of modern geopolitical conflicts. International Trade and Trade Policy, 10(2), 34–46.

Smyrnov, I. et al. (2025). The impact of geopolitical risks on global supply chains. Journal of Information Systems Engineering and Management, 10(1), 1–15.

Srai, J. et al. (2023). Impact pathways: Unhooking supply chains from conflict zones—Reconfiguration and fragmentation lessons from the Ukraine–Russia war. International Journal of Operations & Production Management, 43(13), 289–301.

Xi, H. et al. (2024). Study of supply chain selection strategies of firms under geopolitics. International Journal of Social Sciences and Public Administration, 7(1), 88–10.

Xie, R. (2024). Impact of geopolitical and bilateral trade frictions on global supply chain resilience: Strategies for multinational corporations. Highlights in Business, Economics and Management, 39, 598–605.

Yu, M. & Wang, N. (2023). he influence of geopolitical risk on international direct investment and its countermeasures. Sustainability, 15(3), 1-14.

Zehri, M. (2025). The ripple effects of U.S.-China trade conflicts on global supply chain resilience and international trade networks. The Critical Review of Social Sciences Studies, 3(4), 1233-1240.

Zhang, Y. et al. (2025). Impact of geopolitical and international trade dynamics on corporate vulnerability and insolvency risk: A graph-based approach. Information, 16(7), 1-34.

Zheng, L. J. et al. (2025). Aligning risk and value creation: A process model of supply chain risk management in geopolitical disruptions. International Journal of Operations & Production Management, 45(6), 890–917.

บทความวิชาการ

แนวทางการพัฒนาองค์กรตามภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง
ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT APPROACHES BASED ON THE ADMINISTRATIVE LEADERSHIP OF ZHUGE LIANG

พระก้องเกียรติ แซ่ลิ้ม*, พระพิพัฒน์ มั่งบุญตัน
Phra Kongkiat Sealim*, Phra Phiphat Mungboontun
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: kongsakonnakon@gmail.com
Received February 9, 2026; Revised March 8, 2026; Accepted March 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง (จูกัดเหลียง) เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กร ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของขงเบ้งสะท้อนลักษณะของผู้นำเชิงคุณธรรมที่ยึดหลักมาตรฐานด้านจริยธรรม (Ethical Standards) ควบคู่กับการบริหารเชิงระบบ โดยมององค์กรในภาพรวมที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรได้ 5 ประการ ได้แก่ 1. การกำหนดนโยบายเชิงบูรณาการที่สมดุลระหว่างความมั่นคง ประสิทธิภาพ และคุณธรรม ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรม 2. การบริหารองค์กรและโครงสร้างที่มุ่งสร้างความมั่นคงและความต่อเนื่องของระบบงานโดยไม่ยึดติดกับตัวบุคคล 3. การมอบหมายงานตามความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมของศักยภาพตามหลักคุณธรรม 4. การบริหารแบบมีส่วนร่วมและการเปิดรับความคิดเห็นอย่างปราศจากอคติ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจบนฐานของปัญญาร่วม และ 5. การประเมินผลการปฏิบัติงานและการกำกับดูแลที่ยึดหลักความโปร่งใส ความเป็นธรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน องค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์กร เพื่อเสริมสร้างประสิทธิผล ความร่วมมือ และความเชื่อมั่นภายในองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางการบริหาร, การพัฒนาองค์กร, ขงเบ้ง

Abstract

Objectives of this article were to study and synthesize the concept of administrative leadership of Zhuge Liang in order to propose guidelines for organizational development The findings revealed that Zhuge Liang's leadership reflected the characteristics of ethical leadership that adhered to ethical standards while integrating a systems-based approach to management. This approach viewed the organization as an interconnected whole in which various elements are systematically linked together. The analysis synthesized five key approaches to organizational development: 1. The formulation of integrated policies that balance stability, efficiency, and morality while ensuring fair law enforcement; 2. Organizational and structural management aimed at building stability and continuity of organizational systems beyond dependence on individuals; 3. The delegation of tasks based on knowledge, competence, and suitability according to meritocratic principles; 4. Participatory management

and openness to diverse opinions without bias, leading to decision-making based on collective wisdom; and 5. Performance evaluation and supervision grounded in transparency, fairness, and sustainable development. The knowledge derived from this study could be applied as a conceptual framework for organizational development in order to enhance organizational effectiveness, collaboration, and trust within organizations in accordance with the changing social context.

Keywords: Administrative Leadership, Organization Development, Zhuge Liang

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงองค์กรเป็นกระบวนการเพื่อการอยู่รอด หรือการปรับเปลี่ยนสภาพที่เป็นอยู่ให้สามารถรองรับและต้านทานต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงองค์กรอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบ หรือการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหา ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมการทำงาน หรืออาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบไปพร้อมกันก็ได้ (ประเวศน์ มหารัตนสกุล, 2554) จากบริบทดังกล่าว การดำเนินการขององค์กรในปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาองค์กรในลักษณะต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร โดยสภาวะแวดล้อมทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเงื่อนไขการดำเนินงานขององค์กร หรือกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลต่อองค์กรเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นตัวกำหนดการดำเนินงานขององค์กร ได้แก่ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม การเมือง กฎหมาย และมิติระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อองค์กรอีกด้วย (Griffin, 1999)

องค์กรที่มีศักยภาพ คือ องค์กรที่มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง และมีกระบวนการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ องค์กรที่สามารถอยู่รอดได้ในโลกที่มีการแข่งขันสูง จำเป็นต้องมีการปรับตัวและพัฒนาให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เป้าหมายสำคัญของทุกองค์กรจึงควรให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาองค์กร (Organization Development)” เนื่องจากการพัฒนาองค์กรเป็นการยกระดับองค์กรอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด และให้ความสำคัญกับบุคลากรทุกระดับ ทั้งนี้ การพัฒนาองค์กรจำเป็นต้องตอบสนองต่อพันธกิจ (Mission) วิสัยทัศน์ (Vision) และค่านิยมหลัก (Core Values) ขององค์กร ดังนั้น การพัฒนาองค์กรควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน ควบคู่กับการปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาองค์กรถือเป็นกระบวนการสำคัญของการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งแนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กร เนื่องจากกลยุทธ์เป็นรูปแบบหรือแผนที่รวบรวมเป้าหมายหลัก นโยบาย และลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน (ประยงค์ มีใจซื่อ, 2550) ซึ่งการดำเนินงานขององค์กรจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการและแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร

สามก๊ก เป็นวรรณคดีจีนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาเป็นเวลานาน อีกทั้ง ยังได้รับการยกย่องว่า เป็นตำราสำคัญสำหรับการศึกษากลอุบายทางการเมืองและการสงคราม เนื่องจากมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของรัฐ ผู้ปกครอง การบริหารและการปกครอง ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถในการต่อสู้และการทำสงคราม เพื่อแย่งชิงอาณาเขตและอำนาจของผู้ปกครอง (มานิต เสงี่ยมพรพาณิชย์, 2522)

ขงเบ้ง หรือจูกัดเหลียง เป็นหนึ่งในตัวละครสำคัญในวรรณกรรมดังกล่าว ซึ่งมีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ และได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดกุนซือที่เปี่ยมด้วยภาวะผู้นำทางการบริหาร บทบาทของขงเบ้งปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในวรรณกรรมเรื่อง สามก๊ก ผ่านเหตุการณ์สำคัญหลายประการ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างสำคัญในการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้ ขงเบ้งมิได้เป็นเพียง “กุนซือ” แห่งยุคสามก๊กเท่านั้น หากแต่ยังถือเป็นตัวแทน

ของ “นักปราชญ์” ผู้มีสติปัญญาและคุณธรรมสูงส่ง ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรในอนาคต

แนวคิดภาวะผู้นำทางการบริหาร

ภาวะผู้นำเป็นศิลปะของบุคคลในการโน้มน้าวหรือชักจูงให้บุคคลหนึ่งหรือหลายบุคคลแสดงพฤติกรรมตามที่ผู้นำประสงค์ ภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายของส่วนรวมหรือเป้าหมายของผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สันติ บุญภิรมย์, 2552) ทั้งนี้ ภาวะผู้นำยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหรืออิทธิพลเหนือบุคคล ซึ่งผู้นำสามารถแสดงอำนาจต่อผู้ตามหรือผู้ร่วมงานผ่านปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ บุคลิกภาพ และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดอิทธิพลเหนือบุคคลนั้น ๆ อำนาจดังกล่าวจะได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นและความร่วมมือภายในกลุ่ม อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์และความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ธร สุนทรายุทธ, 2551)

ผู้บริหารในฐานะผู้นำขององค์กรจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กร เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำ (Leadership) ย่อมสามารถสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขององค์กรให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย (Wright & Noe, 1996) กล่าวคือ

1. ช่วยให้บุคลากรในองค์กรได้รับการประสานงานและการแนะนำการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ช่วยรักษาสถานภาพขององค์กรให้มีความมั่นคง โดยสามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

3. ช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ขององค์กรให้สามารถดำเนินงานได้ตามลักษณะพลวัตภายในองค์กร โดยเฉพาะในช่วงที่องค์กรอยู่ในระยะของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งช่วยแก้ไขความขัดแย้งระหว่างส่วนงานต่าง ๆ

4. ช่วยให้บุคลากรในองค์กรสามารถบรรลุความต้องการทั้งในด้านความพึงพอใจและเป้าหมายส่วนบุคคล โดยผู้นำจะทำหน้าที่ชักชวนและจูงใจให้ผู้ร่วมงานเกิดความยินดีและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

ดังนั้น ภาวะผู้นำทางการบริหารจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์กร เนื่องจากมีส่วนช่วยเพิ่มโอกาสแห่งความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว ทั้งนี้ บทบาทของภาวะผู้นำมิได้จำกัดอยู่เพียงการดำเนินงานตามกรอบภารกิจประจำเท่านั้น หากแต่เป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่มุ่งสร้างผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์ให้แก่องค์การ โดยอาศัยแนวคิดหรือทฤษฎีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาองค์กรให้สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำทางการบริหารเป็นศิลปะในการใช้อำนาจและอิทธิพลเพื่อโน้มน้าวให้บุคลากรร่วมมือกันปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำสามารถสร้างอิทธิพลผ่านความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และบุคลิกภาพ ซึ่งได้รับการยอมรับจากสมาชิกในองค์กร ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือ การกระตุ้นแรงจูงใจ และการก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนองค์กร ทั้งนี้ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำย่อมสามารถประสานงาน ชี้แนะแนวทาง และกำกับการดำเนินงานของบุคลากรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

บทบาทของขงเบ้ง

ขงเบ้ง หรือจูกัดเหลียง เป็นที่ปรึกษาและเป็นแม่ทัพของเล่าปี่ นอกจากนี้ ยังเป็นมหาอุปราชของพระเจ้าเล่าเสี้ยน โอรสของเล่าปี่ ขงเบ้งมีนามเต็มว่าจูกัดเหลียง มีรูปร่างใหญ่โต สูงกว่าหกศอก หน้าขาว นิสัยประณีต แต่งกายสุภาพเรียบร้อยอยู่เสมอ แม้เวลาออกรบ ก่อนเข้ารับราชการ ขงเบ้งทำไร่ไถนาอยู่กับน้องชายบนเขาโงลังกั๋ง ตำบลหลงเสีย เมืองหนานหยาง ขงเบ้งเป็นกวีผู้มีความรู้ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง มีปฏิภาณ ไหวพริบยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน ได้รับฉายาว่า “หงส์ทอง” หมายถึง มังกร และได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้หยั่งรู้กว้างไกล รู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ล่วงหน้า (ทัศนศรี โสมะเกษตริน, 2529)

ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ปรากฏว่า ขงเบ้ง (จูกัดเหลียง) เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านการปกครองบ้านเมืองและการบริหารกองทัพ อีกทั้งประสบความสำเร็จอย่างเด่นชัด ดังที่ เฉินโซ่ว ผู้รจนาคัมภีร์ ประวัติศาสตร์สามก๊ก (สามก๊กจี้) ได้บันทึกไว้ว่า ในช่วงเวลาที่ขงเบ้งปกครองแคว้นเสฉวน กฎหมายถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนและบังคับใช้อย่างเคร่งครัด การให้รางวัลและการลงโทษดำเนินไปอย่างจริงจัง ไม่มีผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงโทษได้ และบุคคลที่ทำความดีจะได้รับการประกาศยกย่องอย่างเหมาะสม ขุนนางไม่มีการคดโกง ราษฎรต่างมุ่งมั่นประกอบอาชีพและแสวงหาความก้าวหน้า ทรัพย์สินที่ตกหล่นในที่สาธารณะไม่สูญหาย ผู้เข้มแข็งไม่รังแกผู้อ่อนแอ ขนบธรรมเนียมและระเบียบของบ้านเมืองจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย (ทำนุ นวยุค, 2552)

ขงเบ้งมิได้เป็นเพียงผู้มีความสามารถด้านวาทศิลป์หรือการนำเสนอแนวคิดเท่านั้น หากแต่เป็นผู้มีศักยภาพในการปฏิบัติการทางการเมืองและการทหารอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อเล่าปี่มอบอำนาจและความไว้วางใจให้ ขงเบ้งก็สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เคยทำให้เล่าปี่ต้องผิดหวัง โดยสามารถชักจูงชุนกวนให้เข้ามาเป็นพันธมิตร อันนำไปสู่การเปิดฉากยุทธการที่เซ็กเพ็ก ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของสถานการณ์ทางการเมืองในยุคสามก๊ก ต่อมา ขงเบ้งอาศัยจังหวะที่แคว้นเกงจิ๋วมีการป้องกันทางทหารเบาบาง จัดส่งกองทัพเข้ายึดครองพื้นที่ดังกล่าวทั้งหมด จนสามารถใช้เกงจิ๋วเป็นฐานที่มั่นสำคัญของเล่าปี่ได้ จากนั้นจึงดำเนินนโยบายทางการทูต โดยส่งกองกำลังเข้าไปช่วยเหลือเล่าเจียงในการปกครองแคว้นเสฉวน และฉวยโอกาสเข้ายึดครองดินแดนเสฉวนไว้ภายใต้อำนาจของเล่าปี่ ภายหลังจากยึดครองเสฉวนได้สำเร็จ ขงเบ้งได้เคลื่อนกำลังทัพเข้าสู่ฮั่นจง เปิดฉากสงครามเพื่อแย่งชิงดินแดนจากโจโฉ อันเป็นการขยายอำนาจและเสริมความมั่นคงให้แก่รัฐจ๊กก๊ก ก่อนที่จะสถาปนาเล่าปี่ขึ้นเป็นฮ่องเต้ในเวลาต่อมา (เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป, 2558)

ขงเบ้ง หรือจูกัดเหลียง เป็นที่ปรึกษา แม่ทัพ และมหาอุปราชผู้มีบทบาทสำคัญต่อการสถาปนาและธำรงความมั่นคงของรัฐจ๊กก๊ก เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้ทั้งด้านการเมือง การทหาร และการปกครองบ้านเมือง สามารถกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จทั้งทางการทูตและการทหาร เช่น การสร้างพันธมิตรและยุทธการเซ็กเพ็ก ในด้านการบริหารแคว้นเสฉวน ขงเบ้งบังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมและเคร่งครัด ปราศจากการทุจริต ส่งผลให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อย ราษฎรมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน พร้อมกันนั้นยังมีบทบาทในการขยายอำนาจของเล่าปี่ผ่านการยึดครองเกงจิ๋ว เสฉวน และฮั่นจง อันเป็นรากฐานสำคัญก่อนการสถาปนาเล่าปี่ขึ้นเป็นฮ่องเต้ ด้วยเหตุนี้ ขงเบ้งจึงได้รับการยกย่องว่า เป็นรัฐบุรุษ นักปกครอง และนักยุทธศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์จีน

ภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง

ขงเบ้งได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดปราชญ์แห่งยุค ควบคู่กับการเป็นนักยุทธศาสตร์ทางการทหารผู้มีความสามารถโดดเด่น นับตั้งแต่สมัยสามก๊กจนถึงปัจจุบัน เขายังคงได้รับการเคารพนับถือในฐานะปูชนียบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์จีน ดังปรากฏจากการสร้างสุสานขงเบ้งบริเวณเชิงเขาเตงกุนสัน เพื่อเป็นสถานที่

สักการะ เคารพบูชา และรำลึกถึงคุณูปการของขงเบ้งสืบมาจนถึงปัจจุบัน ภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้งสามารถอธิบายได้ผ่านองค์ประกอบสำคัญ (ทำนุ นวยุค, 2552) ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนโยบาย ขงเบ้งกำหนดนโยบายบูรณาการการบำรุงบ้านเมืองควบคู่กับการบำรุงกองทัพ โดยเน้นการศึกษาและการปลูกฝังคุณธรรมแก่ทหาร เพื่อให้การใช้กำลังเป็นไปเพื่อความมั่นคงของรัฐและความสงบสุขของราษฎร ควบคู่กับการปกครองด้วยเมตตาธรรมและการบริหารอย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและเป็นธรรม ผ่านการจัดทำประมวลกฎหมาย “สู่เคอ” และกฤษฎีกาต่าง ๆ เช่น หน้าที่แปดประการ ข้อห้ามเจ็ดข้อ ข้อควรสังวรหกประการ และข้อควรเตรียมพร้อมห้าประการ เพื่อเป็นหลักประกันในการปกครองบ้านเมืองอย่างมีระเบียบ

2. การบริหารองค์กร ขงเบ้งบริหารราชสำนักเสฉวนโดยคัดเลือกและใช้บุคลากรทั้งฝ่ายบุ๋นและฝ่ายบู๊ที่ยึดมั่นในความสัตย์ซื่อและปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้โครงสร้างการปกครองและกองทัพมีความมั่นคง แม้เผชิญวิกฤตภายในและภายนอกประเทศ ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของเล่าปี่ ราชสำนักยังคงดำเนินงานได้อย่างเป็นระเบียบ พระเจ้าเล่าเสี้ยนสามารถครองราชสมบัติได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่เกิดการแย่งชิงอำนาจ แม้ภายหลังการถึงแก่อสัญกรรมของขงเบ้ง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของนโยบายการคัดเลือกและบริหารบุคลากรของขงเบ้งอย่างเด่นชัด

3. การมอบหมายงานอย่างชัดเจน ขงเบ้งยึดหลักการคัดเลือกและมอบหมายงานตามความเหมาะสมของตำแหน่ง โดยไม่คำนึงถึงชาติกำเนิดหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เขาคัดค้านการแต่งตั้งขุนนางตามอำเภอใจ และสนับสนุนการเลือกสรรบุคคลตามความรู้ความสามารถ เมื่อปรากฏชัดว่าผู้ใดมีศักยภาพ เขาจะมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งสำคัญและส่งเสริมให้เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พร้อมทั้งเรียกร้องให้ขุนพลปฏิบัติตนเป็น “ขุนพลแห่งจริยธรรม” เคารพผู้มีความสามารถอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ขงเบ้งได้แสดงตนเป็นแบบอย่างของหลักการดังกล่าว จนได้รับความเคารพศรัทธาจากขุนนางและกองทัพอย่างกว้างขวาง

4. การมีส่วนร่วม ขงเบ้งให้ความสำคัญกับการเปิดรับความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับ โดยมุ่งรวบรวมปัญญาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารบ้านเมืองและการทหาร เขาเห็นว่าการปิดกั้นหรือไม่กล้าแสดงความคิดเห็นย่อมนำไปสู่ความเสียหาย ในทางตรงกันข้าม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวางย่อมช่วยกลั่นกรองแนวทางที่เหมาะสมและลดความผิดพลาดในการตัดสินใจ ทั้งนี้ ขงเบ้งยกย่องผู้ที่กล้าทักท้วงด้วยความสุจริตใจและปราศจากอคติส่วนตน สะท้อนแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมซึ่งยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

5. การประเมินผลการปฏิบัติงาน ขงเบ้งยึดหลักความเที่ยงธรรมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยให้รางวัลและลงโทษอย่างเป็นธรรม ปราศจากอคติส่วนบุคคล ผู้กระทำความดีแม้เป็นผู้มีความขัดแย้งส่วนตนก็สมควรได้รับการยกย่อง ขณะที่ผู้กระทำผิดแม้เป็นญาติสนิทก็ต้องได้รับโทษตามสมควร ทั้งนี้ ขงเบ้งใช้ดุลยพินิจในการผ่อนหนักผ่อนเบาตามพฤติกรรมและกาลเทศะ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดผลเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในช่วงเริ่มปกครองเสฉวน เขาเห็นว่าจำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อฟื้นฟูระเบียบวินัย ก่อนจะค่อยปรับสู่ความผ่อนปรนในระยะต่อมา

ขงเบ้งพิสูจน์คุณค่าของตนด้วยการปฏิบัติ มิใช่เพียงวาทศิลป์ หากแต่เป็นผู้ลงมือกระทำอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในการวางแผนยุทธศาสตร์ การจัดวางกำลังพล และการบัญชาการรบ การกระทำของขงเบ้งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นและความทุ่มเทในการผลักดันเล่าปี่จากผู้ตกยากให้ก้าวขึ้นเป็นผู้นำ พร้อมทั้งฟื้นฟูอุดมการณ์แห่งราชวงศ์ฮั่น อุดมการณ์ดังกล่าวยังถูกถ่ายทอดไปสู่ผู้คนรอบข้าง ทำให้ทุกฝ่ายเกิดพลังใจและยืนหยัดต่อสู้ด้วยศักยภาพสูงสุด เพื่อขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ (เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป, 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ภาวะผู้นำทางการบริหารของ ขงเบ้ง สะท้อนลักษณะของผู้นำเชิงคุณธรรม คือ ผู้นำที่ยึดหลักมาตรฐานด้านจริยธรรม (Ethical Standards) ควบคู่กับการบริหารเชิงระบบ โดยมององค์กรในภาพรวมที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ขงเบ้งให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายที่สมดุลระหว่างความมั่นคงกับประสิทธิภาพ กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรม การคัดเลือกบุคลากรตามความรู้ความสามารถ และการมอบหมายงานตามศักยภาพ วางตนเป็นแบบอย่าง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเปิดรับความคิดเห็นอย่างปราศจากอคติ เพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการตัดสินใจ ตลอดจนยึดหลักความโปร่งใสในการประเมินผลการปฏิบัติงาน

องค์ความรู้ใหม่

แนวคิดการบริหารของขงเบ้งในการพัฒนาองค์กร มองว่าองค์กรเปรียบเสมือนครอบครัวซึ่งต้องเริ่มจากการวางรากฐานให้มั่นคง หลักการเปรียบดังฟ้าและดินเป็นโครงสร้างและค่านิยมพื้นฐาน ขณะที่บุคลากรเป็นผู้ทำให้การดำเนินงานบังเกิดผล องค์กรไม่อาจพัฒนาและบรรลุเป้าหมายได้ หากขาดความสอดคล้องขององค์ประกอบเหล่านี้ ผู้นำองค์กรจึงต้องทำหน้าที่เสมือนดาวเหนือ เป็นศูนย์กลาง ขณะที่ผู้บริหารระดับรองและบุคลากรเปรียบเป็นดวงดาวที่ปฏิบัติงานอย่างเป็นระเบียบ การกำหนดนโยบาย การพัฒนาจริยธรรม การสร้างวัฒนธรรมองค์กร และการรักษาขนบแบบแผน จึงเป็นกลไกในการธำรงหลักการ กฎเกณฑ์ และความชอบธรรมขององค์กร หากหลักการถูกบิดเบือน ย่อมนำไปสู่ความเสื่อมถอยและความไร้เสถียรภาพขององค์กร (ขงเบ้ง, 2550) ภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้งสามารถนำมาสังเคราะห์และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กร ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาองค์กรตามภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง

จากภาพที่ 1 แสดงแนวทางการพัฒนาองค์กรตามภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้ง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายเชิงบูรณาการ กำหนดนโยบายที่แสดงเป้าหมายด้านความมั่นคง ประสิทธิภาพและคุณธรรมเข้าด้วยกัน โดยเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กับการสร้างระบบควบคุมและกฎระเบียบ

ที่ชัดเจน โดยประยุกต์สู่การพัฒนาองค์กร มุ่งกำหนดนโยบายที่สมดุลระหว่างประสิทธิผลในการดำเนินงาน การปลูกฝังค่านิยมองค์กร และการกำกับดูแล ตัวอย่างเช่น เมื่อขงเบ้งเข้ารับตำแหน่งมหาอุปราชแห่งจ๊กก๊ก ได้ดำเนินนโยบายฟื้นฟูรัฐหลังสงคราม โดยปรับปรุงระบบเกษตร การคลัง และวินัยกองทัพ ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมแก่ขุนนาง ส่งผลให้รัฐมีความมั่นคงและพร้อมต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ในอนาคต

2. การบริหารองค์กรและโครงสร้าง ให้ความสำคัญกับการสร้างโครงสร้างองค์กรที่มั่นคงผ่านการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถและความซื่อสัตย์ ส่งผลให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องแม้ผู้นำจะเปลี่ยนแปลง วางหลักการพัฒนาองค์กรที่มุ่งสร้างระบบงานและวัฒนธรรมที่ไม่ขึ้นกับตัวบุคคล ตัวอย่างเช่น ขงเบ้งจัดระเบียบโครงสร้างการปกครองของจ๊กก๊กอย่างเป็นระบบ พร้อมแต่งตั้งบุคคลที่มีความสามารถ เช่น เกียงอุย และบิฮุย ให้รับผิดชอบภารกิจสำคัญ ส่งผลให้การบริหารมีความต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ

3. การมอบหมายงานตามความเหมาะสม ยึดหลักการแต่งตั้งและมอบหมายภาระงานตามความรู้ความสามารถ และความเหมาะสมของตำแหน่ง โดยไม่ยึดโยงกับสายสัมพันธ์ส่วนบุคคล ซึ่งสังเคราะห์เป็นแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นระบบคุณธรรม (Merit System) การพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและการสร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่าง ตัวอย่างเช่น ขงเบ้งใช้หลักการมอบหมายงานตามความเหมาะสมของบุคคล โดยมอบภารกิจสำคัญด้านการทหารแก่ จูล่ง ซึ่งมีความกล้าหาญและซื่อสัตย์ สะท้อนการใช้บุคลากรตามความสามารถ

4. การบริหารแบบมีส่วนร่วมและเปิดรับความคิดเห็น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับ โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างสุจริตและยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก โดยแนวทางการพัฒนาองค์กรที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารแบบเปิด การเรียนรู้ร่วมกัน และการตัดสินใจบนฐานของปัญญาร่วม (Collective Wisdom) ตัวอย่างเช่น ในการกำหนดยุทธศาสตร์ ขงเบ้งมักปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นจากแม่ทัพและที่ปรึกษา ก่อนตัดสินใจดำเนินการ เช่น การประชุมวางแผนก่อนการยกทัพขึ้นเหนือเพื่อต่อสู้กับวุยก๊ก แสดงถึงการตัดสินใจบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

5. การประเมินผลและการกำกับดูแล ใช้หลักความยุติธรรมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยให้รางวัลและลงโทษตามผลงานและพฤติกรรมอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งใช้ดุลยพินิจตามกาลเทศะ จัดระบบการประเมินผลที่โปร่งใส และมุ่งพัฒนา มากกว่าการลงโทษเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาองค์กร ขงเบ้งยึดหลักวินัยและความยุติธรรมในการกำกับกองทัพ ดังปรากฏกรณีสั่งประหาร ม้าเจ๊ก หลังจากทำผิดพลาดในการตั้งค่ายที่เกเต๋ง แม้จะเป็นศิษย์คนสำคัญ เพื่อรักษามาตรฐานและความเชื่อมั่นของกองทัพ

สรุป

ภาวะผู้นำทางการบริหารนับเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการใช้อำนาจ อิทธิพล ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมของผู้นำ อันก่อให้เกิดการยอมรับและความศรัทธาจากสมาชิกในองค์กร ขงเบ้งหรือจูกัดเหลียงเป็นตัวอย่างที่สะท้อนรูปแบบภาวะผู้นำเชิงภูมิปัญญาและยุทธศาสตร์ ผ่านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งมิติทางการเมือง การทหาร และการปกครอง ทั้งนี้ ขงเบ้งแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมควบคู่กับภาวะผู้นำเชิงบริหาร โดยยึดหลักความยุติธรรม ความโปร่งใส และการคัดเลือกบุคลากรตามความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ที่สมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐและประสิทธิภาพในการบริหาร ส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความร่วมมือ และพลังในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น ภาวะผู้นำทางการบริหารของขงเบ้งอาจพิจารณาได้ว่า เป็นแนวทางหรือแบบอย่างเชิงแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์กรในบริบทปัจจุบันได้ในบางสถานการณ์ โดยเฉพาะในมิติของการพัฒนาองค์กรบนพื้นฐานของคุณธรรมและ

จริยธรรม การจัดวางระบบงานที่ชัดเจน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากร และการตัดสินใจอย่างรอบคอบ อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้จำเป็นต้องพิจารณาปรับให้เหมาะสมกับบริบทและเงื่อนไขของแต่ละองค์กร จึงจะสามารถสนับสนุนความสำเร็จขององค์กรได้

เอกสารอ้างอิง

ขงเบ้ง. (2550). ตำราพิชัยสงครามขงเบ้ง (อมร ทองสุก, ผู้แปล). ปทุมธานี: บริษัท ชุณหวัตร จำกัด.

ทัศนศรี โสมะเกษตริน. (2529). วิเคราะห์ความสามารถในการนำเสนอของแม่บทเอกในวรรณคดีเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ทำนุ นวยุค. (2552). ยอดขุนพลจากปัญญาขงเบ้ง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

ธร สุนทรายุทธ. (2551). การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป: ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติการทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัทเนติกุลการพิมพ์ จำกัด.

ประยงค์ มีใจซื่อ. (2550). การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประเวศน์ มหารัตนสกุล. (2554). องค์กรและการจัดการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป. (2558). คมผู้นำในสามก๊ก. กรุงเทพฯ: ตถาตา พับลิเคชั่น.

มานิต เสงี่ยมพรพาณิชย์. (2522). ผู้นำกับการบริหารในวรรณคดีเรื่องสามก๊ก (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติ บุญภิรมย์. (2552). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัทบุ๊คพ้อยท์ จำกัด.

Griffin, R. W. (1999). Management (6th ed.). Boston: Houghton Mifflin Company.

Wright, P. M. & Noe, R. A. (1996). Management of organizations. Chicago, IL: Irwin.

บทความวิชาการ

พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างจิตอาสา

BUDDHISM AND THE PROMOTION OF VOLUNTEERISM

พระครูปริยัติโพธิวงศ์ (ธีระชัย ภักมี)[1*], พระครูปริยัติมงคลบัณฑิต (ประพันธ์ ไทยใหญ่)[2],
พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กุลวงษ์)[1]
Phrakhrupariyatphothiwong (Theerachai Pukmee)[1*], Phrakhrupariyatmongkhonbudit (Praphan Thaiyai)[2],
Phrakhrusutakunalongkorn (Chanarong Kullawong)[1]
[1]คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1]Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[2]คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[*]Corresponding Author E-mail: theerachai.puk@mcu.ac.th
Received February 5, 2026; Revised March 6, 2026; Accepted March 10, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาถึงการปลูกฝังจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม โดยเน้นการพัฒนาจิตใจภายในของบุคคลเป็นพื้นฐาน แล้วขยายผลไปสู่พฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม แนวคิดเรื่องจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ สะท้อนถึงความตระหนักรู้ในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และความสมัครใจในการทำความดีเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการเสริมสร้างจิตอาสา โดยเฉพาะหลักภาวนา 4 ซึ่งมุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งด้านกาย ศีล จิต และปัญญา ช่วยหล่อหลอมให้บุคคลมีวินัย มีจิตใจเข้มแข็ง มีเมตตา และมีปัญญาในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ หลักพรหมวิหารธรรม 4 ทำหน้าที่เป็นรากฐานทางจิตใจที่ส่งเสริมคุณธรรม ความเอื้ออาทร และความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกัน และหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้จิตสาธารณะแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการให้ การพูดจาดี การบำเพ็ญประโยชน์ และการวางตนอย่างเสมอภาค การปลูกฝังจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นผลจากการพัฒนาจิตใจภายในอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพสิทธิของผู้อื่น และพร้อมเสียสละเพื่อสังคม ซึ่งจะส่งเสริมความสงบเรียบร้อย ความสามัคคีและการพัฒนาสังคมอย่างสันติ

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, การเสริมสร้าง, จิตอาสา

Abstract

This article aimed to study the cultivation of volunteerism according to Buddhist principles, a holistic human development process that emphasized the development of an individual's inner self as a foundation, then extending to behavior and social relationships. The concepts of consciousness, volunteerism, and public spirit reflect an awareness of duty and responsibility to the community, and willingness to do good for the benefit of others and society without expecting anything in return. Buddhism principles provide a crucial framework for fostering volunteerism, particularly Bhavana 4, the Fourfold Development, which aimed to

develop individuals in physical, moral, mental, and intellectual aspects. These principles cultivate discipline, strong willpower, compassion, and the wisdom to live life and solve social problems appropriately. Furthermore, Brahmaviharadhamma 4, the Four Sublime States, serve as a mental foundation promoting virtue, compassion, and fairness in co-existence. Sanghahavatthu 4, the Four Principles of Social Harmony, are key mechanisms for tangible expression of public spirit through giving, kind speech, beneficial actions, and treating everyone equally. Cultivating volunteerism according to Buddhism principles results from continuous inner development, leading to the creation of quality citizens who are responsible to the community, respect the rights of others, and are willing to sacrifice for society. This, in turn, promotes peace, unity, and peaceful social development.

Keyword: Buddhism, Promotion, Volunteer

บทนำ

พุทธศาสนา คือ รากฐานทางวัฒนธรรมและสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย โดยมีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมและหล่อหลอมพฤติกรรมให้บุคคลเป็นคนดีตามหลักจริยธรรม ส่งผลให้สมาชิกในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลกันอย่างมีเอกภาพ และศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งธรรมจรรยาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม และเมื่อมีปัญหาต่าง ๆ ก็สามารถใช้หลักธรรมทางศาสนามาเป็นแนวทางแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้นได้ พระพุทธศาสนาจะไม่ปรากฏคำว่าจิตอาสา แต่เมื่อพิจารณาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้สอนให้เราทำความดี และถือว่าศาสนาเป็นรากฐานของศีลธรรมที่สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์ มีความเอื้อเฟื้อ เสียสละต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมส่วนรวม ซึ่งมีความหมายคล้ายกับความหมายของคำว่า จิตอาสา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง โดยไม่ได้เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนพระองค์เลย พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในทางเสียสละ โดยยึดหลักที่ว่า “การใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ก็พยายามทำการนั้นให้สำเร็จลุล่วงไป แม้จะต้องเสียสละประโยชน์ส่วนตนไปบ้าง ก็ไม่ควรนำมาคำนึงถึง” (วัดบวรนิเวศวิหาร, 2532)

ในสภาวะสังคมปัจจุบันที่เผชิญวิกฤตและความเดือดร้อนหลากหลายรูปแบบ การปลูกฝัง จิตอาสาหรือจิตสาธารณะ จึงเป็นภารกิจเร่งด่วนเพื่อสร้างสังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นรากฐานในการพัฒนาจิตบริการที่มุ่งเน้นการคิดดีและปฏิบัติด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์เพื่อบรรเทาทุกข์และสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาและการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน (สัมพันธ์ คงพูนทรัพย์, 2560) จิตอาสาตามทัศนะของสังคมปัจจุบันนี้เป็นถึงจิตที่ยกระดับปัญญาภายในซึ่งเป็นการบ่งบอกให้รู้ความหมายของจิตอาสาว่ามีลักษณะที่เป็นจิตที่มีความรู้ตื่นและรู้สึกตัวมีเจตนาเป็นกุศล ตระหนักถึงคุณค่าของผู้อื่นและของส่วนรวม มีจิตอาสาร่วมกัน จิตที่ไม่เห็นแก่ตัวและเสียสละเพื่อสาธารณประโยชน์ มีความสมัครใจช่วยเหลือ เผื่อแผ่ แบ่งปัน มีน้ำใจ สำนึกในความรับผิดชอบ และคิดให้บริการผู้อื่นและสังคมด้วยความเสียสละ จิตที่มีความเอื้อเฟื้อต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จิตที่มีเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์สุขของสังคมและสิ่งแวดล้อมมีเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์สุขแก่โลกและจิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม และเป็นจิตที่ประกอบด้วยกุศลธรรม การมีจิตอาสาในสังคมจะส่งผลต่อการพัฒนาทั้งในระดับของปัจเจกบุคคลและส่งผลถึงระดับสังคม หากสังคมใดมีการส่งเสริมให้เกิดการมีจิตอาสาก็จะทำให้สังคมนั้นมีความสุขสงบร่มเย็น (พระครูปริยัติพัชรธรรม, 2567)

“จิตอาสา” ในวาระแห่งชาติ มีความหมายสอดคล้องกับหลัก “ทานและการอาสาสมัคร” แม้จะมีการบัญญัติคำเรียกที่หลากหลาย เช่น “จิตอาสา” หรือ “จิตสาธารณะ” แต่ล้วนสะท้อนสาระเดียวกัน คือ การเริ่มต้นจากการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แล้วขยายไปสู่การเผื่อแผ่ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้คนและชุมชน อันเป็นพฤติกรรมที่มุ่งสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2550) จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมคาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม โดยเป็นความรู้สึกนึกคิดภายในตัวบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้และซึมซับเอาไว้จนกลายเป็นจิตสำนึกที่คงอยู่และติดตัวบุคคลนั้น ๆ ตลอดไป เช่น ผู้ที่เคารพกฎจราจรจะไม่มีพฤติกรรมละเมิดกฎจราจรแม้จะเป็นเพียงความผิดเล็กน้อย บุคคลที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมจะไม่ขีดเขียนทำลาย สร้างความเสียหายให้แก่สาธารณสมบัติเป็นต้น ดังนั้น จิตสาธารณะจึงเป็นสำนึกของบุคคลที่ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความเอื้ออาทรของสมาชิกในสังคม ความเป็นเอกภาพ สามัคคีและความสงบเรียบร้อยของสังคมในทางตรงข้ามหากสมาชิกในสังคมขาดความมีจิตสาธารณะแล้วย่อมยากที่เกิดความสงบเรียบร้อย ขาดความมีระเบียบ ปราศจากการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบ (ปัญญา รุ่งเรือง, 2562)

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงศึกษาถึงแนวคิดและความหมายของจิตสาธารณะในมิติทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งวิเคราะห์หลักธรรมคำสอนที่สะท้อนการเสียสละ การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ตลอดจนบทบาทของพระพุทธศาสนาในการหล่อหลอมจิตสำนึกของบุคคลและสังคมไทย เพื่อเป็นฐานทางคุณธรรมในการสร้างความสามัคคี ความสงบสุข และการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในสังคมปัจจุบัน

ความหมายของจิตอาสา

จิตอาสามาจากคำว่า จิต หมายถึง สิ่งที่มีหน้าที่รู้คิด และนึก และรวมกับคำว่า อาสา หมายถึง ความหวัง ความต้องการ รับทำด้วยความเต็มใจ หรือจิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจ สมัครใจ อิ่มใจซาบซึ้งใจ ปีติสุขที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์ ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดายเมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คนเป็นจิตที่มีความสุข (ชิสา จิรกวินการ, 2566) ความเป็นผู้มีจิตอาสา ไม่ใช่ภาวะที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองแบบฉับพลัน แต่เป็นภาวะที่ต้องเรียนรู้ รวมถึงการตระหนักรู้ด้วยตนเองอย่างลุ่มลึก และต้องพัฒนา ฝึกฝนด้วยหลักการอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะมีจิตอาสาอย่างแท้จริง (พระครูวิลาศกาญจนธรรม, 2565) ความสำนึกของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม หรือจิตสาธารณะ หมายถึง จิตใจที่มุ่งเป็นผู้ให้ คิดดี คิดในทางบวก และมีความหวังดีต่อผู้อื่น แสดงออกด้วยความสมัครใจ เต็มใจ และตั้งใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งก่อให้เกิดความสุขทางจิตใจแก่ผู้ปฏิบัติ บุคคลที่มีจิตสาธารณะจะแสดงพฤติกรรมอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม งดเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพย์สินสาธารณะ และเคารพสิทธิของผู้อื่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินส่วนรวมร่วมกัน (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554)

คำว่า “จิตสาธารณะ” หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทนและยังได้นิยามความหมายของ “ผู้ที่มีจิตสาธารณะ” อีกว่า ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนร่วม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2555) จิตสาธารณะเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ การมีจิตสาธารณะ คือ คุณลักษณะของการ

เป็นผู้ให้ที่พร้อมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยแสดงออกผ่านความเต็มใจและกระตือรือร้นในการช่วยเหลือผู้อื่น ชุมชน และสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งครอบคลุมทั้งการอาสาแก้ปัญหา การแบ่งปันทรัพยากร สติปัญญา และแรงกาย เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้อื่น ตลอดจนการร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมด้วยความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจอย่างแท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) การรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวม ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวม เป็นลักษณะของพลเมืองดี (ดวงกมล ทองอยู่, 2555) การตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมก่อให้เกิดความรู้สึกและพฤติกรรมที่มุ่งกระทำการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยคำนึงถึงประโยชน์ร่วมและมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ถือเป็นหน้าที่ในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวม ใช้ทรัพยากรสาธารณะอย่างรู้คุณค่า ไม่ยึดครองเป็นของตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถใช้ประโยชน์จากของส่วนรวมได้อย่างเท่าเทียม (จิราภรณ์ พงษ์ศรีทัศน์, 2555)

สรุปได้ว่า จิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ ล้วนหมายถึงความตระหนักรู้และความสมัครใจของบุคคลในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นจิตใจของผู้ให้ มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลที่มีจิตสาธารณะจะแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่น ร่วมดูแลรักษาทรัพย์สินสาธารณะ เคารพสิทธิของผู้อื่น และงดเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย อันนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยและความสามัคคีของสังคมโดยรวม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมจิตอาสา

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาจิตเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากจิตเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และมักโน้มเอียงไปสู่การแสวงหาอารมณ์ที่พึงปรารถนา อย่างไรก็ตาม หากจิตได้รับการฝึกฝนและพัฒนาอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความสุขและความสงบแก่ผู้ปฏิบัติ ผู้มีปัญญาจึงควรรักษาและคุ้มครองจิตที่เห็นได้ยากและมีความละเอียดอ่อนยิ่ง เพราะจิตที่ได้รับการอบรมด้วยคุณธรรมย่อมนำไปสู่ความสุขทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตสาธารณะมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในที่นี้ผู้เขียนได้นำเสนอเฉพาะหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างและพัฒนาจิตสาธารณะ ดังต่อไปนี้

1. หลักภาวนา 4

หลักภาวนา 4 (องฺ.ปญฺจก. 22/79/121) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในพระพุทธศาสนาอธิบายความหมายของการพัฒนาว่าเป็นการฝึกอบรมและทำให้เกิดขึ้นอย่างรอบด้าน คือ

1.1 กายภาวนา คือการพัฒนากายและการฝึกฝนการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพผ่านอินทรีย์ทั้งห้าอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมกุศลธรรมและลดอกุศลธรรม

1.2 ศีลภาวนา คือการพัฒนาความประพฤติให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกับสังคมอย่างเกื้อกูล

1.3 จิตตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง และงอกงามด้วยคุณธรรม เช่น เมตตา ความเพียร ความอดทน สมาธิ และความผ่องใสเป็นสุข

1.4 ปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญาให้รู้เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยปัญญาและนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาจึงต้องบูรณาการการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาไปพร้อมกันอย่างสมดุล เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน โดยไม่เน้นเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

สรุปได้ว่า หลักภาวนา 4 เป็นแนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการฝึกอบรมและพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านกาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา อันเป็นกระบวนการทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติและยั่งยืน

2. หลักพรหมวิหารธรรม

พรหมวิหาร 4 (อภิ.สं. 34/190/75) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย

2.1 เมตตา คือ ความปรารถนาดีและความรักใคร่ที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไมตรี พร้อมคิดกระทำประโยชน์เกื้อกูลแก่มนุษย์และสรรพสัตว์ทั่วหน้า

2.2 กรุณา คือ ความสงสารและความใส่ใจในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มีเจตนามุ่งบำบัดและบรรเทาความเดือดร้อนของปวงสัตว์

2.3 มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสเบิกบาน และพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับความสำเร็จ ความเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

2.4 อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางอย่างเที่ยงธรรม ดำรงอยู่บนฐานแห่งปัญญา ไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชัง พิจารณาเห็นผลแห่งกรรมตามเหตุปัจจัย พร้อมวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม ตลอดจนรู้จักวางเฉยอย่างสงบเมื่อเห็นว่าผู้อื่นสามารถรับผิดชอบตนเองได้และสมควรได้รับผลตามการกระทำของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

สรุปได้ว่า พรหมวิหารธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและกำกับความประพฤติของมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ บริสุทธิ์ และเหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หลักธรรมดังกล่าวมุ่งพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมสูง ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นรากฐานของความสงบสุขและความสามัคคีในสังคม

3. สังคหวัตถุ 4

หลักคำสอนเกี่ยวกับ สังคหวัตถุ 4 (องฺ.จตุกฺก. 21/32/42; 256/335) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย

3.1 ทาน คือ การแบ่งปันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเน้นการให้ธรรมทานหรือคำแนะนำที่ช่วยให้ผู้อื่นพึ่งพาตนเองได้

3.2 ปิยวาจา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ จริงใจ และสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ผู้ฟัง

3.3 อัตถจริยา คือ คือการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในวงกว้างมากกว่าเพียงแค่ตนเองหรือคนใกล้ชิด

3.4 สมานัตตตา คือ การวางตัวให้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย พร้อมร่วมสุขร่วมทุกข์ และปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้อย่างกลมกลืน (พุทธทาสภิกขุ, 2525)

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสร้างความสามัคคีและความเอื้ออาทรในสังคม โดยเป็นหลักการแห่งการเกื้อกูล ช่วยเหลือ และประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ส่งเสริมพฤติกรรมการแบ่งปัน การเสียสละ และการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม อันเป็นพื้นฐานของการปลูกฝังจิตสาธารณะในสังคม

การวิเคราะห์พระพุทธศาสนากับการปลูกฝังจิตอาสาในสังคม

1. หลักภาวนา 4 กับการปลูกฝังจิตอาสา

กายภาวนา เป็นการพัฒนากายและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าอย่างมีสติและปัญญา การฝึกกายภาวนาช่วยให้บุคคลรู้จักปฏิบัติต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานของจิตสาธารณะในมิติของความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การดำรงตนอยู่ในศีลช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบ เกื้อกูล และไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ส่วนรวม อันเป็นหัวใจสำคัญของจิตสาธารณะในสังคมพหุบุคคล

จิตตภาวนา เป็นการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง และงอกงามด้วยคุณธรรม เช่น เมตตา ความเพียร ความอดทน และสมาธิ จิตที่ได้รับการพัฒนาเช่นนี้จะมีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น พร้อมที่จะเสียสละและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งสะท้อนถึงจิตสาธารณะในเชิงคุณธรรมภายใน

ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในความจริงของโลกและชีวิต การมีปัญญาทำให้บุคคลรู้เท่าทันปัญหา เข้าใจเหตุและผล และสามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างถูกต้อง ปัญญาภาวนาจึงเป็นฐานสำคัญของจิตสาธารณะในระดับเชิงเหตุผลและการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างเป็นธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552)

2. หลักพรหมวิหารธรรมกับการหล่อหลอมจิตอาสา

พรหมวิหารธรรม 4 เป็นธรรมประจำใจที่ช่วยยกระดับจิตใจมนุษย์ให้ประณีตและบริสุทธิ์ เหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ เมตตา ทำให้เกิดความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ส่งเสริมการช่วยเหลือและการแบ่งปันในสังคม กรุณา ก่อให้เกิดความใส่ใจต่อความทุกข์ของผู้อื่น และนำไปสู่การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม มุทิตา ช่วยลดความอิจฉาริษยา และส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสมาชิกในสังคม อุเบกขา เป็นความเป็นกลางตามหลักเหตุผล ทำให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม พรหมวิหารธรรมจึงเป็นรากฐานทางจิตใจที่หล่อหลอมให้บุคคลมีจิตสาธารณะ พร้อมยอมรับความแตกต่างและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

3. สังคหวัตถุ 4 กับการแสดงออกของจิตอาสาในทางปฏิบัติ

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สะท้อนจิตสาธารณะในเชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน ได้แก่ ทาน การแบ่งปันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเฉพาะธรรมทานที่ช่วยให้ผู้อื่นพึ่งพาตนเองได้ ปิยวาจา การสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ จริงใจ และเกิดประโยชน์ อัตถจริยา การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในวงกว้าง สมานัตตตา การวางตนเสมอภาค ร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้อื่น หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนจิตสาธารณะจากระดับแนวคิดให้ปรากฏเป็นการกระทำที่เป็นรูปธรรมในสังคม (พุทธทาสภิกขุ, 2525)

โดยสรุป การปลูกฝังจิตสาธารณะในสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา มิได้อาศัยเพียงการปลูกฝังค่านิยมภายนอกเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม ผ่านหลักภาวนา 4 ที่พัฒนาด้านกาย ด้านศีล ด้านจิต และด้านปัญญา ควบคู่กับการหล่อหลอมจิตใจด้วยพรหมวิหารธรรม และการแสดงออกเชิงพฤติกรรมผ่านสังคหวัตถุ 4 แนวทางดังกล่าวทำให้จิตสาธารณะเกิดขึ้นอย่างลึกซึ้ง มั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างสันติและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

“การเสริมสร้างจิตอาสาตามแนวพุทธ” โดยอธิบายกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการวางรากฐานภายในตนเองไปสู่แรงขับเคลื่อนทางจิตใจ และลงท้ายที่การแสดงออกเป็นการกระทำที่เป็นรูปธรรมต่อสังคม ทั้งสามส่วนมีความเชื่อมโยงกันเป็นลำดับขั้น เปรียบเสมือนกระบวนการพัฒนามนุษย์จากภายในสู่ภายนอก

ในระดับแรก รากฐานของการพัฒนาคือหลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมตนเองให้มีความพร้อมทั้งกาย ศีล จิต และปัญญา การพัฒนาด้านกายช่วยให้บุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบียนและรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ การพัฒนาด้านศีลทำให้เกิดวินัยและความเคารพต่อกฎเกณฑ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข การพัฒนาด้านจิตทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง อ่อนโยน และมีคุณธรรม ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ด้านลบ ส่วนการพัฒนาด้านปัญญาทำให้เกิดความเข้าใจในเหตุและผล รู้เท่าทันความจริง และสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ หากขาดการพัฒนาในมิติใดมิติหนึ่ง การทำงานเพื่อส่วนรวมย่อมไม่สมบูรณ์ เพราะจิตอาสาที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนความพร้อมภายในอย่างรอบด้าน

เมื่อมีรากฐานที่มั่นคงแล้ว ขั้นต่อมาคือแรงขับเคลื่อนภายใน ซึ่งอธิบายด้วยหลักพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา คุณธรรมชุดนี้ทำหน้าที่เสมือนพลังงานทางจิตใจที่ผลักดันให้บุคคลอยากทำความดีเพื่อผู้อื่น เมตตาทำให้เกิดความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ กรุณาทำให้เกิดความต้องการช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความทุกข์ มุทิตาทำให้ยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข และอุเบกขาทำให้สามารถวางใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงหรือถูกครอบงำด้วยอคติ หากมีเพียงกำลังหรือความสามารถแต่ขาดคุณธรรมเหล่านี้ การกระทำอาจกลายเป็นการช่วยเหลือที่ขาดความเข้าใจหรือ

แฝงด้วยผลประโยชน์ส่วนตน แต่เมื่อมีพรหมวิหาร 4 เป็นฐานใจ การกระทำเพื่อสังคมจะเต็มไปด้วยความจริงใจและความสมดุล

ในขั้นสุดท้าย คือ ผลลัพธ์หรือการลงมือปฏิบัติ ซึ่งอธิบายผ่านหลักสังคหวัตถุ 4 อันเป็นวิธีการแสดงออกของจิตสาธารณะให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรม ทานสะท้อนการให้และการแบ่งปันทรัพยากรหรือเวลา ปิยวาจาเป็นการสื่อสารด้วยถ้อยคำที่สุภาพ สร้างสรรค์ และประสานความเข้าใจ อัตถจริยาเป็นการลงมือทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม และสมานัตตตาเป็นการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย มีความเสมอภาคและร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้อื่น หลักทั้งสี่ประการนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงความพร้อมภายในและแรงจูงใจทางจิตใจให้กลายเป็นพฤติกรรมที่สร้างประโยชน์แก่สังคมอย่างแท้จริง

โดยสรุป การสร้างจิตอาสาตามแนวพุทธมิใช่เพียงการรณรงค์ให้ทำความดีเป็นครั้งคราว แต่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม เริ่มจากการฝึกตนให้มีคุณภาพภายใน สร้างแรงขับเคลื่อนด้วยคุณธรรม แล้วจึงแสดงออกผ่านการกระทำที่รับผิดชอบและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เมื่อทั้งสามมิติประสานกันอย่างสมดุล จิตสาธารณะจึงจะเกิดขึ้นอย่างมั่นคง ยั่งยืน และก่อให้เกิดสังคมที่เอื้ออาทรและเกื้อกูลกันอย่างแท้จริง

สรุป

การปลูกฝังจิตอาสาในสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างลึกซึ้งและเป็นองค์รวม โดยเริ่มจากการพัฒนาภายในจิตใจของบุคคล แล้วขยายผลไปสู่การแสดงออกเชิงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม แนวคิดเรื่องจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ ล้วนสะท้อนถึงความตระหนักรู้ในหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และความสมัครใจในการทำความดีเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้วางกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ ได้แก่ หลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านกาย ศีล จิต และปัญญา ช่วยหล่อหลอมให้บุคคลมีวินัยในตนเอง มีจิตใจเข้มแข็ง มีเมตตา และมีปัญญาในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาสังคมอย่างถูกต้อง หลักพรหมวิหารธรรม 4 ทำหน้าที่เป็นรากฐานทางจิตใจที่ยกระดับคุณธรรม ส่งเสริมความเอื้ออาทร ความเข้าใจ และความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกัน ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้จิตสาธารณะปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านการให้ การพูดจาดี การบำเพ็ญประโยชน์ และการวางตนอย่างเสมอภาค

พระพุทธศาสนามิได้มองจิตอาสาเป็นเพียงพฤติกรรมภายนอก หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาจิตใจภายในอย่างต่อเนื่อง เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาตามหลักธรรมดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพสิทธิของผู้อื่น และพร้อมเสียสละเพื่อสังคม อันจะนำไปสู่ความสงบเรียบร้อย ความสามัคคี และการพัฒนาสังคมอย่างสันติและยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2552. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จิราภรณ์ พงษ์ศรีทัศน์. (2555). ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.

ชิสา จิรกวินการ และทิพย์ธิดา ณ นคร. (2566). ปีติสุขจากงานจิตอาสา. วารสารมหาปชาบดีเถรีปริทรรศน์, 1(2), 36–43.

ดวงกมล ทองอยู่. (2555). การประยุกต์ทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะให้เด็กและเยาวชนไทย. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ออนไลน์, 2(1), 23–42.

ปัญญา รุ่งเรือง. (2562). จิตสาธารณะ: แนวคิดพื้นฐานและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (น. 1361–1370). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

พระครูปริยัติพัชรธรรม และคณะ. (2567). การพัฒนาปัจจัยส่งเสริมจิตอาสาตามหลักพุทธธรรม. วารสารวิจยวิชาการ, 7(2), 13–26.

พระครูวิลาศกาญจนธรรม และคณะ. (2565). การพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนา. วารสาร มจรกาญจนปริทรรศน์, 2(2), 117–126.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด.

_____. (2552). พุทธธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2525). พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัดบวรนิเวศวิหาร. (2532). ทศบารมีทศพิธราชธรรม. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). จิตอาสา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สัมพันธ์ คงพูนทรัพย์. (2560). การใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา. Journal of Roi Kaensarn Academi, 2(1), 2–14.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). แนวทางพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2550). ชื่อบ้านนามเมืองจังหวัดปราจีนบุรี ลุ่มน้ำ บางปะกง ชายฝั่งทะเลตะวันออก. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม.

บทความวิชาการ

การเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนต่อนักการเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย

STRENGTHENING PUBLIC POLITICAL TRUST IN LOCAL POLITICIANS IN A DEMOCRATIC SYSTEM

พระมหาสุดใจ คุนาพันธ์[1*], พิทยพล กองพงษ์[1], ส่งสุข ภาแก้ว[2]
Phramaha Sudjai Kunapan[1*], Phittayaphon Kongphong, Songsuk Phakaew
[1]คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1]Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[2]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[*]Corresponding Author E-mail: sudjai.kun@mcu.ac.th
Received March 8, 2026; Revised April 7, 2026; Accepted April 16, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจทางการเมือง และนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความไว้วางใจของประชาชนต่อนักการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยอาศัยการวิเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมทางวิชาการที่สำคัญ ความไว้วางใจทางการเมืองเป็นระดับความมั่นใจที่ประชาชนมีต่อรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง และระบบราชการ ในด้านความซื่อสัตย์ ประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความเป็นธรรม ซึ่งเป็นทุนทางสถาบันที่มีความสำคัญต่อเสถียรภาพและความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไว้วางใจ ประกอบด้วย 1. คุณภาพและผลสัมฤทธิ์ของนโยบายสาธารณะ 2. ประสิทธิผลขององค์การและทีมงานภาครัฐ 3. การสื่อสารทางการเมืองที่เปิดกว้างและมีปฏิสัมพันธ์ 4. บุคลิกภาพและภาวะผู้นำของนักการเมือง และ 5. ระดับทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองต้องอาศัยกระบวนการเชิงบูรณาการ โดยเริ่มจากการสถาปนาความชอบธรรมผ่านหลักนิติธรรม ความโปร่งใส และระบบตรวจสอบที่เข้มแข็ง ควบคู่กับการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ผู้นำทางการเมืองจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ มีจริยธรรม และสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและจริงใจ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและลดช่องว่างทางการรับรู้ ขณะเดียวกัน ภาครัฐต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางนโยบาย เพื่อเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและสะสมทุนทางสังคม

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง, ความไว้วางใจทางการเมือง, นักการเมือง, ระบอบประชาธิปไตย

Abstract

Objectives of this academic article were to examine conceptual frameworks and theories related to political trust and to propose guidelines for strengthening citizens' trust in politicians within a democratic system, based on an analysis of key academic literature and documents. Political trust refers to the level of confidence that citizens have in the government, political leaders, and the bureaucracy in terms of integrity, effectiveness,

transparency, and fairness. It constitutes an institutional asset that is crucial to the stability and sustainability of democracy. Factors influencing political trust include: 1. the quality and effectiveness of public policies; 2. the performance and efficiency of public organizations and administrative teams; 3. open and interactive political communication; 4. the personality and leadership of politicians; and 5. the level of social capital and public participation. Strengthening political trust requires an integrated process, beginning with the establishment of legitimacy through the rule of law, transparency, and robust accountability mechanisms. This must be accompanied by the formulation and implementation of public policies that concretely address citizens' problems and needs. Political leaders must demonstrate credibility, ethical conduct, and consistent, sincere communication in order to foster mutual understanding and reduce perceptual gaps. At the same time, the state must provide spaces for citizen participation in shaping policy directions, thereby cultivating a shared sense of ownership and accumulating social capital.

Keyword: Strengthening, Political Trust, Politicians, Democracy

บทนำ

นักการเมือง คือ ผู้ที่อาสาเข้ามารับใช้บ้านเมือง เพื่อทำให้บ้านเมืองดีขึ้นหรือก้าวหน้าขึ้นและจากที่ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่อาสาเข้ามารับใช้บ้านเมืองจึงต้องตระหนักอย่างแท้จริง เกี่ยวกับความเป็นไป และความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง เพื่อที่จะสามารถกำหนดบทบาทเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ จึงกล่าวได้ว่านักการเมืองควรจะต้องมีคุณลักษณะ 2 ประการสำคัญ ประกอบด้วย การเป็นผู้ร่วมการเปลี่ยนแปลง (Agent of Change) และการเป็นผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง (Manager of Change) ฉะนั้น นักการเมืองแต่ละคนก็ต้องรู้ และเข้าใจซึ่งสภาพของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง เพราะหากไม่รู้หรือไม่รอบรู้ ก็จะเข้ามาแสดงบทบาทเป็นตัวเปลี่ยน หรือตัวบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงใดๆ มิได้ เท่ากับว่ามิได้มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะอาสาเข้ามารับใช้บ้านเมือง ประเด็นปัญหาที่ประชาชนพลเมืองไทยกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ก็คือ มองไม่เห็นว่านักการเมืองไทยตระหนักรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมากน้อยเพียงใดก็เป็นเรื่องน่าเป็นห่วงและน่าหนักใจ เนื่องจากไม่สามารถฝากความหวังไว้กับนักการเมืองประเภทนี้ได้ และก่อให้เกิดความหวาดหวั่นว่าเมื่อนักการเมืองไม่รู้เรื่องการเปลี่ยนแปลง แล้วจะไปกำหนดนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ยังมิพักกล่าวถึง บรรดานักการเมืองที่มิได้มีความมุ่งมั่น มุ่งหมายใดๆ ที่จะมาช่วยเปลี่ยนแปลงหรือบริหารความเปลี่ยนแปลงในสังคม หากแต่มุ่งเข้ามาสู่แวดวงการเมืองโดยหวังจะใช้อำนาจ และสิทธิประโยชน์ เพื่อตนเองและพรรคพวก พวกพ้องเป็นสำคัญ (กษิต ภิรมย์, 2566)

การปกครองท้องถิ่น คือ รากฐานของประชาธิปไตย เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันฝึกสอนทางการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ให้ประชาชนรู้สึกว่าตนได้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้เสียในการปกครอง การบริหารท้องถิ่น อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสและศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในที่สุด (วุฒิสาร ตันไชย, 2546) หลักการกระจายอำนาจการปกครองในประเทศไทยเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 โดยมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารและการให้บริการด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจนี้ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากรัฐส่วนกลางยังคงควบคุมอำนาจทางการเงินและการตัดสินใจ ทำให้ชุมชนท้องถิ่น

ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของบ้านเมืองลดน้อยลง และเกิดความไม่สมดุลระหว่างรัฐส่วนกลางกับชุมชนท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, 2554)

การสร้างความไว้วางใจนับเป็นบทบาทสำคัญยิ่งของนักการเมืองท้องถิ่น เพราะความไว้วางใจระหว่างผู้นำและประชาชนคือรากฐานในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง โดยผู้นำต้องยึดมั่นในวัตถุประสงค์ร่วมกันและเป็นผู้สร้างบรรยากาศแห่งความเชื่อมั่นผ่านการเป็นคนเปิดเผย ซึ่งความโปร่งใสนี้จะนำไปสู่ความศรัทธา ผู้นำจึงควรส่งเสริมให้มีการอธิบายเหตุผลในการตัดสินใจอย่างตรงไปตรงมา และกล้าเปิดเผยข้อมูลหรือปัญหาต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันต้องยึดถือความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ทั้งก่อนการตัดสินใจและการกระทำ โดยคำนึงถึงความรู้สึกและการรับรู้ของผู้อื่นว่าได้รับความยุติธรรมหรือไม่ รวมถึงการประเมินผลและการให้รางวัลที่ต้องอยู่บนหลักความเสมอภาคควบคู่ไปกับการแสดงความห่วงใยต่อบุคลากร นอกจากนี้ ผู้นำต้องกล้าพูดตามความรู้สึกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยความจริงใจ ซึ่งจะช่วยสร้างความเคารพนับถือให้เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ที่สำคัญที่สุดคือการบอกความจริงโดยไม่โกหก สื่อสารทุกเรื่องอย่างตรงไปตรงมา และรู้จักสังเกตอวัจนภาษาหรือท่าทางเพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ผู้นำต้องแสดงความคงเส้นคงวา โดยนำคุณค่าที่ยึดถือมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจและปฏิบัติงานอย่างเสมอต้นเสมอปลายจนเกิดเป็นความน่าเชื่อถือ ตลอดจนต้องรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ทั้งในทางคำพูดและการกระทำเพื่อรักษาความเชื่อมั่นให้มั่นคง การปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับยังรวมถึงการแสดงออกถึงความเชี่ยวชาญในเชิงวิชาชีพและเทคนิคต่างๆ ให้เป็นที่ชื่นชม พร้อมทั้งสร้างความรู้สึกที่ดีต่อองค์กรผ่านการพัฒนาการสื่อสาร การสร้างทีมงาน และการเสริมสร้างสัมพันธภาพ โดยตระหนักว่าบุคลากรต้องการมากกว่าเพียงแค่การมีงานทำ ผู้นำจึงต้องทำให้งานมีความน่าสนใจ ท้าทาย และสามารถดึงเอาความเฉลียวฉลาดของบุคลากรออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2544)

ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจทางการเมือง และนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความไว้วางใจของประชาชนต่อนักการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยอาศัยการวิเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมทางวิชาการที่สำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่ความศรัทธา ความร่วมมือ และความเข้มแข็งของชุมชนในระบอบประชาธิปไตย อันก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับประชาชนจะช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ทางการเมือง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเพิ่มความเชื่อมั่นต่อระบบการปกครอง ในระดับนักการเมืองจะเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาท ภาวะผู้นำ และจริยธรรมทางการเมืองให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ส่วนในระดับประเทศชาติจะนำไปสู่การพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ เกิดความโปร่งใส ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสงบสุขอย่างยั่งยืนในสังคมโดยรวม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความไว้วางใจทางการเมือง

แนวคิดความไว้วางใจทางการเมือง

ความไว้วางใจเปรียบเสมือนมาตรวัดความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลและกลไกของรัฐ ในฐานะตัวแทนที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์ และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งระดับความไว้วางใจนี้มักสะท้อนผ่านการสำรวจความคิดเห็นที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยถือเป็นเป้าหมายสูงสุดและหัวใจสำคัญของการบริหารงานภาครัฐที่มุ่งสร้างศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดินให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐจึงจำเป็นต้องยกระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบตรวจสอบการใช้อำนาจที่มีความรัดกุม เพื่อสกัดกั้นการทุจริตประพฤติมิชอบในทุกรูปแบบ ขณะเดียวกันต้องมุ่งเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมืออาชีพที่กอปรด้วยคุณธรรม จริยธรรม และสมรรถนะในการให้บริการที่ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชน

อย่างแท้จริง ความไว้วางใจจึงไม่ใช่เพียงแค่ตัวเลขจากการสำรวจ แต่เป็นรากฐานอันมั่นคงที่จะขับเคลื่อนการบริหารจัดการภาครัฐให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างสง่างามและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2550) ความเชื่อมั่นของประชาชนถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากประชาชนเป็นทั้งผู้เสียภาษีและผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หากประชาชนขาดความไว้วางใจต่อหน่วยงานของรัฐ ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ ขาดความร่วมมือและการสนับสนุนจากสังคม ดังนั้น ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในสถานะหรือมีบทบาทหน้าที่ใดก็ตาม จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับตนเอง ทั้งในด้านการทำให้ตนเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ และการเรียนรู้ที่จะให้ความไว้วางใจผู้อื่นด้วย เมื่อสามารถสร้างความไว้วางใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่นได้แล้ว ย่อมช่วยให้บุคคลนั้นดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตในสังคม (นิภา ทัตตานนท์, 2567)

ความไว้วางใจทางการเมือง หมายถึง ระดับของความมั่นใจที่เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคลที่มีต่อบุคคล ระบบการเมือง หรือการบริหารงานภาครัฐ ในด้านประสิทธิภาพ ความซื่อสัตย์ความสามารถ ความเท่าเทียม มีตั้งแต่ระดับไว้วางใจจนถึงรู้สึกไม่ไว้วางใจทางการเมือง หรือการระแวงสงสัย (พระมหาธนวัฒน์ ปริยตฺติเมธี และคณะ, 2568) ความไว้วางใจทางการเมือง สามารถให้แรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น พฤติกรรมที่สื่อถึงการมีจริยธรรมของนักการเมือง เป็นความประพฤติที่ดีงามของนักการเมือง นักการเมืองถือเป็นบุคคลสาธารณะ มีความรับผิดชอบมากกว่าปกติ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ และรับผิดชอบต่อประชาชน ปากกับใจจะต้องตรงกัน นักการเมืองให้ประสบผลสำเร็จจึงจำเป็นต้องสร้างสำนึกหรือมโนธรรมแห่งความรู้สึกผิดชอบชั่วดี โดยให้เกิดความรู้สึกละอายหากจะทำในสิ่งไม่ถูกไม่ควร หรือเรียกได้ว่า “คุณธรรมและจริยธรรม” (อภิชัย พิทยานุรักษกุล และคณะ, 2567)

สรุปได้ว่า ความไว้วางใจทางการเมือง หมายถึง ระดับความมั่นใจที่ประชาชนมีต่อรัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ และข้าราชการในการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง ซื่อสัตย์ และเหมาะสมในฐานะตัวแทนของประชาชน โดยถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดิน เพราะสะท้อนศรัทธาและความร่วมมือจากสังคม ซึ่งมักวัดผ่านการสำรวจความคิดเห็นและเปรียบเทียบตามช่วงเวลา ความไว้วางใจทางการเมืองยังหมายถึงความเชื่อมั่นของบุคคลต่อระบบการเมือง ผู้นำ และการบริหารงานภาครัฐในด้านประสิทธิภาพ ความเป็นธรรม และความโปร่งใส ระดับความไว้วางใจมีผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน หากขาดความเชื่อมั่นย่อมนำไปสู่ความระแวงและการไม่ให้ความร่วมมือ ดังนั้น ภาครัฐและนักการเมืองจึงต้องยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และพัฒนาระบบตรวจสอบที่เข้มแข็ง เพื่อเสริมสร้างความศรัทธาและความยั่งยืนของการบริหารประเทศ

ทฤษฎีความชอบธรรม

Max Weber นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน กล่าวว่า จากประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ ที่ผ่านมาสามารถแบ่งการใช้สิทธิอำนาจปกครองที่ถือว่าชอบธรรมในเรื่องการใช้อำนาจได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. สิทธิอำนาจปกครองเชิงบารมี (Charismatic Authority) ความชอบธรรมในการใช้สิทธิอำนาจปกครองรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับการให้การยอมรับของประชาชนต่อบารมีของผู้นำซึ่งใช้สิทธิอำนาจนั้น ยกตัวอย่าง เช่น การให้การยอมรับการปกครองของหัวหน้าเผ่าจากคนภายในเผ่าหรือแม้แต่การยอมรับจากลูกน้องต่อหัวหน้าที่มีบารมี เป็นต้น

2. สิทธิอำนาจปกครองเชิงจารีตประเพณี (Traditional Authority) ความชอบธรรมในการใช้สิทธิอำนาจปกครองรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับการให้การยอมรับของประชาชนต่อการใช้สิทธิอำนาจที่สืบเนื่องรูปแบบเช่นนั้นมาอย่างยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นจารีตประเพณีที่สืบปฏิบัติต่อกันมาประเทศที่มีรูปแบบการปกครองแบบนี้ก็คือ ประเทศที่ปกครองโดยระบอบกษัตริย์ (Monarchy) เป็นต้น

3. สิทธิอำนาจปกครองเชิงเหตุผลหรือตามกฎหมาย (Rational/Legal Authority) ความชอบธรรมของการใช้สิทธิอำนาจปกครองแบบนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปกครองได้ทำตามกฎหมายมากน้อยขนาดไหน ซึ่งพิจารณาได้จากตัวกฎหมายในรัฐธรรมนูญประเทศที่มีการใช้สิทธิอำนาจแบบนี้ก็ได้แก่ ประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) (ต้นโมกข์, 2557)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีอำนาจหน้าที่ของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ชี้ให้เห็นว่าความชอบธรรมในการปกครองไม่ได้เกิดจากกำลังบังคับเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการยอมรับของผู้อยู่ใต้ปกครองซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ อำนาจบารมี ที่ยึดตัวบุคคลและคุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัว อำนาจจารีตประเพณี ที่สืบทอดกันมาตามความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม และอำนาจตามกฎหมายและหลักเหตุผล ที่ยึดถือระเบียบกติกาและรัฐธรรมนูญเป็นที่ตั้ง โดยรูปแบบสุดท้ายถือเป็นรากฐานสำคัญของรัฐสมัยใหม่และระบบประชาธิปไตยที่เน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้ตามตัวบทกฎหมาย

แนวคิดทุนทางสังคม

Adam & Ronceive (2003) ได้เสนอว่า ทุนทางสังคมเกี่ยวข้องกับแนวคิดประชาสังคมและความเชื่อมโยงทางสังคมส่วน Watson and Papamarcos เสนอว่า แนวคิดทุนทางสังคมสืบเนื่องมาจากนักคิดที่สำคัญ เช่น Durkheim, Simmel, Marx และ Weber จากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) และทฤษฎีพันธะทางจิตวิทยา (Psychological Contract Theory) ขณะที่แนวคิดของ (Coleman, 1998) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากความเชื่อของ Portes and Landolt เห็นว่า จุดเริ่มต้นของแนวคิดทุนทางสังคมมาจากสังคมวิทยาดั่งเดิมในยุคศตวรรษที่ 19 ดังที่ Durkheims ได้กล่าวถึงชีวิตทางสังคมของมนุษย์ว่าเป็นวิถีที่ทำลายความเป็นส่วนตัว และแนวคิดของ Brewer ที่ได้กำหนดลักษณะที่เชื่อมโยงกันระหว่าง แนวคิดของอริสโตเติลและนักปรัชญากรีกอื่นๆ ในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมพลเมืองและทฤษฎีทุนทางสังคม นักวิชาการส่วนมากยอมรับว่า Hanifan เป็นผู้ที่ใช้คำว่า ทุนทางสังคมเป็นคนแรก แม้ว่าจะมีผู้พบว่า Dewey ได้เคยใช้คำว่า Social Capital ไว้ในหนังสือของเขามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1899 แล้วก็ตาม แต่ Dewey ก็ไม่ได้ให้นิยามความหมายไว้ Hanifan ในฐานะที่เป็นนักปฏิรูปสังคม ได้ใช้คำว่า ทุนทางสังคมเพื่ออธิบายถึงค่าความนิยม การคบหาความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับกลุ่มบุคคลและครอบครัว นอกจากนี้ (Woolcock & Narayan, 1999) ยังกล่าวถึงว่า Hanifan ได้ใช้คำว่า ทุน เพื่อเน้นความสำคัญของโครงสร้างทางสังคมในเชิงธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อบุคคลทั้งสองได้ให้คำอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงานของ Hanifan มากขึ้น ซึ่งระบุว่า คำที่ใช้ในการอธิบายความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของโรงเรียน สามารถอธิบายได้ว่าเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในชีวิตประจำวันของประชาชน คือ ค่าความนิยม มิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างปัจเจกบุคคลและครอบครัว ซึ่งประกอบขึ้นเป็นหน่วยทางสังคมความเห็นอกเห็นใจและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและครอบครัวที่ก่อรูปขึ้นเป็นหน่วยของสังคม ถ้าบุคคลมาแต่ละคนมาคบหาติดต่อกับเพื่อนบ้านของเขาและพวกเขากับเพื่อนบ้านอื่น ๆ ก็จะทำให้เกิดการสะสมของทุนทางสังคมซึ่งอาจจะช่วยตอบสนองความต้องการทางสังคมของเขาได้ทันที และอาจจะช่วยเพิ่มศักยภาพทางสังคมได้เพียงพอที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนทั้งหมดได้ (เกษรศิริ อรุณชัยพร, 2559)

สรุปได้ว่า ทุนทางสังคม เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีทางสังคมวิทยาและปรัชญายุคคลาสสิก โดยเป็นการเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ทางสังคมเข้ากับมิติทางเศรษฐศาสตร์และประชาสังคม แม้จะมีนักคิดหลายท่าน เช่น Dewey หรือ Durkheim ได้วางรากฐานไว้ แต่ Hanifan ถือเป็นผู้บุกเบิกที่ทำให้นิยามชัดเจนขึ้นในฐานะเครื่องมือที่ช่วยอธิบายความสำคัญของค่าความนิยม มิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและครอบครัว ซึ่งการสะสมความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยตอบสนองความ

ต้องการส่วนบุคคล แต่ยังเป็นพลังสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ช่วยพัฒนาศักยภาพ และยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดธรรมาภิบาล

“หลักธรรมาภิบาล” หรือที่มักเรียกว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” รวมถึงคำว่า “หลักธรรมรัฐ” หรือ “บรรษัทภิบาล” ซึ่งเป็นที่รู้จักในภาษาอังกฤษว่า Good Governance หมายถึง การปกครองหรือการบริหารงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสังคม แนวคิดดังกล่าวมิได้เป็นแนวคิดใหม่ในสังคมมนุษย์ หากแต่เป็นผลจากการสั่งสมองค์ความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมมาเป็นเวลายาวนานนับพันปี หลักธรรมาภิบาลจึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความเป็นธรรม และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม อีกทั้งยังช่วยให้สามารถประสานผลประโยชน์ของฝ่ายต่าง ๆ รวมถึงแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการที่สันติ นำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. หลักนิติธรรม คือ การกำหนดกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับสภาพสังคม โดยได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมและมีการปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาค หลักการสำคัญ คือ การบริหารและการปกครองภายใต้กรอบของกฎหมาย มิใช่การใช้อำนาจตามความพอใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2. หลักคุณธรรม คือ การยึดมั่นในความถูกต้องและความดีงาม พร้อมทั้งส่งเสริมค่านิยมที่ดีให้บุคลากรในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความมีระเบียบวินัย ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคม

3. หลักความโปร่งใส คือ การดำเนินงานอย่างเปิดเผยและสามารถตรวจสอบได้ โดยมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา ปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ยังควรมีระบบตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

4. หลักการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการรับรู้ แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นสำคัญของสังคม ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ หรือการออกเสียงประชามติ ทั้งนี้ ยังช่วยลดการผูกขาดอำนาจทั้งจากภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในสังคม

5. หลักความรับผิดชอบ คือ การที่ผู้บริหารและข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่น โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นสำคัญ พร้อมอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน มีความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงานของตน และพร้อมปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องอย่างทันท่วงที

6. หลักความคุ้มค่า คือ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจึงควรยึดหลักความประหยัดและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่ประชาชนหรือผู้รับบริการจะได้รับเป็นสำคัญ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเกิดผลคุ้มค่ามากที่สุด (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน, 2558)

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) คือ แนวคิดการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นความยุติธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในสังคม โดยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างระบบที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ภายใต้กฎหมายที่เท่าเทียม (หลักนิติธรรมและความโปร่งใส) ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบุคลากรให้มีจริยธรรม

และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (หลักคุณธรรมและความรับผิดชอบ) อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ (หลักความมีส่วนร่วม) โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม (หลักความคุ้มค่า) เพื่อเป้าหมายในการลดความขัดแย้งและสร้างความเชื่อมั่นในการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความไว้วางใจทางการเมือง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อผู้นำเกิดจากหลายปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยด้านนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะ เป็นเรื่องการตัดสินใจของรัฐบาลหรือภาครัฐในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำในการดำเนินการของรัฐ หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในเรื่องดังกล่าว ทั้งในรูปแบบของแนวทางดำเนินการและมาตรการของรัฐ แผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่จัดทำขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งการสั่งการหรือออกคำสั่งหรือประกาศหรือจัดทำเป็นกฎหมายหรือกฎระเบียบตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่รัฐกำหนดไว้ ในเรื่องที่รัฐต้องการให้เกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้ดีขึ้น และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ชุมชน และสังคม โดยมีเงื่อนไข ระยะเวลา สถานที่ดำเนินการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลประโยชน์ต่อสาธารณะที่ชัดเจน รวมทั้งมีผู้รับผิดชอบรับไปดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้ ส่วนนโยบายสาธารณะนั้น ๆ จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีความคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และได้ผลเป็นที่ยอมรับของประชาชนหรือผู้รับบริการมากน้อยแค่ไหนเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีการศึกษา ติดตาม และประเมินผลความสำเร็จหรือความสัมฤทธิผลของนโยบายนั้นๆ ต่อไป “นโยบายสาธารณะ” เป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ทำให้รัฐบาลของทุกประเทศในโลกต้องสนใจที่จะกำหนดนโยบายที่ดีและให้มีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข ความเสมอภาค และความเป็นธรรมให้กับประชาชนและความเจริญมั่งคั่งให้แก่ประเทศ (กฤษณ์สัมพันธ์ เมนะสูต, 2559) ปัจจัยด้านนโยบายสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญ ในฐานะที่นโยบายเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางการทำงานของพรรคที่เป็นรัฐบาล ที่ต้องสนใจที่จะกำหนดนโยบายที่ดี และให้มีการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ นโยบายอาจเป็นบวก หรือเป็นลบ หรืออาจเป็นการกระทำหรืองดเว้นการกระทำก็ได้ซึ่งเป็นการตัดสินใจวางแนวทางกว้าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาหรือการตอบสนองความต้องการของประชาชน (พระมหาธนวัฒน์ ปริยตฺติเมธี และคณะ, 2568)

สรุปได้ว่า นโยบายสาธารณะคือเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญของรัฐบาลในการตัดสินใจเลือกดำเนินการหรือไม่ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านกลไกทางกฎหมาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยมีเป้าหมายหลักในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเป็นระบบภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาที่ชัดเจน ความสำเร็จของนโยบายจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงการประกาศแนวทางเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงประสิทธิภาพในการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่คุ้มค่า สร้างความเสมอภาค และนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคม ซึ่งต้องมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดแก่สาธารณะ

2. ปัจจัยด้านประสิทธิผลการทำงาน

การศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลในการทำงานขององค์การเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของการศึกษาทฤษฎีองค์การ เนื่องจากประสิทธิผลถือเป็นแก่นสำคัญของแนวคิดที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์การในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างองค์การ วัฒนธรรม

องค์การ ภาวะผู้นำ รวมถึงการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ประสิทธิผลในการทำงานขององค์การจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นเป้าหมายหลักที่ผู้บริหารต้องมุ่งบรรลุให้ได้ อีกทั้งประสิทธิผลขององค์การ (Organization Effectiveness) ยังมีบทบาทต่อทิศทางการพัฒนาและการดำเนินงานขององค์การ โดยเป็นการพิจารณาในระดับองค์การว่ามีความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพียงใด ทั้งในด้านกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งล้วนส่งผลต่อความมั่นคงและความอยู่รอดขององค์การในระยะยาว (ปริญ บุญฉลวย, 2556) Woodcock (1989) ได้กล่าวว่า ลักษณะของทีมการทำงานที่มีประสิทธิภาพไว้ 11 ด้าน ดังนี้

1. ความสมดุลของบทบาท (Balanced Roles) คือ การทำงานเป็นทีมที่มีการผสมผสานทักษะ ความรู้และความสามารถที่หลากหลายของสมาชิกแต่ละคน โดยนำความแตกต่างเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมตามลักษณะของงานและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

2. เป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน (Clear Objectives and Agreed Goals) คือ การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของทีมให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน สมาชิกทุกคนรับรู้ เข้าใจ และยอมรับเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3. การเปิดเผยและการเผชิญปัญหาอย่างตรงไปตรงมา (Openness and Confrontation) คือ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้าง สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ มีการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา และร่วมกันเผชิญปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

4. การสนับสนุนและความไว้วางใจ (Support and Trust) คือ การที่สมาชิกในทีมให้การช่วยเหลือสนับสนุน และมีความจริงใจต่อกัน สามารถพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานได้อย่างตรงไปตรงมาและพร้อมร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา

5. ความร่วมมือและการจัดการความขัดแย้ง (Co-operation and Conflict) คือ การทำงานร่วมกันอย่างให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน และถ่ายทอดความรู้หรือทักษะระหว่างกัน พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และบริหารจัดการความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน

6. กระบวนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน (Sound Procedures) คือ การดำเนินงานของทีมที่มีขั้นตอนและวิธีการทำงานที่ชัดเจน มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน และใช้ข้อมูลรวมถึงความคิดเห็นของสมาชิกทุกคนประกอบการตัดสินใจ

7. ภาวะผู้นำที่เหมาะสม (Appropriate Leadership) คือ การมีผู้นำที่มีความสามารถและเหมาะสมกับสถานการณ์ของทีม ทั้งนี้สมาชิกทุกคนสามารถมีบทบาทเป็นผู้นำได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และลักษณะของงาน

8. การทบทวนการทำงานอย่างสม่ำเสมอ (Regular Review) คือ การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของทีมอย่างต่อเนื่อง หากพบปัญหาหรือข้อบกพร่องก็ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

9. การพัฒนาบุคลากร (Individual Development) คือ การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะของสมาชิกในทีม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ในการปฏิบัติงาน

10. ความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่ม (Sound Inter-group Relations) คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม โดยอาศัยความร่วมมือ ความเข้าใจ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

11. การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Good Communications) คือ การติดต่อสื่อสารที่ชัดเจน ถูกต้องและเหมาะสม โดยใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นระหว่างกันอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ประสิทธิผลขององค์การ (Organization Effectiveness) คือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ โครงสร้าง และวัฒนธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งปัจจัยที่จะส่งผลให้องค์การประสบความสำเร็จและอยู่รอดได้นั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ Woodcock (1989) ทั้ง 11 ด้าน โดยเน้นการผสมผสานทักษะที่สมดุล มีเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน สร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการสื่อสารที่เปิดกว้าง มีกระบวนการทำงานและภาวะผู้นำที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรและการทบทวนผลงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการร่วมมือที่สร้างสรรค์และนำไปสู่ความสำเร็จสูงสุดขององค์การ

3. ปัจจัยด้านการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองมีทั้งในความหมายเชิงกว้างและเชิงแคบ ในความหมายเชิงกว้างการสื่อสารทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมการสื่อสารที่มนุษย์ทำขึ้นหรือเกิดขึ้นนอกบ้านเรือนของตนการยื่นข้อเรียกร้องระหว่างประเทศ หรือการกล่าวคำปราศรัยของนักการเมืองย่อมหมายถึงการสื่อสารทางการเมือง ส่วนในความหมายเชิงแคบ กล่าวคือ การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ของสถาบันเฉพาะ ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการกระจายข้อมูลข่าวสาร ความคิดและ ทัศนคติ อันเกี่ยวกับเรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว การศึกษาเรื่องการสื่อสารทางการเมือง มักจะมองการสื่อสารทางการเมือง โดยนัยแห่งความหมายแคบนี้ เช่น การศึกษาเรื่องการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง อาจเน้นในเรื่องการใช้โทรทัศน์ โปสเตอร์และการกล่าวคำปราศรัยของพรรคและนักการเมือง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการถ่ายทอดและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับประชาชน หรือระหว่างนักการเมืองกับสถาบันทางการเมือง โดยครอบคลุมการสื่อสารในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งในมิติทางสังคมและการเมือง การสื่อสารทางการเมืองยังมีบทบาทในการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขในสังคม การเมืองนอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเลือกตั้ง หรือการตัดสินใจทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งยังหมายถึงการอภิปรายหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะ เช่น รายได้จากภาษี รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐ เช่น ใครเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดกฎหมาย การตัดสินใจใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ตลอดจนการกำหนดนโยบายของรัฐในการให้ประโยชน์หรือการกำหนดบทลงโทษในสังคม (McNair, 2003) การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับประชาชน การเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมช่วยให้นักการเมืองสามารถส่งสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในยุคปัจจุบันสื่อใหม่หรือโซเชียลมีเดียกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสร้างปฏิสัมพันธ์กับประชาชนได้อย่างรวดเร็วและเป็นกันเอง (ปาริชาติ ชุมพงศ์ และคณะ, 2568)

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง คือกระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ทั้งในมิติเชิงกว้างที่เป็นกิจกรรมสาธารณะของมนุษย์ และมิติเชิงแคบที่เน้นบทบาทของสถาบันสื่อหรือการรณรงค์หาเสียง โดยทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมือง สถาบันทางการเมือง และประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะ การใช้อำนาจรัฐและการวางระเบียบสังคมให้เกิดความสงบสุข

4. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ

ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีนับว่าเป็นผู้ที่ได้รับความสำเร็จในการงานทั้งปวง ความสำคัญของ บุคลิกภาพที่ปรากฏชัดอยู่ทั่วไปจะเห็นได้จากการคัดเลือกและคัดสรรบุคคลเข้าปฏิบัติงานศึกษาต่อหรือทำงานตามบริษัท องค์การ รัฐวิสาหกิจ กระทรวง ทบวง กรม หรือวงการธุรกิจ โดยเฉพาะการเงินธนาคาร ความน่าเชื่อถือเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ความเชื่อถือเลื่อมใสศรัทธา พนักงาน นักบริหารทางธุรกิจ ที่มีบุคลิกภาพไม่ดีย่อมทำลายภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นผลเสียและเกิดอุปสรรคต่อการทำงาน การดำเนินกิจการต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาธุรกิจ ให้สามารถแข่งขันกับหน่วยงานอื่นได้ นั่นหมายถึงคนที่มีลักษณะบุคลิกภาพที่ดีย่อมมีโอกาสและประสบผลสำเร็จในชีวิตมากทั้งด้านครอบครัว ชีวิตส่วนตัวการศึกษาเล่าเรียน ดังจะเห็นได้จากการประกาศรับสมัครงานจะกำหนดคุณสมบัติของ ผู้สมัครงานที่สำคัญประการหนึ่ง คือมีบุคลิกภาพดีและมีความเป็นผู้นำ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม จากความสำคัญนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าบุคลิกภาพสามารถกำหนดอนาคตและความสำเร็จได้ (ชลลดา ทวีคูณ, 2556)

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพที่ดีคือใบเบิกทางสำคัญสู่ความสำเร็จ เพราะเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความน่าเชื่อถือและความเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อหรือทำงานในองค์กรทุกระดับ โดยเฉพาะสายงานธุรกิจและการเงินที่ต้องอาศัยภาพลักษณ์ที่ดียันรากฐานความเชื่อมั่น นอกจากนี้บุคลิกภาพที่โดดเด่นยังสะท้อนถึงภาวะผู้นำและการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี ส่งผลบวกต่อทั้งชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และโอกาสในอนาคต จนเรียกได้ว่าบุคลิกภาพเป็นตัวกำหนดทิศทางความก้าวหน้าและการบรรลุเป้าหมายในชีวิตอย่างแท้จริง

แนวทางการเสริมสร้างความไว้วางใจ

เมื่อพิจารณาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความไว้วางใจทางการเมือง ความชอบธรรม ทุนทางสังคม และธรรมาภิบาล สามารถนำมาวิเคราะห์เชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้าง “ตัวตนของนักการเมือง” โดยเฉพาะนักการเมืองท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ตัวตนของนักการเมืองมิได้เกิดขึ้นจากบุคลิกส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลลัพธ์ของการผสมผสานระหว่างคุณธรรม ความสามารถ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่

1. ความไว้วางใจทางการเมือง แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า นักการเมืองต้องสร้างภาพลักษณ์ของ “ความน่าเชื่อถือ” ผ่านการกระทำที่สม่ำเสมอ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง เพราะความไว้วางใจมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยการสะสมจากพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและผลงานที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น ตัวตนของนักการเมืองท้องถิ่นจึงควรถูกหล่อหลอมให้เป็น “ผู้รับใช้สาธารณะ” ที่มีความรับผิดชอบและยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับและความร่วมมือจากประชาชนในระยะยาว

2. ทฤษฎีความชอบธรรมของ Max Weber ช่วยอธิบายว่า การที่นักการเมืองจะได้รับความไว้วางใจอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีฐานของ “ความชอบธรรม” รองรับ โดยเฉพาะความชอบธรรมเชิงกฎหมายและเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นักการเมืองท้องถิ่นจึงต้องปฏิบัติงานภายใต้กรอบของกฎหมาย มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ขณะเดียวกันก็สามารถเสริมด้วยความชอบธรรมเชิงบารมีผ่านภาวะผู้นำ ความเสียสละ และความใกล้ชิดกับประชาชน ซึ่งจะช่วยสร้างความศรัทธาในระดับบุคคลควบคู่ไปกับความศรัทธาในระบบ

3. แนวคิดทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างตัวตนของนักการเมืองท้องถิ่น เนื่องจากการเมืองระดับท้องถิ่นเป็นพื้นที่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความใกล้ชิดและต่อเนื่อง นักการเมือง

ที่สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี มีความเอื้ออาทร และมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ จะสามารถสะสม “ทุนทางสังคม” ในรูปของความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการสนับสนุนจากชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งทุนทางสังคมนี้จะกลายเป็นฐานพลังสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายและการพัฒนาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จ

4. ธรรมาภิบาล แนวคิดนี้เป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ช่วยกำกับตัวตนของนักการเมืองให้ดำรงอยู่ในกรอบของความถูกต้องและความเป็นธรรม โดยนักการเมืองที่ยึดหลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วม จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความยั่งยืนของการบริหารงานในระดับท้องถิ่น กล่าวได้ว่า ธรรมาภิบาลทำหน้าที่เป็น “มาตรฐาน” ในการกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักการเมือง

เมื่อเชื่อมโยงกับปัจจัยต่าง ๆ เช่น นโยบายสาธารณะ ประสิทธิผลการทำงาน การสื่อสารทางการเมือง และบุคลิกภาพ จะพบว่าปัจจัยเหล่านี้เป็น “เครื่องมือเชิงปฏิบัติ” ที่ทำให้แนวคิดและทฤษฎีข้างต้นสามารถเกิดผลได้จริง กล่าวคือ นโยบายที่ตอบโจทย์ประชาชนจะสะท้อนถึงความสามารถและความจริงใจ ประสิทธิผลในการทำงานจะแสดงถึงศักยภาพในการบริหาร การสื่อสารที่ดีจะช่วยสร้างความเข้าใจและความใกล้ชิดกับประชาชน ส่วนบุคลิกภาพที่เหมาะสมจะช่วยเสริมความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของผู้นำ

โดยสรุป การเสริมสร้างตัวตนของนักการเมืองท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างความไว้วางใจทางการเมือง จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่าง “คุณธรรมส่วนบุคคล” (จริยธรรมและบุคลิกภาพ) “ความสามารถเชิงระบบ” (นโยบายและประสิทธิผล) และ “ความสัมพันธ์ทางสังคม” (ทุนทางสังคมและการสื่อสาร) ภายใต้กรอบของ “ความชอบธรรมและธรรมาภิบาล” ซึ่งทั้งหมดนี้จะร่วมกันหล่อหลอมให้นักการเมืองเป็นผู้นำที่ได้รับความเชื่อมั่น ศรัทธา และการยอมรับจากประชาชนอย่างแท้จริง และนำไปสู่การพัฒนาการเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่กลไกเชิงพลวัตของความไว้วางใจ

สรุป

ความไว้วางใจทางการเมือง คือหัวใจสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากเพียงการมีโครงสร้างการกระจายอำนาจเท่านั้น แต่ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพควบคู่ไปกับจริยธรรมของผู้นำ การสร้างความไว้วางใจถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการบริหารงานภาครัฐ เพราะเป็นตัวกำหนดระดับความร่วมมือของประชาชน ซึ่งเป็นผู้เสียภาษีและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง หากประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อระบบหรือตัวผู้นำ ย่อมนำไปสู่ความหวาดระแวงและการขาดการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น

การที่จะบรรลุความไว้วางใจในระดับที่ยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องมีการบูรณาการปัจจัยหลัก 4 ด้าน เข้าด้วยกัน ประการแรกคือ ความชอบธรรมและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะการใช้อำนาจหน้าที่ตามหลักกฎหมายและความโปร่งใส ประการที่สองคือ ประสิทธิผลของงานและนโยบาย ที่ต้องตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ประการที่สามคือ บุคลิกภาพและการสื่อสารของผู้นำ ซึ่งต้องสะท้อนถึงความซื่อสัตย์ ความมีภาวะผู้นำ และความน่าเชื่อถือ และประการสุดท้ายคือ การสร้างทุนทางสังคม ผ่านการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งในชุมชน

นักการเมืองท้องถิ่นในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงจึงต้องปรับบทบาทจากการเป็นเพียงผู้ใช้อำนาจมาเป็นผู้บริหารจัดการความเปลี่ยนแปลง ที่ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเปลี่ยนภาพลักษณ์จากนักการเมืองที่มุ่งเน้นผลประโยชน์พวกพ้อง มาเป็นผู้นำที่ได้รับความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริง ซึ่งบุคลิกภาพและแนวทางการทำงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา และยึดมั่นในสัญญานี้เอง จะเป็นเข็มทิศสำคัญในการกำหนดอนาคต ความสำเร็จขององค์กร และความมั่นคงของระบบการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. (2558). หลักธรรมาภิบาล. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2569 จาก https://shorturl.asia/LMk3Q.

กฤษณ์สัมพันธ์ เมนะสูต. (2559). กรอบนโยบายสาธารณะที่ดี ที่พรรคการเมืองควรนำไปใช้ในยุคปฏิรูป. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2569 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_310799.

กษิต ภิรมย์. (2566). นักการเมืองคือใคร? และควรทำอะไร?. สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.naewna.com/politic/columnist/54128.

เกษรศิริ อรุณชัยพร. (2559). ทุนทางสังคม. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 5(2), 1–8.

โกวิทย์ พวงงาม. (2554). การปกครองท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

ชลลดา ทวีคูณ. (2556). เทคนิคการพัฒนาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2544). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ต้นโมกข์. (2557). ความชอบธรรม : ทฤษฎีทั่วไป และความชอบธรรมในรัฐไทย ตอนที่ 4. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2569 จาก https://www.gotoknow.org/posts/568976.

นิภา ทัตตานนท์. (2567). ความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองท้องถิ่น. วารสารวิชาการสังคมศาสตร์สมัยใหม่ (Online), 1(4), 13–24.

ปริญ บุญฉลวย. (2556). วัฒนธรรมองค์การ องค์การการเรียนรู้กับประสิทธิผลองค์การของศาลยุติธรรม: ตัวแบบสมการโครงสร้าง (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

ปาริชาติ ชุมพงศ์ และคณะ. (2568). การสื่อสารของนักการเมืองท้องถิ่นที่มีผลต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(4), 74–87.

พระมหาธนวัฒน์ ปริยตฺติเมธี และคณะ. (2568). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อพรรคการเมืองในจังหวัดเลย. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(4), 17–32.

วุฒิสาร ตันไชย. (2546). การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2550). คู่มือแนวทางการสร้างมาตรฐานความโปร่งใสของส่วนราชการ. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

อภิชัย พิทยานุรักษกุล และคณะ. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความไว้วางใจของประชาชนที่มีผลต่อการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งนายกเทศมนตรีในจังหวัดชลบุรี. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(4), 379–390.

Adam, F. & Roncevic, B. (2003). Social Capital: Recent Debates and Research Trends. Social Science Information, 42, 155–183.

Coleman, J. S. (1998). Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 94, S95–S120.

McNair, B. (2003). An Introduction to Political Communication (2nd ed.). New York: Routledge.

Woodcock, M. (1989). Team Development Manual. Great Britain: Billing & Son.

Woolcock, M. & Narayan, D. (1999). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. The World Bank Research Observer, 15(2), 225–249.

บทความวิชาการ

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: ปัญหา และอุปสรรค

DECENTRALIZATION TO LOCAL AUTHORITIES: PROBLEMS AND OBSTACLES

พระมหาอานนท์ ทิพย์สิงห์*
Phramaha Anon Tipsing*
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: arnon.tip@mcu.ac.th
Received February 18, 2026; Revised March 25, 2026; Accepted April 3, 2026

บทคัดย่อ

การกระจายอำนาจเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย มุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการจัดบริการสาธารณะ โดยรัฐถ่ายโอนอำนาจและทรัพยากรบางส่วนจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นภายใต้การกำกับดูแล แนวคิดดังกล่าวสามารถจำแนกได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะการโอนอำนาจ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมการปกครองตนเองมากที่สุด การปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกพื้นฐานของประชาธิปไตย ช่วยตอบสนองความต้องการของประชาชน แบ่งเบาภาระรัฐ และพัฒนาผู้นำทางการเมืองในอนาคต อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจของประเทศไทยยังเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างหลายด้าน ได้แก่ ความไม่ยืดหยุ่นในการบริหาร ข้อจำกัดทางการคลัง ระบบบุคลากรที่ขาดหลักคุณธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จำกัด ความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ และความล่าช้าในการถ่ายโอนภารกิจสำคัญ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการกระจายอำนาจให้มีประสิทธิภาพควรมุ่งปรับโครงสร้างและกฎหมายให้ยืดหยุ่น เสริมสร้างความเป็นอิสระทางการคลัง พัฒนาระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักคุณธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จัดระเบียบอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน และเร่งรัดการถ่ายโอนภารกิจสำคัญ เพื่อให้การปกครองท้องถิ่นสามารถจัดบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การกระจายอำนาจ, การปกครองท้องถิ่น, การมีส่วนร่วมของประชาชน, ปัญหา และอุปสรรค

Abstract

Decentralization is a fundamental concept of local administrative organizations in a democratic system. It aims to empower citizens to participate in policy-making and the provision of public services, with the central government transferring some power and resources to local authorities under their supervision. This concept can be categorized in several ways, particularly devolution, which promotes self-government the most. Local administrative organizations play a crucial role as a basic mechanism of democracy, helping to meet the needs of the people, alleviate the burden on the state, and develop future political leaders. However, Thailand's decentralization faces several structural problems, including administrative inflexibility, fiscal constraints, a lack of merit-based human resource management, limited public participation, duplication of responsibilities, and delays in the transfer of key tasks. Therefore, an effective approach to decentralization should focus on

restructuring and enacting flexible laws, strengthening fiscal independence, developing a merit-based human resource management system, promoting public participation, clearly defining responsibilities, and accelerating the transfer of key tasks. This will enable local administrative organizations to provide efficient public services that meet the needs of the people and contribute to sustainable democratic development.

Keyword: Decentralization, Local Government, Public Participation, Problems and Obstacles

บทนำ

การปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ในทางทฤษฎีรัฐศาสตร์และแนวคิดด้านการปกครอง รัฐบาลทำหน้าที่เป็นองค์กรหลักในการบริหารรัฐในฐานะนิติบุคคล ซึ่งต้องอาศัยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเข้าถึงระดับจุลภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ประทาน คงฤทธิศึกษากร, 2535) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นองค์กรภาครัฐที่จัดตั้งตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) เปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มย่อยในแต่ละท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำของตนให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการสนองความต้องการพร้อมทั้งแก้ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างรวดเร็วตรงความต้องการและด้วยความทั่วถึงขณะเดียวกันก็จะเห็นผลตอบรับในทันทีด้วย (นภาจรี จิวะนันทประวัติ, 2557) ในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นนับได้ว่าเป็นแนวคิดและโครงสร้างสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญภายในระบบการเมืองรวมทั้งมีบทบาทที่สำคัญต่อประชาชน เรามักได้ยินอยู่เสมอว่า การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวางและเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมจะมีความสำคัญอย่างมากต่อความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้นๆ มุมมองในลักษณะนี้เองที่ทำให้ประเด็นเรื่องการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางมาโดยตลอดช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา (สถาบันพระปกเกล้า, 2563)

การกระจายอำนาจในประเทศไทยแม้ว่าจะมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง แต่จุดเปลี่ยนที่สำคัญของการกระจายอำนาจในประเทศไทยก็คือการตราและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้รับการขนานนามว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” อันเนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญที่ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวาง หลักการและเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้ให้ความสำคัญกับกระจายอำนาจและการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2558) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดหมวดว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจน โดยยึดหลักให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระและสามารถปกครองตนเองได้ จึงมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศทั้งในรูปแบบทั่วไปและรูปแบบพิเศษ พร้อมกำหนดอำนาจ หน้าที่ และภารกิจตามกฎหมาย ต่อมามีการดำเนินการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายสิบปี โดยมีการถ่ายโอนภารกิจและอำนาจหน้าที่ให้ท้องถิ่นรับผิดชอบมากขึ้น อย่างไรก็ตาม สภาพการปกครองท้องถิ่นกลับประสบปัญหาสะสมหลายประการ ส่งผลให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการตนเองลดลง ต้องพึ่งพารัฐส่วนกลางมากขึ้น และประชาชนในพื้นที่ยังไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองได้อย่างเต็มที่ (ภิรมย์พร ไชยยนต์, 2557) แนวคิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่งของการบริหารจัดการรัฐในระบอบประชาธิปไตย โดยประเทศที่มีการปกครองตามหลักประชาธิปไตยมักให้ความสำคัญกับการถ่ายโอนอำนาจไป

ยังหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจัง เนื่องจากความเข้มแข็งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมเป็นรากฐานที่มั่นคงของระบบการเมืองการปกครองในระดับชาติ การกระจายอำนาจดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานสำคัญว่า ประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงปัญหาและความต้องการของพื้นที่ตนเองได้ดีกว่าบุคคลภายนอก (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2544) การปกครองท้องถิ่นแบบกระจายอำนาจนอกจากจะมุ่งประโยชน์ไปที่การพัฒนาศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มี “ส่วนร่วม” ในการปกครองตนเองแล้ว ยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นวิธีการปกครองและการบริหารประเทศอย่างใหม่ ซึ่งกล่าวโดยหลักการแล้ว จะมีการกระจายภารกิจหน้าที่การงานอย่างง่ายๆ จากรัฐบาลกลางให้องค์กรปกครองท้องถิ่นได้กระทำการแทน เช่น การรักษาความสะอาด การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การจัดการศึกษาชั้นประถม เป็นต้น (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2569)

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิดและพัฒนาการของการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทของระบอบประชาธิปไตย โดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะกลไกหลักในการจัดบริการสาธารณะและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการกระจายอำนาจ

ความหมายการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจ (Decentralization) และการปกครองท้องถิ่น (Local Government) มักเป็นสิ่งที่ได้รับการกล่าวถึงควบคู่กันไปอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพราะว่าแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการจัดการปกครองท้องถิ่นในยุคปัจจุบัน ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ซึ่งอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาได้นิยามความหมายเอาไว้อย่างสั้น ๆ แต่กลับมีเนื้อหาที่ลึกซึ้งว่า หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนนั้น (Heywood, 1992)

การกระจายอำนาจ คือ การคืนอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรในการบริหารบางส่วนจากรัฐบาลให้องค์การอื่นที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของราชการส่วนกลาง ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้จัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายและปฏิบัติตามนโยบาย ไม่อยู่ในการบังคับบัญชา แต่อยู่ในการควบคุมของราชการส่วนกลาง (เสกสรร ตันติวนิช, 2562) การกระจายอำนาจปกครอง (Decentralization) หมายถึง การจัดระเบียบการปกครองที่รัฐมอบอำนาจในการปกครองท้องถิ่นบางส่วนให้องค์การอื่นนอกจากองค์กรของราชการบริหารส่วนกลางจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างโดยมีความอิสระตามสมควร ไม่ต้องขึ้นอยู่ในความบังคับบัญชาของราชการบริหารส่วนกลาง เพียงแต่ขึ้นอยู่ในความควบคุมดูแลเท่านั้น เช่น รัฐกระจายอำนาจ การปกครองส่วนท้องถิ่นให้แก่เทศบาล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544) เป็นวิธีการหนึ่งในการจัดการปกครองประเทศที่รัฐมอบอำนาจการปกครองบางส่วนให้กับองค์กรอื่นนอกจากองค์กรของส่วนกลาง เพื่อจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างโดยให้มีความเป็นอิสระ (Autonomy) ในการดำเนินการและไม่อยู่ในการบังคับบัญชาของส่วนกลาง แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแล (Tutelle) ของส่วนกลาง (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2545)

สรุปได้ว่า การกระจายอำนาจเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งให้ประชาชนมีบทบาทในการปกครองตนเองตามหลักการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน การกระจายอำนาจหมายถึงการที่รัฐมอบอำนาจหน้าที่และทรัพยากรบางส่วนจากรัฐบาลกลางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำบริการสาธารณะ โดยท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการกำหนด

นโยบายและดำเนินงานตามสมควร ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาโดยตรงของส่วนกลาง แต่ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลเพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะและเอกภาพของรัฐ

รูปแบบของการกระจายอำนาจ

โดยหลักการพื้นฐานที่สำคัญการกระจายอำนาจยังคงหมายถึง กระบวนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองในระดับพื้นที่หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับรอง ๆ ลงไปมีอำนาจมากยิ่งขึ้น (Mannor, 1999) การกระจายอำนาจสามารถแจกแจงถึง รูปแบบของการกระจายอำนาจแบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย

1. การกระจายอำนาจโดยจำเป็นหรือโดยปริยาย (Decentralization by default) เป็นการกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นภายใต้สภาวการณ์หรือสถาบันหรือองค์กรของรัฐบาลเกิดความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่สามารถที่จะเข้าไปใช้อำนาจหรือมีอิทธิพลในดินแดนที่ตนปกครองอยู่ได้และประชาชนในระดับรากหญ้าเกิดความไม่เชื่อใจในรัฐบาล

2. การแปรรูปกิจการของภาครัฐ (Privatization) คือ รูปแบบหนึ่งของการกระจายอำนาจ โดยเป็นการโอนหรือมอบหมายภารกิจบางส่วนที่เดิมรัฐเป็นผู้ดำเนินการ ให้ภาคเอกชนเข้ามารับผิดชอบแทน เช่น กิจการขนส่งมวลชน โทรคมนาคม การไฟฟ้า และการประปา แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อว่ากิจการบางประเภทภาคเอกชนสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้บริการแก่สังคมได้ดีกว่าการดำเนินงานโดยรัฐ โดยมุ่งส่งเสริมให้กลไกตลาดเข้ามามีบทบาทแทนการผูกขาดโดยภาครัฐ

3. การกระจายอำนาจโดยการแบ่งอำนาจ (Deconcentration) คือ การถ่ายโอนอำนาจการบริหารภายในโครงสร้างของหน่วยงานราชการเดียวกัน โดยอำนาจในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจสำคัญยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง เนื่องจากหน่วยงานและบุคลากรที่ได้รับการแบ่งอำนาจยังถือเป็นส่วนหนึ่งของส่วนกลาง จึงมักเรียกวิธีการนี้ว่า “การกระจายอำนาจทางการบริหาร” ซึ่งการกระจายอำนาจตามหลักการแบ่งอำนาจสามารถดำเนินการได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก การกระจายอำนาจเป็นการแบ่งอำนาจในการตัดสินใจของส่วนราชการลงสู่หน่วยงานหรือตัวแทนของรัฐในระดับพื้นที่ ซึ่งหน่วยงานหรือตัวแทนของรัฐนั้นจะเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจภายใต้กรอบและนโยบายของราชการส่วนกลาง และรูปแบบที่สอง การกระจายอำนาจเป็นการแบ่งอำนาจในการตัดสินใจของส่วนราชการแยกตามภารกิจโดยการกระจายอำนาจในรูปแบบ หมายถึง การที่แต่ละส่วนราชการแบ่งอำนาจในการตัดสินใจให้แก่ตัวแทนของส่วนราชการนั้น ๆ ที่ลงไปปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ให้มีอำนาจในการตัดสินใจภายใต้กรอบหรือนโยบายของราชการส่วนกลาง โดยไม่ขึ้นตรงต่อตัวแทนของรัฐที่ดูแลภาพของพื้นที่

4. การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจหรือการมอบหมายหน้าที่ให้หน่วยงานอื่นดำเนินการแทน (Delegation) เป็นรูปแบบการกระจายอำนาจที่ให้อิสระมากกว่าการแบ่งอำนาจตามพื้นที่ โดยจะเน้นที่การถ่ายโอน “ภารกิจและหน้าที่” มากกว่าการกำหนดขอบเขตตาม “พื้นที่” กล่าวคือ รัฐส่วนกลางมอบอำนาจในการตัดสินใจและการบริหารจัดการในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านให้หน่วยงานที่รับมอบดำเนินการเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารงานและทำให้การให้บริการแก่ประชาชนมีประสิทธิภาพและรวดเร็วยิ่งขึ้น

5. การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ (Devolution) ถือเป็นรูปแบบการกระจายอำนาจที่มีขอบเขตกว้างขวาง โดยเป็นการถ่ายโอนอำนาจจากรัฐบาลส่วนกลางไปสู่องค์กรในระดับพื้นที่ ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีตัวแทนที่ประชาชนในท้องถิ่นเลือกตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและตัดสินใจบริหารงานด้วยตนเอง รวมถึงมีอำนาจในการออกกฎหมายและระเบียบเพื่อบังคับใช้ภายในพื้นที่ได้อย่างอิสระ สอดคล้องกับหลักการปกครองตนเองของท้องถิ่น (Local Self-Government) และสอดรับกับระบอบประชาธิปไตย โดยส่วนกลางจะมีบทบาทแทรกแซงการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นเพียงในขอบเขตที่จำกัด จึงมักเรียกการกระจายอำนาจลักษณะนี้ว่า “การกระจายอำนาจทางการเมือง” หรือ “การกระจายอำนาจเชิงประชาธิปไตย”

การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับแรก การโอนอำนาจในทางปกครอง (Administrative Devolution) เป็นการกระจายอำนาจที่สอดคล้องกับแนวคิดการปกครองตนเองของท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง องค์กรเหล่านี้มีอิสระค่อนข้างสูงในการดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมทั้งสามารถจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีความเป็นอิสระด้านการเงินและบุคลากร สามารถใช้ทรัพยากรของตนเพื่อดำเนินงานได้อย่างคล่องตัว และระดับที่สอง การโอนอำนาจในทางนิติบัญญัติ (Legislative Devolution) เป็นการถ่ายโอนอำนาจจากรัฐบาลส่วนกลางไปยังพื้นที่หรือท้องถิ่น เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางทางการเมืองของตนเองได้ หรือที่เรียกว่า Home Rule โดยมีการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองในรูปแบบสภาท้องถิ่น (Assembly) ทำหน้าที่ออกกฎหมายและกำหนดนโยบายเพื่อใช้บังคับภายในเขตพื้นที่ของตน

สรุปได้ว่า การกระจายอำนาจ หมายถึง กระบวนการเพิ่มอำนาจการตัดสินใจและการบริหารให้แก่หน่วยงานรัฐในระดับพื้นที่หรือระดับรองจากส่วนกลาง ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ การกระจายอำนาจโดยปริยาย การแปรรูปกิจกรรมของรัฐ การแบ่งอำนาจภายในระบบราชการ การมอบอำนาจและการโอนอำนาจ ทั้งนี้ รูปแบบการโอนอำนาจถือเป็นระดับที่ก้าวหน้าที่สุด เนื่องจากเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการตนเอง สอดคล้องกับหลักการปกครองตนเองและระบอบประชาธิปไตย โดยการโอนอำนาจสามารถแบ่งออกเป็นทั้งในทางปกครองและทางนิติบัญญัติ ซึ่งสะท้อนระดับความเข้มข้นของการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ข้อดีและข้อเสียของหลักการกระจายอำนาจปกครอง

สมคิด เลิศไพฑูรย์ (2550) และโกวิทย์ พวงงาม (2550) ได้ให้ทัศนะประเด็นข้อดี และข้อเสียของหลักการกระจายอำนาจปกครอง ดังต่อไปนี้

ข้อดี คือ หลักการกระจายอำนาจปกครอง

1. ทำให้มีการสนองความต้องการเฉพาะท้องถิ่นดีขึ้น บริการสาธารณะบางอย่าง ที่ไม่เกี่ยวกับส่วนเสียของประเทศเป็นส่วนรวม แต่เกี่ยวกับส่วนได้ส่วนเสียเฉพาะท้องถิ่นเช่นการสุขาภิบาล การทำถนนภายใต้เขตท้องถิ่นถ้าได้มอบให้องค์กรส่วนท้องถิ่นจัดทำเองก็จะเป็นผลดีกว่าที่ราชการบริหารส่วนกลางจะจัดทำเสียเองทั้งหมด เพราะราษฎรในแต่ละท้องถิ่นย่อมรู้ความต้องการของตนดีว่าตนต้องการอะไรมากที่สุด นอกจากนี้กิจการอันเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของท้องถิ่นแต่ละแห่งนั้นย่อมไม่อาจที่จะวางระเบียบปฏิบัติเหมือนกันหมดทั้งประเทศได้ เพราะสภาพความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นและสภาพของภูมิประเทศย่อมแตกต่างกันถ้าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำเองก็จะได้ผลตรงกับสภาพความจำเป็นดีขึ้น

2. เป็นการแบ่งเบาภาระของราชการบริหารส่วนกลาง ในกิจการอันเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะไปได้มาก ในปัจจุบันนี้ราชการบริหารส่วนกลางของประเทศต่างๆมีภาระหนักอยู่แล้วถ้าไม่ตัดกิจการเฉพาะท้องถิ่นอันเป็นกิจการเล็ก ๆ น้อย ๆ ออกไปจากหน้าที่ของราชการบริหารส่วนกลาง แล้วราชการบริหารส่วนกลางก็จะมีงานล้นมืออีกและทำไม่ได้ทั่วถึงทุกท้องถิ่นพร้อม ๆ กัน ดังนั้น เมื่อมีการกระจายอำนาจปกครองและมอบกิจการบางอย่างให้องค์กรส่วนท้องถิ่นรับไปเองจึงเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของราชการบริหารส่วนกลางทำให้สามารถจัดทำกิจการใหญ่ ๆ เกี่ยวกับส่วนรวมได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การกระจายอำนาจปกครองยังทำให้กิจการสำเร็จลุล่วงไปโดยรวดเร็ว เพราะเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นมีอำนาจวินิจฉัย และดำเนินการได้เองไม่ต้องเสนอขอคำสั่งจากการราชการบริหารส่วนกลางก่อน

3. การเลือกตั้งเจ้าหน้าที่จากราษฎรในท้องถิ่นนั้นเอง ทำให้ได้รับเลือกตั้งมีความสนใจในการปกครองท้องถิ่นและได้เรียนรู้วิธีการปกครองดีขึ้น เพราะการกระจายอำนาจปกครองนั้นเป็นการมอบอำนาจให้ราษฎร

เกิดมีความรับผิดชอบในกิจการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศที่ปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตย เพราะเท่ากับเป็นการฝึกราษฎรในท้องถิ่นให้รู้จักปกครองตนเองอันเป็นผลให้รู้จักปกครองประเทศในขั้นต่อไป

ข้อเสีย คือ หลักการกระจายอำนาจปกครอง

1. ถ้ากระจายอำนาจมากเกินไปอาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นนั้น ถ้าขยายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากเกินไปอาจเป็นการทำลายเอกภาพในการปกครองและความมั่นคงของประเทศได้ เพราะทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ และไม่มีการประสานงานกันเพียงพอทำให้เกิดความแตกแยกในการปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ฉะนั้นจึงต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดโดยราชการบริหารส่วนกลางเพื่อรักษาเอกภาพในการปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ และต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดโดยราชการบริหารส่วนกลาง เพื่อรักษาเอกภาพในการปกครองประเทศไว้เป็นส่วนร่วม

2. ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นเห็นประโยชน์ของท้องถิ่นของตนสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ เมื่อราษฎรมีส่วนในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้นก็มุ่งแต่จะทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นของตน ฝ่ายเดียวจนกระทั่งบางครั้งมิได้นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ

3. เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นอาจใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่สมควรได้ การกระจายอำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นย่อมต้องมีการเลือกตั้ง จึงทำให้เกิดการถือพรรคถือพวกผู้ที่ได้รับเลือกตั้งที่อยู่ในพรรคใดก็มุ่งที่จะทำประโยชน์ให้แก่พรรคของตนยิ่งกว่าที่จะทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นเป็นส่วนรวม

แนวคิดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นสามารถสรุปได้ดังนี้ (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539)

1. การปกครองท้องถิ่นถือเป็นพื้นฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นเวทีให้ประชาชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในกระบวนการเมืองการปกครอง ทำให้ประชาชนตระหนักว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องและมีผลประโยชน์ร่วมในการบริหารท้องถิ่น ก่อให้เกิดความรับผิดชอบและความหวงแหนต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยในที่สุด

2. การปกครองท้องถิ่นช่วยให้ประชาชนเรียนรู้และเข้าใจการปกครองตนเอง (Self-Government) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย การปกครองตนเองไม่ใช่การบริหารที่เกิดจากคำสั่งของส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้งต้องบริหารงานโดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชน พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นผ่านกลไกประชาธิปไตย เช่น การออกเสียงประชามติ และการให้ประชาชนมีสิทธิถอดถอนผู้บริหารได้ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความตระหนักให้ประชาชนเห็นความสำคัญของตนเองต่อท้องถิ่น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการรับรู้และแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง (ชูศักดิ์ เที่ยงตรง, 2518)

3. การปกครองท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล อันเป็นหลักการสำคัญของการกระจายอำนาจ เนื่องจากภารกิจของรัฐบาลมีขอบเขตกว้างและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันแต่ละท้องถิ่นก็มีสภาพปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกัน ประชาชนในพื้นที่จึงเป็นผู้ที่เข้าใจและสามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมที่สุด อีกทั้งกิจการบางประเภทเป็นเรื่องเฉพาะของพื้นที่ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอื่นหรือส่งผลกระทบต่อประเทศโดยรวม จึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการเอง การแบ่งบทบาทดังกล่าวช่วยให้รัฐบาลสามารถมุ่งเน้นการบริหารจัดการในประเด็นสำคัญระดับชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้การดำเนินงานของภาครัฐมีความคล่องตัวเพิ่มขึ้นด้วย

4. การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ทั้งด้านภูมิประเทศ ทรัพยากร ประชากร รวมถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น หน่วยงานปกครองท้องถิ่นซึ่งใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่จึงสามารถให้บริการและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นมากที่สุด

5. การปกครองท้องถิ่นถือเป็นเวทีสำคัญในการพัฒนาผู้นำทางการเมืองและการบริหารของประเทศในอนาคต เนื่องจากผู้บริหารท้องถิ่นได้สั่งสมประสบการณ์จากการทำงานทางการเมือง การลงเลือกตั้ง และการได้รับความไว้วางใจจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญต่อเส้นทางการเมืองในอนาคต อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการงานท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย

6. การปกครองท้องถิ่นโดยยึดหลักการกระจายอำนาจ ทำให้เกิดการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539)

สรุปได้ว่า การปกครองท้องถิ่นมีความสำคัญในฐานะรากฐานของระบอบประชาธิปไตย โดยทำหน้าที่เป็นสถาบันฝึกฝนประชาชนให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อีกทั้งส่งเสริมการปกครองตนเอง ผ่านกลไกประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การรับฟังเสียงประชาชน การออกเสียงประชามติ และการถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น นอกจากนี้ การปกครองท้องถิ่นยังช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลาง ทำให้รัฐสามารถมุ่งดำเนินภารกิจระดับชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะเดียวกัน ท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ตรงจุด เนื่องจากเข้าใจบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นแหล่งบ่มเพาะผู้นำทางการเมืองและการบริหารของประเทศในอนาคต และเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเองทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อันสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง

บทบาทและความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ (Public Services) ที่หลากหลายให้แก่ประชาชน ซึ่งบริการสาธารณะในที่นี้ อาจแปลความได้ง่าย ๆ ว่า หมายถึง บริการทั้งหลายที่จัดให้แก่สาธารณะเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ ดังนั้นแล้ว บริการสาธารณะจึงรวมถึงการจัดบริการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง อาทิเช่น การจัดการศึกษา การจัดระบบสาธารณสุข การดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย การจัดโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ หรือแม้แต่กระทั่งกิจการด้านการป้องกันประเทศของกองทัพ ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดบริการสาธารณะทั้งสิ้น ซึ่งภายใต้หลักการกระจายอำนาจ รัฐบาลจึงได้ถ่ายโอนอำนาจในการจัดบริการสาธารณะบางอย่างที่เป็นของรัฐบาลมาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ (สถาบันพระปกเกล้า, 2563)

สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม บริการสาธารณะครอบคลุมตั้งแต่การศึกษา สาธารณสุข ความสงบเรียบร้อย ไปจนถึงโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ภายใต้หลักการกระจายอำนาจ รัฐบาลได้ถ่ายโอนภารกิจด้านบริการสาธารณะบางส่วนจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เพื่อให้การจัดบริการสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ปัญหา และอุปสรรคกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น

มณีชัชวาล มณีศรี (2564) ได้สรุปปัญหากระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านการบริหารงานเนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบจะมีภาระหน้าที่ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

ทำให้ประสบปัญหาด้านการบริหารงานต่าง ๆ ทำให้การบริหารงานไม่คล่องตัวเท่าที่ควรโดยเฉพาะการกำกับของรัฐบาลส่วนกลางและส่วนภูมิภาคการดำเนินงานจะต้องอยู่ภายในกรอบและขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจมีผลให้การจัดทำบริการสาธารณะไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของราษฎรได้

2. ปัญหาด้านการบริหารการเงินและการคลัง แม้กฎหมายจะกำหนดให้การดำเนินภารกิจต่าง ๆ เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ในการจัดทำบริการสาธารณะทุกประเภทจำเป็นต้องมีงบประมาณที่เพียงพอ ซึ่งปัจจุบันรายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองยังมีปริมาณจำกัดและไม่สอดคล้องกับภารกิจ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องจัดสรรเงินอุดหนุนจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. ปัญหาด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงานบุคคลในบางส่วนยังขาดการยึดมั่นในระบบคุณธรรม (Merit System) อย่างเคร่งครัด โดยยังคงพบปัญหาการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองผ่านระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทำให้ขาดแรงจูงใจในการอุทิศตนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามหลักการปกครองตนเองที่ยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่ค่อนข้างต่ำ โดยส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่เพียงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นเท่านั้น ทว่ายังขาดการมีส่วนร่วมเชิงรุกในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

5. ปัญหาความซับซ้อนทับซ้อนของอำนาจหน้าที่: โครงสร้างการปกครองที่มีทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เดียวกัน รวมถึงการทับซ้อนของเขตพื้นที่รับผิดชอบระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) กับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก่อให้เกิดความสับสนแก่ประชาชนในการรับบริการ อีกทั้งยังส่งผลให้การบริหารงานขาดเอกภาพและเกิดความซ้ำซ้อนในการแก้ไขปัญหาพื้นที่

6. ความล่าช้าในการกระจายอำนาจโดยเฉพาะด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุขเนื่องจากหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคยังดำเนินการด้านนี้อยู่ ส่วนหนึ่งเกิดจากข้าราชการเกิดการต่อต้านที่จะย้ายไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาปัญหากระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น ข้างต้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางการวิเคราะห์ปัญหากระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น

มิติการวิเคราะห์	ประเด็นปัญหา	ลักษณะปัญหาเชิงประจักษ์	สาเหตุเชิงโครงสร้าง	ผลกระทบเชิงนโยบาย
การบริหารงาน	ความยืดหยุ่นในการบริหาร	การตัดสินใจและการดำเนินงานอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายและการกำกับจากส่วนกลาง	โครงสร้างกฎหมายและระบบราชการแบบรวมศูนย์	การจัดบริการสาธารณะไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชน
การบริหารการเงินการคลัง	ความเป็นอิสระทางการคลัง	รายได้ท้องถิ่นไม่เพียงพอต้องพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลาง	ฐานรายได้ท้องถิ่นจำกัด และระบบจัดสรรงบประมาณแบบรวมศูนย์	ท้องถิ่นขาดอำนาจตัดสินใจด้านงบประมาณและการพัฒนาไม่ยั่งยืน

ตารางที่ 1 ตารางการวิเคราะห์ปัญหากระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น (ต่อ)

มิติการวิเคราะห์	ประเด็นปัญหา	ลักษณะปัญหาเชิงประจักษ์	สาเหตุเชิงโครงสร้าง	ผลกระทบเชิงนโยบาย
การบริหารงาน	ความยืดหยุ่นในการบริหาร	การตัดสินใจและการดำเนินงานอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายและการกำกับจากส่วนกลาง	โครงสร้างกฎหมายและระบบราชการแบบรวมศูนย์	การจัดบริการสาธารณะไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของประชาชน
การบริหารการเงินการคลัง	ความเป็นอิสระทางการคลัง	รายได้ท้องถิ่นไม่เพียงพอ ต้องพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลาง	ฐานรายได้ท้องถิ่นจำกัด และระบบจัดสรรงบประมาณแบบรวมศูนย์	ท้องถิ่นขาดอำนาจตัดสินใจด้านงบประมาณ และการพัฒนาไม่ยั่งยืน
การบริหารทรัพยากรมนุษย์	ระบบคุณธรรม	การแต่งตั้งโยกย้ายและเลื่อนตำแหน่งไม่ยึดความรู้ความสามารถ	การแทรกแซงทางการเมืองและระบบอุปถัมภ์	บุคลากรขาดแรงจูงใจประสิทธิภาพองค์กรลดลง
การมีส่วนร่วมของประชาชน	กลไกการมีส่วนร่วม	การมีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในกระบวนการเลือกตั้ง	ขาดช่องทางและสถาบันรองรับการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย	ประชาธิปไตยท้องถิ่นอ่อนแอ การตรวจสอบภาครัฐไม่เข้มแข็ง
อำนาจหน้าที่	ความซ้ำซ้อนของภารกิจ	บทบาทหน้าที่ระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ไม่ชัดเจน	โครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นดำรงอยู่ควบคู่กัน	การดำเนินงานขาดเอกภาพ เกิดความซ้ำซ้อนของโครงการ
การกระจายอำนาจ	การถ่ายโอนภารกิจ	การโอนภารกิจด้านการศึกษาและสาธารณสุขล่าช้า	แรงต้านจากระบบราชการและความกังวลด้านความมั่นคงในอาชีพ	การกระจายอำนาจไม่สมบูรณ์ ท้องถิ่นไม่สามารถบริหารภารกิจหลักได้เต็มที่

1. ปัญหาด้านการบริหารงาน ปัญหานี้เกิดจากโครงสร้างกฎหมายและระบบราชการที่กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) แยกตามรูปแบบอย่างตายตัว ส่งผลให้การบริหารงานขาดความยืดหยุ่น อีกทั้งยังอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของรัฐบาลส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอย่างใกล้ชิด ทำให้การ

ตัดสินใจและการดำเนินงานต้องอยู่ในกรอบกฎหมายที่จำกัด จึงไม่สามารถปรับบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ปัญหาด้านการบริหารการเงินการคลัง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจและหน้าที่ตามกฎหมายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ฐานรายได้ของท้องถิ่นยังมีจำกัด ทั้งรายได้จากภาษีท้องถิ่นและรายได้อื่นไม่เพียงพอ ส่งผลให้ต้องพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางเป็นหลัก การพึ่งพาดังกล่าวทำให้ท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระทางการคลัง และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของส่วนกลางในการใช้จ่ายงบประมาณ

3. ปัญหาด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เป็นไปตามหลักคุณธรรมอย่างแท้จริง มีการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองท้องถิ่นและการใช้ระบบอุปถัมภ์ส่งผลให้การแต่งตั้ง โยกย้าย หรือเลื่อนตำแหน่งไม่ได้ยึดหลักความรู้ความสามารถเป็นสำคัญ สถานการณ์ดังกล่าวทำให้บุคลากรขาดขวัญและกำลังใจ และไม่เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและองค์กร

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้หลักการปกครองท้องถิ่นจะเน้นการปกครองตนเองของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมของประชาชนยังจำกัดอยู่เพียงการใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ประชาชนขาดช่องทางหรือกลไกในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย หรือการตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. ปัญหาการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ โครงสร้างการปกครองของไทยยังคงมีทั้งการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นควบคู่กัน ทำให้เกิดการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงาน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดกับองค์การบริหารส่วนตำบล ส่งผลให้เกิดความสับสนทั้งในระดับประชาชนและผู้ปฏิบัติงาน อีกทั้งยังทำให้การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ขาดเอกภาพและเกิดความซ้ำซ้อนของโครงการ

6. ปัญหาความล่าช้าในการกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจด้านการศึกษาและสาธารณสุขดำเนินไปอย่างล่าช้า เนื่องจากหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาคยังคงรักษาอำนาจหน้าที่ไว้ อีกทั้งข้าราชการบางส่วนต่อต้านการโอนย้ายไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากความกังวลด้านความมั่นคงในอาชีพและความก้าวหน้า

สรุปได้ว่า ปัญหากระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น มีลักษณะเชื่อมโยงกันในเชิงโครงสร้างอำนาจ กฎหมาย และวัฒนธรรมทางการเมือง การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กันทั้งการปรับโครงสร้างการกระจายอำนาจ การเสริมสร้างความเป็นอิสระทางการคลัง การพัฒนาระบบบุคลากรตามหลักคุณธรรม และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

แนวทางการเสริมสร้างการกระจายอำนาจให้มีประสิทธิภาพ

1. แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการบริหารงาน ควรปรับปรุงกฎหมายและโครงสร้างการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยลดข้อจำกัดเชิงรูปแบบและเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถออกแบบรูปแบบการบริหารและการให้บริการสาธารณะที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งปรับบทบาทของรัฐบาลกลางและส่วนภูมิภาคจาก “ผู้ควบคุมกำกับ” เป็น “ผู้สนับสนุนและกำกับเชิงนโยบาย” เพื่อเสริมสร้างความคล่องตัวในการตัดสินใจและการดำเนินงานของท้องถิ่น

2. แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการบริหารการเงินการคลัง ควรเพิ่มขีดความสามารถทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการขยายฐานรายได้ท้องถิ่น เพิ่มอำนาจในการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมที่เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่ รวมทั้งปรับระบบเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางให้เป็นลักษณะ “เงินอุดหนุนทั่วไป” มากกว่าเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข เพื่อเสริมสร้างความเป็นอิสระทางการคลังและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่

3. แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ควรพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยึดหลักคุณธรรม ความโปร่งใส และความสามารถเป็นสำคัญ ลดการแทรกแซงทางการเมืองและระบบอุปถัมภ์ พร้อมทั้งส่งเสริมระบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพอย่างชัดเจน เพื่อสร้างแรงจูงใจ ขวัญกำลังใจ และความเป็นมืออาชีพของบุคลากรท้องถิ่น

4. แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรพัฒนากลไกและช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่กระบวนการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ไปจนถึงการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เวทีประชาคม สภาประชาชน หรือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการรับฟังความคิดเห็น เพื่อเสริมสร้างการปกครองท้องถิ่นที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

5. แนวทางแก้ไขปัญหาการทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ ควรทบทวนและจัดระเบียบโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่างการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจและโครงการ โดยกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงส่งเสริมการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาในพื้นที่มีเอกภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. แนวทางแก้ไขปัญหาความล่าช้าในการกระจายอำนาจ ควรเร่งรัดการถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาและสาธารณสุขให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการสร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าในสายอาชีพแก่ข้าราชการที่โอนย้าย พร้อมทั้งปรับทัศนคติของหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้ยอมรับบทบาทของท้องถิ่นในฐานะผู้จัดบริการสาธารณะที่ใกล้ชิดและเข้าใจประชาชนมากที่สุด

สรุปได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาการปกครองท้องถิ่น ควรมุ่งปรับโครงสร้างและกฎหมายให้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นออกแบบการบริหารและการให้บริการสาธารณะให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ พร้อมปรับบทบาทส่วนกลางจากผู้ควบคุมเป็นผู้สนับสนุนเชิงนโยบาย ควบคู่กับการเสริมสร้างความเป็นอิสระทางการคลังผ่านการขยายฐานรายได้และปรับระบบเงินอุดหนุนให้ยืดหยุ่นมากขึ้น อีกทั้งต้องพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักคุณธรรมและความเป็นมืออาชีพ ลดการแทรกแซงทางการเมือง พร้อมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบในทุกขั้นตอนการบริหาร

องค์ความรู้ใหม่

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยฐานราก การมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการศึกษาพบว่า แม้ประเทศไทยจะมีพัฒนาการด้านการกระจายอำนาจมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างหลายด้าน ทั้งความไม่ชัดเจนของอำนาจหน้าที่ ข้อจำกัดด้านการคลัง การบริหารบุคลากร และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่ทั่วถึง ดังนั้น การพัฒนาระบบการกระจายอำนาจจึงจำเป็นต้องอาศัยการปรับโครงสร้างการบริหาร การเสริมสร้างความเป็นอิสระของท้องถิ่น การพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างความสมดุลระหว่างการกำกับดูแลของรัฐส่วนกลางกับการปกครองตนเองของท้องถิ่น เพื่อให้การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ดังภาพประกอบองค์ความรู้ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 วงจรการเสริมสร้างการกระจายอำนาจให้มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบทั้ง 6 ด้านมิได้ดำเนินไปแบบเส้นตรง แต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องในลักษณะวงจรย้อนกลับ กล่าวคือ เมื่อมีการปรับปรุงโครงสร้างและกฎหมายด้านการบริหารงานให้ยืดหยุ่นมากขึ้น จะเปิดพื้นที่ให้ท้องถิ่นสามารถตัดสินใจและดำเนินนโยบายได้อย่างคล่องตัว ซึ่งจะนำไปสู่ความจำเป็นในการเสริมสร้างศักยภาพทางการคลังให้เพียงพอรองรับภารกิจที่เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน เมื่อท้องถิ่นมีทรัพยากรทางการเงินมากขึ้น ก็ยิ่งต้องพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเป็นมืออาชีพ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณเกิดความคุ้มค่าและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้จริง ในอีกด้านหนึ่ง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับไปยกระดับคุณภาพการบริหารงานและการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่มากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน การจัดระเบียบอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนและลดความซ้ำซ้อนจะช่วยลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ทำให้การถ่ายโอนภารกิจสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และเมื่อการถ่ายโอนภารกิจสำเร็จ จะยิ่งตอกย้ำความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมาย การคลัง และบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วงจรทั้งหมดหมุนเวียนพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง

ในเชิงการจัดลำดับความสำคัญ การปฏิรูปควรเริ่มจาก “การปรับโครงสร้างอำนาจและกฎหมาย (ด้านที่ 1 และ 5)” เป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน ที่กำหนดขอบเขตอำนาจ บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น หากโครงสร้างอำนาจยังไม่ชัดเจนหรือยังมีลักษณะรวมศูนย์สูง การปฏิรูปด้านอื่นจะไม่สามารถดำเนินได้อย่างเต็มศักยภาพ ลำดับถัดมา คือ “การเสริมสร้างความเป็นอิสระทางการคลัง (ด้านที่ 2)” ซึ่งเป็นกลไกสนับสนุนสำคัญให้ท้องถิ่นสามารถปฏิบัติภารกิจได้จริง จากนั้นจึงเป็น “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ด้านที่ 3)” เพื่อรองรับการใช้อำนาจและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับ “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (ด้านที่ 4)” ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบและสร้างความชอบธรรม และในระยะต่อมาจึงเร่งรัด “การถ่ายโอนภารกิจ (ด้านที่ 6)” อย่างเป็นระบบและมีกรอบเวลาชัดเจน

สรุป

การกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการจัดบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะดำเนินนโยบายกระจายอำนาจมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายทศวรรษ แต่อุปสรรคเชิงโครงสร้าง อำนาจ กฎหมาย และวัฒนธรรมทางการเมืองยังคงส่งผลให้การปกครองท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระและประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการบริหารงาน การเงินการคลัง การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่และความล่าช้าในการถ่ายโอนภารกิจสำคัญ

การเสริมสร้างการกระจายอำนาจให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยปรับบทบาทของรัฐส่วนกลางจากผู้ควบคุมกำกับไปสู่ผู้สนับสนุนเชิงนโยบาย เพิ่มความเป็นอิสระและศักยภาพทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความเป็นมืออาชีพ สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม และจัดระเบียบโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นให้ชัดเจน

การกระจายอำนาจที่แท้จริงมิได้เป็นเพียงการถ่ายโอนภารกิจหรืออำนาจตามตัวบทกฎหมายเท่านั้น หากแต่ต้องมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นในฐานะฐานรากของประชาธิปไตย ส่งเสริมการปกครองตนเองของประชาชน และนำไปสู่การจัดบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เท่าเทียม และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 1. ปรับบทบาทกระทรวงมหาดไทยจาก “ผู้ควบคุม” เป็น “ผู้กำกับเชิงนโยบาย” เน้นผลลัพธ์ ลดการอนุมัติล่วงหน้า และใช้ระบบติดตามประเมินผลภายหลังผ่านดิจิทัล 2. เพิ่มความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่น โดยกำหนดสัดส่วนรายได้ที่ชัดเจน ขยายอำนาจจัดเก็บรายได้ และจัดตั้งกองทุนลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ และ 3. จัดทำแผนถ่ายโอนภารกิจที่มีกรอบเวลา ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ เพื่อเร่งการกระจายอำนาจอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทยว่าด้วยทฤษฎี แนวคิด และหลักการ. กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). การปกครองท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัทพิฆเนศ พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

ชูศักดิ์ เที่ยงตรง. (2518). การบริหารการปกครองท้องถิ่นของไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2569). การปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://shorturl.asia/3qPCs.

นภาจรี จิวะนันทประวัติ. (2557). การปกครองท้องถิ่น-ประชาธิปไตยใกล้มือประชาชน. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://shorturl.asia/TAxmb.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2544). การปกครองท้องถิ่นฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: บริษัท พี. เพลส จำกัด.

_____. (2545). การปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2535). การปกครองท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.

ภิรมย์พร ไชยยนต์. (2557). การกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น: ศึกษากรณีการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในระดับจังหวัด (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มณีชัชวาล มณีศรี. (2564). ทางเลือกที่น่าสนใจต่อการแก้ไขปัญหาการกระจายอำนาจของท้องถิ่นไทยในภาพรวม. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 3(5), 65–84.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สถาบันพระปกเกล้า. (2563). ชุดวิชา แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2550). กฎหมายการปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2558). 15 ปี การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

เสกสรร ตันติวนิช. (2562). แนวคิดกระบวนการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแนวโน้มการปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต. Journal of Administrative and Management, 7(1), 80–85.

Heywood, A. (1992). Political Ideologies: An Introduction. London: Macmillan.

Mannor, J. (1999). The Political Economy of Democratic Decentralization. Washington, D.C.: World Bank.

บทความวิชาการ

พนันออนไลน์ : ปัญหาสังคมและข้อเสนอเชิงนโยบาย

ONLINE GAMBLING: A SOCIAL PROBLEM AND POLICY PROPOSALS

พิชญะ แสงชาญชัย*
Pichaya Saengcharnchai*
พิชญานิน คลินิก
Pichayanin Clinic
*Corresponding Author E-mail: pichayamind@gmail.com
Received January 10, 2026; Revised April 1, 2026; Accepted April 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพนันออนไลน์ซึ่งเป็นปัญหาสังคม การบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอและอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในระยะยาว ทั้งการผลักผู้เล่นเข้าสู่ตลาดใต้ดิน การตีตราผู้มีปัญหา และการขาดระบบการเยียวยาอย่างเป็นรูปธรรม หลายประเทศจึงปรับกรอบนโยบาย โดยมองการพนันออนไลน์ไม่ใช่ความล้มเหลวทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล แต่เป็นผลลัพธ์จากสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพฤติกรรมเสี่ยง การเข้าถึงได้ตลอด 24 ชั่วโมง การออกแบบแพลตฟอร์มที่กระตุ้นให้เล่นต่อเนื่องและการโฆษณาเชิงจูงใจ จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพนันออนไลน์โดยถอดบทเรียนจากต่างประเทศ และปรับเป็นมาตรการที่สามารถดำเนินการได้จริงภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจและโครงสร้างรัฐของประเทศไทย การจัดการปัญหาพนันออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยนโยบายที่เป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติจริง มีตัวชี้วัด ประเมินและติดตามผล ทบทวน และปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนี้ 1. นโยบายเชิงกฎหมาย 2. นโยบายการควบคุมและกำกับดูแล 3. นโยบายการป้องกันปัญหาผู้เล่น และ 4. นโยบายการรักษาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้ นโยบายควรเป็นแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกรอบกฎหมาย การควบคุม การป้องกัน การรักษาและฟื้นฟูเข้าด้วยกัน การจัดการปัญหาเชิงระบบจึงต้องอาศัยนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองประชาชนและลดผลกระทบทางสังคมในระยะยาว โดยเปลี่ยนจากการปราบปรามเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาพนันออนไลน์ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พนันออนไลน์, ปัญหาสังคม, ข้อเสนอเชิงนโยบาย

Abstract

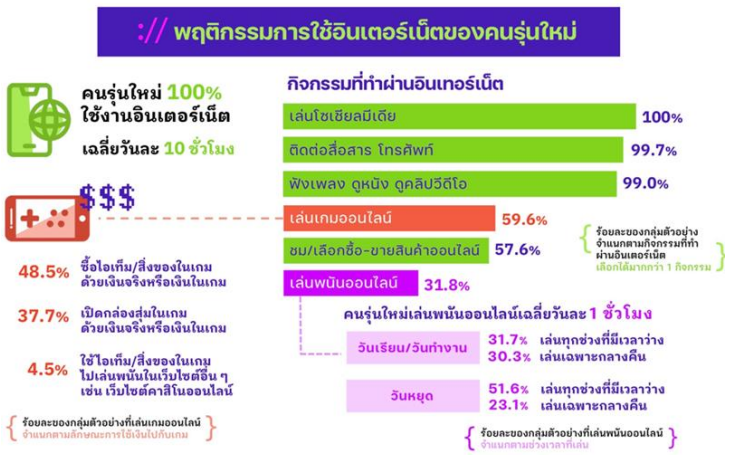
This academic article aimed to study online gambling as a social problem, for which law enforcement alone is insufficient. This can also lead to long-term social consequences, pushing offenders into the underground market, stigmatizing those with problems, and the lack of concrete remedies. As a result, many countries are adjusting their policy frameworks. Viewing online gambling not as a moral failure of individuals, but rather as a result of an environment conducive to risky behavior, 24 hours accessibility, is a viable option. The design of platforms that encourage continued play, and the use of persuasive advertising. Policy recommendations for addressing online gambling problems is offered by drawing lessons from other countries and adapted them into measures that can be practically implemented within

the social, economic, and state structure of Thailand. Effectively managing online gambling problems requires concrete policies that are practically implemented, with indicators, evaluation, and monitoring of results, as well as reviews and adjustments to keep pace with rapidly changing circumstances. This includes 1. Legal policies, 2. control and regulatory policies, 3. policies for preventing gambling problems, and 4. policies for treating and rehabilitating those affected. Furthermore, the policy should be integrated, linking legal frameworks, control, prevention, treatment, and rehabilitation. Therefore, addressing the problem systematically requires policies that prioritize public protection and minimize long-term social impacts, shifting from repression to education and providing accurate information. This approach will help prevent and resolve online gambling problems sustainably.

Keywords: Online Gambling, Social Problem, Policy Proposals

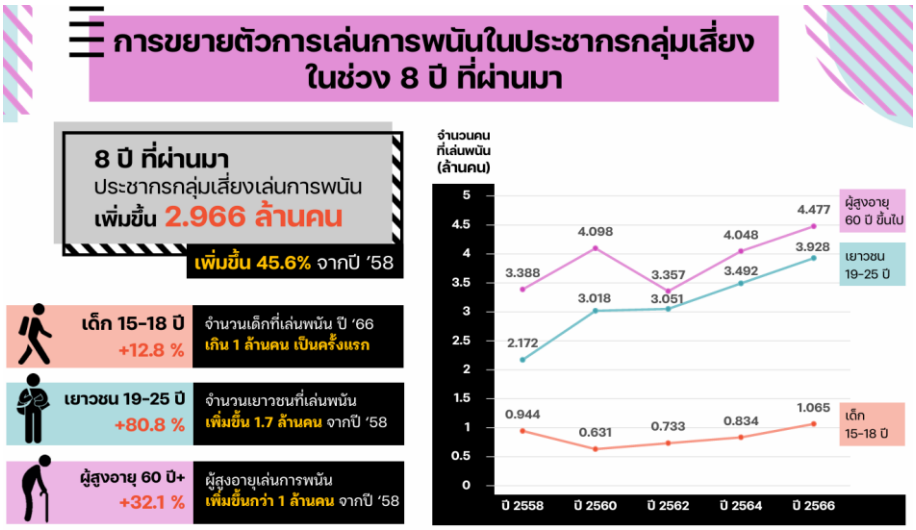
บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนทั่วโลก การพนันออนไลน์ (Online Gambling) ได้กลายเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เข้าถึงง่าย สะดวก และขยายตัวอย่างรวดเร็วผ่านมือถือและแพลตฟอร์มดิจิทัล ทำให้กิจกรรมนี้ไม่จำกัดเฉพาะในบ่อนพนันแบบเดิมอีกต่อไป การพนันออนไลน์จึงระบาดหนักด้วยเทคโนโลยีที่ทำให้เข้าถึงง่ายและมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งสลากกินแบ่งออนไลน์ พนันบอล หรือเกมออนไลน์อื่น ๆ อีกทั้งเด็กและเยาวชนมีการใช้สมาร์ทโฟนสูงขึ้นมาก ทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเป้าหมายและเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการถูกชักจูงเข้าสู่การพนันออนไลน์ ซึ่งกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน และเป็นต้นเหตุของอาชญากรรมร้ายแรงหลายคดี การปราบปรามยังไม่ครอบคลุม แม้จะมีการปิดเว็บไซต์พนัน แต่ผู้กระทำผิดสามารถเปิดช่องทางใหม่ได้รวดเร็ว การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอและอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในระยะยาว ส่งผลให้ประเทศไทยกำลังเผชิญความท้าทายในการป้องกันปัญหาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากการพนันออนไลน์ที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บริบทที่ระบบกฎหมายและมาตรการของรัฐยังไม่ทันสมัยพอรองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนี้

ภาพที่ 1 พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของคนรุ่นใหม่
ที่มา: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2566)

สถานการณ์พนันในสังคมไทย ปี 2566 โดยศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ เก็บข้อมูลประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ใน 24 จังหวัด ระหว่างวันที่ 15 พฤศจิกายน - 27 ธันวาคม พ.ศ. 2566 รวม 7,131 ตัวอย่าง พบว่า คนไทย 99.3% มีบุคคลรอบตัวเล่นการพนัน โดย 21% ของกลุ่มเด็ก และ 26% ของกลุ่มเยาวชน พบเห็นบุคคลรอบตัวเล่นการพนันมีผลทำให้รู้สึกอยากเล่นพนันในระดับมากถึงมากที่สุด ที่น่าเป็นห่วงคือ มีคนไทยมากถึง 63.1% หรือประมาณ 34.51 ล้านคน เล่นการพนัน โดยพบเด็ก (อายุ 15-18 ปี) เล่นพนันทะลุหลักล้านคือมีมากถึง 1.065 ล้านคน เพิ่มขึ้นถึง 2.31 แสนคนเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2564 และพบเยาวชน (อายุ 19-25 ปี) เล่นการพนัน 3.92 ล้านคน ผู้สูงวัย อายุ 60 ปีขึ้นไป เล่นการพนัน 4.47 ล้านคน ทั้งสองกลุ่มมีจำนวนคนเล่นพนันสูงกว่าปี 2564 กลุ่มละประมาณกว่า 4 แสนคน (ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน, 2566)

ภาพที่ 2 การขยายตัวการเล่นการพนันในประชากรกลุ่มเสี่ยงในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา
ที่มา: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2566)

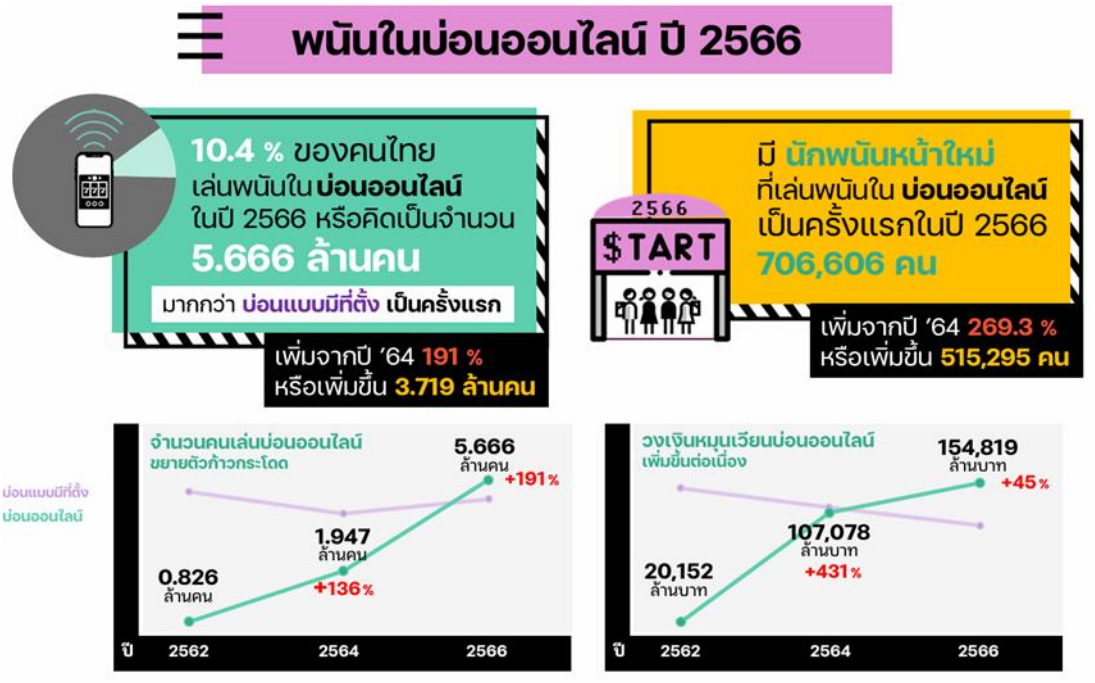
สถานการณ์การพนันออนไลน์ในประเทศไทย

สถานการณ์การพนันในประเทศไทยยังน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะการพนันออนไลน์ที่รุนแรงขึ้น ในเวชปฏิบัติทางจิตเวชได้พบผู้ที่มีปัญหาเสพติดการพนันออนไลน์มากขึ้นในระยะหลัง เนื่องจากเป็นรูปแบบบ่อนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้จากทุกที่และทุกเวลาผ่านการใช้สมาร์ตโฟน ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีธุรกรรมออนไลน์ทำให้การโอนเงินและการรับเงินที่เกี่ยวข้องกับการเล่นพนันสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว จึงเปิดโอกาสที่ทำให้ผู้เล่นเกิดการเสพติดการพนันได้ง่ายขึ้น (พิชัย แสงชาญชัย, 2565) มีการเล่นผ่านแพลตฟอร์มที่เข้าถึงง่าย มีการใช้ผู้มีอิทธิพลทางความคิด (influencers) โฆษณา ชวนเชื่อ ชักชวนเด็กและเยาวชนเข้าสู่ระบบมากขึ้น ปัญหานี้ยังเชื่อมโยงกับแก๊งคอลเซ็นเตอร์หรือสแกมเมอร์ที่ใช้ประเทศไทยเป็นฐานหรือหลอกคนไทยโดยตรง นอกจากนี้ยังมีประเด็นการบังคับใช้กฎหมายที่ต้องเข้มงวดขึ้นและการแก้ไขปัญหาเชิงรุกที่ต้องทำควบคู่กันไป ทั้งการให้ความรู้ การบำบัด และการป้องกันการเข้าถึงสำหรับกลุ่มเสี่ยง โดยรวมแล้ว ปัญหาพนันยังคงเป็นวาระสำคัญที่สังคมต้องจับตามองต่อเนื่อง โดยเฉพาะในรูปแบบ “การพนันออนไลน์” ที่เข้าถึงง่ายและกระจายเป็นวงกว้างในกลุ่มเด็กและเยาวชน สรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. สถิติและกลุ่มเสี่ยง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับสถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย เครือข่ายเด็กมีภูมิ Youth Club แถลงผลการเฝ้าระวังเว็บไซต์พนัน ปี พ.ศ. 2567 ในหัวข้อ

“พนันออนไลน์สุดท้าย คือ หายนะ” เพราะมีเด็กและเยาวชนไทยเข้าสู่วงจรการพนันหน้าใหม่มากกว่า 700,000 คน โดยรวมมีเด็กและเยาวชนเกี่ยวข้องกับการพนันเกือบ 5 ล้านคน และคนไทยกว่า 99% มีบุคคลรอบตัวเล่นพนัน ในกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุ 15-25 ปี เห็นบุคคลรอบตัวเล่นพนันแล้วทำให้รู้สึกอยากเล่นตามถึง 47% นอกจากนี้ ยังพบนักพนันหน้าใหม่ที่เล่นพนันออนไลน์เป็นครั้งแรกกว่า 7 แสนคน (ข่าวออนไลน์7HD, 2568)

2. แนวโน้มและประเด็นสำคัญที่สะท้อนสถานการณ์ของปัญหา การเติบโตของธุรกิจพนันออนไลน์ในประเทศไทยส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะนักเรียนในระบบการศึกษา รายงานล่าสุดพบปัจจัยหลักที่ดึงดูดเด็กและเยาวชนเข้าสู่วงการพนัน ได้แก่ ความอยากได้เงินทางลัด การชักชวนจากเพื่อนและรุ่นพี่ รวมถึงการโฆษณาเครดิตฟรีที่สร้างความเข้าใจผิดว่าเป็นโอกาสในการสร้างรายได้โดยไม่มีความเสี่ยง จุดเริ่มต้นของการติดพนันมักเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความต้องการเงิน ความอยากรู้อยากลอง และความสนุกตื่นเต้น ซึ่งเมื่อเล่นครั้งแรกและได้รับเงินจะเกิดความรู้สึกว่าการพนันเป็นวิธีการหาเงินที่ง่ายและรวดเร็ว นอกจากนี้ ปัจจัยแวดล้อมยังมีส่วนสำคัญ โดยครอบครัวที่มีคนเล่นพนันจะทำให้มีต้นแบบและมองว่า การเล่นพนันเป็นเรื่องปกติ ซ้ำยังมีการโฆษณาเครดิตฟรีที่ดึงดูดให้เยาวชนทดลองเล่นโดยไม่ต้องลงทุน (กรุงเทพธุรกิจ, 2568) อีกทั้งเทคโนโลยีทำให้การพนันพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ ทั้งเชิญชวนและกระตุ้นความสนใจให้เข้าถึงได้ตลอด 24 ชั่วโมง ผ่านสื่อต่าง ๆ หลากหลายช่องทาง และมีการใช้กลยุทธ์จูงใจ รวมถึงใช้ผู้มีอิทธิพลทางความคิด (influencers) โฆษณาชวนเล่นพนัน เช่น เสนอให้เล่นฟรี โบนัสรายวัน หลอกว่า ไม่ใช่เกมพนัน หลอกว่าเป็นเว็บไซต์พนันถูกกฎหมาย จูงใจให้เล่นต่อเนื่องด้วยโบนัสเซ็กอินรายวัน จึงทำให้เยาวชนและคนรุ่นใหม่ตกเป็นเป้าหมายหลัก (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568)

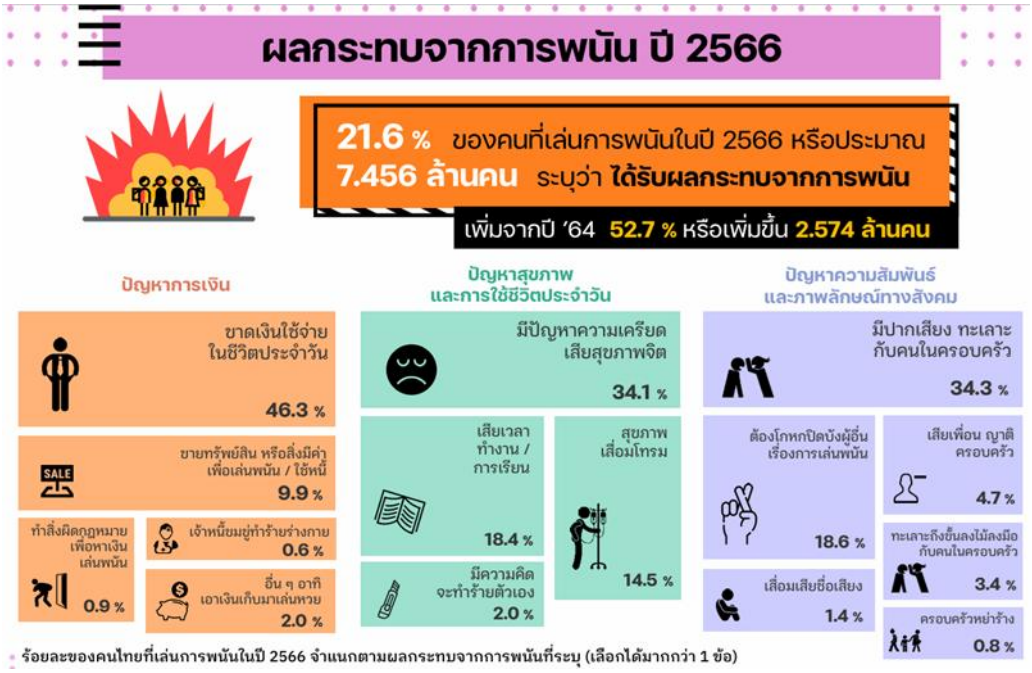

ภาพที่ 3 พนันในบ่อนออนไลน์ ปี 2566
ที่มา: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2566)

3. ผลกระทบทางสังคมและข้อกังวล ในยุคความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ผู้ประกอบการพนันออนไลน์ปรับกลยุทธ์อย่างรวดเร็ว มีการโฆษณาชักชวนของเว็บไซต์พนัน ดึงดูดนักพนันหน้าเก่าและหน้าใหม่เข้าสู่วงจรติดการพนัน ถือว่าเป็น “การพนันอย่างเข้ม” ที่เปิดโอกาสให้แก้มือได้ทันที เล่นได้ทุกที่ทุกเวลาและเพิ่มเงินเดิมพันให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ เสี่ยงเป็นโรคติดพนัน โรคทางจิตเวชเหมือนการติดสารเสพติด นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่น อาชญากรรม การฟอกเงิน การติดหนี้นอกระบบ ความเครียด ความรุนแรง การก่ออาชญากรรม รวมถึงปัญหาสุขภาพจิตซึมเศร้า หรือฆ่าตัวตาย (สำนักข่าว Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567)

ผลกระทบของการพนันออนไลน์

การพนันออนไลน์ไม่เพียงก่อผลเสียกระทบต่อผู้เล่นเองเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปถึง ครอบครัว ชุมชน ระบบสาธารณสุข และเศรษฐกิจของประเทศและระดับโลก ดังนี้

ภาพที่ 4 กระทบจากการพนัน ปี 2566
ที่มา: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2566)

1. ผลกระทบต่อบุคคลและครอบครัว ปัญหาการติดการพนัน (Problem Gambling) ส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น ความเครียด หนี้สิน ความวิตกกังวล ซึมเศร้า ฆ่าตัวตาย (Wardle et al., 2024)

2. ผลกระทบต่อสังคม การเพิ่มขึ้นของพฤติกรรมผิดกฎหมาย เช่น มิจฉาชีพ ยืมเงิน การโกงเงินเพื่อหาเงินเล่นพนัน (พยัคฆ์น้อย, 2566)

ผลกระทบในระดับโลก: องค์การอนามัยโลก (WHO) ระบุว่า การพนันรวมถึงพนันออนไลน์เป็นปัญหาสุขภาพจิต ความเครียดทางการเงิน ปัญหาความสัมพันธ์ ปัญหาทางอาชีพ/การเรียนได้ ส่งผลกระทบถึงระดับการฆ่าตัวตาย (World Health Organization, 2024)

นโยบายประเทศต่าง ๆ ในการป้องกันปัญหาพนันออนไลน์

นโยบายประเทศต่าง ๆ เช่น ฟินแลนด์ นอร์เวย์ เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร (United Kingdom) ฯลฯ มีนโยบาย Limit-Setting, Pre-commitment, GamStop, และ Self-Exclusion โดยการลงทะเบียนยกเว้นตนเองจากการพนันออนไลน์ ก่อนที่จะเข้าระบบจะมีการกำหนดข้อจำกัด การสมัครใจหรือข้อผูกพันให้ผู้เล่นตั้งขีดจำกัดเงินเดิมพัน, กำหนดเวลาเล่น (Marionneau et al., 2025) เพื่อป้องกันปัญหา “การเล่นพนันลุกลามอย่างรวดเร็ว” (Anderson, 2025) และมีการตรวจสอบพฤติกรรมผู้เล่นเพื่อเข้าแทรกแซง เป็น “กรอบกำกับดูแลเชิงรุก” ในการเฝ้าระวังและแทรกแซงผู้ที่อาจมีปัญหา (World Casino News, 2025)

ทั้งนี้ หนึ่งในโมเดลที่หลายประเทศอ้างอิงถึงคือนโยบายของประเทศสิงคโปร์ ซึ่งการพนันทุกประเภทรวมทั้งพนันออนไลน์ถือว่าผิดกฎหมาย เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตหรือยกเว้นตามกฎหมายเท่านั้น (Gambling Regulatory Authority, 2025) โดยหน่วยงานหลักที่กำกับดูแลคือ National Council on Problem Gambling (NCPG) ดำเนินงานด้านความเสี่ยงและปัญหาการพนัน รวมถึงแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยมีบทบาทในการรณรงค์สร้างความตระหนักด้านปัญหาการพนัน ให้บริการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้มีปัญหาผ่าน National Problem Gambling Helpline และดำเนินมาตรการ Self-Exclusion, Family Exclusion, และ Visit Limits สำหรับผู้ที่ต้องการจำกัดการเข้าถึงบริการการพนัน ขณะที่ Gambling Regulatory Authority (GRA) มีหน้าที่กำกับดูแลการออกใบอนุญาต การบังคับใช้และนโยบายเพื่อลดอันตรายจากการพนัน นอกจากนี้ยังมีมาตรการสำคัญเพื่อป้องกันปัญหาการพนันออนไลน์ เช่น

- อนุญาตเฉพาะผู้ให้บริการที่ได้รับใบอนุญาต เช่น Singapore Pools สำหรับการเดิมพันกีฬาและหวยออนไลน์
- ห้ามเว็บไซต์พนันออนไลน์ที่ไม่ได้รับอนุญาต และบล็อกเว็บไซต์นั้นจากอินเทอร์เน็ต
- กำหนดอายุขั้นต่ำ และระบบยืนยันตัวตน
- ธนาคารและช่องทางการชำระเงินถูกควบคุมเพื่อจำกัดการโอนเงินไปยังเว็บพนันที่ผิดกฎหมาย
- ระบบ Pre-Commitment ให้ผู้เล่นกำหนดขีดจำกัดการเล่นและใช้จ่าย
- การฝึกอบรมพนักงานผู้ให้บริการให้สังเกตอาการของปัญหาพนัน
- จัดวางข้อมูลและการช่วยเหลือด้านปัญหาการพนันแก่ผู้เข้าร่วม
- การควบคุม การโฆษณา ของการพนันให้เหมาะสมและไม่เข้าถึงกลุ่มเปราะบาง
- ผู้เล่นที่เข้าร่วมบริการผิดกฎหมายจะมีโทษทั้งปรับและจำคุก
- มีระบบเฝ้าระวังและบังคับปรับปรุงมาตรการอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองภัยใหม่ ๆ.
- แนวทางนี้ “Zero Tolerance” ทำให้โครงสร้างทั้งซอฟต์และฮาร์ดแวร์อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอย่างเข้มแข็ง
- มาตรการเสริมเพื่อป้องกันปัญหาพนัน โดยการห้ามเยาวชนอายุต่ำกว่า 21 ปีเข้าร่วมการพนัน และเข้าถึงแพลตฟอร์มที่ผิดกฎหมาย (รวมกรณีออนไลน์) และการร่วมมือระหว่าง Ministry of Home Affairs และ Ministry of Social and Family Development เพื่อคุ้มครองกลุ่มเปราะบางและเยาวชนจากการถูกชักชวนเข้าสู่การพนันออนไลน์ผิดกฎหมาย (Ministry of Home Affairs (Singapore), 2025)

ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อป้องกันปัญหาพนันออนไลน์

เพื่อการป้องกันและลดผลกระทบของการพนันออนไลน์ต่อสังคมโดยการถอดบทเรียนจากต่างประเทศและปรับเป็นมาตรการที่สามารถดำเนินการได้จริงภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างรัฐของประเทศไทย จำเป็นต้องมีการพัฒนากรอบนโยบายและมาตรการ ดังนี้

1. ปรับปรุงกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ประเทศไทยควรเร่งปรับปรุงพระราชบัญญัติการพนันให้ทันสมัย รองรับนิยามและมาตรการควบคุมการพนันออนไลน์อย่างชัดเจน พร้อมระบบบังคับใช้ที่เข้มแข็ง ป้องกันการเข้าถึงของเด็กและเยาวชน ลดช่องโหว่ในระบบออนไลน์ เพราะกฎหมายภายในของประเทศไทยบางมาตราได้กำหนดโทษไว้สูงกว่า แต่กลับไม่นิยามถึงการกระทำความผิดในประเด็นการพนันออนไลน์ ดังนั้น ควรกำหนดคำนิยามคำว่า การพนันให้รวมถึงการพนันในรูปแบบออนไลน์ และรัฐควรออกแนวปฏิบัติควบคุมผู้ให้บริการที่ใช้อินเทอร์เน็ต ทุกหน่วยงานต้องมีการจำกัดการเข้าถึงข้อมูลที่เข้มงวด และมีบทลงโทษรวมไปถึงการปฏิบัติต่อผู้เล่นการพนัน นอกจากจะลงโทษบุคคลเหล่านี้ตามกฎหมายแล้วนั้น ควรที่จะต้องทำการให้คนกลุ่มนี้ได้รับการบำบัดรักษาทางร่างกายและจิตใจด้วย (Duangsawat et al., 2023)

2. นโยบายการควบคุมและกำกับดูแล การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อควบคุมและกำกับดูแล รวมทั้งหน่วยงานด้านกฎหมายเพื่อช่วยลดช่องว่างของการใช้กฎหมายในต่างประเทศและยับยั้งเว็บไซต์พนันผิดกฎหมายข้ามพรมแดน กลไกการรายงานและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐควรจัดตั้งระบบรายงานข้อมูลการเล่นพนันออนไลน์และผลกระทบเชิงสังคม ตลอดจนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อประเมินผลมาตรการที่นำไปใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนานโยบายตามข้อมูลจริง เพราะมาตรการควบคุมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากขาดการกำกับดูแลเชิงนโยบายที่มีความต่อเนื่องและโปร่งใส การกำกับดูแลผู้ประกอบการให้มีการติดตามพฤติกรรมผู้เล่นอย่างต่อเนื่อง โดยมีหน้าที่ในการแทรกแซงเมื่อพบพฤติกรรมเสี่ยง (กรุงเทพธุรกิจ, 2568) ดังนี้

- บล็อกเว็บไซต์และแอปอย่างเป็นระบบ ทำงานร่วมคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ใช้ AI และฐานข้อมูลกลางแทนการบล็อกแบบราย URL

- ตัดวงจรการเงิน ให้ธนาคารและ e-wallet ตรวจจับธุรกรรมเสี่ยงพนัน และสร้าง “บัญชีดำธุรกรรมพนัน” คล้ายระบบป้องกันการฟอกเงิน

- ควบคุมการโฆษณาและอินฟลูเอนเซอร์ ห้ามโฆษณาแฝง เช่น รีวิว แจกเครดิตฟรี ชวนเล่นในโซเชียล และเพิ่มโทษต่อผู้มีชื่อเสียงที่ส่งเสริมพนันออนไลน์

- การควบคุมโฆษณาและการตลาด ต้องมีกฎหมายควบคุมการโฆษณาพนันออนไลน์บนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ที่ห้ามการส่งเสริมไปยังกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เพื่อไม่ให้เนื้อหาการเล่นพนันมีอิทธิพลต่อนักเรียนและคนรุ่นใหม่

3. นโยบายการศึกษาและส่งเสริมภูมิคุ้มกันสังคม ระบบการศึกษาควรมีหลักสูตรรู้เท่าทันการพนันออนไลน์ตั้งแต่ระดับมัธยม เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความเข้าใจในความเสี่ยงและผลเสีย เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมต่อพฤติกรรมเสี่ยงนี้อย่างยั่งยืน การบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะชีวิตและการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในระบบการศึกษา รวมถึงการส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และสื่อมวลชนในการเฝ้าระวังและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง ควบคุม “การเข้าถึง” แทนการเน้นจับกุมผู้เล่นรายย่อย (สำนักข่าว Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567) ดังนี้

- จัดตั้งระบบ “ห้ามตัวเองเล่นพนัน (Self-Exclusion)” เพื่อขอระงับการเข้าเล่นแบบชั่วคราวหรือถาวรได้

- จำกัดการเข้าถึงและเงื่อนไขการเล่น การกำหนดอายุ (Age Verification) เพื่อป้องกันเด็กและเยาวชนเข้าถึงเกมออนไลน์ได้ง่าย

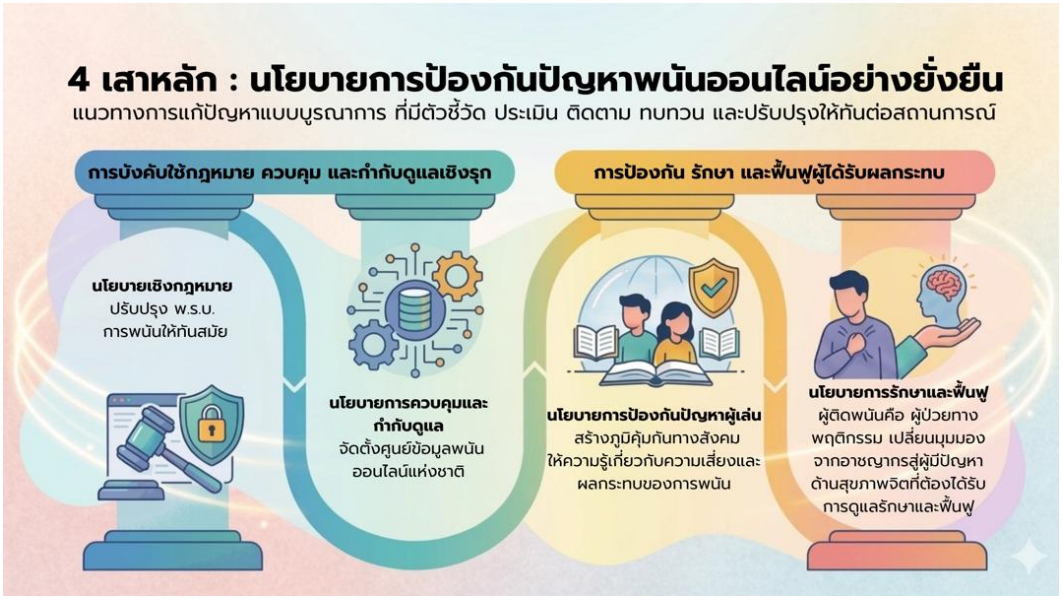
- การตั้งข้อตกลงกับตนเองล่วงหน้าก่อนเริ่มเล่น (Pre-Commitment) เพื่อป้องกันการตัดสินใจตามอารมณ์ เช่น เลือกวงเงินและเวลาเล่นก่อนสมัคร มีการตั้งระบบการพักเล่น (Cool-off Period) หากใช้เงินครบกำหนดจะถูกล็อกบัญชี 24 ชั่วโมง และจะไม่สามารถเพิ่มวงเงินในช่วงเวลาที่กำหนดได้

- การตั้งค่าขีดจำกัด (Limit-Setting) ให้ผู้เล่นต้องระบุเพดานทุนก่อนเล่นจริง เช่น วงเงินเล่นสูงสุด 500 บาท เล่นไม่เกิน 30 นาทีต่อวัน มีการเปิดระบบการแจ้งเตือนเมื่อใช้เงินหรือเวลาใกล้ถึงขีดจำกัด

4. การสนับสนุนบริการบำบัดและฟื้นฟู รัฐควรที่จะต้องพัฒนาระบบการรักษาและฟื้นฟูที่ “เข้าถึงง่ายไม่ตีตรา” ครอบคลุมการให้คำปรึกษา การบำบัดทางจิตสังคม การฟื้นฟูด้านอาชีพและความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อป้องกันการกลับไปกระทำซ้ำ เช่น สายด่วนเฉพาะด้านการพนัน (แยกจากยาเสพติด) คลินิกปรึกษาออนไลน์แบบไม่เปิดเผยตัวตน กลุ่มบำบัดออนไลน์ ฯลฯ ควรพัฒนาบริการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาการพนัน รวมถึงบริการปรึกษาฟรี ผ่านสายด่วนหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้การช่วยเหลือเข้าถึงง่ายและปลอดภัย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาข้อมูลและได้รวบรวมข้อเสนอเชิงนโยบายจากนักวิชาการ รวมทั้งความคิดเห็นของผู้นิพนธ์บทความนี้ในมุมมองด้านรัฐประศาสนศาสตร์นั้น นโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพนันออนไลน์จะต้องเป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติจริง มีตัวชี้วัด ประเมินและติดตามผล ทบทวนและปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนี้

ภาพที่ 5 องค์ความรู้เรื่อง 4 เสาหลัก : นโยบายการป้องกันปัญหาพนันออนไลน์อย่างยั่งยืน

1.นโยบายเชิงกฎหมาย เร่งปรับปรุงพระราชบัญญัติการพนันให้ทันสมัย รองรับนิยามและมาตรการควบคุมการพนันออนไลน์อย่างชัดเจน พร้อมระบบบังคับใช้ที่เข้มแข็ง และกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาพนันออนไลน์อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2. นโยบายการควบคุมและกำกับดูแล โดยจัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลพนันออนไลน์แห่งชาติ” มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกำกับดูแลทั่วโลกในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศและการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านเทคโนโลยี การเงิน และการบังคับใช้กฎหมาย อาทิ การควบคุมช่องทางการชำระเงิน การปิดกั้นเว็บไซต์ผิดกฎหมาย และการใช้ระบบติดตามธุรกรรมทางการเงิน

3.นโยบายการป้องกันปัญหาผู้เล่น ควรให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยเฉพาะการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับความเสี่ยงและผลกระทบของการพนัน

4.นโยบายการรักษาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ ผู้ติดพนันคือ “ผู้ป่วยทางพฤติกรรม” ไม่ใช่อาชญากร ควรได้รับการดูแลในฐานะผู้มีปัญหาด้านสุขภาพจิตและสังคมมากกว่าการถูกมองเป็นเพียงผู้กระทำผิด

สรุป

พนันออนไลน์เป็นปัญหาสังคมจำเป็นต้องอาศัยนโยบายแบบบูรณาการที่เป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติจริง มีตัวชี้วัด ประเมินและติดตามผล ทบทวนและปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนี้ 1. นโยบายเชิงกฎหมาย 2. นโยบายการควบคุมและกำกับดูแล 3. นโยบายการป้องกันปัญหาผู้เล่น และ 4. นโยบายการรักษาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้ นโยบายควรเป็นแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกรอบกฎหมาย การควบคุม การป้องกัน การรักษาและฟื้นฟูเข้าด้วยกัน การจัดการปัญหาเชิงระบบจึงต้องอาศัยนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองประชาชนและลดผลกระทบทางสังคมในระยะยาวโดยเปลี่ยนจากการปราบปรามเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาพนันออนไลน์ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2568). เยาวชนเสี่ยงติดพนันสูง โฆษณาให้เครดิตฟรี “หลุมพราง” เล่นออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/news-update/1176588.

ข่าวออนไลน์7HD. (2568). สสส.พบเยาวชนเป็นนักพนันหน้าใหม่กว่า 7 แสนคน. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://news.ch7.com/detail/783288.

พยัคฆ์น้อย. (2566). “พนันออนไลน์” ทำลายสังคม. สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2569 จาก https://shorturl.asia/Wp9dy.

พิชัย แสงชาญชัย. (2565). คู่มือจิตเวชศาสตร์การเสพติด ชมรมจิตเวชศาสตร์การเสพติดแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนอรุณการพิมพ์ จำกัด.

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. (2566). พฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ 2566. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://www.gamblingstudy-th.org/document_book/175/2/3/cgs-online-gambling-youth-survey-2566/.

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. (2566). สถานการณ์การพนันในสังคมไทย ปี 2566. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://www.gamblingstudy-th.org/document_book/185/1/3/cgs-national-survey-66-presentation/.

สำนักข่าว Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ. (2567). เปิดข้อมูลปี 66 เด็กไทย 15-18 ปี เล่นพนัน 1.06 ล้านคน เกิดหนี้สิน เครียด เสียสุขภาพจิต. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://shorturl.asia/f2uas.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2568). สังคมเสี่ยงพนัน เดิมพันอนาคต จะเป็นอย่างไรหากประเทศไทยไม่เหมือนเดิม?. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569 จาก https://shorturl.asia/p7i6v.

Anderson, J. (2025). One in Four Gamstop Reports Surge in Self-Exclusion Amongst Under-25s. Retrieved January 6, 2026, from https://www.thesun.co.uk/betting/33292181/gamstop-self-exclusion-scheme-online-gambling/.

Duangsawat, Y. et al. (2023). Current Causes and Legal Measures for Regulating Online Gambling. Retrieved January 6, 2026, from https://shorturl.asia/6QFO5.

Gambling Regulatory Authority. (2025). Unlawful Remote Gambling Activities. Retrieved January 8, 2026, from https://www.gra.gov.sg/harm-minimisation/unlawful-remote-gambling-activities.

Marionneau, V. et al. (2025). Limit-Setting in Online Gambling: A Comparative Policy Review of European Approaches. Retrieved January 5, 2026, from https://shorturl.asia/YdowD.

Ministry of Home Affairs (Singapore). (2025). Regulating Casino and Gambling Industry. Retrieved January 8, 2026, from https://shorturl.asia/L5f96.

Wardle, H. et al. (2024). The Lancet Public Health Commission on Gambling. The Lancet Public Health Commissions, 9(11), E950-E994.

World Casino News. (2025). How Switzerland Is Setting a New Standard for Responsible Online Gambling. Retrieved January 6, 2026, from https://news.worldcasinodirectory.com/how-switzerland-is-setting-a-new-standard-for-responsible-online-gambling-118062.

World Health Organization. (2024). Gambling. Retrieved January 8, 2026, from https://shorturl.asia/qjwCd.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่อง**ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บ เปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด เช่น

1.1.1 กฤษฎา แซ่หลี (2562) กล่าวว่า...

1.1.2 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี (2562) ผลการวิจัยพบว่า...

1.1.3 Krisada Saelee (2019) explains that...

1.1.4 ...consistent with the research of Krisada Saelee (2019), which found that...

1.2 การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บเปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน เครื่องหมายจุลภาค และปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

1.2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1.2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา วงเล็บเปิด ชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า วงเล็บปิด แล้วตามด้วย วงเล็บเปิด มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จุลภาค ปีที่พิมพ์ วงเล็บปิด ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (องฺ.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

1.2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ธิติวุฒิ หมั่นมีและคณะ, 2560)

1.2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

1.2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1.2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

1.2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

1.2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และรายการในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความต้องถูกอ้างอิงในเนื้อหาบทความเช่นเดียวกัน

2. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาไทย)

2.1 พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.2 หนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

2.3 บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ./ชื่อเรื่อง./(เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

2.4 บทความในวารสาร

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.

2.5 บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อสารานุกรม/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

2.6 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

2.7 สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.8 รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(รายงานผลการวิจัย)./สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.9 สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./(ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน)./ตำแหน่ง/[บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

2.10 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง./สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี จาก แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก http://www.dhamma thai.org/thailand/thailand.php.

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง./(พ.ศ.,วันที่ เดือนที่ประกาศ)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม ตอน./หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

2.12 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./(ปีพิมพ์, วัน เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

3. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาอังกฤษ)

3.1 Tripitaka Commentary

Institution Name./(Year)./Title of the Tripitaka./ Location:/Publisher.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

3.2 Books

Author./(Year)./Title of the book/(Edition ed.)./ Location:/Publisher.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

3.3 Book Articles

Author./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.),/Title of the book/(xth ed.)./(pp-pp)./Publisher.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

3.4 Encyclopaedia Articles

Author./(Year)./Title of the Article./In Title of Encyclopaedia/(Pages)./Publisher.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

3.5 Journal Articles

Author./(Year)./Title of the Article./Title of Journal,/Volume(Issue), XX-XX.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

3.6 Newspaper

Author./(Year, Month Day)./Column Name./Title of Newspaper./p. xx.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

3.7 Thesis and Dissertations

Author./(Year)./Title/(Doctoral or Master's Thesis or Dissertation)./ Location:/Publisher.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3.8 Interview

Key Informant./(Year, Month Day)./Position./(Interview).

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

3.9 Website

Author./(Year)./Title./Retrieved Month Day, Year,/from URL.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)[2]
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)[2]
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt) (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt) (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt) (ระบุอีเมลผู้ติดต่อหลักสำหรับติดต่อกับบรรณาธิการวารสาร)
Received.....; Revised.....; Accepted.....

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 - 400 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. 2. และ 3. ประเภทของการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือแหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

(16 pt) ผลการวิจัยพบว่า 1. 2. และ 3.

คำสำคัญ: (3-5 คำ) (16 pt) พระพุทธศาสนา, การบริหารจัดการเชิงพุทธ, นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt) Buddhism, Buddhist Management, Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง (16 pt)

กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล (16 pt)

ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล (16 pt)

สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย (16 pt)

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

หมายเหตุ: กรณีมีวัตถุประสงค์การวิจัย 1 ข้อ ไม่ต้องระบุเลขข้อ

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่

1. รูปแบบของการวิจัย (16 pt)

(16 pt)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือแหล่งข้อมูล (16 pt)

(16 pt)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (16 pt)

(16 pt)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (16 pt)

(16 pt)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (16 pt)

(16 pt)

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้)

1. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (16 pt)

2. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (16 pt)

3. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (16 pt)

***กรณีมีภาพ นำเสนอภาพตามรูปแบบ ดังนี้**

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (ถ้ามี) (16 pt)

***กรณีมีตาราง นำเสนอตารางตามรูปแบบ ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง 14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

***กรณีตารางไม่สามารถอยู่ในหน้าเดียวกัน หน้าถัดไประบุชื่อตาราง และ (ต่อ) ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ต่อ) (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt) (อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล)

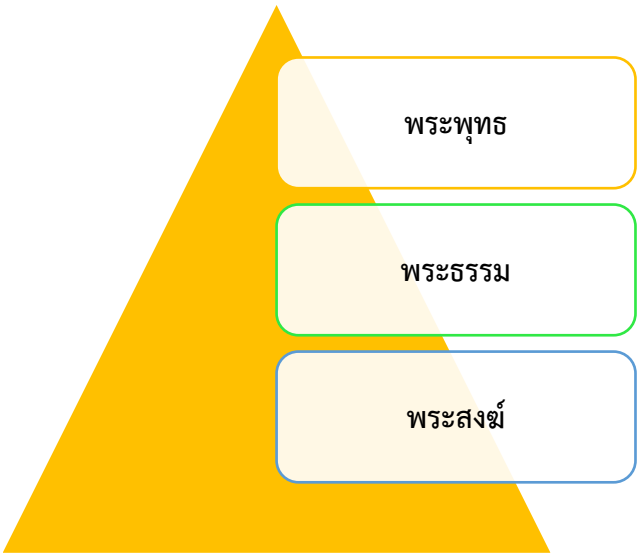
1. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (16 pt)

2. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (16 pt)

3. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (16 pt)

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

ระบุองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัย โดยสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดลหรือแผนภาพ พร้อมทั้งอธิบายประกอบ (16 pt)

ภาพที่ 2 ชื่อโมเดลหรือแผนภาพ (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (16 pt)

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt)

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt) ขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่างเช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่อง การพัฒนาศูนย์ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA6) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน (เรียงจากภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งเรียงตามลำดับตัวอักษร)

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก http://www.dhamma thai.org/thailand/thailand.php.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

Research Article (12 pt)

ARTICLE TITLE (20 pt) (ALL CAPITAL LETTERS)

First Author Full Name (14 pt)[1*], Co-author Full Name (14 pt)[2]
[1]Affiliation of the First Author (14 pt)
[2]Affiliation of the Co-author (14 pt)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt)

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

Received.....; Revised.....; Accepted.....

Abstract (18 pt) (300–400 words)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt)

Introduction (18 pt)

(16 pt)

Objectives (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

Methodology (18 pt)

(16 pt)

Results (18 pt)

(16 pt)

Figure 1: Title of Figure (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Table 1: Title of Table (16 pt)

(14 pt)	

Discussion (18 pt)

(16 pt)

Body of Knowledge (18 pt)

(16 pt)

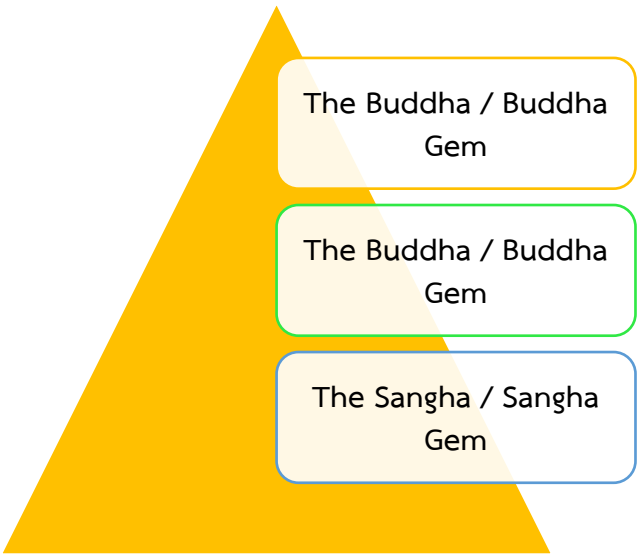

Figure 2: Title of Model or Diagram (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Figure description (16 pt)

Conclusion and Recommendations (18 pt)

(16 pt)

Acknowledgements (18 pt) (if any)

(16 pt)

References (18 pt)

(16 pt)

(16 pt)

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)[2]
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)[2]
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt) (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt) (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt) (ระบุอีเมลผู้ติดต่อหลักสำหรับติดต่อกับบรรณาธิการวารสาร)
Received.....; Revised.....; Accepted.....

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 - 400 คำ)

(16 pt)

คำสำคัญ: (3-5 คำ) (16 pt) พระพุทธศาสนา, การบริหารจัดการเชิงพุทธ, นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt) Buddhism, Buddhist Management, Innovation

บทนำ (18 pt)

(16 pt) เขียนทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆในการเขียนบทความวิชาการ

เนื้อหา (18 pt) (ระบุหัวข้อตามบทความวิชาการที่นำเสนอ)

(16 pt)

***กรณีมีภาพ นำเสนอภาพตามรูปแบบ ดังนี้**

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (ถ้ามี) (16 pt)

***กรณีมีตาราง นำเสนอตารางตามรูปแบบ ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง 14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

***กรณีตารางไม่สามารถอยู่ในหน้าเดียวกัน หน้าถัดไประบุชื่อตาราง และ (ต่อ) ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ต่อ) (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง 14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

ระบุองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการศึกษา โดยสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดลหรือแผนภาพ พร้อมทั้งอธิบายประกอบ (16 pt)

ภาพที่ 2 ชื่อโมเดลหรือแผนภาพ (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (16 pt)

สรุป

(16 pt) สรุปผลการศึกษาทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA6) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก http://www.dhamma thai.org/thailand/thailand.php.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

Academic Article (12 pt)

ARTICLE TITLE (20 pt) (ALL CAPITAL LETTERS)

First Author Full Name (14 pt)[1*], Co-author Full Name (14 pt)[2]
[1]Affiliation of the First Author (14 pt)
[2]Affiliation of the Co-author (14 pt)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt)

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

Received.....; Revised.....; Accepted.....

Abstract (18 pt) (300–400 words)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt)

Introduction (18 pt)

(16 pt)

Content (18 pt)

(16 pt)

Figure 1: Title of Figure (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Table 1: Title of Table (16 pt)

(14 pt)	

Body of Knowledge (18 pt)

(16 pt)

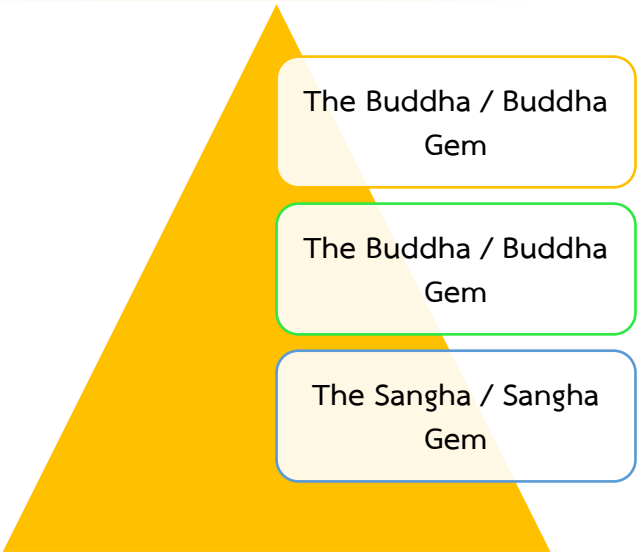

Figure 2: Title of Model or Diagram (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Figure description (16 pt)

Conclusion (18 pt)

(16 pt)

References (18 pt)

(16 pt)

(16 pt)

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.